נ. גַּבְרִיאֵלִי

יְדִיעַת הַמּוֹלֶדֶת

(סֵפֶר קְרִיאָה וַעֲבוֹדָה)

חֵלֶק שֵׁנִי

מְאֻשָּׁר שֶׁל יַדֵּי מַחְלֶקֶת הַחִנּוּךְ שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל

תל־אביב הוצאת „אמנות" תרצ"ה

ספריה
המחלקה לענייני הנוער
של ההסתדרות הציונית
ירושלים
ת.ד. 92,

אמנות

נ. גַּבְרִיאֵלִי

יְדִיעַת הַמּוֹלֶדֶת

(סֵפֶר קְרִיאָה וַעֲבוֹדָה)

חֵלֶק שֵׁנִי

הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, עֵמֶק יִזְרְעֶאל, עֵמֶק הַיַּרְדֵּן,
הַר אֶפְרַיִם, הַר יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם

מְאֻשָּׁר עַל יְדֵי מַחְלְקַת הַחִנּוּךְ שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל

תֵּל־אָבִיב הוֹצָאַת „אֱמֻנוּת" תרצ"ה

Copyright 1934 by the «Omanuth», Publishing Co. Ltd., Tel-Aviv
כָּל הַזְכֻיּוֹת שְׁמוּרוֹת

בֵּית־הַדְּפוּס „אֻמָּנוּת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל", תֵּל־אָבִיב
Printed in Erez-Israel (Palestine)

לַתַּלְמִיד

הַסֵּפֶר הַזֶּה נוֹעַד רַק לְךָ, אַתָּה תִּקְרָא בּוֹ בַּבַּיִת וְתִפְתֹּר בְּעֶזְרָתוֹ אֶת הַשְּׁאֵלוֹת אֲשֶׁר יַצִּיג לְפָנֶיךָ הַמּוֹרֶה. בַּשִּׁעוּרִים בַּכִּתָּה תְּבָרְרוּ, אַתָּה וַחֲבֵרֶיךָ, בְּעֶזְרַת הַמּוֹרֶה, אֶת הַשְּׁאֵלָה אֲשֶׁר הֻצְּגָה לְפָנֶיךָ.

לֹא רַק לְעֶזְרָתוֹ שֶׁל הַמּוֹרֶה לְמוֹלֶדֶת תִּהְיֶה זָקוּק. הַמּוֹרִים לְחֶשְׁבּוֹן, לְעִבְרִית וּלְטֶבַע יִצְטָרְכוּ לַעֲזֹר לְךָ, וּבְוַדַּאי יַעֲשׂוּ זֹאת בְּרָצוֹן.

הַמַּכְשִׁירִים אֲשֶׁר יִדְרְשׁוּ לְךָ בָּעֲבוֹדוֹת הַנִּתּוּנוֹת בַּסֵּפֶר הַזֶּה מוּעָטִים הֵם:

1. סַרְגֵּל.
2. מַחְבֶּרֶת לְגֵאוֹגְרַפְיָה.
3. מַפַּת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַקְּטַנָּה בְּהוֹצָאַת „הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל".

קְרָא הַכֹּל בְּעִיּוּן, הֵיטֵב בָּעֲבוֹדוֹת—אָז תַּצְלִיחַ וְתִלְמַד לְהַכִּיר אֶת אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ.

הַמְּחַבֵּר

עֲבוֹדוֹת הֲכָנָה

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

מִדּוֹת אֹרֶךְ

לֹא אֶת כָּל הָאָרֶץ תּוּכַל לִרְאוֹת בְּעֵינֶיךָ הַיּוֹם. כְּדֵי לְהַכִּיר אוֹתָהּ עָלֶיךָ לָדַעַת אֶת הַמַּפָּה וְכֵיצַד קוֹרְאִים בָּהּ.

הָעֲבוֹדוֹת שֶׁבַּפֶּרֶק הַזֶּה תַּעֲזֹרְנָה לְךָ לְהָבִין בַּמַּפָּה.

עֲבוֹדָה א׳

1) רְשֹׁם לְךָ בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגַאוֹגְרַפְיָה:

100 מֶטֶר מִפִּנַּת רְחוֹב _____ עַד פִּנַּת רְחוֹב _____

500 מֶטֶר מִפִּנַּת רְחוֹב _____ עַד פִּנַּת רְחוֹב _____

1000 מֶטֶר = 1 קִילוֹמֶטֶר מִ _____ עַד _____

5 קִילוֹמֶטֶר מִ _____ עַד _____

10 קִילוֹמֶטֶר מִ _____ עַד _____

25 קִילוֹמֶטֶר מִ _____ עַד _____

2) הַנְּסִיעָה מִ _____ עַד _____ נִמְשֶׁכֶת _____ דַּקּוֹת.

הַנְּסִיעָה מִ _____ עַד _____ עוֹלָה _____ גְּרָשִׁים.

הַמֶּרְחָק מִ _____ עַד _____ הוּא _____ קִילוֹמֶטֶר.

3) חֲזֹר עַל סָעִיף 2 פְּעָמִים אֲחֵרוֹת בְּיַחַס לִמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים, קְרוֹבִים וּרְחוֹקִים מִמְּקוֹם מְגוּרֶיךָ.

עֲבוֹדָה ב׳

כֵּיצַד תַּהֲפֹךְ סֶנְטִימֶטְרִים לְקִילוֹמֶטְרִים, אִם לֹא לָמַדְתָּ עֲדַיִן חֶשְׁבּוֹנוֹת בְּמִסְפָּרִים גְּדוֹלִים:

1) 100 סֶנְטִימֶטְרִים הֵם ——— מֶטֶר.

1000 סֶנְטִימֶטְרִים הֵם ——— מֶטְרִים.

2) קְבַע כְּלָל בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגַאוֹגְרַפְיָה: כָּל אֶלֶף סֶנְטִימֶטְרִים הֵם ——— מֶטְרִים.

3) 200.000 סֶנְטִימֶטְרִים הֵם ——— מֶטְרִים, שֶׁהֵם ——— קִילוֹמֶטְרִים.

4) כָּל סֶנְטִימֶטֶר בְּמַפַּת הַקִּיר שֶׁבַּכִּתָּה, שֶׁקְּנֵה־הַמִּדָּה שֶׁלָּהּ ——— 1: הוּא בַּמְּצִיאוּת ——— קִילוֹמֶטְרִים. רְשֹׁם זֹאת בְּאוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגַאוֹגְרַפְיָה.

עֲבוֹדָה ג׳

1) מְצָא מְקוֹמוֹת יְדוּעִים לְךָ, הַנִּמְצָאִים בְּמֶרְחָק שֶׁל 30, 40, 50 קִילוֹמֶטֶר מִמְּקוֹם מְגוּרֶיךָ.

בְּמַפָּתְךָ הַקְּטַנָּה יֵקַל עָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת, לֹא כֵּן בְּמַפַּת הַקִּיר הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכִּתָּה. יִתְּכֵן שֶׁתְּבוֹאֲנָה לְיָדְךָ מַפּוֹת, שֶׁקְּנֵה־הַמִּדָּה שֶׁלָּהֶן נָתוּן בְּמִסְפָּרִים וְלֹא בְּמִדּוֹת כִּבְמַפָּתֶךָ.

2) כֵּיצַד תְּחַשֵּׁב מֶרְחַקִּים בַּמַּפָּה?

לְמַד לִקְרֹא מִסְפָּרִים גְּדוֹלִים. אִם לֹא תֵּדַע לִקְרֹא מִסְפָּרִים גְּדוֹלִים לֹא תָּבִין אֶת הַמַּפָּה.

3) קְרָא בְּעִיּוּן וּלְמַד כֵּיצַד מְחַשְּׁבִים מֶרְחַקִּים לְפִי הַמַּפָּה:

אִם תִּמְצָא רָשׁוּם בְּשׁוּלֵי הַמַּפָּה: קְנֵה־הַמִּדָּה 1: 250.000 דַּע, שֶׁרוֹשֶׁם הַמַּפָּה רָשַׁם בְּמָקוֹם מֶרְחָק שֶׁל 250.000 סֶנְטִימֶטְרִים רַק סֶנְטִימֶטֶר אֶחָד.

4) מִדֹּד בְּסַרְגֵּלְךָ מֶרְחָק שֶׁל סֶנְטִימֶטֶר אֶחָד מֵהַנְּקֻדָּה שֶׁבָּהּ מְסֻמָּן מְקוֹם מְגוּרֶיךָ בַּמַּפָּה. מַהוּ הַמֶּרְחָק בַּמְּציאוּת? בְּסֶנְטִימֶטְרִים?

עֲבוֹדָה ד'

הֲנִסִּיתָ לִרְשֹׁם אֶת חֲדַר הַלִּמּוּדִים אוֹ אֶת בֵּית הוֹרֶיךָ בְּקֶנֶה־מִדָּה מֻקְטָן? עֲשֵׂה זֹאת.

עֲבוֹדָה ה'

1) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

100 קִילוֹמֶטֶר מִ_____ עַד_____

150 קִילוֹמֶטֶר מִ_____ עַד_____

200 קִילוֹמֶטֶר מִ_____ עַד_____

2) גַּם זֹאת תִּרְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

הַמֶּרְחָק מִ_____ מְקוֹם מְגוּרַי עַד הָעִיר _____ ק"מ.

הַמֶּרְחָק מִ_____ מְקוֹם מְגוּרַי עַד הָעִיר _____ ק"מ.

הַמֶּרְחָק מִ_____ מְקוֹם מְגוּרַי עַד הָעִיר _____ ק"מ.

הַמֶּרְחָק מִ_____ מְקוֹם מְגוּרַי עַד הַמּוֹשָׁבָה_____ ק"מ.

הַמֶּרְחָק מִ_____ מְקוֹם מְגוּרַי עַד הַמּוֹשָׁבָה_____ ק"מ.

שִׂים אֶל לֵב!

הוֹלֵךְ רֶגֶל עוֹבֵר	כְּ־84	מֶטֶר בְּדַקָּה.
סוּס הוֹהֵר עוֹבֵר	כְּ־204	מֶטֶר בְּדַקָּה.
אֲנִית־קִיטוֹר עוֹבֶרֶת	כְּ־600	מֶטֶר בְּדַקָּה.
הַרַכֶּבֶת בְּאַרְצֵנוּ עוֹבֶרֶת	כְּ־600	מֶטֶר בְּדַקָּה.
אוֹטוֹ עוֹבֵר	כְּ־1200	מֶטֶר בְּדַקָּה.
אֲוִירוֹן עוֹבֵר	כְּ־2200	מֶטֶר בְּדַקָּה.

עֲבוֹדָה ו׳

1) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

בְּיוֹם ____ ____ לְחֹדֶשׁ ____ טַיַּלְתִּי לְ____ הָלַכְתִּי ____

שָׁעוֹת ____ דַּקּוֹת, עָבַרְתִּי ____ קִילוֹמֶטֶר.

2) כַּמָּה קִילוֹמֶטְרִים עָבַרְתָּ בְּשָׁעָה בְּטִיּוּלְךָ?

פֶּרֶק שֵׁנִי

רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם וּמַפָּתְךָ

כְּדֵי לְהָבִין בַּמַּפָּה עָלֶיךָ לָדַעַת לִמְצֹא בִּזְרִיזוּת וּבְבִטָּחוֹן אֶת רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם. הָעֲבוֹדָה הַבָּאָה תַּעֲזֹר לְךָ בָּזֶה.

עֲבוֹדָה ז׳

רְשֹׁם לְךָ בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

בֵּית הוֹרַי נִמְצָא בְּצַד מִבֵּית־הַסֵּפֶר.

בֵּית־הַכְּנֶסֶת נִמְצָא בְּצַד מִבֵּית־הַסֵּפֶר.

בֵּית־הָעָם נִמְצָא בְּצַד מִבֵּית־הַסֵּפֶר.

תַּחֲנַת הַמִּשְׁטָרָה נִמְצֵאת בְּצַד מִבֵּית־הַסֵּפֶר.

בֵּית־הַדּוֹאַר נִמְצָא בְּצַד מִבֵּית־הַסֵּפֶר.

בֵּית־הָעִירִיָּה (הַמּוֹעֵצָה, הַנַּעַד) נִמְצָא בְּצַד מִבֵּית־הַסֵּפֶר

עֲבוֹדָה ח׳

רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

1) רְחוֹב ____ מָשׁוּךְ מִצַּד ____ לְצַד ____

רְחוֹב ____ מָשׁוּךְ מִצַּד ____ לְצַד ____

רְחוֹב ____ מָשׁוּךְ מִצַּד ____ לְצַד ____

רְחוֹב ____ מָשׁוּךְ מִצַּד ____ לְצַד ____

2) הַכְּבִיש לְ_____ פּוֹנֶה לְצַד _____

הַכְּבִיש לְ_____ פּוֹנֶה לְצַד _____

הַכְּבִיש לְ_____ פּוֹנֶה לְצַד _____

3) בְּלֶכְתִּי לְבֵית־הַסֵּפֶר אֲנִי פּוֹנֶה לְצַד_____, אַחַר לְצַד_____,

עַל יַד _____ דַּרְכֵּי פִּינָה _____

בְּלֶכְתִּי אֶל חֲבֵרִי _____ אֲנִי פּוֹנֶה לְצַד_____, אַחַר לְצַד

_____, עַל יַד_____ דַּרְכֵּי פִּנָּה _____

עֲבוֹדָה ט׳

1) הֵיכָן הַצָּפוֹן בְּמַפָּתְךָ? הַדָּרוֹם? מִזְרָח וּמַעֲרָב אַיִם?

2) קְבַע בַּמַּפָּה וְרֹשֶׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

יְרוּשָׁלַיִם נִמְצֵאת בְּצַד _____ מִמְּקוֹם מְגוּרַי.

תֵּל־אָבִיב נִמְצֵאת בְּצַד _____ מִמְּקוֹם מְגוּרַי.

יָפוֹ נִמְצֵאת בְּצַד _____ מִמְּקוֹם מְגוּרַי.

חֵיפָה נִמְצֵאת בְּצַד _____ מִמְּקוֹם מְגוּרַי.

צְפַת נִמְצֵאת בְּצַד _____ מִמְּקוֹם מְגוּרַי.

טְבֶרְיָה נִמְצֵאת בְּצַד _____ מִמְּקוֹם מְגוּרַי.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

שִׂים אֶל לֵב!

גֹּבַהּ קוֹמָה אַחַת בְּבִנְיַן הַגִּבְנָה כַּיּוֹם בָּאָרֶץ	3,5	מ׳
„ חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם	12	„
„ הַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי	18	„
„ מִסְגַּד עוֹמַר	40	„

חִידָה קַלָּה: בֵּיתְךָ בֶּן קוֹמָה אֶחָת. בֵּית חֲבֵרְךָ בֶּן שְׁתֵּי קוֹמוֹת. מֵעַל גַּג בֵּיתְךָ תִּרְאֶה אֶת בֵּיתוֹ נָמוּךְ מִבֵּיתֶךָ. אֵיךְ יִתְּכֵן הַדָּבָר?

הַתֵּדַע?

א) גֹּבַהּ הָהָר אֵינוֹ נִמְדָּד מֵרַגְלָיו. מַדּוּעַ?

ב) הַגִּ'רְמַק גָּבְהוֹ 1207 מ'. מֵהֵיכָן מָדְדוּ אֶת גָּבְהוֹ? מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם! הָעִיר יָפוֹ עוֹמֶדֶת עַל סֶלַע וְהִיא גְּבוֹהָה 46 מ' מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם. הַתֶּכְנִיּוֹן הָעִבְרִי בְּחֵיפָה עוֹמֵד בְּצֵלַע הַכַּרְמֶל וְהוּא גָּבוֹהַּ 90 מ' מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם.

הַמּוֹשָׁבָה זִכְרוֹן־יַעֲקֹב עוֹמֶדֶת עַל שְׁלוּחַת הַכַּרְמֶל וְהִיא גְּבוֹהָה 150 מ' מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם.

הַמִּגְדַּלּוֹר שֶׁבְּרֹאשׁ הַכַּרְמֶל, הַמֵּאִיר בַּלַּיְלָה לָאֳנִיּוֹת הַמַּפְלִיגוֹת בְּמֵימֵי אַרְצֵנוּ, נִמְצָא בְּרֹאשׁ הַכַּרְמֶל, בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ 172 מ' מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם.

הַמּוֹשָׁבָה מְטוּלָה	גְּבוֹהָה	380	מ'	מֵעַל	לִפְנֵי	הַיָּם
הַר תָּבוֹר	"	562	מ'	"	"	"
הַר הַמּוֹרִיָּה	"	744	מ'	"	"	"
הַר הַזֵּיתִים	"	818	מ'	"	"	"
חֶבְרוֹן	"	927	מ'	"	"	"
הַגִּ'רְמַק	"	1207	מ'	"	"	"
הַחֶרְמוֹן	"	2760	מ'	"	"	"

עֲבוֹדָה א'

1) מַה גָּבַהּ בֵּיתְךָ?

2) מַה גָּבַהּ הַבַּיִת הַגָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר (הַמִּגְדָּל הַגָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר) בְּמָקוֹם מוֹשָׁבְךָ?

3) מַה גָּבַהּ מְקוֹמְךָ מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם?

רְשֹׁם הַכֹּל בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

עֲבוֹדָה ב׳

1) אֵיזֶהוּ הַגָּבוֹהַּ בַּמְּקוֹמוֹת (מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם), שֶׁאֵלָיו הִגַּעְתָּ?

2) מָה הַהֶבְדֵּל בֵּין מָקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ? (בְּמֶזֶג הָאֲוִיר, בַּצְּמָחִים, בִּבְנֵי־אָדָם)?

רְשֹׁם זֹאת.

עֲבוֹדָה ג׳

1) אֵיךְ מְסַמֶּנֶת מַפָּתְךָ גְּבָעוֹת, הָרִים, הָרִים גְּבוֹהִים מְאֹד?

2) אֵיךְ מְסַמֶּנֶת מַפָּתְךָ גָּבְהוֹ שֶׁל הָר?

3) קְרָא בְּשֵׁם הַמְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהִים בְּיוֹתֵר בְּנוֹף מוֹלַדְתֶּךָ.

עֲבוֹדָה ד׳

1) אִם עָבַרְתָּ בְּאֶרֶץ הֶהָרִים תֵּדַע לְהַבְחִין בֵּין אֹפֶן סְלִילַת כְּבִיש הָעוֹלֶה בְּהָר וּבֵין כְּבִיש מָשׁוּךְ בַּשְּׁפֵלָה. מַהוּ הַהֶבְדֵּל?

2) גַּם הַצֹּאן עוֹשׂוֹת שְׁבִילִים בֶּהָרִים. הֲתֵדַע לִרְשֹׁם בְּקַו פָּשׁוּט אֶת שְׁבִילֵי הַצֹּאן?

3) בְּאֵיזֶה מָקוֹם בָּהָר סָלְלוּ אֶת הַכְּבִיש? מַדּוּעַ? וְהַצֹּאן?

עֲבוֹדָה ה׳

1) הֲתֵדַע לְצַיֵּן בְּגַג בֵּיתְךָ מָקוֹם שֶׁבּוֹ מֵי הַגְּשָׁמִים פּוֹרְשִׁים: חֵלֶק פּוֹנֶה לְצַד זֶה וְחֵלֶק לַצַּד שֶׁכְּנֶגֶד?

2) עֲשֵׂה זֹאת בְּגַג שָׁטוּחַ וּבְגַג מְקֹרֶה רָעָפִים. קְרָא לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִפְרָשִׁים הַמַּיִם לִצְדָדִים — פָּרְשַׁת הַמַּיִם.

3) מְצָא בִּרְחוּבְךָ גַּג שֶׁפָּרְשׁוֹת מַיִם אֲחֻדּוֹת לוֹ. אֵיזוֹהִי הַחֲשׁוּבָה שֶׁבָּהֶן? רְשֹׁם בְּעִפָּרוֹן אֶת הַגַּג וְאֶת פָּרְשׁוֹת הַמַּיִם.

4) מְצָא פָּרְשַׁת מַיִם בִּרְחוֹב שֶׁבּוֹ אַתָּה גָּר, בִּמְקוֹם מוֹשָׁבְךָ?

5) גַּם עַל גַּב הָהָר עוֹבֶרֶת פָּרְשַׁת מַיִם. מְצָא אֶת פָּרְשַׁת הַמַּיִם בָּהָר שֶׁבִּסְבִיבָתְךָ.

שַׁעַר חֲמִישִׁי

הַגְּלִיל הָעֶלְיוֹן

אֶרֶץ הָרִים גְּבוֹהִים, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן, אֶרֶץ חָרְשֵׁי עֲצֵי־בָּר וְשִׂיחִים, אֶרֶץ עֲיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת.

עֲבוֹדָה א׳

תְּלַמֶּדְךָ

אֵיפֹה נִמְצָא הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן.

רְשֹׁם לְךָ מַפַּת הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן:

1) קְבַע אֶת גְּבוּלוֹתָיו שֶׁל הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן. בַּמִּזְרָח — בַּמַּעֲרָב — בַּצָּפוֹן: גְּבוּל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וְסוּרִיָּה.

2) לְמַד לִרְשֹׁם אֶת קַו הַגְּבוּל שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בַּצָּפוֹן. עֲשֵׂה זֹאת פְּעָמִים אֲחָדוֹת.

3) אֶת גְּבוּלוֹ הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן תִּמְצָא אִם תַּעֲשֶׂה זֹאת:

מְצָא בְּמַפָּתְךָ אֶת הַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה מֵעַכּוֹ לִצְפָת. קְבַע שְׁנֵי יִשּׁוּבִים חֲשׁוּבִים שֶׁבָּהֶם הִיא עוֹבֶרֶת. הַמְשֵׁךְ אֶת הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת בְּקַו יָשָׁר עַד יָם כִּנֶּרֶת. הַקַּו שֶׁמָּצָאתָ הוּא גְבוּלוֹ הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן.

4) לְמַד לִרְשֹׁם אֶת כָּל גְּבוּלוֹת הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן.

5) רְשֹׁם אֶת מַפַּת הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן,

6) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: גְּבוּלוֹת הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הֵם:

עֲבוֹדָה ב׳

תְּלַמֶּדְךָ

מִפְּנֵי מָה קָרְאוּ לַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן בַּשֵּׁם הַזֶּה.

1) קְבַע בְּמַפָּתְךָ אֶת הַמְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהִים בְּיוֹתֵר בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן. רְשֹׁם אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

2) רְשֹׁם לְךָ אֶת גֹּבַהּ הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם.

3) הַשְׁוֵה אֶת הַמִּסְפָּרִים שֶׁרָשַׁמְתָּ לַמִּסְפָּרִים שֶׁמָּנִיתִי בַּעֲבוֹדוֹת הַהֲכָנָה.

4) מְצָא אֶת הַנְּקֻדָּה הַגְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר בָּהָר הַמַּעֲרָבִי.

5) רְשֹׁם כָּל מַה שֶׁמָּצָאתָ בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

עֲבוֹדָה ג׳

1) עַיֵּן בַּמַּפָּה וּמְצָא: אֵיזֶהוּ הָהָר הֶעָנִי בְּיוֹתֵר בְּשְׁבִילִים וּבְדְרָכִים בְּאַרְצֵנוּ? מַדּוּעַ? רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

2) בַּמֶּה מְסֻמֶּנֶת מַפָּתְךָ: דְּרָכִים, מְסִלּוֹת־בַּרְזֶל, כְּבִישִׁים? רְשֹׁם זֹאת.

3) קְרָא אֶת הַפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן. הוּא יְלַמֶּדְךָ מַשֶּׁהוּ בָּעִנְיָן הַזֶּה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

הַ שַּׁ יְ רָ ה

כַּיּוֹם אַתָּה עוֹבֵר מֶרְחַקִּים גְּדוֹלִים בְּאַרְצֵנוּ בְּשָׁעוֹת אֲחָדוֹת. לַהֲנָאָתְךָ מוֹבִילָה אוֹתְךָ הַמְּכוֹנִית עַל פְּנֵי כְּבִישִׁים חֲלָקִים וּשְׁחוֹרִים אֶל עָרִים וּכְפָרִים, וְצַעַר דְּרָכִים וְטַלְטוּלִים, אֲשֶׁר יָדְעוּ הָעוֹלִים הָרִאשׁוֹנִים, אֵינָם יְדוּעִים לְךָ. אַתָּה עוֹבֵר מֵהֵר בַּדֶּרֶךְ, אִם בְּמְכוֹנִית וְאִם בָּרַכֶּבֶת, וְאֵינְךָ יוֹדֵעַ, כִּי בִּשְׁנַת תר״כ עֲדַיִן לֹא הָיָה קַיָּם אַף כְּבִישׁ אֶחָד בָּאָרֶץ, וְכִי בִּשְׁנַת תר״מ לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת אַף מְסִלַּת־בַּרְזֶל אַחַת בָּאָרֶץ.

וְכֵיצַד נָסְעוּ בְּנֵי־אָדָם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם? וְכֵיצַד הָיוּ מַעֲבִירִים אֶת מַשָּׂאוֹתֵיהֶם?

הַשַּׁיָּרָה הִיא אֲשֶׁר שֵׁרְתָה אֶת הָאָדָם בַּיָּמִים הָהֵם, שַׁיֶּרֶת הַגְּמַלִּים, הַחֲמוֹרִים, וְעַל כֻּלָּם שַׁיֶּרֶת הַפְּרָדִים.

עֲדַיִן אַתָּה רוֹאֶה גַם כַּיּוֹם אֶת הַגַּמֶּלֶת הַנּוֹשְׂאָה זִיפְזִיף לַבִּנְיָנִים וְסִיד מִן הַכִּבְשָׁנִים. וּלְעִתִּים בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁמִּסְּבִיבְךָ שַׁלְוַת הַשְׁקֵט, תַּקְשִׁיב אָזְנְךָ לְצִלְצוּל הַזּוֹג הֶעָצוּב בְּצַוְּארֵי הַגָּמָל בַּגַּמֶּלֶת הַנּוֹהֶרֶת הָעִירָה עֲמוּסָה אֲבַטִּיחִים. וְאוּלָם אֶת הַשַּׁיָּרָה לְנוֹסְעִים לֹא תִּרְאֶינָה עֵינֶיךָ עוֹד.

זִקְנֵי הָאָרֶץ עוֹדָם זוֹכְרִים אֶת יְמֵי הַנְּסִיעָה בְּשַׁיָּרוֹת בְּהָרֵי יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם, אֶת טִלְטוּלֵיהֶם בַּדְּרָכִים, בְּטֶרֶם יִהְיוּ כְּבִישִׁים וּמְסִלַּת־הַבַּרְזֶל. וְאוּלָם אֶת הַנְּסִיעָה בְּשַׁיָּרוֹת בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן יִזְכְּרוּ אֲפִילוּ הַצְּעִירִים.

בְּסֵתֶר לִבָּם עוֹד רַבִּים מֵהֶם מִתְגַּעְגְּעִים אוּלַי עַל הַיָּמִים הָהֵם, עַל הַחֲבוּרָה הָרוֹכֶבֶת בַּשְּׁבִילִים הַצָּרִים שֶׁבְּהָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן. עֲדַיִן זְכוּרָה לָהֶם כָּל הַתְּכוּנָה רַבַּת הַשָּׁאוֹן שֶׁבַּ„חַן", תַּחֲנַת הַשַּׁיָּרוֹת, טְעִינַת הַחֲפָצִים עַל גַּב הַפְּרָדִים וְהַטְעָנַת הַנּוֹסְעִים וְהַנּוֹסְעוֹת עַל גַּבֵּי הַחֲפָצִים לְמָעְלָה. עֲדַיִן זְכוּרָה לָהֶם הַיְצִיאָה מִן הָעִיר עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה וְהַהַפְלָגָה לַמֶּרְחַקִּים בֶּהָרִים הַמַּכְחִילִים בַּדִּמְדּוּמִים.

וְאָכֵן רַב חִנָּה שֶׁל חֲנִיָּה בַּדֶּרֶךְ, לִינָה בְּצֵל עֵץ עָבֹת, לְיַד מַעְיָן מְפַכֶּה, הַשְׁכָּמָה עִם שָׁחַר. יָפָה הִיא גַם הַשַּׁיָּרָה הָעוֹלָה בַּשְּׁבִיל הַמַּלְבִּין הַכָּבוּשׁ עַל הַסֶּלַע הַלָּבָן, עֵת עֲדַת הָרוֹכְבִים וְהַמְחַמְּרִים נוֹתְנִים בְּשִׁיר קוֹלָם. וְאוּלָם אִם גַּם עֲדַיִן לֹא עָבְרוּ וּבָטְלוּ הַשַּׁיָּרוֹת מֵאֶרֶץ הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים, וְעוֹד הַחַמָּרִים מְהַלְּכִים בַּשְּׁבִילִים, הִנֵּה לֹא יַאַרְכוּ הַיָּמִים וּצְפִירַת הָאוֹטוֹמוֹבִיל תִּשָּׁמַע גַּם בַּכְּפָרִים הַנִּדָּחִים וְתֶחְדַּל שַׁיָּרָה גַם מִן הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן.

וּמַדּוּעַ פִּגֵּר הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן? מַדּוּעַ מָנַע אֶת הָאוֹטוֹמוֹבִיל מִבּוֹא בִּסְבַךְ הָרָיו?

הָרָיו — מִבְצָר הֵם. סְבַךְ הָרִים זְקוּפִים וְנִשָּׂאִים אֶל עָל הֵם הָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן. הַגֵּאָיוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם צָרִים הֵם, עַל כֵּן צָרוּ גַם

הַשְּׁבִילִים. הָרִים גְּבוֹהִים יִסְגְּרוּ אֶת הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן מֵאַרְבַּעַת עֲבָרָיו וְלֹא יִתְּנוּ לַסּוֹלְלִים אֶת הָאֶפְשָׁרוּת לִסְלֹל דְּרָכִים בְּתוֹכוֹ.

הָרֵי יְרוּשָׁלַיִם וְחֶבְרוֹן גַּבָּם מִישׁוֹר רָחָב הוּא. הָרֵי אֶפְרַיִם גִּיאוֹתֵיהֶם רְחָבִים, וְהַתְּנוּעָה בָּהֶם קַלָּה. עַל כֵּן לֹא קָשְׁתָה הַמְּלָאכָה עַל הַסּוֹלְלִים שֶׁסָּלְלוּ כְּבִישִׁים בְּהָרֵי יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם, וְאוּלָם עֲדַיִן קְטַנִּים וּמוּעָטִים הַכְּבִישִׁים שֶׁנִּסְלְלוּ בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן.

אֶל הַכְּפָרִים הַגְּדוֹלִים שֶׁל הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן כְּבָר מַגִּיעַ הָאוֹטוֹ בְּדֶרֶךְ מְלֻאָה אָבָק. וְאוּלָם בְּלֵב אֶרֶץ הֶהָרִים עֲדַיִן מְחַמֵּר הַחֹמֶר אַחַר בְּהֶמְתּוֹ.

פֶּרֶק שֵׁנִי

בְּ חֶ רָ שִׁ י ם

מִכְתָּב כְּתָבוֹ מַר א. מַרְגָּלִית, מְפַקֵּחַ חַקְלָאִי בְּמָחוֹז הַצָּפוֹן, לְאָחִיו גְּדַלְיָהוּ, תַּלְמִיד מַחְלְקָה ח׳ בְּבֵית־סֵפֶר עָמָמִי בִּירוּשָׁלַיִם.

כְּפַר גִּלְעָדִי, י״א בְּאִיָּר, תרצ״א.

גְּדַלְיָהוּ הַיָּקָר,

זֶה כִּשְׁנֵי חֳדָשִׁים אֲנִי בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן. הַשִּׁלְטוֹנוֹת הֶעֱבִירוּנִי לְשָׁם לְפַקֵּחַ עַל עִנְיְנֵי הַחַקְלָאִים. כָּל שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל נוֹדֵד אֲנִי מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, לָכֵן לֹא יָכֹלְתִּי לְהָשִׁיב לְךָ עַל מִכְתָּבְךָ עַד הַיּוֹם, וְעִמְּךָ הַסְּלִיחָה. הַדְּרָכִים בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן מוּעָטוֹת, כַּיָּדוּעַ לְךָ, וַאֲנִי רוֹכֵב יוֹם יוֹם שָׁעוֹת רַבּוֹת בְּשְׁבִילִים צָרִים וְנִפְתָּלִים לְרֶגֶל מְלַאכְתִּי. וְגַם כְּשֶׁאֲנִי מַגִּיעַ לְמָחוֹז חֶפְצִי עֲדַיִן לֹא בָּאתִי אֶל הַמְּנוּחָה: שָׁעוֹת רַבּוֹת אֲנִי יוֹשֵׁב בִּמְסִבּוֹת פַּלָּחִים, מְסַלְּמִים, נוֹצְרִים וּדְרוּזִים, עוֹנֶה עַל שְׁאֵלוֹתֵיהֶם, מְבָאֵר לָהֶם אֶת תַּקָּנוֹת הַמֶּמְשָׁלָה בְּנוֹגֵעַ לִשְׁמִירַת שְׁרִידֵי הַיַּעַר, מְלַמֵּד אוֹתָם הִלְכוֹת נְטִיעַת עֵצִים חֲדָשִׁים.

הַפַּעַם הִגַּעְתִּי לְמוֹשָׁבָה שֶׁל יְהוּדִים, לִכְפַר־גִּלְעָדִי, וְכָאן, בִּמְסִבַּת חֲבֵרִים וִידִידִים, נִתְּנָה לִי סוֹף סוֹף הָאֶפְשָׁרוּת לִכְתֹּב אֵלֶיךָ.

אַתָּה כּוֹתֵב: „בִּסְבִיבוֹת זִכְרוֹן־יַעֲקֹב רָאִיתִי אַלּוֹנִים זְקֵנִים מְאֹד, וְלִבִּי הָמָה לְמַרְאֵהֶם. אִלּוּ נִתַּן פֶּה לָאַלּוֹנִים הָאֵלֶּה, כַּמָּה סִפּוּרִים נִפְלָאִים, שִׂיחוֹת מִנִּי קֶדֶם, הָיִינוּ שׁוֹמְעִים מִפִּיהֶם. קָשָׁה הָיְתָה עָלַי הַפְּרִידָה מֵהֶם. כַּמָּה אֲנִי מְקַנֵּא בְּךָ, אָחִי, שֶׁאַתָּה נִמְצָא כָּל הַיָּמִים בַּיְּעָרוֹת הַיָּפִים בְּאַרְצֵנוּ. אָנָּא, כְּתֹב לִי עַל הַיְּעָרוֹת שֶׁבַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן."

אֲמַלֵּא אֵפוֹא אֶת בַּקָּשָׁתְךָ, יַקִּירִי. דַּע לְךָ: לֹא יְעָרוֹת הֵם חֶלְקֵי הָאָרֶץ הַגְּדוֹלִים בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הַמְכֻסִּים יֶרֶק, אֶלָּא חֳרָשִׁים וּבְנֵי־חֳרָשִׁים. אַךְ שְׂרִידִים הֵם מֵהַיַּעַר הַיָּפֶה אֲשֶׁר פֵּאַר אֶת הָרֵי אַרְצֵנוּ וְגַם אֶת שְׁפֵלוֹתֶיהָ לְפָנִים. בָּחֳרָשִׁים הָאֵלֶּה מוֹרִיקִים שִׂיחִים לַאֲלָפִים וְלִרְבָבוֹת וּבֵינֵיהֶם הָאִילָנוֹת, אוֹתָם הָאִילָנוֹת אֲשֶׁר כֹּה אָהָבְתָּ. חֶלְקֵי אֲדָמָה גְדוֹלִים מְכֻסִּים דַּפְנָה וַהֲדַס, חֲרוּב נַנָּס וְלֹט, וּמִבֵּין הַשִּׂיחִים הָאֵלֶּה יִתְנַשְּׂאוּ פֹּה וָשָׁם אַלּוֹנִים וּמַהֲלוּלִים, חֲרוּבִים וְאֵלוֹת.

וְאָכֵן צָדַקְתָּ בְּמִכְתָּבֶךָ: כָּל הַיָּמִים אֲנִי נִמְצָא בַּיְּעָרוֹת הַיָּפִים בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאַרְצֵנוּ. מִיָּמַי לֹא רָאִיתִי כָּל כָּךְ הַרְבֵּה מַרְאוֹת יָפִים כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי בַּיָּמִים הַמְּעַטִּים שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן:

לְרֶגֶל עֲבוֹדָתִי עָבַרְתִּי בַּשָּׁבוּעַ שֶׁעָבַר אַחַד הַוָּדִים הַיָּפִים בְּיוֹתֵר לְאָרְכּוֹ. הָלַכְתִּי לִרְאוֹת בְּמַטָּעֵי הַטַּבַּק בְּוָרִי קַרְן (עַל נְקַלָּה תִּמְצָא אוֹתוֹ בַּמַּפָּה). יוֹם תָּמִים תָּעִיתִי בַּגַּיְא הַיָּפֶה וּבְמִדְרוֹנוֹת הֶהָרִים שֶׁמִּשְּׁנֵי עֲבָרָיו.

צַר הָיָה הַגַּיְא. מֵעַל לְרֹאשִׁי הוֹרִיק הַחֹרֶשׁ, וְאַלּוֹן זָקֵן הֵנִיעַ אֶת צַמַּרְתּוֹ הַכְּבֵדָה. כֹּה וָכֹה מִבֵּין הַשִּׂיחִים הִתְנַשְּׂאָה הַדַּפְנָה עַד לְגֹבַהּ שֶׁל כַּמָּה מֶטְרִים. לְרַגְלַי זָרַם הַפֶּלֶג, מַיִם זַכִּים וְקָרִים, וַאֲנִי מְחַמֵּר אַחַר בְּהֶמְתִּי פַּעַם מִשְּׂמֹאל הַפֶּלֶג, פַּעַם—מִימִינוֹ. מִשְּׁנֵי עֶבְרֵי

הַנַּחַל מְבָרְאִים עַתָּה הַפְּלָחִים אֶת הַיַּעַר בַּעֲצָתֵנוּ וּבְרִשּׁוּתֵנוּ. מַרְחִיבִים הֵם אֶת שְׂדוֹת הַטַּבַּק שֶׁלָּהֶם.

עַדַיִן יָדֵי מְלֵאוֹת שְׂרִיטוֹת, אֲשֶׁר שָׂרְטוּ אוֹתָן עַנְפֵי הָעֵצִים וְהַשִּׂיחִים, שֶׁבָּהֶם נֶאֱחַזְתִּי בְּעָבְרִי בַּיַּעַר. הַיַּעַר סָמִיךְ בְּמִדְרוֹנוֹת הֶהָרִים שֶׁמִּשְּׁנֵי עֵבְרֵי הַנַּחַל, וְהַמַּעֲבָר בּוֹ קָשֶׁה מְאֹד. בְּאַחַד הַמִּדְרוֹנוֹת יָרַדְתִּי אֶל הַנַּחַל. שִׁפְעַת הָעֵצִים וְהַשִּׂיחִים הֶעְלִימָה מֵעֵינַי אֶת הַמִּדְרוֹן עַצְמוֹ וְלֹא רָאִיתִי כַּמָּה זָקוּף הוּא. לוּלֵא הָיָה הַמִּדְרוֹן מְיֻעָר לֹא הָיִיתִי מֵעֵז לָרֶדֶת בּוֹ. וְלֹא יְרִידָה הָיְתָה זֹאת כִּי אִם נְפִילָה מֵעֵץ אֶל עֵץ, מֵעָנָף אֶל עָנָף. מִתַּחַת לְרַגְלֵי רִשְׁרְשָׁה רְפִידַת הֶעָלִים וְרַגְלִי שָׁקְעָה בֶּעָפָר הַתְּחוּחַ עַד קַרְסֻלָּיהָ. הֲתִמְצָא עָפָר תָּחוּחַ בְּמִדָּה מְרֻבָּה כָּל כָּךְ בְּמִדְרוֹן זָקוּף בְּהָרֵי יְרוּשָׁלַיִם? הֵן יָדַעְתָּ אֶת הַסְּלָעִים הַלְּבָנִים בְּהָרֵי יְרוּשָׁלַיִם. אֵלּוּ הָיוּ מְיֻעָרִים...

וְאָכֵן, חֲבִיבִי, הַיַּעַר הוּא אֲשֶׁר שָׁמַר עַל הֶעָפָר הַתָּחוּחַ בְּמִדְרוֹנוֹתָיו הַזְּקוּפִים שֶׁל הָהָר. וּמִי שָׁמַר עַל הַחֹרֶשׁ וּבֶן־הַחֹרֶשׁ בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן?

סְבַךְ הֶהָרִים שֶׁל הַגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, הַדְּרָכִים הַקְּשׁוֹת הֵם הֵם שֶׁהִצִּילוּ אֶת מְעַט הַיַּעַר הַזֶּה, כִּי מֵחֹסֶר יְכֹלֶת לָבוֹא לְתוֹכוֹ לֹא יָכְלוּ לְגַדֵּעַ אֶת עֵצָיו. שׁוֹרְפֵי הַסִּיד בַּכִּבְשָׁנִים וְהַפֶּחָמִים, אֲשֶׁר הִשְׁמִידוּ כָּל חֶלְקָה טוֹבָה בִּשְׂרִידֵי הַיְּעָרוֹת בְּהָרֵי יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם. לֹא הִגִּיעוּ עַד הַיַּעַר שֶׁבַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, וְאַךְ עָדְרֵי הָעִזִּים חוֹדְרִים עַדַיִן לְתוֹכוֹ לְהַשְׁחִיתוֹ. וְתַפְקִידֵנוּ אָנוּ, מְפַקְּחֵי הַיְּעָרוֹת, לְהָגֵן עַל הַיַּעַר מִפְּנֵי הָרוֹעִים וְעָדְרֵיהֶם וּמִפְּנֵי מַשְׁחִיתִים אֲחֵרִים.

עַדַיִן לֹא לָמְדוּ הַפְּלָחִים לְהָבִין מֶה חָשׁוּב עֵץ־הַבָּר וְצֵלוֹ לָאָרֶץ. אֵלּוּ הֵבִינוּ אֶת הַדָּבָר, מַה גְּדוֹלִים וַעֲנָפִים הָיוּ הַחֲרוּבִים וְהָאַלּוֹנִים בְּהָרֵינוּ. וְאָכֵן, בַּמָּקוֹם שֶׁלֹּא בְּעָרָה יַד בּוֹעֲרִים אֶת הָעֵץ הוּא עוֹמֵד עָנָף, גְּדֵל־נוֹף וַאֲדִיר־צַמֶּרֶת, זָקֵן וְחָסֹן: יֵשׁ מְקוֹמוֹת

בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, שֶׁעֲצֵיהֶם נִתְקַדְּשוּ בְּעֵינֵי הַפַּלָּחִים וְהֵם אֵינָם מְעִזִּים לִשְׁלֹחַ יָד בָּהֶם. וְלוּ רָאִיתָ מַה יָּפִים הָעֵצִים הָאֵלֶּה... אָכֵן, אַגָּדוֹת מִנִּי קֶדֶם הֵם יְכוֹלִים לְסַפֵּר לָנוּ. בְּעַנְפֵי הָעֵצִים תּוֹלִים הַפַּלָּחִים מַטְלִיּוֹת צִבְעוֹנִיּוֹת לְנוֹי וּלְאוֹת קְדֻשָּׁה וְהַעֲרָצָה וְאִישׁ לֹא יָעֵז לִשְׁלֹחַ יָדוֹ אֲפִילוּ בְּעָלֶה.

לוּטוֹת בַּמִּכְתָּב תְּמוּנוֹת הָאַלּוֹן, הַחֲרוּב, הָאַלָּה, הַמִּישׁ וְהַדֶּפְנָה. הִסְתַּכֵּל בַּתְּמוּנוֹת לְעִתִּים תְּכוּפוֹת וּלְמַד לְהַבְדִּיל יָפֶה בָּעֵצִים הָאֵלֶּה.

לְמָחֳרַת יוֹם סִיּוּרִי בְּוַדִּי קַרְן הַנַּעְתִּי לִפְנוֹת עֶרֶב, עָיֵף וְיָגֵעַ, אֶל כַּרְמֵי הַזֵּיתִים שֶׁבִּסְבִיבוֹת רָמָה (גַּם אוֹתָהּ תִּמְצָא בַּמַּפָּה). לְמַעְלָה מִשְּׁתֵּי שָׁעוֹת רָכַבְתִּי בְּיַעַר זֵיתִים זְקֵנִים וְנוֹשְׁאֵי פְּרָחִים לָרֹב וְלִבִּי הָמָה בְּקִרְבִּי בִּרְאוֹתִי מַה מְעַטִּים הַיְּשׁוּבִים הָעִבְרִים בְּחֵלֶק זֶה שֶׁל הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, אֲשֶׁר הָיָה לְפָנִים נַחֲלַת שֵׁבֶט אָשֵׁר.

מִי יִתֵּן וְאֶזְכֶּה לִרְאוֹת אוֹתְךָ וְאֶת חֲבֵרֶיךָ כְּשֶׁתִּגְדְּלוּ, עוֹמְדִים בְּחָרְשֵׁי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, מְבָרְאִים אֶת הַשִּׂיחִים וְנוֹטְעִים עֲצֵי־פְּרִי בִּמְקוֹמָם!

וְשָׁלוֹם לְךָ וְלַחֲבֵרֶיךָ וּלְכָל אוֹהֲבֵי הָעֵץ בֵּין יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל — שָׁלוֹם מִן הָאַלּוֹנִים הַזְּקֵנִים וְהַחֲרוּבִים וּבְנֵי־הַחֲרוּבִים.

אָחִיךָ אֵלִיָּהוּ.

הַ תֵּ דַ ע?

בְּכָל הָאָרֶץ יֵשׁ כַּיּוֹם קָרוֹב לְמִילְיוֹן אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעָה אֶלֶף דּוּנָמִים אֲדָמָה, מְכֻסִּים חֹרֶשׁ וּבְנֵי־חֹרֶשׁ, שְׂרִידֵי הַיְּעָרוֹת מִימֵי קֶדֶם. מֵהֶם בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן כְּ־175000 דּוּנָם.

אֵיזֶהוּ הַנּוֹף הֶעָשִׁיר בְּיוֹתֵר בְּשְׂרִידֵי יַעַר בְּאַרְצֵנוּ? אֶרֶץ חָרְשֵׁי עֲצֵי־בָר וְשִׂיחִים אֵיזוֹהִי? הַ גָּ לִ יל הָ עֶ לְ יוֹ ן!

מ י?

מִי מְחַדֵּשׁ אֶת הַיַּעַר בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל?

מִי מְיַעֵר אוֹתָהּ יוֹם, שָׁנָה שָׁנָה?

מִי הָפַךְ פְּרוּטוֹת נְחֹשֶׁת שֶׁל יְלָדִים לְעֵצִים מוּרִיקִים בְּמִדְרוֹנוֹת הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, בַּשָּׁפֵלָה, בַּשָּׁרוֹן, בְּהָרֵי יְהוּדָה?

מִי הָפַךְ אַדְמַת סְלָעִים וּטְרָשִׁים לְיַעַר מְשַׁגְשֵׁג וּמוּרִיק?

מ י?

הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל!

מֶה עָשִׂיתָ לְעֶזְרַת הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל?

מֶה עָשִׂיתָ לְיִעוּר הָאָרֶץ?

הֲ תֵ דַ ע?

א) הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל יְעָרָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים דּוּנָם אֲדָמָה.

ב) בְּדַרְכֵי הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל הָלְכָה גַּם מֶמְשֶׁלֶת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וְאַף הִיא מְיַעֶרֶת עַתָּה מְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בָּאָרֶץ.

עֲ בוֹ דָ ה ד'

1) קְרִיאָה בְּפֶרֶק „נְחָלִים בַּשָּׁרוֹן", בְּשַׁעַר הַשָּׁרוֹן, תִּלְמִידְךָ בֵּיצַד זָן הָהָר אֶת הַנְּחָלִים בְּמָיִם.

2) מְצָא בַּמַּפָּה שְׁלֹשָׁה נְחָלִים שֶׁהַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן זָן אוֹתָם.

3) מַהוּ מַהֲלָכָם שֶׁל הַנְּחָלִים? לְאָן הֵם פּוֹנִים? רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

4) רְשֹׁם אֶת הַנְּחָלִים בְּמַפָּתְךָ.

עֲ בוֹ דָ ה ה'

תִּלְמִידְךָ, אֵיזֶהוּ הָהָר הֶעָשִׁיר בְּמַעְיָנוֹת בְּכָל הָרֵי אַרְצֵנוּ?

1) אַתָּה יוֹדֵעַ לְצַיֵּר הָרִים, הֲלֹא? עַל גְּלִיּוֹן נְיָר־צִיּוּר רְשֹׁם שָׁלֹשׁ מִסְגָּרוֹת שָׁוות. הַשֶּׁטַח שֶׁבְּתוֹךְ כָּל מִסְגֶּרֶת—100 ק"מ מְרֻבָּעִים (מַלְבֵּן שֶׁאָרְכּוֹ 10 ק"מ וְרָחְבּוֹ 10 ק"מ).

2) סַמֵּן כָּל מִסְגֶּרֶת בְּאוֹת: א', ב', ג'. א' — הָרֵי יְהוּדָה; ב' — הָרֵי אֶפְרַיִם; ג' — הַגְּלִיל.

3) צַיֵּר הָרִים בַּמִּסְגְּרוֹת וּלְרַגְלֵיהֶם: 3 מַעְיָנוֹת בְּהָרֵי יְהוּדָה, 5 בְּהָרֵי אֶפְרַיִם, 10 בַּגָּלִיל.

4) מַה לָּמַדְתָּ מִכָּאן? רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

עֲבוֹדָה ו'

1) הֵיאַךְ קָשֶׁר בֵּין הֶעָפָר הַתְּחוּחַ שֶׁבָּהָר וּבֵין כַּמּוּת הַמַּיִם הַשּׁוֹפְעִים מִן הַמַּעְיָן שֶׁלְּרַגְלֵי הָהָר? קְרָא בַּפֶּרֶק נְחָלִים תַּחְתִּיִּים בְּשַׁעַר הַשְּׁפֵלָה.

2) מִי הוּא הַמְּלַכֵּד אֶת הֶעָפָר הַתְּחוּחַ בְּהָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן? מִי הוּא הַשּׁוֹמֵר עָלָיו שֶׁלֹּא יִסָּחֵף בַּגֶּשֶׁם?

3) מַדּוּעַ מְרֻבִּים הַמַּעְיָנוֹת בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן?

4) כְּתֹב בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה אֶת הַפֶּרֶק הַשְּׁלִישִׁי: אֶרֶץ עֲיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת יוֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר.

עֲבוֹדָה ז'

1) כַּרְמֵי זֵיתִים מְצוּיִים בְּכָל מָקוֹם בָּאָרֶץ, אִם אֵצֶל יְהוּדִים וְאִם אֵצֶל עֲרָבִים. הָעֲרָבִים מַרְבִּים לְטַעַת זֵיתִים. לְעִתִּים תִּמְצָא זַיִת בּוֹדֵד בֵּין עֵצִים אֲחֵרִים. הַיְדוּעִים לְךָ יַעֲרוֹת זֵיתִים בְּסְבִיבָתְךָ? הַיְדוּעִים לְךָ יַעֲרוֹת זֵיתִים בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בָּאָרֶץ? רְשֹׁם.

2) הַזַּיִת אֵינוֹ עוֹמֵד בַּשַּׁלֶּכֶת, הֲלֹא? הַיְדוּעִים לְךָ גַּם עֵצִים אֲחֵרִים, שֶׁאֵינָם מַשִּׁירִים עֲלֵיהֶם בַּחֹרֶף? רְשֹׁם.

3) אִם בֶּן הָרִים אַתָּה: הֵיכָן עוֹלֶה הַגִּית יָפֶה? בַּגַּיְא? בָּהָר? בְּרֹאשׁ הָהָר?

4) מָתַי פָּרַח הַגִּית? הַהִתְבּוֹנַנְתָּ בִּפְרָחָיו? רְשֹׁם.

5) מָתַי וְאֵיךְ מָסְקוּ הַשָּׁנָה אֶת הַגִּיתִים בִּמְקוֹמְךָ? רְשֹׁם.

6) מַה מְשַׁמֵּשׁ הַגִּית וּמַה מְכִינִים מִמֶּנּוּ? הִשְׁתַּדֵּל שֶׁרְשִׁימָתְךָ תִּהְיֶה מְלֵאָה.

שִׂים אֶל לֵב!

הַגִּית אֵינוֹ בֶּן הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן בִּלְבַד. הוּא נִמְצָא בְּכָל מָקוֹם בָּאָרֶץ. זֵיתֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הֵם זֵיתֵי שָׁמֶן.

100 ק"ג מִגִּיתֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן נוֹתְנִים כְּ־40 ק"ג שָׁמֶן. הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הוּא אֶרֶץ זַיִת שָׁמֶן.

עֲבוֹדָה ח'

1) שֶׁמֶן זַיִת נֶחְשַׁב מְאֹד בְּעֵינֵי אֲבוֹתֵינוּ. בַּמֶּה? קְרָא: חוּמָשׁ בְּרֵאשִׁית כ"ה, י"ח, י"ט; שְׁמוּאֵל א', י', א'. הֲתֵדַע לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם?

2) הֲתִזְכֹּר חַג חָבִיב עָלֶיךָ?..

3) הֲיָדַעְתָּ תַּשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה שֶׁל הַשֶּׁמֶן כַּיּוֹם?

פֶּרֶק רְבִיעִי

זֵיתִים

(מִסְפּוּרָיו שֶׁל תַּנְחוּם)

א

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַזָּקֵן לֹא הָיָה מַרְבֶּה בְּדִבּוּרִים, אַךְ בֵּינוֹן שֶׁהִגִּיעַ מִישֶׁהוּ לְעִנְיְנֵי זֵיתִים מִיָּד הָיָה ר' יְהוֹשֻׁעַ מִתְלַהֵב וְשֶׁלֹּא כְּמִנְהָגוֹ הָיָה מַאֲרִיךְ בַּדִּבּוּר, וְתֹכֶן דְּבָרָיו—שֶׁבַח לַזֵּיתִים.

פַּעַם, הַדָּבָר הָיָה בְּסוֹף חֹדֶשׁ אֱלוּל, רָכַבְנוּ בַּחֲבוּרָה גְּדוֹלָה בַּדֶּרֶךְ הָעוֹלָה מֵעִכּוּ לְצְפַת וְהַזָּקֵן עִמָּנוּ. שָׁעוֹת רַבּוֹת רָכַבְנוּ וְהַזָּקֵן לֹא הוֹצִיא הֶגֶה מִפִּיו, לֹא הִתְעָרֵב בְּשִׂיחָתֵנוּ וְלֹא צָחַק לַבְּדִיחוֹת וְלַהֲלָצוֹת שֶׁנִּשְׁמְעוּ בַּחֲבוּרָה.

אַךְ הִגַּעְנוּ אֶל יַעֲרוֹת הַזֵּיתִים שֶׁבָּרָמָה מִיָּד הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עַל הַזָּקֵן. הַזֵּיתִים הָרַעֲנַנִּים, רַחֲבֵי הַנּוֹף וַעֲגָלֵי הָאָמִיר, כְּאִלּוּ עוֹרְרוּהוּ מֵהִרְהוּרָיו. לְמַרְאֵה הַזֵּיתִים וּלְקוֹל צְהֲלָתָם שֶׁל הַמּוֹסְקִים וְהַמּוֹסְקוֹת נִזְדַּקֵּף הַזָּקֵן, קָפַץ מֵעַל גַּב בְּהֵמְתּוֹ כְּצָעִיר זָרִיז וּבִקֵּשׁ מֵאִתָּנוּ לַעֲמֹד וּלְחַכּוֹת לוֹ.

נִלְוֵיתִי אֶל הַזָּקֵן. הוּא הִתְהַלֵּךְ בֵּין הָעֵצִים זְקוּף קוֹמָה וּכְמֵבִין וּבָקִי סְקָרָם בְּעַיִן בּוֹחֶנֶת לְמִן גִּזְעָם הֶעָבֶה, הַמְכֻסֶּה קְלִפָּה אֲפוֹרָה וּסְדוּקָה, וְעַד נוֹפָם הָרָחָב.

„אָכֵן אֵלּוּ זֵיתִים הֵם, אֵלּוּ זֵיתִים הֵם,“ רִטֵּן אֶל תּוֹךְ זְקָנוֹ כִּמְדַבֵּר אֶל עַצְמוֹ.

„רְאֵה נָא,“ אָמַר אֵלַי, „מַה מְּרֻבִּים הַפֵּרוֹת. אַךְ זֶהוּ עֹשֶׁר, אַךְ זֶהוּ עֹשֶׁר. דַּמֵּה בְּנַפְשְׁךָ: כָּל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹאֶה כָּאן, כָּל הַזְּקֵנִים הַנִּכְבָּדִים הָאֵלֶּה, נוֹשְׂאִים, לְכָל הַפָּחוֹת, כְּעֶשְׂרִים רוֹטֶל זֵיתִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם.“

מִנֶּגֶד לָנוּ חָבְטָה אִשָּׁה אַחַת בְּמַחֲבוֹט אָרֹךְ עַנְפֵי זַיִת וְזָקֵן מְאֹד, וּמְטַר גַּרְגְּרִים יְרֵקִים, מָאֲרָכִים וּבְשָׂרִיִּים יָרַד עַל הַמַּחְצֶלֶת, שֶׁהִיְתָה פְּרוּשָׂה לְרַגְלֵי הָעֵץ עַל הָאָרֶץ. הַזָּקֵן מִעֵּד בְּיָדוֹ אַחַד הַגַּרְגְּרִים וְעֵינָיו אוֹרוּ לְמַרְאֵה הַשַּׁמְנוּנִית שֶׁהִבְהִיקָה עַל אֶצְבְּעוֹתָיו.

„הַלְלוּ,“ אָמַר לִי, „זֵיתֵי שֶׁמֶן הֵם, מִן הַמְּשֻׁבָּחִים שֶׁבִּזֵּיתֵי הָאָרֶץ. וַדַּאי בֵּרְאוּ הָאֲנָשִׁים אֶת הַיַּעַר שֶׁהָיָה קַיָּם פֹּה לְפָנִים וּבִמְקוֹמוֹ נָטְעוּ זֵיתִים. וְאִם בַּאֲדָמָה כְּחוּשָׁה מְשֻׁגְשֵׁג הַזַּיִת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּאַדְמַת יַעַר, הֲעָשׂוּיָה רֶקֶב עָלִים וּרְקַב תּוֹלְעִים וְכָל מִינֵי

זְחָלִים. וּכְלוּם אַתֶּם יוֹדְעִים, אַתֶּם הַצְּעִירִים, מַה חֲשׁוּבִים הַזֵּיתִים? עֲצֵי־פְּרִי אַתֶּם רוֹצִים לְטַעַת, לְהַרְבּוֹת פַּרְדֵּסִים וְגַנִּים, וְאֶת הַזַּיִת, הַנִּכְבָּד שֶׁבַּעֲצֵי הָאָרֶץ, שְׁכַחְתֶּם. אֶת כֶּרֶם זֵיתֵי הֵן אַתָּה יוֹדֵעַ. עֲדַיִן צָעִיר הוּא, וְאַף עַל פִּי כֵן הוּא שֶׁעָמַד לִי בְּיוֹם צָרָה."

ב

בְּצֵל עֵץ זָקֵן נְבוּב־גֶּזַע יָשַׁבְנוּ וְר' יְהוֹשֻׁעַ הַזָּקֵן סִפֵּר:

„אֶת תְּקוּפַת הַתּוּת וְתוֹלַעַת־הַמֶּשִׁי בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן אֵינְךָ זוֹכֵר, צָעִיר אַתָּה מִזְּכֹר זֹאת, וְאוּלָם אֲנִי עֲדַיִן לֹא שְׁכַחְתִּיהָ. נִטְעוּ עֲצֵי־תוּת, גִּדְּלוּ תּוֹלְעֵי־מֶשִׁי, הֵכִינוּ חוּטֵי מֶשִׁי לְמִשְׁלוֹחַ לְחוּץ־לָאָרֶץ וְתַעֲשׂוּ עֹשֶׁר'. כְּךְ עָבַר קוֹל בַּיָּמִים הָהֵם בְּמַחֲנֵה הַמִּתְיַשְּׁבִים הָעִבְרִים בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן. הַכֹּל נָטְעוּ, וּבְדִמְיוֹנָם מַחֲזוֹת עֹשֶׁר. וְאַךְ אֲנִי וְאָחִי עָמַדְנוּ מִנֶּגֶד. מִיּוֹם דְּרוֹךְ כַּף רַגְלִי עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אָהַבְתִּי אֶת הַזַּיִת, זֶה הָאֶזְרָח הַקָּדוּם וְהָעַתִּיק, הַמַּאֲרִיךְ לִחְיוֹת מִכָּל עֵץ־פְּרִי אַחֵר. אָהַבְתִּי אֶת צִלּוֹ הַנָּעִים בְּצָהֳרֵי יוֹם קַיִץ, אֶת רִנַּת הַצִּפֳּרִים הַמְקַנְּנוֹת בְּתוֹךְ נִקְרַת גִּזְעוֹ וְאֶת פֵּרוֹתָיו. אֵינִי זוֹכֵר יוֹם שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי מֵהֶם וּמִימֵי לֹא סָרוּ מֵעַל שֻׁלְחָנִי.

‚יִטְעוּ הֵם עֲצֵי־תוּת,' אָמַרְתִּי אֶל אָחִי, ‚וַאֲנַחְנוּ נִטַּע זֵיתִים לְשֶׁמֶן וּלְמַאֲכָל.'

‚פֹּלְחִים,' לִגְלְגוּ עָלֵינוּ אַנְשֵׁי הַמּוֹשָׁבָה, ‚עֲשָׂבִים יַעֲלוּ בִּלְחָיֵיכֶם וּפְרִי לֹא תִרְאוּ. וּמַה יִּתֵּן לָכֶם הַפֶּרִי?'

אַךְ אֲנַחְנוּ בְּשֶׁלָּנוּ—הֵכִינוּנוּ מַשְׁתֵּלֹת זֵיתִים:

בַּאֲדָמָה מִזְּבֶלֶת הֵיטֵב נָטַעְנוּ אֶת הַגַּלְעִינִים הַקְּשִׁים כָּאֶבֶן, הִשְׁקִינוּם, טִפַּחְנוּם וְשָׁמַרְנוּ עֲלֵיהֶם מִכָּל מִשְׁמָר. עָבְרוּ שָׁנִים אֲחָדוֹת וּבַמַּשְׁתֵּלָה עָלוּ שְׁתִילִים עֲדִינִים וְיָפִים. שֶׁשִּׂמְּחוּ אֶת לִבִּי. נִגַּשְׁנוּ שְׁנֵינוּ, אֲנִי וְאָחִי, אֶל מְלֶאכֶת הַהַרְכָּבָה בְּעוֹד הַשְׁתִּילִים בַּמַּשְׁתֵּלָה.

הִרְכַּבְנוּ אוֹתָם בְּמִינֵי זֵיתִים מְשֻׁבָּחִים וּכְשֶׁזָּכִינוּ לִנְטוֹעַ אוֹתָם בַּכֶּרֶם הָיָה לָנוּ הַיּוֹם יוֹם חָג.

כְּעֵשֶׂר שָׁנִים עָבְרוּ מִיּוֹם שֶׁנָּטַעְנוּ אֶת הַגַּלְעִינִים בַּמַּשְׁתֵּלָה עַד שֶׁרָאִינוּ אֶת הַיְבוּל הָרִאשׁוֹן עַל עֵצֵינוּ. אוּלָם לֹא הַרְבֵּה יָגַעְנוּ בְּכֶרֶם זֵיתֵינוּ: חָרַשְׁנוּ בֵּין הָעֵצִים כְּשָׁלֹשׁ־אַרְבַּע פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, עִזַּקְנוּ בְּמַעְדֵּר סְבִיבָם, כְּדֵי לְרַכֵּךְ אֶת הָאֲדָמָה וּלְהַרְוִוחָהּ מָיִם.

כַּרְמֵנוּ עָלָה כַּפּוֹרַח. שָׁרוּי הָיָה בְּגַיְא, נִסְתָּר מֵרוּחוֹת חֲזָקוֹת. גִּזְעֵי עֵצָיו חָזְקוּ וְקָשׁוּ וְנוֹפֵיהֶם רָחֲבוּ וְגָבְהוּ. וּכְשֶׁעָשׂוּ הָעֵצִים פְּרִי בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה יָצָאנוּ לִמְסֹק.

טַעְמָם שֶׁל קָצִיר, בָּצִיר וְקָטִיף הֵן יָדַעְתָּ, אַךְ אֵין אֵלֶּה דּוֹמִים לַמָּסִיק. רוֹאֶה אַתָּה כֵּיצַד חוֹבְטִים אֵלֶּה אֶת עֵצֵיהֶם בְּמַחֲבוֹט לְלֹא רַחֲמִים? אָנוּ לֹא עָשִׂינוּ כָּךְ. בִּמְעָמָד עַל גַּבֵּי הַסֻּלָּם לִקַּטְנוּם בְּעֶצֶם יָדֵינוּ גַּרְגֵּר גַּרְגֵּר, לַקֵּט וְהָטֵל אֶל תּוֹךְ הַסַּל. הַזֵּיתִים לֹא הִפְסִידוּ מִשַּׁמְנָם, הָעֲנָבִים לֹא אִבְּדוּ אֶת בַּדֵּיהֶם, הָעוֹמְדִים לַעֲשׂוֹת פְּרָחִים וּפֵרוֹת בַּשָּׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ. מָסַקְנוּ בְּרַחֲמִים, וְלֹא כַּפַּלָּחִים הַלָּלוּ, הַמַּלְקִים אֶת עֵצֵיהֶם עַל עֲשׂוֹתָם פֵּרִי. שָׁעוֹת מָסַקְנוּ, סַלֵּינוּ מָלְאוּ וַעֲדַיִן לֹא כָּלוּ הַפֵּרוֹת מִן הָעֵצִים. כָּךְ עָבְרוּ עָלֵינוּ שְׁלֹשֶׁת הַמְּסִיקִים הָרִאשׁוֹנִים.

•

מִשֶּׁהִגַּעְנוּ לַמָּסִיק הִרְבִּיעֵי חָשַׁךְ עוֹלְמֵנוּ עָלֵינוּ: פָּרְצָה מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם, וְהַמַּלְכוּת הֵחֵלָּה לְהַצִּיק לָנוּ וְלָקְחָה מֵאִתָּנוּ אֶת צְרָכֵי הַצָּבָא, כִּכְלֵי רֵיק הִצִּיגוּנוּ. וּמִי עָמַד לָנוּ, לִי וּלְאָחִי, בַּיָּמִים הָרָעִים הָהֵם? כֶּרֶם הַזֵּיתִים הוּא שֶׁעָמַד לָנוּ.

רָגִיל הָיִיתִי שָׁנָה שָׁנָה, מִשֶּׁבָּלְתָה הָעֲבוֹדָה בַּקַּיִץ, לִטְעֹן אֶת בְּהֶמְתִּי זֵיתִים וּלְהִיבִילָם אֶל בֵּית־הַבַּד הַסָּמוּךְ, לַעֲצֹר אֶת שַׁמְנָם.

שֹׁכֵר הָעֲצִירָה שִׁלַּמְתִּי לְבַעַל בֵּית־הַבַּד בְּשֶׁמֶן, וְהַנּוֹתָר הִסְפִּיק לְבֵיתִי לְכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה.

בֵּית־הַבַּד, שֶׁאֵלָיו הָיִיתִי מֵבִיא אֶת זֵיתַי, הָיָה עַתִּיק מְאֹד, וְעָבַר בִּירֻשָּׁה, זֶה דּוֹרוֹת, מֵאָבוֹת לְבָנִים בְּמִשְׁפַּחַת פַּלָּחִים אֶחָת. הָעֲלִיָּה לְבֵית־הַבַּד הָיְתָה חֲבִיבָה עָלַי: שִׂיחַת רֵעִים עִם הַכּוֹרְמִים, הִסְתַּכְּלוּת מִן הַצַּד בַּתְּכוּנָה שֶׁבְּבֵית־הַבַּד, בַּעֲבוֹדַת הַבַּדִּד וּפוֹעֲלָיו, כָּל זֶה הָיָה מְשַׂמֵּחַ אֶת לִבִּי. אָהַבְתִּי לְהַאֲזִין לְרַחַשׁ הַמְּלָאכָה בְּאַפְּלוּלִיתוֹ שֶׁל בֵּית־הַבַּד. אָזְנִי כְּבָר לָמְדָה לְהַבְחִין אֶת הַקּוֹלוֹת וּבְנוֹת־הַקּוֹלוֹת שֶׁל הַמַּפְרֵכֶת, זֶה גַּלְגַּל־הָאֶבֶן הַגָּדוֹל, הַמִּסְתּוֹבֵב בְּתוֹךְ הַבַּד וּמְפָרֵךְ אֶת הַזֵּיתִים הַנְּתוּנִים בְּסַלִּים מְיֻחָדִים לְכָךְ. אָהַבְתִּי לְהַבִּיט אַחַר הַגְּמָל חֲבוּשׁ־הָעֵינַיִם, הַמְסוֹבֵב אֶת מוֹט הַמַּפְרֵכֶת. וּכְבָר לָמַדְתִּי לְהַבְחִין, בְּאַפְּלוּלִית זוֹ שֶׁל בֵּית־הַבַּד, אֶת כַּדֵּי הַשֶּׁמֶן לְמִינֵיהֶם, הָעוֹמְדִים לְרַגְלֵי הַמַּעֲצֶרֶת וְנִמְלָאִים מְעַט מְעַט מִן הַשֶּׁמֶן הַנּוֹזֵל מִן הַנְּקָבִים שֶׁבַּמַּעֲצֶרֶת. וּלְעִתִּים, כְּשֶׁרוּחִי הָיְתָה טוֹבָה עָלַי, הָיִיתִי עוֹזֵר לְפוֹעֲלֵי הַבַּדִּד עֶזְרָה שֶׁל מַמָּשׁ:

הַמַּעֲצֶרֶת בְּרֵכָה הִיא שֶׁלְּתוֹכָהּ נוֹתְנִים הַבַּדָּדִים אֶת הַזֵּיתִים הַמְפֹרָכִים. אֶת הַזֵּיתִים מְכַסִּים בִּכְסָרִים וַעֲלֵיהֶם יוֹרֶדֶת קוֹרַת בֵּית־הַבַּד הֶעָבָה וְעוֹצֶרֶת אֶת שַׁמְנָם. בְּאוֹתוֹ בֵּית־בַּד קָטָן, שֶׁבּוֹ הָיִיתִי עוֹצֵר אֶת זֵיתַי, הָיְתָה קוֹרַת בֵּית־הַבַּד עוֹבֶדֶת בְּכֹחַם שֶׁל בְּנֵי־אָדָם. אֲחָדִים מִן הַפּוֹעֲלִים הָיוּ תּוֹלִים עַצְמָם בַּקּוֹרָה וּמַכְבִּידִים עָלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁתַּעֲצֹר אֶת הַזֵּיתִים. וְגַם אֲנִי לֹא הָיִיתִי טוֹמֵן יָדִי בְּחֵיקִי וְעָזַרְתִּי עַל יָדָם כְּפִי יְכָלְתִּי.

לֹא נִמְנַעְתִּי מֵעָזוֹר לָהֶם גַּם בַּעֲבוֹדוֹת הַגּוֹרְמוֹת לִכְלוּדָה: כְּמוֹ בַּהֲרָקַת סַלֵּי הַזֵּיתִים מִן הַגֶּפֶת, זוֹ פְּסֹלֶת הַזֵּיתִים. וְאַל תְּהֵא גֶּפֶת זוֹ קַלָּה בְּעֵינֶיךָ. זוֹ עֲדַיִן שֶׁמֶן בָּהּ, אָמְנָם שֶׁמֶן גָּרוּעַ, אַךְ הֵן מִמֶּנּוּ יַעֲשׂוּ אֶת הַסַּבּוֹן. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד: גַּם דֶּלֶק טוֹב מְשַׁמֶּשֶׁת הַגֶּפֶת.

בְּקִצּוּר — הָעֲלִיָּה לְבֵית־הַבַּד הָיְתָה לִי תָּמִיד מְקוֹר שִׂמְחָה, כְּשִׂמְחַת הַקָּצִיר, הַבָּצִיר אוֹ הַמָּסִיק. אַךְ בְּאוֹתָהּ שָׁנָה מֻכְרַח הָיִיתִי לָשֶׁבֶת בַּבָּיִת, חוֹשֵׁשׁ הָיִיתִי שֶׁמָּא יִקְחוּ מִמֶּנִּי גַּם אֶת שַׁמְנִי. הַגִּיתִים עָמְדוּ בָּאָסָם, הַכֶּפֶר הָיָה אָבֵל, הָיִינוּ בְּכָל רָע...

ד

„הֲתֵדַע, יְהוֹשֻׁעַ?' אָמְרָה אִשְׁתִּי, „כָּלָה הַסֵּפֶר מִן הַבַּיִת, הַנְּעָלִים שֶׁבְּרַגְלֵינוּ בָּלוּ, הַיְלָדִים — חֲרָפָה לְרָאוֹתָם כֵּיצַד הֵם לְבוּשִׁים, וְהָעֲגָלָה צְרִיכָה תִּקּוּן.' אַךְ מֵאַיִן יָבוֹא עֶזְרִי? אֶת הַגֹּרֶן שָׂסוּ שְׁלִיחֵי הַמֶּמְשָׁלָה וּפְרוּטָה כָּלְתָה מִן הַכִּיס...

הַיְשׁוּעָה בָּאָה מִן הַגִּיתִּים:

„מָחִיר הַשֶּׁמֶן עָלָה,' אָמַר אָחִי, „וְאִם נַצְלִיחַ לְהָכִין מְעַט שֶׁמֶן נִמְכְּרֶנּוּ בְּמָחִיר טוֹב.'

אָמַר וְעָשָׂה. וּלְמָחֳרָתוֹ נֶהְפַּךְ בֵּיתִי לְבֵית־בַּד. כֻּלָּנוּ, בְּנֶעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ, יָשַׁבְנוּ עַל הָאָרֶץ וְכָתַתְנוּ אֶת הַגִּיתִים בְּמַפְרְכוֹת־יָד, בַּאֲבָנִים וּבְכָל אֲשֶׁר בָּא לְיָדֵנוּ. אֶת הַגִּיתִים הַכְּתוּתִים נָתַנּוּ לְתוֹךְ קַלַּחַת, יָצַקְנוּ עֲלֵיהֶם מַיִם רוֹתְחִים, וְעַד מְהֵרָה צָף וְעָלָה... הַשֶּׁמֶן. וְלֹא הִסְפִּיקוּ הַכֵּלִים בַּבַּיִת לְכָל הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עָצַרְנוּ.

וְשֶׁמֶן זֶה הוּא אֲשֶׁר הֶחֱיָה אוֹתָנוּ כָּל הַשָּׁנָה. הַגִּיתִים הַכְּתוּתִים עוֹד צָלְחוּ לְמַאֲכָל, אִשְׁתִּי כָּבְשָׁה אוֹתָם וְלֹא סָרוּ מֵעַל שֻׁלְחָנֵנוּ כָּל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה וְעוֹד הוֹצֵאנוּ לְמִכִּירָה. וּתְמוּרַת הַשֶּׁמֶן הַמֻּבְחָר אֲשֶׁר מָסַרְנוּ לַחֲנוּנִי קִבַּלְנוּ אֶת כָּל צָרְכֵּינוּ..."

כְּשֶׁיָּצָאנוּ מִבֵּין הָעֵצִים הָפַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פָּנָיו שֵׁנִית אֶל הַכֶּרֶם, סָקַר אוֹתוֹ דּוּמָם וְאַחַר אָמַר:

„אֶת כִּלְכֶם, כָּל צְעִירֵי יִשְׂרָאֵל, הָעוֹזְלִים לְמוֹלַדְתְּכֶם לִבְנוֹתָהּ

וּלְהַחֲיוֹתָהּ, הָיִיתִי מְאַסֵּף הֵנָּה, אֶל תּוֹךְ הַיַּעַר הַזֶּה, לְמַעַן תִּרְאוּ, לְמַעַן תִּוָּכְחוּ...

נִטְעוּ זֵיתִים. זֵיתִים רַבִּים, בְּהָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, זֵיתִים!..״

עֲבוֹדָה ט׳

1) כְּתֹב חִבּוּר לְפִי הַפֶּרֶק הָרְבִיעִי וְזוּ תָּכְנִיתוֹ: א. אֵיךְ מְגַדְּלִים אֶת הַזַּיִת; ב. כֵּיצַד עוֹצְרִים אֶת הַשֶּׁמֶן.

2) שְׁאַל לְמְחִירֵי הַשֶּׁמֶן. כַּמָּה מוֹצִיאִים בְּבֵיתְךָ לְשֶׁמֶן? (בְּחֹדֶשׁ? בְּשָׁבוּעַ?)

3) הַשֶּׁמֶן הַמְזֻקָּק מִבֵּית־הַחֲרֹשֶׁת „שֶׁמֶן״ בְּחֵיפָה אַף הוּא נֶעֱצָר בְּבָתֵּי־הַבַּד שֶׁבַּכְּפָרִים. בְּבֵית־הַחֲרֹשֶׁת מְזַקְּקִים אוֹתוֹ לְמַעַן יִהְיֶה טָהוֹר. מִן הַשֶּׁמֶן הַגָּרוּעַ יַעֲשׂוּ סַבּוֹן.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

יְהוּדִים שֶׁלֹּא הָלְכוּ בַּגּוֹלָה

„קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת״ אָנוּ, יְהוּדֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. מִכָּל קַצְוֵי תֵּבֵל, מִתֵּימָן שֶׁבַּדָּרוֹם, מִיַּעֲרוֹת סִבִּירְיָה בַּצָּפוֹן, מִפִּנּוֹת נִדָּחוֹת בְּיַרְכְּתֵי תֵּבֵל בָּאנוּ הֲלוֹם. עַל פְּנֵי יַמִּים רְחוֹקִים נוֹשְׂאוֹת הָאֳנִיּוֹת כַּיּוֹם יְהוּדִים צְעִירִים וּזְקֵנִים, נָשִׁים וָטַף אֶל חוֹף הַמּוֹלֶדֶת הַקְּטַנָּה.

אוּלָם הֲיָדַעְתָּ, כִּי בְּלֵב אֶרֶץ הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים, בְּגַיְא נַפְתָּלִי, עוֹד יֵשׁ כְּפָר יְהוּדִי אֶחָד, רַק אֶחָד, שֶׁבּוֹ יוֹשְׁבִים יְהוּדִים אֲשֶׁר לֹא הָלְכוּ בַּגּוֹלָה? פְּקִיעִין שֵׁם הַכְּפָר. וְכִי תַּעֲלֶה לַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, אֶרֶץ הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים, סוּרָה מִדַּרְכְּךָ הַמֶּלֶךְ וּנְטֵה אֶל אַחֶיךָ שֶׁבִּפְקִיעִין. מְעַטִּים הֵם, עֲנִיִּים הֵם, אַךְ עֲדַיִן הֵם מַחֲזִיקִים מַעֲמָד בִּכְפָרָם. בְּצֵל עֵצִים זְקֵנִים יִפְגְּשׁוּךָ הָאַחִים הָאֵלֶּה, שְׁזוּפֵי פָּנִים,

נְקִשֵּׁי יָדַיִם וְלִבָּךְ יַהֲלֹם לְמִשְׁמַע אָזְנֶיךָ: כִּי אָכֵן הַשְּׁרִידִים הַיְחִידִים הֵם.

לִפְנִים, בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל עַל אַדְמָתוֹ, הָיָה הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הַנּוֹף הַמְיֻשָּׁב בְּיוֹתֵר בְּכָל הָאָרֶץ. עַתָּה שָׁרְדוּ מִכָּל הַיִּשּׁוּבִים הַיְּהוּדִים הַקְּדוּמִים שֶׁבַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן רַק חָרְבוֹת בָּתֵּי־כְּנֶסֶת וּקְהִלַּת הַיְּהוּדִים הַקְּטַנָּה שֶׁבִּפְקִיעִין.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי
הָעוֹלִים הָרִאשׁוֹנִים

לֹא בְּאֳנִיּוֹת־קִיטוֹר גְּדוֹלוֹת וַהֲדוּרוֹת כִּבְיָמֵינוּ עָבְרוּ הָעוֹלִים הָרִאשׁוֹנִים אֶת הַיָּם הַפּוֹעֵר וְלֹא אֶל עָרִים בְּנוּיוֹת לְתִפְאָרָה, אֶל מוֹשָׁבוֹת, קִבּוּצוֹת וְקִבּוּצִים בָּאוּ הָאֲנָשִׁים בַּיָּמִים הָהֵם. יָמִים רַבִּים טִלְטְלוּ הַגַּלִּים אֶת סִירוֹת־הַמִּפְרָשִׂים הַקְּטַנּוֹת, שֶׁבָּהֶן נָסְעוּ הָעוֹלִים הָרִאשׁוֹנִים, וְאֶל אֶרֶץ שׁוֹמֵמָה וַעֲזוּבָה בָּאוּ. שׁוֹדְדֵי יָם פָּגְעוּ בָּהֶם בְּדַרְכָּם בַּיָּם, וְאִימַת הַגַּזְלָנִים לֹא סָרָה מֵעֲלֵיהֶם כְּשֶׁרָכְבוּ בִּשְׁבִילֵיהָ הַנִּפְתָּלִים שֶׁל הָאָרֶץ מַשָּׂא נַפְשָׁם.

מַחֲלַת הַיָּם, סַעֲרוֹת הַיָּם, טַלְטוּלֵי דְרָכִים בַּיַּבָּשָׁה, בֵּין עַמִּים זָרִים בְּאַרְצוֹת נֵכָר, לֹא הִפְחִידוּ אוֹתָם וְלֹא מָנְעוּ אוֹתָם מִשּׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיהֶם.

הֶעָלוּ גַּם הֵם לֶאֱחֹז בָּאֵת וּבַמַּחֲרֵשָׁה? לֹא. זְקֵנִים הָיוּ הָאֲנָשִׁים בְּרֻבָּם וְחַלָּשִׁים מֵאֱחֹז בָּאֵת וּבַמַּחֲרֵשָׁה. חֶפְצָם הָיָה לִלְמֹד תּוֹרָה, לָשֶׁבֶת לִפְנֵי ה׳ בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וְלִמְצוֹא לָהֶם אֲחֻזַּת קֶבֶר בְּאַדְמַת הָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה בְּבוֹא יוֹמָם. עַל כֵּן עָזְבוּ עוֹד לִפְנֵי מֵאוֹת בְּשָׁנִים זְקֵנִים נִכְבָּדִים וְתַלְמִידֵי־חֲכָמִים אֶת עָרֵיהֶם וְאֶת מִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם בַּגּוֹלָה וְעָלוּ לָשֶׁבֶת בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הֶעָרִים הַקְּדוֹשׁוֹת בָּאָרֶץ: יְרוּשָׁלַיִם, צְפַת,

טְבֶרְיָה, חֶבְרוֹן. וְחִבָּה יְתֵרָה חִבְּבוּ אֶת צְפַת, בִּירַת הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, הַשּׁוֹכֶנֶת בִּמְרוֹמֵי הֶהָרִים. וְאָכֵן בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ נִמְצָא כָּתוּב, כִּי בִּצְפַת יוֹפִיעַ הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ רִאשׁוֹנָה. עַל כֵּן רַבּוּ הַיְשִׁיבוֹת בִּצְפַת; רַבָּנִים וְצַדִּיקִים גְּדוֹלִים הִרְבִּיצוּ בָּהֶן תּוֹרָה וּקְהַל הַלּוֹמְדִים גָּדַל מִיּוֹם לְיוֹם.

וְגַם אֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא הִרְבּוּ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה נִמְשְׁכָה נַפְשָׁם אֶל הָעִיר הַזֹּאת כְּדֵי לֵיהָנוֹת מִזִּיוָם שֶׁל הַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי ה׳ וּלְהִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בָּאוּ לִמְנוּחוֹת בְּסְבִיבוֹתֶיהָ.

מִי כִּלְכֵּל אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה? רַבִּים מֵהֶם אָמְנָם עָסְקוּ בְּמִסְחָר וּבְמְלָאכָה, אַךְ הַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי ה׳ מִי נָתַן פַּרְנָסָתָם?

קֶפַּת רַבִּי מֵאִיר בַּעַל הַנֵּס פִּרְנְסָה אוֹתָם. רָאשֵׁי הַחֲכָמִים שֶׁבִּצְפַת בִּקְשׁוּ מֵאֵת אַחֵיהֶם שֶׁבַּגּוֹלָה, עַל יְדֵי שְׁלִיחִים מְיֻחָדִים, לָתֵת בָּהּ אִישׁ כְּנִדְבַת לִבּוֹ, לִתְמֹךְ בַּיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי ה׳. וְהַיְּהוּדִים שֶׁבַּגּוֹלָה, שֶׁהוֹקִירוּ אֶת לוֹמְדֵי הַיְשִׁיבוֹת וְחַכְמֵיהֶם, הִרְבּוּ לִשְׁלֹחַ לָהֶם מִכַּסְפָּם. וְרַבִּים מִבְּנֵי אַרְבַּע הֶעָרִים הַקְּדוֹשׁוֹת מָצְאוּ פַּרְנָסָתָם מִקֻּפָּה זוֹ, מִכֶּסֶף „הַחֲלָקָה", אֲשֶׁר חִלְקוּ בֵּינֵיהֶם רָאשֵׁי הַקְּהִלּוֹת וְנִכְבַּדֵּיהֶן.

עוֹד לִפְנֵי מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הָיְתָה צְפַת מְלֵאָה יְהוּדִים. רֹבַע הַיְּהוּדִים, הַבָּנוּי בְּצַלְעוֹ הַזָּקוּפָה שֶׁל הַר צְפַת, גָּדַל מִיּוֹם לְיוֹם, סִמְטוֹתָיו צָרוּ וּבְמוֹרַד הָהָר, בְּמַדְרֵגוֹת, נוֹסְפוּ שׁוּרוֹת שֶׁל בָּתִּים, מַדְרֵגָה מִתַּחַת לְמַדְרֵגָה. אַךְ בִּפְרֹץ מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם בָּאוּ יָמִים רָעִים לַיִּשּׁוּב הַיְּהוּדִי בִּצְפַת: הַקְּשָׁרִים בֵּין הָאָרֶץ וְהַגּוֹלָה נִפְסְקוּ, יְהוּדֵי הַגּוֹלָה חָדְלוּ לִשְׁלֹחַ כֶּסֶף וְרַבִּים מִתּוֹשְׁבֵי צְפַת הַיְּהוּדִים מֵתוּ בָּרָעָב וּבְמַגֵּפָה.

כַּיּוֹם שׁוּמְמִים בָּתֵּי־כְּנֵסִיּוֹתֶיהָ הָרַבִּים שֶׁל צְפַת. מֵחֹסֶר עֲבוֹדָה וּפַרְנָסָה עוֹזְבִים אוֹתָהּ גַּם צְעִירֶיהָ, וְהָעִיר שֶׁהָמְתָה תָּמִיד מִיְּהוּדִים רַבִּים וּמְפַלָּחִים נוֹשְׂאִים וְנִיתְּנִים שָׁקְטָה עַתָּה, וְאַךְ קַיְטָנִים בָּאִים בְּיָמוֹת הַחֹם לֵיהָנוֹת מֵאֲוִירָהּ הַזַּךְ וּמִמַּרְאוֹתֶיהָ הַנִּפְלָאִים. הַלָּלוּ

תּוֹעִים בְּסִמְטוֹתֶיהָ הַצָּרוֹת, בָּאִים בְּבָתֵּי־כְּנֵסִיּוֹתֶיהָ הָעַתִּיקִים וּמְטַפְּסִים בְּהַר צְפַת, עַד לְרֹאשׁוֹ, אֶל הַמְּצוּדָה. מִכָּאן הֵם מַשְׁקִיפִים עַל הָרֹבַע הַמְּסֻלָּמִי הַמִּשְׁתָּרֵעַ לְצַד דָּרוֹם, אֶל הָרֹבַע בָּעֵמֶק לְרַגְלֵי הַגָּלִיל הַמְּצוּדָה וְאֶל רֹבַע הַיְּהוּדִים. מִמּוּלָם בָּאֹפֶק מִתְנַשֵּׂא הַגֵּרְמַק, הַגְּבוֹהַּ שֶׁבְּהָרֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, מֵאֲחוֹרֵיהֶם מַכְסִיפָה כִּפֶּרֶת וּבַמֶּרְחַקִּים יַכְחִילוּ הָרֵי הַגּוֹלָן.

אַךְ יוֹם יָבוֹא וּצְפַת תָּשׁוּב לִתְחִיָּה. עוֹד יִבָּנוּ בָּהּ מְלוֹנוֹת גְּדוֹלִים וּבָתֵּי־הַבְרָאָה לְכָל הָעֲמָלִים בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה, בְּבָתֵּי־מְלָאכָה וּבְמִשְׂרָדִים. וּבִימוֹת הַקַּיִץ יִנְהֲרוּ אֵלֶיהָ מִכָּל הָעֲבָרִים אֲנָשִׁים לַאֲלָפִים לִמְצוֹא מְנוּחָה וּמַרְפֵּא בַּאֲוִירָהּ הַטּוֹב וְהַמֵּיטִיב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

הַזּוֹרְעִים וְהַנּוֹטְעִים בְּהָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן

רַבִּים מִצְּעִירֵי הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר עָלוּ עִם אֲבוֹתֵיהֶם לִצְפַת וַאֲשֶׁר נוֹלְדוּ שָׁם מָאֲסוּ בְּחַסְדֵי נְדִיבִים מִן הַגּוֹלָה. צָרוֹת לָנוּ סִמְטוֹת צְפַת, אָמְרוּ הַצְּעִירִים הָאֵלֶּה. הָבָה נֵצֵא אֶל הַשָּׂדֶה. נִזְרַע, נִטַּע. נַעֲמֹל וּבַעֲמָלֵנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ.

בְּסֵתֶר הַר מַלְבִּין, עַל יַד מַעְיָן שׁוֹפֵעַ מַיִם. הִתְנַחֲלוּ צְעִירֵי צְפַת וְקָרְאוּ לְמוֹשַׁבְתָּם רֹאשׁ־פִּנָּה, בְּאָמְרָם: „מוֹשַׁבְתֵּנוּ זוֹ תִּהְיֶה אֶבֶן־פִּנָּה לִשְׁאָר הַמּוֹשָׁבוֹת, אֲשֶׁר תִּבָּנֶינָה לְרַגְלֵי הֶהָרִים וּבְרָאשֵׁיהֶם.“ וְאָכֵן אֶת אֲשֶׁר דִּמּוּ הָאֲנָשִׁים קִיְּמוּ אַחֵיהֶם בְּנֵי צְפַת וִיהוּדִים אֲחֵרִים שֶׁעָלוּ מִן הַגּוֹלָה. הֵם יָסְדוּ אֶת שְׁאָר מוֹשָׁבוֹת הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וְאֶת הַמּוֹשָׁבוֹת שֶׁבְּעֵמֶק הַיַּרְדֵּן, הַגִּיבֵל אֶת הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן.

קָשִׁים הָיוּ יְמֵי הִתְיַשְּׁבוּתָם הָרִאשׁוֹנִים, קָשְׁתָה עֲלֵיהֶם הָעֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה וּבֶחְצֵר וְהֵם לֹא הִסְכִּינוּ אֵלֶיהָ וְקָשְׁתָה עֲלֵיהֶם הַשְּׁכֵנוּת.

עַזֵּי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבֵּין הַשְּׁבֻיִים מָרְדוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּהִתְנַפְּלֻיּוֹת יוֹמָם וּבְגְנֵבוֹת לַיְלָה. וּמְטוּלָה, הַצְּפוֹנִית שֶׁבְּמוֹשְׁבוֹתֵינוּ, סָבְלָה יוֹתֵר מִכֻּלָּן.

אַךְ הַחֲלוּצִים לֹא עָזְבוּ אֶת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם מִפַּחַד מְצִיקִים וְגַנָּבִים. רְצוֹנָם לִזְרֹעַ וְלִטַּעַת גֶּבֶר עַל יִצְרָם הָרַע שֶׁל הַשְּׁבֻיִים. וְאַךְ תְּפִלָּה אַחַת הָיְתָה בְּלִבָּם: מִי יִתֵּן וְיִרְבּוּ הַמִּתְיַשְּׁבִים הַיְּהוּדִים בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן וְרָוַח לָנוּ. וְאָכֵן רָוַח לָהֶם:

בְּרֵאשִׁית יְמֵי הַמִּלְחָמָה עָלוּ לַגְּלִיל הָעֶלְיוֹן פּוֹעֲלִים עִבְרִים, וּזְמַן מוּעָט אַחֲרֵיהֶם גַּם רַבִּים מִן הַשּׁוֹמְרִים הָעִבְרִים. הַיָּמִים הָהֵם הָיוּ יָמִים רָעִים לַפּוֹעֲלִים הָעִבְרִים בְּמוֹשָׁבוֹת הַשָּׁרוֹן וְהַשְּׁפֵלָה, וְהַשּׁוֹמֵר הָעִבְרִי, אֲשֶׁר שָׁבַע טִלְטוּלִים וּנְדוּדִים, הֶחְלִיט גַּם הוּא לָבוֹא אֶל הַנַּחֲלָה וְאֶל הַמְּנוּחָה. בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ הֵקִימוּ הַפּוֹעֲלִים וְהַשּׁוֹמְרִים אֶת כְּפָרֵיהֶם. רַבּוֹת סָבְלוּ מֵחֹסֶר מַיִם וְחֹסֶר דְּרָכִים, מִמַּחֲלוֹת, מִמַּעֲשֵׂי גְּנֵבָה וָשֹׁד, אַךְ אֶת מִשְׁמַרְתָּם לֹא עָזְבוּ.

עֲדַיִן מוּעָטִים הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִים בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן. אָמְנָם שִׁכְלְלוּ הַפּוֹעֲלִים וְהַשּׁוֹמְרִים אֶת כְּפָרֵיהֶם, נָטְעוּ גַּנֵּי פֵּרִי, הֵקִימוּ מִכְלָאוֹת לְצֹאנָם וּרְפָתִים לִבְקָרָם, סִקְּלוּ מִדְרוֹנוֹת בֶּהָרִים וְהִכְשִׁירוּם לַמַּחֲרֵשָׁה, אַךְ עֲדַיִן עֲנִיִּים הֵם רֹב הַכְּפָרִים בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, כִּי אֵין עִיר גְּדוֹלָה בִּמְקוֹמָם, שֶׁבָּהּ יִמְכְּרוּ אֶת תּוֹצֶרֶת מִשְׁקָם וְאֶת פְּרִי עֲצֵיהֶם. וְהֶהָרִים, אֲשֶׁר לְפָנִים נָשְׂאוּ פְּרִי לָרֹב, עֲדַיִן מְחַכִּים לְיַד הַגּוֹאֵלֶת, שֶׁתְּסַקְּלֵם, תִּטָּעֵם וּתְחַיֶּה שׁוֹמְמוֹתָם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

אֲשֶׁר מֵתוּ עַל שְׁמִירַת אַדְמַת יִשְׂרָאֵל

לֹא חַיָּלִים מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה, לְבוּשֵׁי מַדִּים, הָיוּ הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים אֲשֶׁר מֵתוּ עַל קִדּוּשׁ כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים, בְּיוֹם

י״א בַּאֲדָר שְׁנַת תר״פ. פּוֹעֲלִים הָיוּ, אַנְשֵׁי שָׁלוֹם וַעֲבוֹדָה, אֲשֶׁר חָרְשׁוּ בַּמַּעֲנִית, חִלְבּוּ אֶת פָּרָתָם בָּרֶפֶת וְעָדְרוּ אֶת גַּנֵּי־הַיְרָקוֹת שֶׁלָּהֶם. לֹא הֵם הִתְגָּרוּ מִלְּחָמָה. כָּל מַחֲשַׁבְתָּם הָיְתָה עֲבוֹדָתָם, אַךְ בָּבוֹא שׁוֹדְדִים לְגָרְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם הֵשִׁיבוּ מִלְחָמָה וַיָּמוּתוּ מוֹת גִּבּוֹרִים עַל מִשְׁמַרְתָּם, עַל מִשְׁמֶרֶת אַרְצָם וְעַמָּם.

בְּחַמְרָה, בְּתֵל־חַי, בִּכְפַר־גִּלְעָדִי וּבְמָטוּלָה, יָצְאוּ הָאֲנָשִׁים לַעֲבוֹדָתָם בִּתְחִלַּת הַחֹרֶף שֶׁל שְׁנַת תר״פ. מֵהֶם סִקְּלוּ אֶת מִדְרוֹנוֹת הֶהָרִים, מֵהֶם חָרְשׁוּ בָּעֵמֶק, הָרוֹעֶה נָהַג אֶת עֶדְרוֹ לַמִּרְעֶה. בָּעֲרָבִים יָשְׁבוּ בַּחֲבוּרָה, נָחוּ מֵעֲמַל הַיּוֹם וְשׂוֹחֲחוּ בְּנַחַת עַל עִנְיָנֵיהֶם וְהֵם לֹא יָדְעוּ, כִּי יָמִים רָעִים מִתְרַגְּשִׁים לָבוֹא עֲלֵיהֶם.

אָמְנָם יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים, כִּי לֹא בְּאֶרֶץ בּוֹטַחַת הֵם נִמְצָאִים: הֵן הַחוּלָה גּוֹבֶלֶת אֶת אַדְמָתָם מִמִּזְרָח, וְיוֹשְׁבֶיהָ בֶּדְוִים הֵם, אַנְשֵׁי מִדְבָּר, אֲשֶׁר לֹא לָמְדוּ עֲדַיִן לְסִדְרֵי הָעוֹלָם וַאֲשֶׁר מִלְחָמוֹת וָשֹׁד מִשְׁלַח יָדָם. מִצָּפוֹנָם הַגְּבוּל וּכְפָרִים מְיֻשָּׁבִים מְתוּאֵלִים, דְּרוּזִים וְנוֹצְרִים, הָעוֹרְרִים אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְכָל יְמֵיהֶם מְרִיבוֹת וּקְטָטוֹת.

וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ הָאֲנָשִׁים שְׁלֵוִים. הַבֶּדְוִים אֲשֶׁר בַּחוּלָה כִּבְּדוּם, כִּי יָדְעוּ כִּי אַמִּיצִים הֵם, מֵיטִיבִים לִקְלֹעַ בְּרוֹבֵיהֶם וּמֵיטִיבִים לִרְכַּב. הַנּוֹצְרִים יָדְעוּ כִּי אַנְשֵׁי שָׁלוֹם וַעֲבוֹדָה הֵם וּבִקְּשׁוּ קִרְבָתָם.

בַּחֹרֶף הַהוּא מָרְדוּ הָעֲרָבִים, יוֹשְׁבֵי הַחוּלָה וְהַצָּפוֹן, בַּצָּרְפַתִּים אֲשֶׁר מָשְׁלוּ בָּהֶם. פָּרְשֵׁי הַבֶּדְוִים הֵחֵלּוּ לְהִשְׁתּוֹלֵל בָּעֵמֶק הַחוּלָה, לְהִתְנַפֵּל עַל הַצָּרְפַתִּים וּלְהַכּוֹת אֶת אַנְשֵׁי צְבָאָם. בֶּן הַמִּדְבָּר כִּי יִפְרֹק עֹל וְיִשְׁתּוֹלֵל, לֹא יַבְחִין בֵּין אוֹיֵב לְשָׁכֵן, כִּי יָמִים רַבִּים יְצַפֶּה לָרֶגַע אֲשֶׁר יוּכַל לִפְשֹׁט בִּגְדוּד וְלָקַחַת אֲשֶׁר לֹא לוֹ.

וְהַבֶּדְוִים עָלוּ עַל כְּפָרֵי הַנּוֹצְרִים בַּסְּבִיבָה, שְׁדְּדוּם, שָׂרְפוּ אֶת הַבָּתִּים. יוֹשְׁבֵי הַכְּפָרִים עָזְבוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וּבָרְחוּ לְבַקֵּשׁ מַחֲסֶה אֵצֶל חֵילוֹת דַּצְרַפַּתִּים.

עוֹבְדֵי הָאֲדָמָה הַיְּהוּדִים עֲדַיִן יָשְׁבוּ רֻבָּם בְּצְרִיפֵי־עֵץ וְחַצְרוֹתֵיהֶם פְּתוּחוֹת לְכָל רוּחַ. פַּעַם הִתְנַפְּלוּ הַבֶּדְוִים עַל פּוֹעֲלִים בּוֹדְדִים, גָּנְבוּ אֶת בַּהֲמוֹתֵיהֶם וְהָלְכוּ, אַךְ אֶל תּוֹךְ הַחֲצֵרוֹת לֹא הֵעֵזּוּ לָבוֹא.

בִּשְׁבִילֵי הַחוּלָה וּבְדַרְכֵיהָ לֹא נִרְאוּ עוֹבְרִים וְשָׁבִים בַּיָּמִים הָהֵם, אֵימַת הַשּׁוֹדְדִים נָפְלָה עַל כֹּל, אַךְ פּוֹעֲלֵי הַיִּשּׁוּבִים לֹא עָזְבוּ אֶת מַחְרְשׁוֹתֵיהֶם וְיוֹם יוֹם יָצְאוּ לַעֲבוֹדָתָם. הַיָּד הָאַחַת אוֹחֶזֶת בַּמַּחֲרֵשָׁה וְהַשֵּׁנִיָּה — בָּרוֹבֶה.

לַיְלָה. הָאֲנָשִׁים עֲיֵפִים מֵעֲמַל הַיּוֹם. בַּצְּרִיף דּוּמִיָּה, חֲשֵׁכָה בַּחוּץ וְהָאֲנָשִׁים יוֹשְׁבִים דֹּם וּמַאֲזִינִים לְכָל רַחַשׁ הַבָּא מִן הַחוּץ. מְנוֹרַת נֵפֶט מְפִיצָה אוֹר כֵּהֶה; הָאֲנָשִׁים לֹא פָּשְׁטוּ אֶת בִּגְדֵי הָעֲבוֹדָה, מוּכָנִים הֵם... זְ־זְ־טְר־טְר, מְטַר יְרִיּוֹת נִתַּךְ אֶל הַצְּרִיף. הַמְּנוֹרָה כָּבְתָה, הָאֲנָשִׁים זוֹחֲלִים עַל גְּחוֹנָם אִישׁ לְמִשְׁמְרוֹ, הַנֶּשֶׁק בְּיָדָם וְהֵם מְשִׁיבִים מִלְחָמָה.

וְשׁוּב שֶׁקֶט בַּצְּרִיף. הַשּׁוֹדְדִים בָּרְחוּ, אַךְ הֲיוּכְלוּ הָאֲנָשִׁים לָתֵת תְּנוּמָה לְעַפְעַפֵּיהֶם? שָׁבוּעוֹת עוֹבְרִים. הַיּוֹם לַעֲבוֹדָה, הַלַּיְלָה לִשְׁמִירָה. הֲיַעַנְרוּ כֹחַ?

וּקְבוּצוֹת קְטַנּוֹת שֶׁל בַּחוּרִים אַמִּיצֵי לֵב מִן הַשָּׁרוֹן וְהַשְּׁפֵלָה, מִתֵּל־אָבִיב וּמִירוּשָׁלַיִם, מִתְנַגְּבוֹת בַּלֵּילוֹת בִּשְׁבִילֵי הַחוּלָה וְעוֹלוֹת לִהְיוֹת לְעֵזֶר לְמָגְנֵי הַגְּלִיל הָעֶלְיוֹן. מְעַט צֵידָה וּמְעַט בְּגָדִים מַעֲלִים עִמָּם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, כִּי כָּלְתָה הַצֵּידָה בַּצְּרִיפִים וְהַנְּצוּרִים עֲרֻמִּים וִיחֵפִים כִּמְעַ״, וְהַחֹרֶף קָשֶׁה בְּהָרֵי הַגְּלִיל הָעֶלְיוֹן.

וְעִם הַמְּעַטִּים הָעוֹלִים לַעֲזוֹר לַאֲחֵיהֶם בְּאֶרֶץ הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים עוֹלָה גַּם הַפּוֹעֵל הַגְּדֵם, יוֹסֵף אִישׁ תֵּל־חַי. פּוֹעֵל הוּא וּמַפְלִיא

לַעֲשׂוֹת בְּיָדוֹ הָאַחַת בְּכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה וּבֶחָצֵר, וְאָהוּב הוּא עַל חֲבֵרָיו וּמַכָּרָיו. שַׁתְקָן הוּא, אִישׁ סֵדֶר, שַׁקְדָן חָרוּץ, וְלֵב אַמִּיץ לוֹ, אֲשֶׁר לֹא יֵדַע פָּחַד. וּבוֹ בּוֹחֲרִים הַנְּצוּרִים בִּצְרִיפֵיהֶם לִמְפַקֵּד וְלִמְנַהֵל עֲבוֹדָה. הָאֲנָשִׁים מִתְבַּצְּרִים בְּתֵל־חַי, שֶׁקִּירוֹת אֶבֶן לָהּ, יְמֵיהֶם לְעֲבוֹדָה וְלֵילוֹתֵיהֶם לִשְׁמִירָה וְלַהֲגָנָה.

כָּךְ עָבְרוּ עֲלֵיהֶם כָּל יְמוֹת הַחֹרֶף הַקָּשֶׁה, עַד בּוֹא הַיּוֹם הַנּוֹרָא, יוֹם י״א בַּאֲדָר. בְּעָרְמָה נִכְנְסוּ הַשּׁוֹדְדִים בַּיּוֹם הַהוּא לַחֲצַר תֵּל־חַי וּשְׁדוּדִים נָפְלוּ לִפְנֵיהֶם יוֹסֵף טְרוּמְפֶּלְדּוֹר וַחֲבֵרָיו.

בְּרֹאשׁ הַגִּבְעָה כָּרוּ הַנּוֹתָרִים קֶבֶר לַחֲבֵרֵיהֶם. הֲלֹא הוּא: קֶבֶר הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּרֹאשׁ גִּבְעַת תֵּל־חַי.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

לְמִירָזוֹן

(מִכְתָּב שֶׁל מִרְיָם אֶל הוֹרֶיהָ בְּפֶתַח־תִּקְוָה)

צְפַת, לי״ד בְּעֹמֶר, תרצ״א

הוֹרַי הַיְקָרִים וְהַחֲבִיבִים,

בְּוַדַּאי תַּחְשְׁבוּ: מִי יוֹדֵעַ מַה קָּרָה אֶת בִּתֵּנוּ, וּמִכְתָּב מִמֶּנָּה אָיִן?

אֲנִי כְּבָר בְּרִיאָה לְגַמְרֵי, כָּךְ אָמַר הָרוֹפֵא, וּמֻתָּר לִי לָלֶכֶת לְמִירוֹן. לָכֵן אַחַרְתִּי לִכְתֹּב, כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְסַפֵּר לָכֶם עַל ל״ג בָּעֹמֶר וְעַל הַהִלּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי בְּמִירוֹן. לְמִירוֹן הָלַכְנוּ חֲבוּרָה שְׁלֵמָה. הַדּוֹד יוֹסֵף, הָרוֹפֵא וְעוֹד כַּמָּה בַּחוּרִים מֵאֵילַת־הַשַּׁחַר.

אֵילַת אֵינָהּ רְחוֹקָה מִצְּפַת. וְאוּלָם לֹא רַק מִמְּקוֹמוֹת קְרוֹבִים בָּאוּ, גַּם מִמְּקוֹמוֹת רְחוֹקִים יוֹתֵר בָּאוּ בַּחוּרִים וּבַחוּרוֹת, וַאֲפִילוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת.

מִיָּמַי לֹא רָאִיתִי כָּל כָּךְ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲלָפִים רַבִּים הָיוּ שָׁם וַאֲנָשִׁים מִכָּל הַסּוּגִים וְהַגִּילִים: יְהוּדִים מִכָּל הָעֵדוֹת:

אַשְׁכְּנָזִים וּסְפָרַדִים, תֵּימָנִים, וִיהוּדִים מִדַּמֶּשֶׂק וּמֵחַלֶּב. „זוֹהִי שִׂמְחָה עֲמָמִית," אָמַר הָרוֹפֵא, „וְכָל הָעֵדוּת מִשְׁתַּתְּפוּת בָּהּ." וְאוּלָם לֹא רַק יְהוּדִים הִשְׁתַּתְּפוּ בְּרַקּוּדִים וּבַשִּׂמְחָה מִסָּבִיב לְ„הַדְלָקָה": בְּעֵינַי רָאִיתִי דְרוּזִים וּמֻסְלְמִים רוֹקְדִים בְּמַעְגָּל יַחַד עִם יְהוּדִים וְשָׁרִים... עִבְרִית.

שָׁעוֹת רְצוּפוֹת הִסְתּוֹבֵב הַמַּעְגָּל וְזָקֵן אֶחָד לֹא פָּסַק כָּל הַזְּמַן מִשִּׁיר: „לָמָה, לָמָה, לָמָה, לָמָה עֲזַבְתָּנוּ?" הוּא שָׁר וְהַמַּעְגָּל עוֹנֶה לְעֻמָּתוֹ בְּקוֹל. הוּא שָׁר וִיהוּדִים וְגַם שֶׁאֵינָם יְהוּדִים שֶׁבַּמַּעְגָּל עוֹנִים בְּהִתְלַהֲבוּת וּדְבֵקוּת.

יָמִים אֲחָדִים לִפְנֵי ל"ג בָּעֹמֶר כְּבָר הֻמְתָה צְפַת, הַשְּׁקֵטָה תָּמִיד, מֵרֹב הָאוֹרְחִים וְהַתַּיָּרִים. בָּתֵּי־הַמָּלוֹן מָלְאוּ עַד אֶפֶס מָקוֹם וְאַנְשֵׁי הָעִיר שָׂמְחוּ לְבוֹא הָאוֹרְחִים, הַקּוֹנִים אֶת צָרְכֵיהֶם וּמַרְבִּים פַּרְנָסָה בָּעִיר. אַךְ בַּיּוֹם הָאַחֲרוֹן עֶרֶב ל"ג בָּעֹמֶר גָּדְלָה הַהֲמֻלָּה בְּיוֹתֵר. רְחוֹבוֹת הָעִיר מָלְאוּ אוֹטוֹמוֹבִילִים, הוֹלְכִים בְּרֶגֶל וְרוֹכְבִים. וְכֻלָּם חִכּוּ לַתַּהֲלוּכָה, הַיּוֹרֶדֶת מֵהָרֵי צְפַת לְמִירוֹן שֶׁבָּעֵמֶק.

בְּאֶחָד מִבָּתֵּי־הַכְּנֶסֶת הָעַתִּיקִים שֶׁבִּצְפַת נִמְצָא סֵפֶר־תּוֹרָה עַתִּיק מְאֹד. אֶת סֵפֶר־הַתּוֹרָה הַזֶּה כָּתַב בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה אֶחָד צַדִּיק, שֶׁיָּשַׁב כָּל יָמָיו לִפְנֵי ה' וְלֹא פָּסַק מֵהֲגוּת בַּתּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה. אֶת הַסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה נוֹשְׂאִים הָאֲנָשִׁים בְּשִׂמְחָה וּבְצַהֲלָה מִצְּפַת לְמִירוֹן. בָּרֹאשׁ נִשָּׂא הַסֵּפֶר וְאַחֲרָיו נוֹהֵר כָּל הַקָּהָל הַגָּדוֹל.

וּמַה יָּפָה הָיָה מַרְאֵה הַתַּהֲלוּכָה הַיּוֹרֶדֶת מֵהָרֵי צְפַת אֶל הָעֵמֶק שֶׁבְּמִירוֹן. הֶהָרִים מָלְאוּ רִנָּה, וְהַדֶּרֶךְ מִצְּפַת לְמִירוֹן כְּאִלּוּ הִשְׁחִירָה מֵרֹב אָדָם. הַתַּהֲלוּכָה נָעָה לְאִטָּהּ, זְקֵנִים וּצְעִירִים מְרַקְּדִים לְפָנֶיהָ. אֲנַחְנוּ הִקְדַּמְנוּ לָבוֹא אֶל חֲצַר מִירוֹן, אֶל קִבְרוֹ שֶׁל רשב"י וּבְנוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר.

מִי הוּא זֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי? עַל זֶה סִפֵּר לִי הַדּוֹד כָּךְ:

פַּעַם אַחַת יָשַׁב ר׳ שִׁמְעוֹן וְאִתּוֹ עוֹד חֲכָמִים וְשׂוֹחֲחוּ בְּדָבָר הָרוֹמָאִים. בַּיָּמִים הָהֵם הָיוּ הָרוֹמָאִים שַׁלִּיטִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְהֵם הֶחֱרִיבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְהִטִּילוּ מִסִּים עַל הַיְּהוּדִים יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְהָיוּ גוֹזְרִים עֲלֵיהֶם גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שָׂנֵא מְאֹד אֶת הָרוֹמָאִים וְגָנָה אוֹתָם. נִשְׁמְעוּ דְבָרָיו לַמַּלְכוּת וְהַמַּלְכוּת אָמְרָה: שִׁמְעוֹן יֶהֱרֵג.

„שָׁמַע רַבִּי שִׁמְעוֹן אֶת הַגְּזֵרָה וְהָלַךְ הוּא וּבְנוֹ וְנִתְחַבְּאוּ בִּמְעָרָה אֶחָת. נַעֲשָׂה לָהֶם גַּם וְנִבְרָא לָהֶם חָרוּב וּמַעְיָן, וְהָיוּ פּוֹשְׁטִים בִּגְדֵיהֶם וְיוֹשְׁבִים עַד צַוָּארָם בַּחוֹל. כָּל הַיּוֹם עָסְקוּ בַּתּוֹרָה. בִּזְמַן הַתְּפִלָּה הָיוּ מִתְלַבְּשִׁים וּמִתְעַטְּפִים וּמִתְפַּלְּלִים, וְאַחַר כָּךְ הָיוּ חוֹזְרִים וּפוֹשְׁטִים בִּגְדֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְלוּ“.

יָשְׁבוּ שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּמְּעָרָה. בָּא אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וְעָמַד עַל פֶּתַח הַמְּעָרָה, וְאָמַר: מִי יוֹדִיעַ לְבֶן יוֹחַאי, שֶׁמֵּת הַקֵּיסָר וּבָטְלָה גְּזֵרָתוֹ. יָצְאוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וּבְנוֹ אֶלְעָזָר מִן הַמְּעָרָה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי הָיְתָה לוֹ יְשִׁיבָה גְּדוֹלָה מְאֹד בְּמֵירוֹן וְתַלְמִידָיו הָיוּ רַבִּים מְאֹד. וּכְשֶׁמֵּת קְבָרוּהוּ תַּלְמִידָיו בְּמֵירוֹן. וּמִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה בְּיוֹם פְּטִירָתוֹ, הוּא יוֹם ל״ג בָּעֹמֶר, מִתְאַסְּפִים עַל קִבְרוֹ, מַדְלִיקִים „הַדְלָקָה“ גְּדוֹלָה לְעִלּוּי נִשְׁמָתוֹ וּשְׂמֵחִים וְצוֹהֲלִים, כִּי אֵין יְהוּדִים נוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת אֶת יְמֵי פְּטִירָתָם שֶׁל חַכְמֵיהֶם וּגְדוֹלֵיהֶם יְמֵי אֵבֶל אֶלָּא יְמֵי שִׂמְחָה וְהִלּוּלָא.

הַ„הַדְלָקָה“ הֵחֵלָּה בְּשָׁעָה מְאֻחֶרֶת, הֶחָצֵר מָלְאָה הֲמוֹנִים וְגַם גַּגּוֹת הַבָּתִּים שֶׁמִּסָּבִיב לֶחָצֵר כִּסּוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, שֶׁחִכּוּ בְּקֹצֶר רוּחַ לְהַתְחָלַת הַ„הַדְלָקָה“. וְאַךְ הֵאִירָה הַלֶּהָבָה אֶת פְּנֵי הָעוֹמְדִים בֶּחָצֵר מִיָּד זָעוּ הַמַּעְגָּלִים בְּקוֹל זִמְרָה וְשִׁיר:

„בַּר יוֹחַאי נִמְשַׁחְתָּ, אַשְׁרֶיךָ, שֶׁמָּן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶיךָ.“

וְזָקֵן אֶחָד הִקְהִיל קְהַלַּת בַּחוּרִים מִסְּבִיבוֹ, וְאִתָּם הַדּוֹד יוֹסֵף

וְהַבַּחוּרִים מֵאֵילֶת; הוּא עֲרָכָם בְּמַעְגָּל, וְכֻלָּם רָקְדוּ וְשָׁרוּ לְעֻמַּת הַזָּקֵן. הוּא שָׁר וְהֵם עוֹנִים:

„וַאֲמַרְתֶּם: כֹּה לֶחָי,
ר׳ שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי.
אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא,
אַשְׁרֵי עַיִן רָאַתְהוּ.“

וּכְשֶׁעָזַבְנוּ אֶת הֶחָצֵר, עָלוּ מֵאַחוֹרֵינוּ קוֹלוֹת שִׂמְחָה וְצָהֳלָה וְגָבְרָה עַל כֻּלָּם הַשִּׁירָה:

„אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל.“

בַּמִּזְרָח כְּבָר עָלָה הַיָּרֵחַ, הָרֵי צְפַת הֶחֱוִירוּ, לְאִטֵּנוּ עָלִינוּ בְּמַעֲלַה הָהָר וּבְתוֹכִי רִגֵּן כָּל הַזְּמָן הַזֶּמֶר:

„וַאֲמַרְתֶּם: כֹּה לֶחָי,
ר׳ שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי.
כֹּה לֶחָי!“

שָׂמַחְתִּי שִׂמְחָה גְדוֹלָה. וְשָׁלוֹם לְכֶם וְלַכֹּל.

בִּתְּכֶם, הַמִּתְגַּעְגַּעַת עֲלֵיכֶם מְאֹד, מִרְיָם.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי
הַדְּרוּזִים

בַּשְּׁבִילִים הַנִּפְתָּלִים שֶׁל הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן תִּפְגֹּשׁ לְעִתִּים אֲנָשִׁים שֶׁהַכָּרַת פְּנֵיהֶם וְתִלְבָּשְׁתָּם תַּעֲנֶה בָּהֶם, כִּי לֹא פַּלָּחִים מְצוּיִים הֵם. הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה יְבָרְכוּךָ בְּנִמּוּס רַב בְּעֲרָבִית, וְגַם בֵּינֵיהֶם לְבֵין עַצְמָם יְשׂוֹחֲחוּ עֲרָבִית, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא כִּשְׁאָר הָעֲרָבִים הֵם.

הַדְּרוּזִים הֵם אֲנָשִׁים גְּבוֹהֵי־קוֹמָה, מְגֻדְּלֵי זָקָן וְשָׂפָם. מֵעַל לַמִּטְפַּחַת הַלְּבָנָה, הַמְכַסָּה אֶת רֹאשָׁם, יַחְבְּשׁוּ תַּרְבּוּשׁ עָטוּף מִצְנֶפֶת לְבָנָה, וְעַבַּיַּת פַּסִּים קְצָרָה תְּכַסֶּה אֶת גּוּפָם עַד בִּרְכֵּיהֶם. וְלֹא רַק בְּהָרֵי הַגָּלִיל הֵם שׁוֹכְנִים, כִּי אִם גַּם בְּמוֹרְדוֹת הַחֶרְמוֹן, בְּהָרֵי הַלְּבָנוֹן, וּבְעִקָּר בְּהַר הַדְּרוּזִים אֲשֶׁר בַּחַוְרָן. בְּאַרְצֵנוּ מוּעָטִים הֵם: כִּשְׁתֵּי עֲשָׂרוֹת כְּפָרִים לָהֶם בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וְרַק שְׁנַיִם בַּכַּרְמֶל. וְאַף עַל פִּי כֵן רָאוּיִים הֵם שֶׁתֵּדַע מַשֶּׁהוּ עֲלֵיהֶם. מַדּוּעַ?

יַעַן כִּי מְעַטִּים הֵם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּאַרְצֵנוּ וּכְפָרֵיהֶם מֻקָּפִים תָּמִיד כְּפָרִים שֶׁל בְּנֵי דָתוֹת אֲחֵרוֹת וּבְנֵי עַמִּים אֲחֵרִים, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יַכְלִימֵם אִישׁ וְלֹא יִגְּעוּ בָּהֶם לְרָעָה. עַזִּים הֵם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, אַמִּיצֵי לֵב, מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה וְאִכָּרִים טוֹבִים וְחָרוּצִים. הַמְּהַלֵּךְ בִּשְׁבִילֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן יַכִּיר מֵרָחוֹק אֶת כְּפָרֵיהֶם וּשְׂדוֹתֵיהֶם: נְקִיִּים הֵם כְּפָרֵיהֶם, וּשְׂדוֹתֵיהֶם מְעֻבָּדִים יָפֶה. וְכַאֲשֶׁר יֵדְעוּ לַעֲבֹד בְּלִי לֵאוּת בִּשְׂדוֹתֵיהֶם וּבְחַצְרוֹתֵיהֶם בִּימֵי שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה, כֵּן יֵדְעוּ לְהָשִׁיב מִלְחָמָה כִּימֵי קֶרֶב. עַל כֵּן יִירְאוּ אוֹתָם כָּל שְׁכֵנֵיהֶם מִסָּבִיב. וְאַף אִם מוּעָטִים הֵם, וְהֵם שׁוֹכְנִים לָבֶטַח בִּכְפָרֵיהֶם בְּאֶרֶץ הֶהָרִים.

שְׁכֵנֵיהֶם מַלְעִיזִים עֲלֵיהֶם וְדַבָּה הוֹצִיאוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: עוֹבְדֵי עֵגֶל הֵם וְאַכְזָרִים, לֹא יֵדְעוּ רַחֵם.

אַךְ דַּבַּת שָׁוְא הִיא. וְרַק מִהְיוֹת דָּתָם דָּת סֵתֶר, אֲשֶׁר לֹא יֵדָעֶנָּה אִישׁ מִבַּלְעֲדֵיהֶם, יוּכְלוּ שׂוֹנְאֵיהֶם לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶם לָעַז.

רַק הַ„חֲכָמִים" שֶׁבָּהֶם וְזִקְנֵי הָעֵדָה יוֹדְעִים אֶת סוֹדוֹת דָּתָם, הַכְּתוּבִים בְּשִׁבְעָה סְפָרִים קְדוֹשִׁים, וְאוּלָם הָעָם, הַ„בּוֹעֲרִים", לֹא יֵדְעוּ מְאוּמָה מִסּוֹדוֹת הַדָּת. בַּסֵּתֶר, אִישׁ מִפִּי אִישׁ, יִמְסְרוּ הַ„חֲכָמִים" אֶת סוֹדוֹת הַדָּת לַנִּבְחָרִים שֶׁבְּעֵדָה, אֲשֶׁר זָכוּ לָבוֹא בְּסוֹדָם. וְרַק מִי שֶׁעָמַד בְּנִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וְהוֹכִיחַ כִּי רָאוּי הוּא לָבוֹא בְּסוֹד הַ„חֲכָמִים" יִבָּחֵר לְכָךְ.

לַשָּׁוְא נִסּוּ חוֹקְרִים שׁוֹנִים לָבוֹא בְּסוֹדוֹת דָּתָם. אַף אִם חֻרַב חַדָּה תְּלוּיָה עַל צַוָּארוֹ לֹא יְגַלֶּה הַדְּרוּזִי אֶת מִסְתְּרֵי דָתוֹ לַזָּר. גֵּרִים לֹא יְקַבְּלוּ וְאִישׁ מֵהֶם כִּי יִבְגֹּד בְּדָתָם מוֹת יוּמָת — עַל כֵּן נֶעֱלְמוּ מֵאִתָּנוּ מִסְתְּרֵיהֶם.

אָכֵן מְשֻׁנִּים הֵם הַדְּרוּזִים בְּמִנְהֲגֵיהֶם וְשׁוֹנִים מִשְּׁאָר הָאֲנָשִׁים יוֹשְׁבֵי אַרְצֵנוּ, אַךְ גַּם מִנְהָגִים יָפִים לָהֶם: רַבִּים מֵהֶם נְזִירִים מֵעִשּׁוּן הַטַּבָּק, הַמּוּזִיק לִבְרִיאוּת, וְנִמְנָעִים מִשְׁתִּיַּת מַשְׁקָאוֹת חָרִיפִים.

בְּקֵצֶה הַכְּפָר הַדְּרוּזִי יִמָּצֵא הַמִּסְגָּד, בּוֹ יִתְאַסְּפוּ הַדְּרוּזִים לַעֲבוֹדַת אֱלֹהֵיהֶם בְּאֵין זָר אִתָּם.

שַׁעַר שִׁשִּׁי

הַגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן

שִׂים אֶל לֵב!

חֲלָקִים גְּדוֹלִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַמִּזְרָחִית מְכֻסִּים סַלְעֵי בָּשָׁנִית, הֲלֹא הֵם: הַבָּשָׁן, שֶׁעַל שְׁמוֹ נִקְרֵאת הָאֶבֶן הַשְּׁחוֹרָה — בָּשָׁנִית, הַגּוֹלָן, מִישׁוֹר הַבָּשָׁן, הַר הַחַוּרָן וְהַטְּרָכוֹנָה.

הָרֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַמַּעֲרָבִית: הָרֵי יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם, הַכַּרְמֶל וְהַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן בְּנוּיִים שִׂכְבוֹת גִּיר, וְאַךְ חֵלֶק אֶחָד מִן הֶהָרִים שֶׁבְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַמַּעֲרָבִית מְכֻסִּים סַלְעֵי בָּשָׁנִית, סְלָעִים שְׁחוֹרִים, הֲלֹא הוּא: הָאֲשֵׁדוֹת הַמִּזְרָחִיִּים שֶׁל הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן.

עֲבוֹדָה א׳

1) הֲיֵשׁ בִּמְקוֹמְךָ רְחוֹב מְרֻצָּף אַבְנֵי בָּשָׁנִית אוֹ בַּיִת בָּנוּי אֶבֶן זוֹ? הַרְאִיתָ טְחָנוֹת שֶׁל יָד, מַכְתֵּשִׁים עֲשׂוּיִים אֶבֶן זוֹ? אִם אֵין: מְצָא בְּאֹסֶף הָאֲבָנִים שֶׁבְּבֵית־הַסֵּפֶר אֶת אֶבֶן הַבָּשָׁנִית וְתָאֵר אוֹתָהּ בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

2) דַּע: לְשֵׁם חָצָץ לִכְבִישִׁים וַאֲבָנֵי רִצּוּף מְבַכְּרִים הַמְהַנְדְּסִים אַבְנֵי בָּשָׁנִית עַל פְּנֵי כָּל הָאֲבָנִים הָאֲחֵרוֹת. מַדּוּעַ? רְשֹׁם זֹאת.

עֲבוֹדָה ב׳

1) מְצָא בַּמַּפָּה אֶת הַגּוֹלָן, הַבָּשָׁן, הַחַוּרָן וְהַטְּרָכוֹנָה שֶׁבְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַמִּזְרָחִית. כַּסֵּה אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵלּוּ בְּכַף יָדֶךָ. רְאֵה מַה גְּדוֹלָה אֶרֶץ הַבָּשָׁנִית שָׁם.

2) חַבֵּר בְּסַרְגֵּלְךָ אֶת הַמָּקוֹם כְּפַר־חִטִּין, הַנִּמְצָא מַעֲרָבִית־צְפוֹנִית מִטְּבֶרְיָה, וְאֶת שׁוּנֶם, הַנִּמְצֵאת מִזְרָחִית־דְּרוֹמִית מִמֶּרְחַבְיָה. כָּל הָאָרֶץ שֶׁבֵּין סַרְגֵּלְךָ וּבֵין יָם כִּנֶּרֶת וְהַיַּרְדֵּן הִיא אֶרֶץ הַבָּשָׁנִית שֶׁבַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, אֶרֶץ הָרִים מְכֻסִּים בָּשָׁנִית.

3) קְרָא אֶת הַפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן. כְּדֵי לְהָבִין אוֹתוֹ עַיֵּן בַּמַּפָּה וַתִּרְאֶה כֵּיצַד מָשׁוּךְ הַכְּבִישׁ חֵיפָה־טְבֶרְיָה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

הָאֶבֶן הַשְּׁחוֹרָה

(סִפּוּרוֹ שֶׁל אַבְשָׁלוֹם)

כֻּלָּנוּ, כָּל הַחֲבֵרִים בִּקְבוּצַת הַצּוֹפִים, עָמַדְנוּ לִפְנֵי אוֹצָרוֹ שֶׁל אַבְשָׁלוֹם, רֹאשׁ קְבוּצָתֵנוּ, הִסְתַּכַּלְנוּ בָּאֲבָנִים, שֶׁהָיוּ עֲרוּכוֹת בְּקֻפְסוֹת קַרְטוֹן גְּדוֹלוֹת, וְהִקְשַׁבְנוּ לְבֵאוּרָיו. אוֹתוֹ יוֹם נִתְרַצָּה לָנוּ אַבְשָׁלוֹם וּפָתַח לְפָנֵינוּ אֶת אוֹצְרוֹת אֲבָנָיו.

אַבְשָׁלוֹם הֵרָאֲנוּ אֶת הָאֲבָנִים, נִתְּנָן לְיָדֵנוּ לְמַשָּׁשָׁן וְסִפֵּר בְּהִתְלַהֲבוּת עַל כָּל אֶבֶן וָאֶבֶן: כֵּיצַד מָצָא אוֹתָהּ, מַה הוּא יוֹדֵעַ עָלֶיהָ, וְעוֹד וְעוֹד. מִשֶּׁלָּקַח בְּיָדוֹ אֶת הַבָּשְׁנִית הַשְּׁחוֹרָה, הַכְּבֵדָה וְהַקָּשָׁה, עָבְרָה בַּת־צְחוֹק עַל פָּנָיו.

„רוֹאִים אַתֶּם בָּשְׁנִית זוֹ?" אָמַר אַבְשָׁלוֹם. „הִיא שֶׁעִשַּׁתְנִי לִמְאַסֵּף אֲבָנִים, בָּהּ הִתְחַלְתִּי וּבִזְכוּתָהּ עָשִׂיתִי אֶת כָּל הַחַיִל הַזֶּה וְהֵרִינִי כַּיּוֹם בַּעַל הָאֹסֶף הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר בְּכָל קְהִלַּת הַצּוֹפִים שֶׁבָּעִיר."

וְאַבְשָׁלוֹם סִפֵּר:

„בַּשָּׁנָה הַהִיא מָלְאוּ לִי עֶשֶׂר; הָיִיתִי תַּלְמִיד הַמְּכִינָה דִּ׳ בַּגִּמְנַסְיָה וְשָׁקוּעַ בְּרֹאשִׁי וְרַבִּי בְּאִסּוּף תְּמוּנוֹת. אוֹהֵב הָיִיתִי לֶאֱסֹף תְּמוּנוֹת, כַּחֲבֵרִים אֲחֵרִים שֶׁאָסְפוּ בּוּלִים, וְלֹא יָדַעְתִּי כְּלָל, כִּי אֶפְשָׁר וְכַדַּאי לֶאֱסֹף גַּם אֲבָנִים. וְהִנֵּה קָרָה מִקְרֶה בַּשָּׁנָה הַהִיא, שֶׁהֵבִיאַנִי לִידֵי אִסּוּף אֲבָנִים: אִמָּא הָיְתָה חוֹלָה וּבְמִצְוַת הָרוֹפֵא נָסְעָה לִרְחֹץ בְּחַמֵּי טִבֶרְיָה. מִשֶּׁהִגִּיעַ חֹפֶשׁ פֶּסַח אָמַר אַבָּא:

‚נִצְרֹר מְעַט חֲפָצִים וְנִסַּע לִטְבֶרְיָה לִרְאוֹת אֶת שְׁלוֹם אִמָּא.'

כְּשֶׁיָּרַדְנוּ אֶת הָרֵי נַצֶּרֶת וְנִכְנַסְנוּ לַבִּקְעָה, רָאוּ עֵינַי דָּבָר מְשֻׁנֶּה: סְלָעִים שְׁחוֹרִים וְקוֹדְרִים וַאֲבָנִים שְׁחוֹרוֹת מְפֻזָּרוֹת עַל פְּנֵי כָּל הַבִּקְעָה. אַךְ עַתָּה הִלְבִּינוּ אַבְנֵי הַגִּיר לְנֶגֶד עֵינַי וַאֲדָמַת הֶהָרִים

הָיְתָה בְּהִירָה, וּפִתְאֹם אֵבֶן שְׁחוֹרָה וְקוֹדֶרֶת זוּ. וְהָאֲדָמָה גַּם הִיא מַה שּׁוֹנָה הִיא מִן הָאֲדָמָה שֶׁהָיִיתִי רָגִיל לִרְאוֹתָהּ עַד הַיּוֹם הַהוּא: חוּמָה־כֵּהָה הָיְתָה וְכָמוֹהָ לֹא רָאִיתִי מִיָּמַי.

,רְאֵה נָא, אַבָּא, מַה שְׁחוֹרוֹת הָאֲבָנִים,' אָמַרְתִּי.

,אַבְנֵי בָּשְׂנִית הֵן, בְּנִי,' עָנָנִי אַבָּא.

,אַבְנֵי בָּשְׂנִית? כְּלוּם בְּבָשָׂן אָנוּ נִמְצָאִים?' שָׁאַלְתִּי בְּתִמָּהוֹן.

,לֹא, טִפְּשׁוֹנִי,' חִיֵּךְ אַבָּא, ,בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן אָנוּ נִמְצָאִים, וְאַךְ הָאֲבָנִים הַשְׁחוֹרוֹת הַלָּלוּ נִקְרָאוֹת אַבְנֵי בָּשְׂנִית עַל שׁוּם שֶׁהֵן מְכַסּוֹת אֶת הַבָּשָׂן כֻּלּוֹ.'

,וְהָאֲדָמָה? רְאֵה נָא: מַה כֵּהָה הִיא, עֵין חוּם־כֵּהָה לָהּ...'

,אֲדֻמַּת לַבָּה הִיא,' אָמַר אַבָּא, ,אֲדָמָה פּוֹרִיָּה וּדְשֵׁנָה מְאֹד.'

לַבָּה? מִיָּמַי לֹא שָׁמַעְתִּי אֶת הַמִּלָּה הַזֹּאת.

,אַבָּא,' אָמַרְתִּי, ,כְּלוּם לֹא מֵאַבְנֵי הַבָּשְׂנִית הַשְׁחוֹרוֹת הַלָּלוּ נוֹצַר עָפָר חוּם־כֵּהָה זֶה? הֵן פַּעַם בֵּאַרְתָּ לִי, כִּי הָאֲבָנִים הַמִּתְפּוֹרְרוֹת עַל יְדֵי מֵימֵי הַגְּשָׁמִים הֵן הָעוֹשׂוֹת אֶת הֶעָפָר.'

,נָכוֹן,' אָמַר אַבָּא, ,וְאַךְ אַבְנֵי הַבָּשְׂנִית קָשׁוֹת הַרְבֵּה מֵאַבְנֵי הַגִּיר וְעַל כֵּן אֵינָן נִמְקוֹת כָּל כָּךְ מַהֵר בְּמֵי הַגְּשָׁמִים, וְגַם הַשֶּׁמֶשׁ וְהָרוּחַ אֵינָן יְכוֹלוֹת לְפוֹרְרָן מַהֵר. וְאוּלָם מִשֶּׁמִּתְפּוֹרְרוֹת אַבְנֵי הַבָּשְׂנִית, הֲרֵי הֵן נוֹתְנוֹת אֲדָמָה דְּשֵׁנָה וּפוֹרִיָּה.'

,אִם כֵּן, הָיוּ כָּל הַשָּׂרוֹת הָאֵלֶּה מְכֻסִּים לְפָנִים אַבְנֵי בָּשְׂנִית גְּדוֹלוֹת וְהֵן שֶׁנִּתְּנוּ אֶת הֶעָפָר הַחוּם־הַכֵּהֶה הַזֶּה,' אָמַרְתִּי.

,צָדַקְתָּ אַךְ בְּמִקְצָת,' עָנָנִי אַבָּא, ,וּכְדֵי שֶׁתָּבִין אֶת הָעִנְיָן כָּרָאוּי אֲסַפֵּר לְךָ אֶת תּוֹלְדוֹתֶיהָ שֶׁל הַבָּשְׂנִית.' וְאַבָּא סִפֵּר:

,בָּשְׂנִית זוּ, שֶׁאַתָּה רוֹאֶה כָּאן, שֶׁכְּנָה פַּעַם עָמֹק עָמֹק בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה. שָׁם, בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה, הַחֹם גָּדוֹל כָּל כָּךְ, שֶׁאֵין דָּבָר יָכֹל לַעֲמֹד בְּפָנָיו. כָּעֹפֶרֶת, הַנִּתֶּכֶת בַּכַּף, — זוֹכֵר אַתָּה כֵּיצַד נִתֶּכָה

בְּשָׁעָה שֶׁהֲכִינוֹתִי לְךָ אֶת הַסְּבִיבוֹן בַּחֲנֻכָּה—כֵּן נִתְּכוּת כָּל הָאֲבָנִים הַנִּמְצָאוֹת בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה. כְּקַלַּחַת רוֹתַחַת וּמְפַעְפַּעַת כֵּן בֶּטֶן הָאֲדָמָה, וְכָאֵדִים הָאֵלֶּה, הַמְּרִימִים אֶת מִכְסֶה הַקַּלַּחַת, כְּדֵי לְהִתְפָּרֵץ הַחוּצָה, כֵּן מְנַסִּים הָאֵדִים וְהָאֲבָנִים הַנִּתְּכוּת לִפְרֹץ הַחוּצָה מֵעֻמְקֵי הָאָרֶץ. וְאוּלַם אֵיךְ יֵצְאוּ? וַעֲלֵיהֶם רוֹבְצוֹת שְׁכָבוֹת שֶׁל סְלָעִים כְּבֵדוֹת וַחֲזָקוֹת?'

,יִשְׁאוּ אֶת הַסְּלָעִים מִמְּקוֹמוֹתֵיהֶם וְיִתְפָּרְצוּ הַחוּצָה!' אָמַרְתִּי בְּהִתְרַגְּשׁוּת. בַּת־צְחוֹק חָלְפָה עַל פְּנֵי אַבָּא:

,יוֹדֵעַ אַתָּה, מָה עֹמֶק הַשְּׁכָבוֹת הַמְּגֻבָּבוֹת עַל פְּנֵי הַקַּלַּחַת הָרוֹתַחַת שֶׁבְּבֶטֶן הָאֲדָמָה?.. כְּמֵאָה וּשְׁלֹשִׁים קִילוֹמֶטֶר... כְּאֹרֶךְ הַמְּסִלָּה מִתֵּל־אָבִיב לְחֵיפָה!'

,אִם כֵּן אֵיךְ יָצְאוּ אֵלּוּ הָאֲבָנִים? אֵיךְ פָּרְצוּ?'

,מְחִלּוֹת וּמִנְהָרוֹת יֶשְׁנָן בְּשִׁכְבוֹת הָאֲדָמָה וְהַסְּלָעִים, הַמְּגֻבָּבוֹת עַל פְּנֵי בֶּטֶן הָאֲדָמָה,' אָמַר אַבָּא, ,בָּהֶן פּוֹרְצוֹת הָאֲבָנִים, עַד שֶׁהֵן מַגִּיעוֹת אֶל פְּנֵי הָאֲדָמָה.'

,אִם כֵּן, הָיוּ בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הָרֵי־גַעַשׁ וּמֵהֶם יָצְאָה הַלַּבָּה וְהֵצִיפָה אֶת כָּל הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן. אֲבָל הֵיכָן הֵם הָרֵי־הַגַּעַשׁ כַּיּוֹם?,

,לֹא, בְּנִי, הָרֵי־גַעַשׁ, הָרִים הַיּוֹרְקִים אֵשׁ מִתּוֹךְ לוּעַ כָּל הַיָּמִים, לֹא הָיוּ מֵעוֹלָם בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. הַלַּבָּה, שֶׁכִּסְּתָה אֶת הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, בָּאָה מִתּוֹךְ סְדָקִים בָּאֲדָמָה, מִתּוֹךְ הַסְּדָקִים הָאֵלֶּה פָּרְצָה הַלַּבָּה וְנִגְּרָה כְּשַׁעֲוָה נְמֵסָה עַל פְּנֵי הָאָרֶץ. וּכְשַׁעֲוָה, הַנִּקְרֶשֶׁת לְאַחַר שֶׁנִּצְטַנְּנָה, כֵּן נִקְרְשָׁה גַּם הִיא וְהָיְתָה לְסַלְעֵי בָּשְׁנִית וּלְאַדְמַת־לַבָּה פּוֹרִיָּה."

אַבָּא נִפְנָה לְשִׂיחָה עִם אַחַד הַנּוֹסְעִים בָּאוֹטוֹ וַאֲנִי שָׁקַעְתִּי בְּהִרְהוּרִים. מַחֲשָׁבָה עָלְתָה בְּמֹחִי: סְפָרִים מְסַפְּרִים סִפּוּרִים מִנִּי קֶדֶם, אַךְ הֵיאַךְ סְפָרִים שֶׁיֵּדְעוּ לְסַפֵּר סִפּוּרִים מִיָּמִים קְדוּמִים כָּל כָּךְ

כָּאֶבֶן הַזֹּאת, הַשְּׁחוֹרָה, הַקּוֹדֶרֶת, הַדּוֹמֶמֶת? וּבַיּוֹם הַהוּא נִקְבָּעָה הַחְלָטָה בְּלִבִּי: לֶאֱסֹף אֲבָנִים, לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶן, לְהַקְשִׁיב לַאֲשֶׁר תְּסַפֵּרְנָה מִימִים קַדְמוֹנִים. הֶחְלַטְתִּי וְגַם הוֹצֵאתִי לַפֹּעַל: אָסַפְתִּי אֶבֶן בָּשְׁנִית זוֹ, שֶׁאַתֶּם רוֹאִים פֹּה, וְשַׂמְתִּיהָ בְּמִזְוַדְתִּי. כְּשֶׁבָּדַקְה אִמָּא אֶת מִזְוַדְתִּי וּמָצְאָה אֶת הָאֶבֶן, צָחֲקָה. לִגְלְגוּ עָלַי גַּם הַבַּחוּרִים בַּמָּלוֹן, כְּשֶׁסִּפַּרְתִּי לָהֶם עַל הָאֶבֶן וְתוֹלְדוֹתֶיהָ, אַךְ אֲנִי לֹא שַׂמְתִּי לִבִּי לְכָל אֵלֶּה. שָׁבוּעַ שָׁמַרְתִּי עַל הָאֶבֶן בִּטְבֶרְיָה, אַחַר הֲבֵאתִיהָ הַבַּיְתָה, הִיא הָיְתָה הַהַתְחָלָה לְכָל הָאֹסֶף הַזֶּה.

רוֹאִים אַתֶּם? אָמַר אַבְשָׁלוֹם בְּכַלּוֹתוֹ אֶת סִפּוּרוֹ. קְרָאוּ, מַה בַּפִּתְק הַזֶּה שֶׁעַל גַּבֵּי הָאֶבֶן." וּבֶאֱמֶת, בַּפִּתְק שֶׁהָיָה מְדֻבָּק לָאֶבֶן הָיָה כָּתוּב לֵאמֹר: „בָּשְׁנִית, בַּדֶּרֶךְ לִטְבֶרְיָה, נִיסָן פ"ד."

רוֹצֶה אַתָּה לָדַעַת עוֹד עַל אַבְנֵי נַעַשׁ וְכַדּוֹמֶה, עֲשֵׂה

עֲבוֹדָה ג'

1) קְרָא בְּשַׁעַר עֵמֶק הַיַּרְדֵּן אֶת הַפֶּרֶק: שְׁבוּעִים בִּטְבֶרְיָה.
2) קְרָא בְּשַׁעַר עֵמֶק יִזְרְעֶאל אֶת הַפֶּרֶק: הַשִּׂיחָה עִם הַמַּדְרִיךְ.

עֲבוֹדָה ד'

תְּלַמֶּדְךָ אֵיפֹה נִמְצָא הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן.

1) גְּבוּלוֹ הַדָּרוֹמִי שֶׁל הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הוּא גְּבוּלוֹ שֶׁל הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן. בַּעֲבוֹדָה א' בְּשַׁעַר הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן תִּמְצָא אוֹתוֹ.
2) גְּבוּלוֹ הַמִּזְרָחִי שֶׁל הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן הוּא — הים
3) גְּבוּלוֹ הַמַּעֲרָבִי — הירדן
4) גְּבוּלוֹ הַדָּרוֹמִי: עֵמֶק יִזְרְעֶאל וְנַחַל חָרוֹד, מַעֲלֵה הַקִּישׁוֹן.
5) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: גְּבוּלוֹת הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן הֵם:

עֲבוֹדָה ה'

רְשֹׁם לְךָ אֶת מַפַּת הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן.

1) לְמַד לִרְשֹׁם אֶת גְּבוּלוֹתָיו.

2) רְשֹׁם אֶת מַפַּת הַגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן.

3) סַמֵּן בְּתוֹכָהּ אֶת קַו הַגְּבוּל שֶׁל הַבָּשְׁנִית לְפִי עֲבוֹדָה ב׳, סָעִיף 2 (בְּשַׁעַר הַגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן).

עֲבוֹדָה ו׳

1) מְצָא בַּמַּפָּה שְׁתֵּי בְּקָעוֹת גְּדוֹלוֹת הַחוֹתְכוֹת אֶת הָרֵי הַגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן לְרָחְבָּם בְּחֶלְקָם הָאֶמְצָעִי. קְרָא בִּשְׁמוֹתֵיהֶן וּרְשֹׁם אוֹתָן בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

2) בַּבְּקָעָה הַדְּרוֹמִית עוֹבֵר הַכְּבִיש—רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

3) אֵי הַצְּפוֹנִית (מַה שְׁמָהּ?) מְסַמֶּנֶת הַמַּפָּה בְּסִמָּנִים מְיֻחָדִים. מָה אַתָּה לָמֵד מֵהֶם? בְּאֵיזֶה חֵלֶק מֵחֶלְקֵי אַרְצֵנוּ מַרְבָּה הַמַּפָּה בְּסִמָּנִים הוּמִים לָאֵלֶּה?

4) הַבְּקָעָה הַצְּפוֹנִית פּוֹרִיָּה מְאֹד (שְׁמָהּ!). מְדֹד אֶת אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ בַּמָּקוֹם הָרָחָב בְּיוֹתֵר.

שִׂים אֶל לֵב!

קְרָא לַבְּקָעָה הַצְּפוֹנִית בְּקָעַת בֵּית־נְטוֹפָה, וְלֹא עֵמֶק זְבֻלוּן. הַבְדֵּל בֵּינָהּ לְבֵין שְׁפֵלַת עַכּוֹ הַדְּרוֹמִית, הַנִּקְרֵאת כַּיּוֹם בַּשֵּׁם הַזֶּה.

עֲבוֹדָה ז׳

1) סַמֵּן אֶת הַבְּקָעוֹת: בְּקָעַת בֵּית־רִמּוֹן וּבְקָעַת בֵּית־נְטוֹפָה בְּמַפָּתְךָ. שְׁתֵּיהֶן צוּרָה כְּמְעַט סַגַלְגֶּלֶת לָהֶן.

2) לְמַד: הֶהָרִים מִסָּבִיב לְעֵ׳ נַצֶּרֶת (הָרֵי נַצֶּרֶת נִקְרָא לָהֶם) יוֹרְדִים אֶל בְּקָעַת בֵּית־רִמּוֹן, צְפוֹנִית מִמֶּנָּה מִתְרוֹמֵם עוֹד טוּר הָרִים, הַנִּקְרָא הַר תֶּרְעָן. הַר תֶּרְעָן יוֹרֵד אֶל בְּקָעַת — — מִשָּׁם מִתְרוֹמֵם סְבִיבְךָ הָרִים גְּדוֹל. רְשֹׁם אֶת שְׁלֹשֶׁת הַטּוּרִים בְּמַפָּתְךָ.

עֲבוֹדָה ח׳

1) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגַאוֹנְרְפִיָה: מַהִי תְּכוּנָתָהּ הַמְיֻחֶדֶת שֶׁל בִּקְעַת בֵּית־נְטוֹפָה?

2) מַהִי סִבַּת הִתְהַוּוּת הַבְּצוֹת בְּבִקְעַת בֵּית־נְטוֹפָה? חָקֹר לָדַעַת. אִם תֵּיטִיב לְעַיֵּן בַּמַּפָּה תֵּקַל עָלֶיךָ הָעֲבוֹדָה.

פֶּרֶק שֵׁנִי
הַזּוֹרְעִים בְּדִמְעָה

א
כְּתָמִים בַּמַּפָּה

רַבִּים הַקְּוִים עַל הַמַּפָּה, הַצְּבָעִים, הַמַּעְגָּלִים, הַנְּקֻדּוֹת, אַךְ מִכֻּלָּם נְעִימִים לְעֵינֵינוּ הַכְּתָמִים שֶׁעָלֶיהָ. מָגְנֵי־דָוִד לְהֵם בְּאֶמְצָעָם וּבִקְצוֹתֵיהֶם, וְשֵׁמוֹת יְקָרִים מִכָּל יְקָר חֲרוּתִים בָּהֶם. שְׁמוֹת כְּפָרִים עִבְרִים הֵם, שְׁמוֹת קִבּוּצוֹת וְקִבּוּצִים, מוֹשָׁבִים וּמוֹשָׁבוֹת, וְעַל פְּנֵי הַכְּתָמִים שֶׁבַּמַּפָּה, אֵלֶּה שְׂדוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁבַּמּוֹלֶדֶת, עֲמֵלִים אַחִים צְעִירִים וּזְקֵנִים. עַל כֵּן יָקְרוּ לָנוּ הַכְּתָמִים הָאֵלֶּה, מָגְנֵי־דָוִד שֶׁבָּהֶם וְהַשֵּׁמוֹת.

לְעִתִּים יוֹשֵׁב אַתָּה, עֵינְךָ נְעוּצָה בַּמַּפָּה וְלִבְּךָ מֵצֵר עַל הַהַפְסָקוֹת שֶׁבֵּין הַכְּתָמִים. שִׂפְתוֹתֶיךָ תִּלְחַשְׁנָה אָז תְּפִלָּה, מִי יִתֵּן וְיִרְבּוּ הַכְּתָמִים וְיִרְחַב גְּבוּל יִשְׂרָאֵל עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל; מִי יִתֵּן וּבָאָה גְאֻלָּה לִשְׂדוֹת־הַבּוּר הָאֵלֶּה וְהָרֵי־הַשְּׁמָמָה.

לְמַרְאֵה הַכֶּתֶם הַגָּדוֹל הַמְכַסֶּה אֶת מַפַּת הַגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן יִרְחַב לִבְּךָ, וְאָכֵן — מִנַּחַל בִּירָה בַּדָּרוֹם וְעַד כְּבִישׁ נַצֶּרֶת־טְבֶרְיָה בַּצָּפוֹן, מֵהַר תָּבוֹר בַּמַּעֲרָב עַד לְחוֹף יָם כִּנֶּרֶת בַּמִּזְרָח יִשְׁתָּרְעוּ

כַּיּוֹם שְׁדוֹת יִשְׂרָאֵל בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, וְרַק הַגַּב הַמְּשׁוּךְ מִגִּבְעַת הַמּוֹרָה מִזְרָחָה הוּא הַמִּפְסִיק בֵּין אַדְמַת יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּעֵמֶק וְהַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, מֶרְחָב גָּדוֹל וּבְרֻבּוֹ אַדְמַת־לַבָּה פּוֹרִיָּה, אַדְמַת מִזְרָע חוּמָה־כֵּהָה, אוֹצְרוֹת חִטָּה וּשְׂעוֹרָה. אָכֵן, כְּתֹם זֶה שֶׁעַל פְּנֵי מַפַּת הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, מְסַמֵּן אֶת אַדְמַת:

ב

כְּפָרֵי הַפַּלָּחִים הָעִבְרִים

וּכְפָרֵי הַיְּהוּדִים שֶׁבְּחֶלְקֵי הָאָרֶץ הָאֲחֵרִים כֻּלּוּם לֹא כְּפָרֵי פַּלָּחִים הֵם?

לֹא. כְּפָרֵי הַיְּהוּדִים בַּשָּׁרוֹן וּבַשְּׁפֵלָה כְּפָרֵי מַטָּעִים הֵם, אִם מַטָּעֵי בַּעַל — כַּרְמֵי שִׁקֵּדִים וּגְפָנִים, וְאִם מַטָּעֵי־שְׁלָחִין, כְּפַרְדְּסֵי הַהֲדָרִים לְמִינֵיהֶם. הָאֶחָד הוּא הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, אֲשֶׁר בִּמְבוֹא כְּפָרָיו הָעִבְרִים לֹא יוֹרִיקוּ הַמַּטָּעִים לְמִינֵיהֶם. רַק זְעֵיר פֹּה זְעֵיר שָׁם תִּשְׁתָּרַעְנָה חֶלְקוֹת אֲדָמָה נְטוּעוֹת זֵיתִים וּשְׁקֵדִים, גְּפָנִים וַעֲצֵי־פְּרִי אֲחֵרִים. וְאוּלָם רֹב פַּרְנָסָתָם שֶׁל הָאִכָּרִים הַיְּהוּדִים בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן עַל הַפַּלְחָה: עַל מִזְרָע הַתְּבוּאוֹת.

בְּיָדֵינוּ נוֹצִיא לַחְמֵנוּ מִן הָאָרֶץ, אָמְרוּ הַחֲלוּצִים אֲשֶׁר עָלוּ לְהִתְיַשֵּׁב בִּשְׂדוֹת הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן לִפְנֵי עֲשָׂרוֹת בְּשָׁנִים. לֹא כְּאַנְשֵׁי הַמַּטָּעִים בַּשָּׁרוֹן וּבַשְּׁפֵלָה אֲשֶׁר יְגַדְּלוּ פֵּרוֹת תִּפְאֶרֶת לְשֻׁלְחָן עַל מַיִם רַבִּים לַשְּׁוָקִים הַגְּדוֹלִים, וְאֶל מְדִינוֹת הַיָּם עֵינֵיהֶם תְּלוּיוֹת תָּמִיד. הָבָה נְגַדֵּל בָּר לְהַחֲיוֹת אָדָם וּבְהֵמָה וּבַמּוֹתָר נִקְנֶה לָנוּ אֶת שְׁאָר צָרְכֵּינוּ מִן הָעִיר, מַעֲשֵׂה יְדֵי אַחֵינוּ.

אָמְרוּ וְעָשׂוּ. אַךְ לֹא בְּמַחֲרֶשֶׁת־עֵץ פִּלְּחוּ אֶת הָאֲדָמָה, כַּאֲשֶׁר יְפַלְּחֶנָּה זֶה דּוֹרוֹת הַפַּלָּח הָעַרְבִּי. אַף לֹא בְּמַגָּל קָצְרוּ אֶת קְצִירָם.

כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה זֶה. מַחֲרֵשׁוֹת אֵרוֹפִּיּוֹת הִכְנִיסוּ לִכְפָרֵיהֶם, מַקְצֵרוֹת וּמְאַלְּמוֹת, הַקּוֹצְרוֹת אֶת הַקָּמָה וּמְאַלְּמוֹת אוֹתָהּ, אַף מְכוֹנַת־דַּיִשׁ הֵבִיאוּ לָדוּשׁ בָּהּ אֶת תְּבוּאָתָם. אֶת זֶבֶל רִפְתֵיהֶם וְאֶרְווֹתֵיהֶם פִּזְּרוּ עַל פְּנֵי הַשָּׂדוֹת וְלֹא עָשׂוּהוּ גַּלֵּי אַשְׁפָּה וְלִכְלוּךְ בִּכְפָרֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר יַעֲשׂוּ הַפַּלָּחִים הָעַרְבִים בִּכְפָרֵיהֶם. הֵם זִבְּלוּ אֶת שְׂדוֹתֵיהֶם יָפֶה יָפֶה לְהַפְרוֹתָם וּלְדַשְּׁנָם, לִמְּדוּ יָדָם לִזְרֹעַ בְּמַפֹּלֶת יָד, לְפַזֵּר אֶת הַזְּרָעִים בְּמִדָּה שָׁוָה עַל פְּנֵי כָּל הַשָּׂדֶה, לִשְׁמֹר עַל מִסְפָּרָם שֶׁלֹּא יִרְבֶּה וְלֹא יִפְחַת מִן הַדָּרוּשׁ.

ג

„לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם"

שָׁנִים עָבְרוּ, שְׁנוֹת עָמָל, סֵבֶל וְחָרִיצוּת נְמָלִים. נִתְכּוֹפְפוּ גַּבּוֹתֵיהֶם הַזְּקוּפִים שֶׁל חֲלוּצֵי הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, נֻקְשׁוּ יְדֵיהֶם וְנִשְׁזְפוּ פְּנֵיהֶם מֵחֹרֶב בַּקַּיִץ וּמִצִּנַּת בֹּקֶר בַּחֹרֶף. הַשַּׁחַר הֶעִירָם לַעֲבוֹדָה וְקַרְנֵי שֶׁמֶשׁ אַחֲרוֹנוֹת לִוּוּם הַבַּיְתָה מֵעֲבוֹדַת הַשָּׂדֶה לַעֲבוֹדַת־הַבַּיִת, לַעֲבוֹדָה בֶּחָצֵר, בָּרֶפֶת וּבָאֲרָוָה.

עוֹד כַּנְפֵי הַלַּיְלָה פְּרוּשׂוֹת עַל הָאָרֶץ וּכְבָר הָאִכָּר הָעִבְרִי אוֹסֵר בַּהֲמוֹתָיו לָצֵאת לַשָּׂדֶה. קָצָר הַיּוֹם מֵהַדְבִּיק אֶת הָעֲבוֹדָה הָרַבָּה הַמֻּטֶּלֶת עָלָיו וַהֲרֵיהוּ מוֹסִיף מִן הַלַּיְלָה עַל הַיּוֹם. מִי יוֹדֵעַ מַה יֶּאֱרַע מָחָר? הֵן עוֹנַת הַגְּשָׁמִים הִגִּיעָה, וְהוּא עֲדַיִן לֹא שָׁכַח אֶת אֲשֶׁר קָרָהוּ בַּשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה. הֵן רַק בַּאֲשֶׁר אֵחַר לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ עָלְתָה שְׂעוֹרָתוֹ דַּלָּה וּזְעוּמָה בַּשָּׁנָה הַהִיא. הַהִתְעַצֵּל אָז, הֲיָשַׁב בְּחִבּוּק יָדַיִם? לֹא וָלֹא. כַּאֲשֶׁר הִשְׁכִּים זֶה שָׁנִים כֵּן הִשְׁכִּים קוּם גַּם בַּשָּׁנָה הַהִיא, אוּלָם אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם הִקְדִּימוּ לְהִפָּתַח בַּשָּׁנָה הַהִיא. מִטְרוֹת עֹז יָרְדוּ בְּחֹדֶשׁ כִּסְלֵו, וְהוּא — עַל סַף בֵּיתוֹ עָמַד וְהִבִּיט וְעֵינָיו רוֹאוֹת וְכָלוֹת. יָדֹעַ יָדַע: גְּשָׁמִים אֵלֶּה יַעֲשׂוּ אֶת אַדְמָתוֹ הַכְּבֵדָה לִשְׂדוֹת

טִיט, שֶׁהַחֲרִישָׁה בָּהֶם אֲסוּרָה, כִּי כְּאֶבֶן תִּקְשֶׁה הָאֲדָמָה הַכְּבֵדָה לְאַחַר הַחֲרִישָׁה בְּמַחֲרֵשָׁה אַרוּפִּית כְּבֵדָה בְּעוֹדָהּ רְטֻבָּה מִמְּטַר הַשָּׁמַיִם, וְלֹא תִּתֵּן אֶת יְבוּלָהּ. לַשָּׁוְא חִכָּה לְיָמִים בְּהִירִים אֲחָדִים שֶׁבָּהֶם תַּעֲלֶה אַדְמָתוֹ קְרוּם הַיָּפֶה לַחֲרִישָׁה. אַךְ הֶעֱלָתָה אַדְמָתוֹ קְרוּם, אַךְ יָבְשָׁה, וְשׁוּב יָרַד עָלֶיהָ גֶּשֶׁם. וּכְשֶׁזָּכָה וְהִגִּיעַ סוֹף סוֹף לַחֲרִישָׁה וְלִזְרִיעָה כְּבָר יָרְדוּ גְּשָׁמִים רַבִּים, וְלֹא הִסְפִּיקוּ הַגְּשָׁמִים שֶׁבָּאוּ אַחַר כָּךְ לְהַרְוֹת אֶת קֶמְתוֹ וְעָלְתָה דַלָּה וּזְעוּמָה.

עַתָּה, הַשָּׁנָה, הִתְאַזֵּר כֹּחַ וְהִקְדִּים לְצֵאת לָעֲבוֹדָה. עוֹד הַשַּׁחַר מַלְבִּין עַל הֶהָרִים וּכְבָר הוּא נוֹעֵץ מַחֲרַשְׁתּוֹ בָּאֲדָמָה וּמְסַמֵּן אֶת הַמַּלְבֵּן הָעוֹמֵד לְהַחֲרֵשׁ. מֵאֲחוֹרָיו צוֹעֵד בְּנוֹ הָלוֹךְ וְצָעֹד לְפָנִים וְיָדָיו מְפַזְּרוֹת אֶת הַזֶּרַע: זוֹרֵעַ הוּא. בְּצֵל הָעֲנָלָה יִסְעַד הָאִכָּר אֶת לִבּוֹ, מְקַצֵּר הוּא בִּסְעֻדָּתוֹ, עֲדַיִן הַמְּלָאכָה מְרֻבָּה. מִסְּבִיבוֹ מַשְׁחִירִים הַמַּלְבְּנִים, אַךְ עֲדַיִן לֹא גָּמַר אֶת זְרִיעַת הַשְּׂעוֹרָה וְלֹא הִתְחִיל עוֹד בִּזְרִיעַת הַחִטָּה וַהֲרֵיהוּ אָץ לַעֲשׂוֹת וְעֵינָיו לַשָּׁמַיִם. הֲיָבוֹא הַיּוֹרֶה בִּזְמַנּוֹ? הֲיַרְוֶה אֶת הָאֲדָמָה! הֲיַרְטִיבֶנָּה אַךְ בִּשְׁכִבָתָהּ הָעֶלְיוֹנָה? וּכְבָר הָיוּ שָׁנִים וְהַיּוֹרֶה יָרַד בְּשַׁעְתּוֹ, אַךְ דַּל הָיָה וְלֹא הִרְטִיב אֶת הָאֲדָמָה כִּי אִם בִּשְׁכִבָתָהּ הָעֶלְיוֹנָה. תִּפְחֹא הַזְּרָעִים וְנִבְטוּ, וּכְשֶׁבָּאוּ יְמֵי הַחֹם וְגֶשֶׁם לֹא הָיָה, נִשְׂרְפוּ הָאִבִּים הַצְּעִירִים, וְהֻכְרְחוּ הָאִכָּרִים לַהֲפֹךְ אֶת הָאֲדָמָה בְּמַחֲרַשְׁתָּם וּלְזָרְעָהּ שֵׁנִית.

ד

בָּאֵסְפָה בְּיַבְנְאֵל

מִי הֵם הַמְּסֻבִּים מִסָּבִיב לַשֻּׁלְחָן בְּבֵית־הַוַּעַד בְּיַבְנְאֵל, אֵם הַמּוֹשָׁבוֹת בַּגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן? הַלָּלוּ שְׁלִיחֵי כְּפַר־תָּבוֹר הֵם, הַלָּלוּ מִסֶּגֶ״רָה בָּאוּ. מִכָּל פִּנּוֹת הַגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן נִתְאַסְּפוּ הַשְּׁלִיחִים לָדוּן בְּמַצָּבָם וּלְטַכֵּס עֵצָה.

„אַחַי,“ פָּתַח רֹאשׁ הַוַּעַד לְמוֹשְׁבוֹת הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן: „כְּשֶׁעָלִינוּ הֵנָּה דִּמִּינוּ כִּי בְּמִזְרָע תְּבוּאוֹת נִמְצָא מִחְיָתֵנוּ. הַפְּלָחָה הָיְתָה כָּל תִּקְוָתֵנוּ. שָׁנִים רַבּוֹת עָבַדְנוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה וּמְפָרֶכֶת, לֹא חָסַכְנוּ מֵעָמָל נַפְשֵׁנוּ, הִתְנַבַּרְנוּ עַל כָּל הַמִּכְשׁוֹלִים, אַךְ הִנֵּה נוֹכַחְנוּ לְדַעַת, כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם. חָמֵשׁ שָׁנוֹת בַּצֹּרֶת קָשָׁה עָבְרוּ עָלֵינוּ, עָיְפוּ הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה בְּמוֹשְׁבוֹתֵינוּ, וְעַתָּה נִתְאַסַּפְנוּ כְּדֵי לָדוּן בְּמַצָּבֵנוּ וּלְטַכֵּס עֵצָה, כִּי הִגִּיעוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ.

וּרְאוּ, אַחֵינוּ שֶׁבְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל לֹא שָׂמוּ כָּל מִבְטַחָם בַּפְּלָחָה: הֵם הֵקִימוּ רָפָתִים וְלוּלִים לְמוֹפֵת, כְּרָמִים נָטְעוּ וּפַרְדֵּסִים, גַּנֵּי־יְרָקוֹת עָשׂוּ בְּחַצְרוֹתֵיהֶם וַעֲצֵי־פְּרִי שׁוֹנִים. וְהָיָה בְּהֵעָצֵר הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וּשְׂדוֹת הַתְּבוּאָה לֹא יַעֲשׂוּ בָּר, וּמָצְאוּ מִחְיָתָם מֵרַפְתֵּיהֶם, מִלּוּלֵיהֶם, מִכַּרְמֵיהֶם וּמִפַּרְדֵּסֵיהֶם.

הִנֵּה עָבַר הַחֹרֶף וְהַשְּׁעוֹרָה לֹא עָלְתָה, הַחִטָּה אַף הִיא יְבוּלָהּ דַּל וְזָעוּם. מִקְנֵנוּ הוֹלֵךְ וָדַל מִיּוֹם לְיוֹם. הֲנִמְכֹּר אֶת הַבָּקָר הַמְּעַט אֲשֶׁר רָכַשְׁנוּ לָנוּ בַּעֲמָלֵנוּ?

וְאִם גַּם יָבוֹאוּ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעִתָּם וּשְׁנַת בְּרָכָה תִּהְיֶה לָנוּ, הֵן לֹא יַכְפִּיק הַמְּעַט אֲשֶׁר נוֹתִיר מִשְּׁנַת הַבְּרָכָה לִשְׁנוֹת רָזוֹן אֲשֶׁר תְּבוּאָנָה אַחֲרֶיהָ.

וְאוּלָם אֵיךְ נַעֲשֶׂה אֶת מִשְׁקֵנוּ מְעֹרָב כְּמִשְׁקֵי הַיְּהוּדִים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל? אֵיךְ תְּגַדֵּל פָּרָה בָּרֶפֶת וּמַיִם אֵין לְגַדֵּל לָהּ חָצִיר לְמַאֲכָל? אֵיךְ נִטַּע פַּרְדֵּסֵי אֶשְׁכּוֹלִיּוֹת בְּאַדְמָתֵנוּ, אֲשֶׁר תִּסְכֹּן לְמַטַּע פַּרְדֵּסִים, וּבְאֵרוֹת אֵין בְּאַדְמָתֵנוּ?“

„מְכוּנַת קְדִיחָה נָבִיא,“ הֶחְלִיטוּ כָּל הַמְּסֻבִּים. „נְנַסֶּה לִקְדֹּחַ בְּמוֹשָׁבָה אַחַת, נְנַסֶּה בִּשְׁאָר הַמּוֹשָׁבוֹת, אוּלַי נִמְצָא מָיִם.“

ה

מַעְיְנֵי הַיְשׁוּעָה

וְאוּלָם מְכוֹנַת־קְדִיחָה גְּדוֹלָה, אֲשֶׁר תַּעֲמִיק לִקְדֹּחַ, מֵאַיִן תִּמָּצֵא לְאִכָּרֵי יַבְנְאֵל? וּדְמֵי הַקְּדִיחָה יְקָרִים הֵם, וְהָאִכָּרִים שְׁקוּעִים בְּחוּבוֹת?

מֵעֵבֶר לַיָּם, בַּמֶּרְחַקִּים, יוֹשֵׁב בְּנִימִין רוֹטְשִׁילְד הַזָּקֵן, יְדִיד הַכְּפָרִים הָעִבְרִים שֶׁבְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. זָקֵן הָאִישׁ מְאֹד וְעָיֵף וְאַךְ מַחֲשָׁבָה אַחַת תְּקַנֵּן בְּלִבּוֹ: כֵּיצַד אַגְדִּיל אֶת הַכְּפָרִים הָעִבְרִים שֶׁבְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. אֵיךְ אֶעֱזֹר לָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הוֹשַׁבְתִּי עַל הָאֲדָמָה? וְיוֹם יוֹם יִשְׁאַל הָאִישׁ עַל הַבְּצוֹת בַּחֲדָרָה אִם יָבְשׁוּ וְעַל כַּרְמֵי זִכְרוֹן־יַעֲקֹב אִם נָשְׁאוּ פְּרִי, עַל הַיְבוּל בְּיַבְנְאֵל וּבְכְפַר־תָּבוֹר. וּמִשֶּׁנּוֹדְעָה לוֹ הַחְלָטָתָם שֶׁל אַנְשֵׁי הַגָּלִיל צִוָּה לִשְׁלֹחַ מְכוֹנַת־קְדִיחָה, לְמַעַן נַסּוֹת אִם יִמָּצְאוּ מַיִם בְּמַעֲמַקֵּי הָאֲדָמָה.

וְהַמְּכוֹנָה הִגִּיעָה. לְקוֹל הַלְמוּת הַמְּכוֹנָה יָהֲלֹם לִבָּם שֶׁל בְּנֵי יַבְנְאֵל וּשְׁאָר הַכְּפָרִים הָעִבְרִים בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן: הֲיִמָּצְאוּ מַיִם לָאָדָם וְלַבְּהֵמָה בְּמַעֲמַקֵּי אַדְמָתֵנוּ? הֲנִזְכֶּה לִשְׁאֹב מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעְיְנוֹתֵינוּ?

וּנְעָרִים עִבְרִים בְּכָל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל קוֹרְאִים יוֹם יוֹם בְּעִתּוֹן וְעֵינֵיהֶם תּוֹעוֹת, מְבַקְּשׁוֹת לָדַעַת: הֲנִמְצְאוּ מַעְיְנֵי הַיְשׁוּעָה אִם אָיִן? וַיַּלְדֵי יַבְנְאֵל אַף עַל אַחַת יַחְלְמוּ: עַל זְרְמֵי מַיִם הָעוֹלִים מִמַּעֲמַקֵּי הָאָרֶץ וּמַשְׁקִים אֶת הָאֲדָמָה.

וּכְבָר הִגִּיעַ הַמַּקְדֵּחַ לְעֹמֶק שֶׁל שִׁשִּׁים מֶטְרִים וּמַיִם עֲדַיִן אָיִן... וּכְבָר הִגִּיעַ לְעֹמֶק שֶׁל שִׁבְעִים מֶטְרִים וּמַיִם אָיִן.

הַעְמִיקוּ! קִדְּחוּ! מְבַקְּשִׁים אִכָּרֵי הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן. וּבְאַחַד הַיָּמִים, אִכָּרֵי יַבְנְאֵל מְפֻזָּרִים בִּשְׂדוֹתֵיהֶם וּבְחַצְרוֹתֵיהֶם, וְקוֹל נִשְׁמָע בַּמּוֹשָׁבָה: נִמְצְאוּ מַיִם!.. מִסָּבִיב לִמְקוֹם הַקִּדִּיחָה נִדְחָק קָהָל, מִפִּי הַצִּנּוֹר זוֹרְמִים מַיִם זַכִּים וּמְתוּקִים, בְּשֶׁפַע וּבְלִי הֶפְסֵק. דּוֹמְעוֹת עֵינֵי הַזְּקֵנִים מִשִּׂמְחָה, הַיְלָדִים מְמַלְּאִים חָפְנֵיהֶם מַיִם וְשׁוֹתִים.

וּבְדָוִים, אֲשֶׁר חָנוּ עַל שְׂפַת הַנְּדִי הֶחָרֵב בְּקִרְבַת הַמּוֹשָׁבָה וַאֲשֶׁר הִסְכִּינוּ לְהָבִיא אֶת מֵימֵיהֶם מִמֶּרְחַקִּים, עָמְדוּ וְתָמְהוּ: מַיִם בַּנַּחַל מֵאָיִן?

כֵּן, הַיְּהוּדִים הַקּוֹדְחִים הֵם אֲשֶׁר הֶעֱלוּ מַיִם מִבֶּטֶן הָאֲדָמָה.

וּבְאֵרָהּ שֶׁל יַבְנְאֵל שוֹפַעַת מַיִם בְּשֶׁפַע. עוֹד מְעַט וּשְׁדוֹתֶיהָ יַעֲטוּ עֵצִים רַעֲנָנִים וְיַרְקִים, וּשְׁטִיחֵי חָצִיר יַקִּיפוּ אֶת הַמּוֹשָׁבָה לְהַחֲיוֹת פָּרָה בָּרְפֶת וּפֶרֶד בָּאֶרְוָה.

וְהַמַּקְדֵּחַ? נוֹדֵד הוּא, עוֹד מְעַט וַיַּעְמִיק גַּם בִּשְׂדוֹת כְּפַר־תָּבוֹר, סְגֻ״רָה וּשְׁאָר הַמּוֹשָׁבוֹת שֶׁבַּגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן וּמְמַעְיְנוֹת הַיְשׁוּעָה יִשְׁאַב כָּל עוֹבֵד מַיִם בְּשָׂשׂוֹן.

עֲבוֹדָה ט

1) וְכֹה תִּכְתֹּב בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: אִכָּרֵי הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן לֹא יָכְלוּ לְהִתְקַיֵּם עַל הַפַּלְחָה בִּלְבַדָּהּ מִסִּבּוֹת אֵלּוּ: א) ——— וְגַם

2) טוֹנָה חִטָּה עוֹלָה בְּאֹפֶן מְמֻצָּע לא״י

„ שְׂעוֹרָה „ „ „ „

וְכַמָּה עוֹלֶה רוֹטֶל קֶמַח אוֹסְטְרָלִי?

3) אַתָּה רוֹצֶה לְהִתְיַשֵּׁב כְּשֶׁתִּגְדַּל, הֲלֹא? מַה נָּאָה לְךָ יוֹתֵר: מֶשֶׁק נְטִיעוֹת, פַּלְחָה אוֹ מֶשֶׁק מְעֹרָב? עָנֶה בְּקִצּוּר בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

מִכְתָּב קָטָן וְיוֹמָן יָשָׁן

א

כְּפַר־תָּבוֹר, פֶּסַח תרצ״ג.

לִכְבוֹד הַמּוֹרֶה גַּבְרִיאֵלִי,

בְּמִכְתָּבִי זֶה אֲנִי שׁוֹלֵחַ לְךָ דַּפִּים אֲחָדִים מִיוֹמָנִי כַּאֲשֶׁר בִּקַּשְׁתָּ. הַדַּפִּים הִצְהִיבוּ מֵרֹב יָמִים. אָמְנָם מֵאָז כְּתַבְתִּים כְּבָר

עִבְרוּ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים שָׁנָה. נַעַר צָעִיר הָיִיתִי בְּכָתְבִי אוֹתָם וְעַתָּה, אִם גַּם לֹא זָקַנְתִּי עֲדַיִן, הֲרֵי כְּבָר הִלְבִּין שְׂעָרִי מֵעֲבוֹדָה וּמִיגִיעָה. אֲנִי מַתִּיר לְךָ לְהַדְפִּיס קְטָעִים מִיּוֹמָנִי בְּסִפְרְךָ לִילָדִים. יִרְאוּ הַיְלָדִים כֵּיצַד חָיוּ חֲלוּצֵי הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן בַּיָּמִים הָהֵם. יִרְאוּ אֶת סִבְלָם וְאֶת קֹשִׁי חַיֵּיהֶם, בְּוַדַּאי יִלְמְדוּ דְּבַר־מָה מִיּוֹמָנִי, לְכָל הַפָּחוֹת — לִרְשֹׁם בְּעַצְמָם שׁוּרוֹת אֲחֻדוֹת בַּיּוֹמָן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ, כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ וְיִקְרְאוּ בְּיוֹמַנֵּיהֶם יִשְׂמְחוּ כַּאֲשֶׁר שָׂמַחְתִּי אֲנִי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה כְּשֶׁיָּשַׁבְתִּי לִקְרֹא בַּדַּפִּים הַצְּהֻבִּים הָאֵלֶּה.

וְשָׁלוֹם לְךָ וּלְבֵיתְךָ וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה,

יְדִידְךָ

שִׁמְעוֹן.

ב

מִיּוֹמָנוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן אִישׁ כְּפַר־תָּבוֹר

יום א׳ (הַתַּאֲרִיךְ מִטֶּשְׁטֶשׁ) תרס״ח

וְשׁוּב קָרָה אוֹתוֹ מִקְרֶה מַעֲצִיב. הַפַּעַם חָזַר הָאִכָּר אַבְרָהָם מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָרֹם מִבֶּגֶד. לֹא הִרְחִיק מִן הַמּוֹשָׁבָה עִכְּבוּהוּ חֲמִשָּׁה פָּרָשִׁים, כִּוְּנוּ אֵלָיו אֶת רוֹבֵיהֶם וְצִוּוּהוּ לִפְשֹׁט אֶת בְּגָדָיו. הָאֲנָשִׁים אַף לֹא כִּסּוּ אֶת פְּנֵיהֶם בְּמִטְפְּחוֹתֵיהֶם. הָאִכָּר הִכִּיר אֶת כֻּלָּם, יָדַע אוֹתָם בִּשְׁמוֹתֵיהֶם: מִן הַצְּבָחִים הֵם, שְׁכֵנֵינוּ הַבֶּדְוִים, הַחוֹנִים לְרַגְלֵי הַתָּבוֹר מִמַּעֲרָב לְמוֹשַׁבְתֵּנוּ. בֵּינֵיהֶם הָיָה גַּם הַשֵּׁיךְ אַחְמַד, רֹאשָׁם וּמַנְהִיגָם. מִי יֹאמַר לָהֶם מַה תַּעֲשֶׂה? אָמַר אַבְרָהָם וּבִקֵּשׁ מֵאֵת אַבָּא מְעִיל יָשָׁן, כִּי הַמְּעִיל אֲשֶׁר נִשְׁדַּד מִמֶּנּוּ הָיָה מְעִילוֹ הַיְחִידִי.

„טוֹב שֶׁלֹּא לָקְחוּ הַצְּבָחִים אֶת הַבְּהֵמוֹת,“ אָמְרוּ הַכֹּל בַּמּוֹשָׁבָה. וְאָמְנָם כֵּן, הֵן הֵם הַשַּׁלִּיטִים בְּכָל הַסְּבִיבָה וְהַכֹּל יְרֵאִים מִפְּנֵיהֶם.

(תַּאֲרִיךְ מְטֻשְׁטָשׁ) סִיוָן תרס״ח

הַמּוֹשָׁבָה הָיְתָה הַבֹּקֶר כַּמֶּרְקָחָה: מֵאֲרוֹנוֹ שֶׁל שְׁכֵנֵנוּ נִגְנַב זוּג בְּהֵמוֹת. אֲנָשִׁים נִכְנְסוּ וְיָצְאוּ מִן הָאֲרוֹנָה, בָּדְקוּ אֶת הַמַּנְעוּל שֶׁל פִּשְׁפַּשׁ הֶחָצֵר, אֶת הַדֶּלֶת לָאֲרוֹנָה, גִּשְׁשׁוּ אֶת הָעֲקֵבוֹת וְשָׁעֲרוּ הַשְּׂעָרוֹת בִּדְבַר הַגְּנֵבָה. בְּמְבוֹא הָאֲרוֹנָה עָמַד בַּעַל הַגְּנֵבָה חִוֵּר וְעָצוּב, הוּא לֹא הוֹצִיא הֶגֶה מִפִּיו.

בְּשִׁעַת שִׁעוּר הַתְּנַ״ךְ יָשַׁבְנוּ כֻּלָּנוּ הַיְלָדִים עֲצוּבִים וְנִדְכָּאִים, וַאֲפִילוּ הַסִּפּוּר עַל שָׁאוּל בְּעֵין־דּוֹר לֹא מָשַׁךְ אֶת לִבֵּנוּ. הַמּוֹרֶה שׂוֹחֵחַ אִתָּנוּ עַל הַמִּקְרֶה. לְאַחַר הַשִּׂיחָה הוּנַח לִי קְצָת מֵרִגְזִי וּמֵעִצְבִּי. כַּמָּה בּוֹדְדִים אֲנַחְנוּ בִּכְפָרֵנוּ הַקָּטֹן וְהַנִּדָּח פֹּה, בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן. מִמַּעֲרָב צְבִּחִים, מִמִּזְרָח – מוּגְרַבִּים, וְהָאֲנָשִׁים גּוֹזְלִים זֶה מִזֶּה, עוֹשְׁקִים אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֵין אֵימַת הַמֶּמְשָׁלָה עֲלֵיהֶם. וְאֶל מִי נִפְנֶה אֲנַחְנוּ בַּצַּר לָנוּ?

הִנֵּה הֶחְלִיט וַעַד הַמּוֹשָׁבָה לָקַחַת אֶת עֲבוֹדַת הַשְּׁמִירָה מִידֵי הַצְּבִּחִים וּלְמָסְרָהּ לַמּוּגְרַבִּים, שֶׁכֵּנֵינוּ מִמִּזְרָח, הַהוּטַב לָנוּ מֵאָז? הֵן גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכֻלָּנוּ כִּי הַשּׁוֹמֵר הַמּוּגְרַבִּי הָיָה עִם הַגַּנָּבִים בְּעֵצָה אַחַת. אֶת רְכוּשֵׁנוּ וְנַפְשׁוֹתֵינוּ אָנוּ מַפְקִידִים בִּידֵי אֲנָשִׁים זָרִים לָנוּ.

כָּל הַלַּיְלָה לֹא עָצַמְתִּי עַיִן: מִי יִתֵּן לָנוּ שׁוֹמְרִים עִבְרִים, בַּחוּרִים עַזִּים וְאַמִּיצִים, שֶׁיֵּדְעוּ לְלַמֵּד אֶת שְׁכֵנֵינוּ בַּסְּבִיבָה, כִּי לֹא יִנָּקֶה כָּל הַפּוֹגֵעַ בָּנוּ.

(הַתַּאֲרִיךְ כְּטֻשְׁטָשׁ לְגַמְרֵי) תרס״ט

זֶה יָמִים רַבִּים לֹא רָשַׁמְתִּי מָאוּמָה בְּיוֹמָנִי. וְאֵיךְ יָכֹלְתִּי לַעֲשׂוֹת זֹאת וְעַל מוֹשַׁבְתֵּנוּ עָבְרוּ יָמִים נוֹרָאִים. עַתָּה הוּנַח לָנוּ וְעַל כֵּן אֶרְשֹׁם אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרָנוּ בַּיָּמִים הָאֵלֶּה: בְּמוֹשַׁבְתֵּנוּ נָפְלָה קְטָטָה. בַּקְּטָטָה נִפְצְעוּ יְהוּדִי וְעַרְבִּי. יָדַעְנוּ כִּי לֹא נִנָּקֶה בַּעֲוֹן פֶּצַע

הָעֲרָבִי, אַף כִּי בִּידֵי עֲרָבִי אַחֵר נִפְצַע. הָיִינוּ מְלֵאִים דְּאָגָה. וְאָכֵן אֲשֶׁר יָגוֹרְנוּ בָּא לָנוּ. עָבְרוּ יָמִים אֲחָדִים וּלְמוֹשַׁבְתֵּנוּ פָּרַץ הַמּוֹן שׁוֹדְדִים מְזֻיָּנִים. יָרוּ לְבָתֵּינוּ, רָעֲשׁוּ, הָמוּ וְהֶחֱרִישׁוּ אָזְנָיִם. וַאֲנַחְנוּ מוּעָטִים וּמַה כֹּחֵנוּ לְעֻמַּת הַמּוֹן שׁוֹדְדִים מְזֻיָּנִים בְּנָשֶׁק? וְאוּלָם אַךְ הִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה אֶל הַמּוֹשָׁבוֹת הַסְּמוּכוֹת מִיָּד נִקְבְּצוּ וּבָאוּ אֵלֵינוּ הָאַמִּיצִים וְהַצְּעִירִים לְעֶזְרָתֵנוּ. בָּרֹאשׁ וּבְרֵאשׁוֹנָה בָּאוּ פּוֹעֲלֵי סֶגֶ׳רָה וְאִתָּם שׁוֹמֵר עִבְרִי צָעִיר מִשּׁוֹמְרֵי סֶגֶ׳רָה הַיְּהוּדִים. הוּא הָיָה הַמְפַקֵּד, יָשַׁב בְּבֵית־הַסֵּפֶר וְנִהֵל אֶת הַהֲגָנָה עַל מוֹשַׁבְתֵּנוּ. עִבְרוּ שָׁבוּעוֹת. כָּל הַזְּמַן לֹא נִתַּן לָנוּ מָנוֹחַ, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יָכְלוּ הַשּׁוֹדְדִים לָנוּ. עַתָּה אָנוּ חַיִּים בְּשָׁלוֹם וּבְשַׁלְוָה. בְּמוֹשַׁבְתֵּנוּ חוֹנִים שׁוֹמְרִים עִבְרִים, חַבְרֵי אֲגֻדַּת „הַשּׁוֹמֵר". עַתָּה רָוַח לָנוּ.

מָה אָהַבְתִּי אֶת הַשּׁוֹמְרִים שֶׁלָּנוּ. מָה אַמִּיצִים הֵם וּמַה גִּבּוֹרִים הֵם. עַתָּה יוֹדְעִים גַּם הַצְּבָחִים גַּם הַמּוּגְרָבִים, כִּי הַפּוּגַע בָּנוּ לֹא יִנָּקֶה. כַּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ שׁוֹמְרֵינוּ אֶל מַחֲנֵה הַצְּבָחִים אוֹ אֶל כְּפָרֵי הַמּוּגְרַבִּים יְקַבְּלוּם בְּכָבוֹד וְגַם אֶל הָאִכָּרִים בַּשָּׂדוֹת לֹא יִקְרְבוּ בְּכַוָּנָה רָעָה.

קָשָׁה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הַשּׁוֹמֵר וְסַכָּנָה רַבָּה בָּהּ.

אַךְ יִנְטוּ צִלְלֵי עֶרֶב יַעַזְבוּ הַשּׁוֹמְרִים „הַחַיָּלִים" אֶת הַמּוֹשָׁבָה. לִבִּי מִתְמַלֵּא קִנְאָה לְמַרְאֵה סוּסוֹתֵיהֶם הָאַבִּירוֹת, הָעֲדוּיוֹת קְשׁוּטִים יוֹתֵר מִסּוּסָתוֹ שֶׁל הַשֵּׁיךְ אַחְמַד. מַה יָּפָה יְשִׁיבָתָם עַל סוּסֵיהֶם. עֲטוּפִים בְּעַבָּיוֹתֵיהֶם הֵם יוֹשְׁבִים זְקוּפִים עַל סוּסֵיהֶם, וְעַל כִּתְפֵיהֶם רוֹבֵיהֶם.

עַתָּה, בְּלֵילוֹת הַיָּרֵחַ, בְּשָׁעוֹת מֻקְדָּמוֹת שֶׁל הַלַּיְלָה, יַעֲלֶה מִן הַגֹּרֶן קוֹלוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר הַגֹּרֶן. מָה עֲרֵבָה וּמַה נּוֹגָה שִׁירָתוֹ:

שׁוֹמֵר לֹא יָנוּם, שׁוֹמֵר לֹא יִישָׁן,
לֹא יָנוּם וְלֹא יִישַׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל.

הֲתֵדַע?

מִי הִגְדִּיל אֶת כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי בֶּדְוִים נוֹדְדִים בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, בִּשְׂדוֹת הַשָּׁרוֹן וְכַרְמֵי הַשְּׁפֵלָה?

מִי שָׁמַר אֶת קֹמָתוֹ שֶׁל הָאִכָּר הָעִבְרִי מֵרֶגֶל בְּהֵמָה?

מִי שָׁמַר אֶת גָּרְנוֹ שֶׁל הָאִכָּר הָעִבְרִי מִיַּד שׁוֹסִים?

מִי נָטַר אֶת כַּרְמָיו בְּלֵילוֹת חֹשֶׁךְ?

מִי עָלָה כְּחָלוּץ לִפְנֵי הַמַּחֲנֶה עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל וּבִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים?

מִי?

הַשּׁוֹמֵר הָעִבְרִי בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל!

פֶּרֶק רְבִיעִי

אֲשֶׁר מֵתוּ עַל קִדּוּשׁ כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל

גַּם כַּיּוֹם תִּשְׁמַע עַל נְזָקִים שֶׁנִּזּוֹק עוֹבֵד הָאֲדָמָה הָעִבְרִי בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, אִם מֵרֶגֶל בְּהֵמָה, אֲשֶׁר הֶעֱלָה רוֹעֶה בַּעַר עַל אֲדָמָה חֲרוּשָׁה וּזְרוּעָה, וְאִם מִיַּד אֲנָשִׁים זֵדִים, הַשּׁוֹלְחִים יָדָם בַּעֲמַל אֲחֵרִים וְשׁוֹסִים אֶת יְגִיעַ כַּפָּיו. וְאוּלָם אַךְ טִפָּה מִן הַיָּם הוּא כָּל אֲשֶׁר תִּשְׁמַע כַּיּוֹם לְעֻמַּת מַה שֶּׁהָיָה לְפָנִים. הֶפְקֵר הָיָה רְכוּשוֹ שֶׁל אִישׁ הָאֲדָמָה וְהֶפְקֵר גַּם חַיָּיו. מֵחֲמָתָם שֶׁל נוֹדְדִים אַנְשֵׁי מִדְבָּר וְחַמְסָנִים גְּדַלְדְּלָה הָאָרֶץ, וּכְאִיִּים בּוֹדְדִים קְטַנִּים עָמְדוּ כְּפָרֵי הַיְּהוּדִים בְּתוֹךְ הַסְּבִיבָה הַחוֹמֶסֶת וְהַגּוֹזֶלֶת.

רַק מִי שֶׁיָּדַע לְהַטִּיל אֵימָה הָיָה בָּטוּחַ בְּמִקְצָת בִּרְכוּשׁוֹ. וְהָאִכָּרִים הַיְּהוּדִים הַמְּעַטִּים מַה הֵם כִּי יִפְחֲדוּ מִפְּנֵיהֶם? עַל כֵּן הָיוּ הֵם וַעֲמָלָם הֶפְקֵר, עַד... עַד כִּי נִתְאַגְּדוּ בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן

הָאַמִּיצִים וְהָעַזִּים שֶׁבֵּין בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲגֻדָּה אַחַת — הֲלֹא הִיא „אֲגֻדַּת־הַשּׁוֹמֵר", אֲשֶׁר שָׂמָה לָהּ לְמַטָּרָה לְהָרִים אֶת כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל וּלְלַמֵּד אֶת הַנּוֹדֵד וְהַחַמְסָן, כִּי לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּיְּהוּדִי וּבְרָכוּשׁוֹ.

בְּבָתֵּי־הַקְּבָרוֹת שֶׁבִּכְפָרֵי הַיְּהוּדִים בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל, בַּשָּׁרוֹן וּבַשְּׁפֵלָה תְּהוּמָנָה עַל קִבְרוֹתֵיהֶם שֶׁל עֲשָׂרוֹת הַשּׁוֹמְרִים מַצְּבוֹת אֶבֶן אִלְּמוֹת. לֹא עַמּוּדֵי תִּפְאֶרֶת הֵן מַצְּבוֹת הַשּׁוֹמְרִים אֲשֶׁר מֵתוּ עַל קִדּוּשׁ כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל, וְאוּלָם זִכָּרוֹן נֶאֱמָן מֵהֶן קָשׁוּר בְּלִבֵּנוּ לְבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶּה, הָעַזִּים וְהַגִּבּוֹרִים, אֲשֶׁר קָמוּ לְמָגֵן לְחַיֵּי אַחֵיהֶם, הָעֲמֵלִים בִּשְׂדוֹת יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בָּאוּ לִשְׁמֹר עַל גָּרְנוֹ וּבְהֶמְתּוֹ שֶׁל הָעוֹבֵד הַיְּהוּדִי בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וַאֲשֶׁר הִפְרוּ בְּדָמָם אֶת שִׁמְמוֹת הַמּוֹלֶדֶת.

בְּלֵילוֹת חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה, בְּגֶשֶׁם וּסְעָרָה, נָפְלוּ אַחֵינוּ בְּחִירֵינוּ חֲלָלִים עַל מִשְׁמֶרֶת עַמָּם וּמוֹלַדְתָּם. מִנְּשָׁרִים קַלּוּ וּמֵאֲרָיוֹת גָּבְרוּ, יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ זִכְרָם לָעַד.

עֲבוֹדָה י׳

1) מִן הַפֶּרֶק הַחֲמִישִׁי תִּלְמַד מַשֶּׁהוּ עַל הַתְּבוֹר. קְרָא אוֹתוֹ בְּעִיּוּן וּרְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה בְּמִשְׁפָּטִים קְצָרִים אֶת אֲשֶׁר לָמַדְתָּ. בְּטֶרֶם תִּקְרָא עֲשֵׂה זֹאת:

2) מְצָא אֶת הַתְּבוֹר בַּמַּפָּה וְאֶת גִּבְעַת הַמּוֹרֶה. רְאֵה, מַה גָּבְהוֹ וּמַה גַּבַּהּ הַגִּבְעָה. בְּאֵיזֶה צַד מֵהָרֵי הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן הוּא נִמְצָא? אֵיזֶה כְּפָר יְהוּדִי שׁוֹכֵן לְרַגְלָיו?

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

לְהַר תָּבוֹר

(מִסִּפּוּרֵי תַּנְחוּם)

עֲיֵפִים מֵהֲלִיכַת הַיּוֹם מָשַׁכְנוּ דַרְכֵּנוּ לְאִטֵּנוּ בְּמוֹרַד הַגִּבְעָה. הָיְתָה שְׁעַת דִּמְדּוּמִים. מִקַּרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ הָאַחֲרוֹנוֹת הֶאְדִּים הַתָּבוֹר וְהָעֲנָנָה אֲשֶׁר עַל רֹאשׁוֹ נִדְלְקָה וְהֵאִירָה בְּאֵשׁ אֲדֻמָּה לוֹהָטֶת. הַתָּבוֹר דָּמָה לְהַר־גַּעַשׁ, שֶׁרֹאשׁוֹ שׁוֹלֵחַ לֶהָבוֹת לְעֻמַּת הַשָּׁמָיִם.

„הַר עָגֹל זֶה גּוֹזֵל אֶת מְנוּחָתִי. מִדֵּי אֶעֱבֹר עָלָיו יִקְרָא אֵלַי, יִרְמֹז...“ אָמַרְתִּי נִרְגָּשׁ לְתַנְחוּם, „לַעֲמֹד בְּרֹאשׁ הַתָּבוֹר וּלְהַשְׁקִיף מֵעָלָיו עַל הָאָרֶץ — זֶהוּ חֲלוֹמִי כָּל הַיָּמִים.“

„אַף אֲנִי בַּחֲלוֹמִי,“ עָנָה תַּנְחוּם וְחִיֵּךְ. „מִשֶּׁרָאִיתִי אֶת הַתָּבוֹר בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה נִקְשְׁרָה נַפְשִׁי בּוֹ. וּמֵאָז כִּמְעַט יֵרָאֶה לְפָנַי הַתָּבוֹר מֵרָחוֹק, וַאֲנִי בַּשָּׂדֶה אוֹ בַּדֶּרֶךְ, מִיָּד עֵינַי נִצְמָדוֹת אֵלָיו.

אֶעֱלֶה נָא בָּהָר הֶעָגֹל וְהַיָּפֶה הַזֶּה, הָעוֹמֵד כְּחָלוּץ לִפְהָרֵ גֵּיי הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, הָיִיתִי מְדַבֵּר אֶל לִבִּי. וְאוּלָם אֵיךְ יָכֹלְתִּי לַעֲשׂוֹת זֹאת? הֵן לֹא יַעֲזֹב פּוֹעֵל חַקְלָאִי אֶת עֲבוֹדָתוֹ וְיֵצֵא לְטִיּוּל־שַׁעֲשׁוּעִים?

הַשֶּׁמֶשׁ הָעוֹלָה מְפִזָּה אֶת רָאשֵׁי הֶהָרִים, וּלְמַטָּה בָּעֵמֶק אָנוּ חוֹרְשִׁים. רַעֲנַנִּים צוֹעֲדִים חֲבֵרַי אַחַר הַמַּחֲרֵשָׁה, וַאֲנִי מְפַגֵּר. הַתָּבוֹר... מַחֲרַשְׁתִּי נְעוּצָה בָּאֲדָמָה, הַבְּהֵמוֹת עוֹמְדוֹת לְפָנֶיהָ, וַאֲנִי כִּחוֹלֵם... מַבָּטַי נְעוּצִים בַּתָּבוֹר.

מִשֶּׁכָּלוּ עֲצֵי הַהַסָּקָה בַּדִּיר הָחְלַט בַּקְּבוּצָה לִשְׁלֹחַ עֲגָלָה וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים לְהָבִיא עֲצֵי הַסָּקָה מִדָּבְרַת. דָּבְרַת זוֹ, דַּבּוּרְיֶה בְּפִי תּוֹשָׁבֶיהָ הָעַרְבִים, הַשּׁוֹכֶנֶת לְרַגְלֵי הַתָּבוֹר מַעֲרָבִית־צְפוֹנִית, הָיְתָה יְדוּעָה בַּיָּמִים הָהֵם לְפוֹעֲלֵי מֶרְחַבְיָה וּלְתֵל־עֲדָשִׁים, בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל, בָּעֵצִים שֶׁהָיוּ קוֹנִים מִמֶּנָּה בְּכֶסֶף מָלֵא. הַפַּלָּחִים הָעַרְבִים הָיוּ

קוֹצְצִים אֶת הָעֵצִים מִמִּדְרוֹנוֹת הַתָּבוֹר אוֹ מֵהָרֵי נַצֶּרֶת הַמְכֻסִּים שִׂיחִים וַעֲצֵי־בָּר, לְצָרְכֵי עַצְמָם אוֹ לִמְכִירָה.

מִי וָמִי הַהוֹלְכִים?

הַמֵּבִין יָבִין, כִּי אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם הָיִיתִי אָנֹכִי.

לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה הָעוֹלָמִית הָיָה הַתָּבוֹר מְיֻעָר הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַיּוֹם. רַבּוֹת שָׁמַעְתִּי מֵחֲבֵרַי עַל הַשִּׂיחִים וְעַל עֲצֵי־הַבָּר, הַמְכַסִּים אֶת מִדְרוֹנוֹתָיו הַיּוֹרְדִים זְקוּפִים לָעֵמֶק יִזְרְעֶאל. אַךְ נִכְנַסְנוּ לַכְּפָר הָעַרְבִּי, וַחֲבֵרַי נִכְנַס בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אָרֹךְ עִם מַכְּרָיו הַפַּלָּחִים, יָצָאתִי מִן הַכְּפָר לְהִתְבּוֹנֵן בַּתָּבוֹר מִקָּרוֹב... רַק לְהַצִּיץ... כָּךְ חָשַׁבְתִּי.

הַתְּכֵלֶת אֲשֶׁר עָטְפָה אֶת הָהָר וְאֶת רֹאשׁוֹ, הַשִּׂיחִים אֲשֶׁר הִקִּיפוּנִי מִכָּל עֵבֶר, צִיּוּץ הַצִּפֳּרִים וְרַחַשׁ הֶעָלִים אֲשֶׁר נָעוּ בְּרוּחַ הַבֹּקֶר הַקַּלָּה, הִשְׁרוּ עָלַי רוּחַ חַג, רוּחַ שִׂמְחָה וַעֲלִיצוּת, וַאֲנִי עוֹלֶה...

חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מֶטֶר גָּבְהוֹ שֶׁל הַתָּבוֹר מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם הַתִּיכוֹן, כְּאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים מֶטֶר גָּבְהוֹ מֵעַל לִסְבִיבָתוֹ, וּמִמֶּנִּי גָּבְהָה כִּפָּתוֹ הָעֲגֻלָּה וְהַיָּפָה כְּאַרְבַּע מֵאוֹת מֶטֶר לְכָל הַיּוֹתֵר, וְאַף עַל פִּי כֵן נִמְשְׁכָה עֲלִיָּתִי בּוֹ שָׁעוֹת רַבּוֹת. וָשַׁבְתִּי בְּצֵל חֲרוּבָה אַחַת וְשָׁקַעְתִּי בְּזִכְרוֹנוֹת מִנִּי קֶדֶם:

לִכְפָר דְּבוֹרָה הַנְּבִיאָה הָיָה בְּעֵינַי הַכְּפָר דָּבְרַת, וּבְעֵינֵי רוּחִי רָאִיתִי אֶת גִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל הַנּוֹחֲרִים לַמִּלְחָמָה בְּסִיסְרָא. שָׁקַעְתִּי בְּהִרְהוּרֵי וּמִלְּבִי נִשְׁכַּח חֲבֵרַי, הָעֲגָלָה, הָעֵצִים, הַכֹּל.

לְעֵת הַצָּהֳרַיִם עָמַדְתִּי לִפְנֵי שַׁעַר הַמִּנְזָר שֶׁבְּרֹאשׁ הַתָּבוֹר. מִימִינִי וּמִשְּׂמֹאלִי הִשְׁתָּרְעוּ כַּרְמֵי הַגְּפָנִים וְחֹרְשׁוֹת הָעֵצִים, אֲשֶׁר נָטְעוּ הַנְּזִירִים הֶחָרוּצִים עַל גַּב הָהָר. הַתָּבוֹר אַדְמַת גִּיר הוּא וְיָפִים טַרְשֵׁי הַגִּיר לַגֶּפֶן, וְעַל כֵּן יָפוּ גַּפְנֵיהֶם שֶׁל הַנְּזִירִים בָּהָר. כְּחוֹלֵם עָבַרְתִּי אֶת כָּל הַגַּב לְאָרְכּוֹ, וּמִשֶּׁהִגַּעְתִּי לְקָצֵהוּ נִגְלָה לְעֵינַי כָּל הַמַּרְאֶה הַיָּפֶה, הַנִּשְׁקָף לְעֵין הַצּוֹפֶה מֵרֹאשׁ הַתָּבוֹר:

מִצָּפוֹן הִתְנַשְּׂאוּ הָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הַגְּבוֹהִים, וּמֵרָחוֹק קָרָא אֵלַי רֹאשׁ הַכֶּסֶף שֶׁלַּחֶרְמוֹן. לְרַגְלָיו הִשְׁתָּרֵעַ עֵמֶק יִזְרְעֶאל. לִשְׁטִיחַ מְגֻנָּן דָּמָה הָעֵמֶק בְּעֵינַי, עֲנָנָה קַלָּה בִּמְרוֹמֵי הַשָּׁמַיִם הֵצֵלָּה עַל שָׂדֶה אֶחָד, מִנֶּגֶד, לְרַגְלֵי הַגִּלְבֹּעַ, וְהִכְתִּימָה אֶת הַשְּׁטִיחַ הַחוּם בְּכֶתֶם כֵּהֶה. בַּמִּזְרָח טָבְלָה עֵינִי בַּכִּנֶּרֶת הַמִּסְתַּתֶּרֶת בֵּין הָרִים וּמִמַּעֲרָב נִגְלָה לְעֵינַי הַכַּרְמֶל, שֶׁהִשְׁחִיר בַּמֶּרְחַקִּים מֵרֹב שִׂיחָיו וְעֵצָיו.

רוּחַ יָם צוֹנֶנֶת שֶׁלְּאַחַר הַצָּהֳרַיִם הֶעִירַתְנִי מֵחֲלוֹמוֹתַי. הָרוּחוֹת בְּרֹאשׁ הַתָּבוֹר כְּעָמִים עַזּוֹת הֵן וְצוֹנְנוֹת גַּם בִּימוֹת הַחַמָּה. נָעַצְתִּי עֵינַי בְּגִבְעַת הַמּוֹרֶה שֶׁמִּדָּרוֹם לַתָּבוֹר, וּבַבַּיִת הַלָּבָן הַקָּטֹן, קִבְרוֹ שֶׁל אֶחָד קָדוֹשׁ מִן הַמִּסְלָמִים, הַמִּתְנוֹסֵס בְּרֹאשָׁהּ. שְׁחוֹרָה הִיא הַגִּבְעָה מֵאַבְנֵי־הַבָּשָׁנִית הַמְכַסּוֹת אוֹתָהּ וּלְעָמָתָהּ יַבְהִיק הַתָּבוֹר בְּלִבְנַת הַגִּיר. מִי יוֹדֵעַ, חָשַׁבְתִּי בְּלִבִּי, אִם לֹא הִיא הִיא אֲשֶׁר יָרְתָה בְּיָמִים קְדוּמִים כְּפָצוֹת שֶׁל לַבָּה וַתְּכַס אֶת סְבִיבוֹתֶיהָ בְּאַבְנֵי־בָּשָׁנִית שְׁחוֹרוֹת, וּמִי יוֹדֵעַ אִם לֹא עַל שׁוּם כָּךְ קְרָאוּהָ אֲבוֹתֵינוּ גִּבְעַת הַמּוֹרֶה.

כְּבָר יָרַד הַיּוֹם. מִסְּבִיבִי הֶאֱדִים הַכֹּל בְּאֹדֶם אַרְגָּמָן...

הֲבִינוֹתִי כִּי הֲרַעוֹתִי מְאֹד לַעֲשׂוֹת בְּעָזְבִי אֶת חֲבֵרַי לְבַדּוֹ עִם מִטְעַן הָעֵצִים הַכָּבֵד, חֲבֵרַי בַּקִּבּוּצָה יִדְאָגוּ לִי. מִהַרְתִּי לָרֶדֶת בְּמִדְרוֹנוֹ הַזָּקוּף שֶׁל הַתָּבוֹר בַּמִּזְרָח, לִכְפַר תָּבוֹר הַיְּהוּדִי: קִוִּיתִי לִמְצֹא עֲגָלָה הַהוֹלֶכֶת לְמֶרְחַבְיָה וְאַגִּיעַ, לְכָל הַפָּחוֹת, לְמָחֳרָת אֶל חֲבֵרַי.

הַלַּיְלָה פָּרַשׂ אֶת כְּנָפָיו עַל הָאָרֶץ וַאֲנִי קוֹפֵץ וּמְדַלֵּג מֵאֶבֶן לְאֶבֶן, מַחֲלִיק בִּישִׁיבָה בְּמִדְרוֹנוֹ הַזָּקוּף שֶׁל הָהָר. בְּיָדַיִם שְׂרוּטוֹת וּבִבְגָדִים קְרוּעִים הִגַּעְתִּי... לֹא לִכְפַר תָּבוֹר, אֶלָּא לָאֳהָלֵיהֶם הַקּוֹדְרִים שֶׁל הַצִּבֻּחִים, הַחוֹנִים לְרַגְלֵי הַתָּבוֹר בַּמִּזְרָח. הָיְתָה זוֹ לֵינָתִי הָרִאשׁוֹנָה בְּאָהֳלֵי בֶּדְוִים.

שִׂים אֶל לֵב!

אֶרֶץ הַגְּבָעוֹת שֶׁל הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, הַיּוֹרֶדֶת אֶל מַעֲלֵה הַקִּישׁוֹן, וּמוֹרְדוֹתָיו הַזְּקוּפִים שֶׁל הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן — אֶרֶץ חָרְשֵׁי עֲצֵי־בָר וְשִׂיחִים הֵן, חֵלֶק מֵהֶחָרָשִׁים הָאֵלֶּה נִגְאַל מִידֵי פֶּחָמִים וְרוֹעִים בּוֹעֲרִים, אֲשֶׁר הִרְבּוּ לְהַשְׁחִית אֶת הָעֵצִים וּלְבַעֵר אַחֲרֵיהֶם, עַל יְדֵי

הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל.

עֲבוֹדָה י״א

לְמַעַן תֵּדַע מַשֶּׁהוּ עַל הֶחָרָשִׁים בְּהָרֵי הַגָּלִיל קְרָא פֶּרֶק שֵׁנִי בְּשַׁעַר הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן.

עֲבוֹדַת סִכּוּם וַחֲזָרָה לַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן

1) קְרָא כָּל מַה שֶׁרָשַׁמְתָּ בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה, תַּקֵּן.

2) בְּחַן אֶת עַצְמְךָ לְפִי הַמִּלּוּן הַזֶּה:

אֶרֶץ הַבָּשָׁנִית (בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַמַּעֲרָבִית וְהַמִּזְרָחִית), אַבְנֵי פֶּרֶץ, בֵּית־הַבַּד, בִּקְעַת בֵּית־רִמּוֹן, בִּקְעַת בֵּית־נְטוֹפָה, גֶּ׳רְמַק, גֶּפֶת, גִּבְעַת הַמּוֹרֶה, דְּרוּזִים, הַר תָּבוֹר, „הַשּׁוֹמֵר״, זַיִת, זַיִת שֶׁמֶן, חֲרָשִׁים, „חֲלָקָה״, יַעוּר, יוֹסֵף טְרוּמְפֶּלְדּוֹר, י״א בַּאֲדָר תר״פ, יַבְנְאֵל, כְּפַר־תָּבוֹר, ל״ג בָּעֹמֶר, לַבָּה, מַעְיָנוֹת בַּגָּלִיל (בְּאֶפְרַיִם, בִּיהוּדָה), מָסִיק, מִירוֹן, נַצֶּרֶת, סֶגֶ׳רָה, עוֹלִים רִאשׁוֹנִים, פְּקִיעִין, פַּלְחָה, צְפַת, רשב״י (רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי), שַׁיָּרָה, שֶׁמֶן כָּתִית, תֵּל־חַי, תֶּרְעָן.

3) הָרֵי לְפָנֶיךָ רְשִׁימַת הַישׁוּבִים הָעִבְרִים בַּגָּלִיל עַל חֶלְקֵי אַדְמָתָם וּמִסְפַּר נַפְשׁוֹתֵיהֶם. וְזֹאת תַּעֲשֶׂה:

א) מְצָא מַה מִּדַּת הָאֲדָמָה, הַנִּמְצֵאת בִּידֵי הַיְּהוּדִים בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן. עָרֹךְ דִּיאַגְרַמָּה וְהַשְׁוֵה שְׁנֵי הַסְּכוּמִים שֶׁקִּבַּלְתָּ. אִם לָמַדְתָּ כְּבָר עַל נוֹפִים אֲחֵרִים בָּאָרֶץ עֲשֵׂה:

ב) הַשְּׁוֵה אֶת מִדַּת הָאֲדָמָה, הַנִּמְצֵאת בִּידֵי הַיְּהוּדִים בַּגָּלִיל (הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן) לְמִדַּת הָאֲדָמָה הַנִּמְצֵאת בִּידֵי הַיְּהוּדִים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל, בְּעֵמֶק הַיַּרְדֵּן וְכוּ׳ וְכוּ׳. עֶרֶךְ דִּיאַגְרַמָּה.

ג) מְצָא מַה מִּסְפַּר הַיְּהוּדִים, הַיּוֹשְׁבִים בַּכְּפָרִים בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וּבַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, הַשְּׁוֵה.

רְשִׁימַת הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִים בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן

שֵׁם הַמּוֹשָׁבָה	מִסְפַּר נַפְשׁוֹתֶיהָ	מִדָּתָהּ בְּדוּנָמִים	שְׁנַת הִוָּסְדָהּ
אֵיֶלֶת־הַשַּׁחַר	103	4000	תרע״ז
מַחֲנַיִם	—	2600	תרנ״ט
מְתוּלָה	195	4100	תרנ״ו
עֵין־זֵיתִים	—	3300	תר״ן
רֹאשׁ־פִּנָּה	131	22000	תרמ״ב
תֵּל־חַי (וּכְפַר־גִּלְעָדִי)	103	3300	תרע״ז
פְּקִיעִין			

רְשִׁימַת הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִים בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן

שֵׁם הַמּוֹשָׁבָה	מִסְפַּר נַפְשׁוֹתֶיהָ	מִדָּתָהּ בְּדוּנָמִים	שְׁנַת הִוָּסְדָהּ
בֵּית־גַּן	134	1700	תרס״ד
יַבְנְאֵל	450	15000	תרס״ב
כְּפַר־חִטִּין	—	3500	תרפ״ד
כְּפַר־תָּבוֹר	330	11500	תרס״ב
מִצְפָּה	70	2400	תרע״ב
סֶגֶ׳רָה	163	7700	תר״ס
פּוּרְיָה			
שָׁרוֹנָה			

שַׁעַר שְׁבִיעִי

עֵמֶק יִזְרְעֶאל — אֶרֶץ זָבַת חָלָב, אֶרֶץ לוּלִים וְגַנֵּי־יָרָק, אֶרֶץ שְׂדוֹת שֶׁמֶשׁמִין, נַחֲלָתָהּ הַגְּדוֹלָה שֶׁל הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל

שִׂים אֶל לֵב!

חֶמְאָה טְרִיָּה לַתִּינוֹק בַּבַּיִת, לֶבֶן קַר מֵשִׁיב נֶפֶשׁ בְּיוֹם קַיִץ חַם, צִנְצֶנֶת חָלָב מְפֻסְטָר, קָקָאוֹ חַם, מָתוֹק וְטָעִים בְּיוֹם חֹרֶף קַר, גְּבִינָה שְׁמֵנָה, גְּבִינָה כְּחוּשָׁה, גְּבִינַת כְּבָשִׂים — מֵאָיִן?

אֵיזוֹהִי הַחֶבְרָה, הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר בָּאָרֶץ, הַמְסַפֶּקֶת לָנוּ כָּל אֵלֶּה? „תְּנוּבָה"!

וּמֵאַיִן לְ„תְנוּבָה" רֹב הֶחָלָב לְחֶמְאָה, לִגְבִינָה, לְלֶבֶן וְכוּ' וְכוּ'?

אֶרֶץ זָבַת חָלָב אַיֶּהָ?

תְּלַמֶּדְךָ

עֲבוֹדָה א'

1) בִּשְׁנַת תרצ"ב שִׁלְּמָה „תְּנוּבָה" לְכָל הַמְּשָׁקִים הַיְּהוּדִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, הַמּוֹכְרִים אֶת תְּנוּבַת הָרֶפֶת עַל יָדָהּ, כְּ־42.000 לא"י בִּמְחִיר חָלָב. כִּשְׁלֹשָׁה רְבָעִים מֵהֶן שִׁלְּמָה לְמִשְׁקֵי עֵמֶק יִזְרְעֶאל. כַּמָּה שִׁלְּמָה לְמִשְׁקֵי עֵמֶק יִזְרְעֶאל?

2) בִּשְׁנַת תרצ"ב מָכְרָה „תְּנוּבָה" בְּחָלָב וּבְתוֹצֶרֶת חָלָב כְּאַרְבָּעָה מִילְיוֹן וְרֶבַע הַמִּילְיוֹן לִיטְרִים חָלָב. לְפִי סָעִיף 1 תּוּכַל לַעֲרֹךְ אֶת דִּיאַגְרַמַּת הֶחָלָב בִּ„תְנוּבָה" בַּשָּׁנָה הַהִיא. הֲגָדוֹל חֶלְקוֹ שֶׁל עֵמֶק יִזְרְעֶאל בְּכַד הֶחָלָב שֶׁל „תְּנוּבָה"?

שִׂים אֶל לֵב: אֵין מֶשֶׁק מוֹכֵר אֶת כָּל תְּנוּבַת רִפְתּוֹ, הוּא מַשְׁאִיר חֵלֶק מִמֶּנָּה לְצָרְכֵי הָעוֹבְדִים בּוֹ.

הֲתֵדַע? בֵּיצָה גְדוֹלָה וּטְרִיָּה, יְרָקוֹת מְשֻׁבָּחִים בְּכָל עוֹנוֹת הַשָּׁנָה—מִתּוֹצֶרֶת מִי? וּמֵאַיִן לְ„תְנוּבָה" רֹב אֵלֶּה?

תְּלַמֶּדְךָ

עֲבוֹדָה ב'

בִּשְׁנַת תרצ"ב שִׁלְּמָה „תְּנוּבָה" לְכָל הַמְּשָׁקִים בִּמְחִיר בֵּיצִים, יְרָקוֹת, עוֹפוֹת וּפֵרוֹת כְּ־38.000 לא"י. עֶשְׂרִים אֶלֶף מֵהֶן שִׁלְּמָה

לְמִשְׁקֵי עֵמֶק יִזְרְעֶאל. עָרֹךְ דִּיאַגְרַמָּה וּמְצָא עַל פִּיהָ מַה גָּדוֹל חֶלְקוֹ שֶׁל עֵמֶק יִזְרְעֶאל בְּאֵלֶּה.

עֲבוֹדָה ג׳

תְּלַמֶּדְךָ אֵיפֹה נִמְצָא עֵמֶק יִזְרְעֶאל וּמַה צּוּרָתוֹ.

1) עַיֵּן בַּמַּפָּה וּמְצָא אֶת הָעֵמֶק הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר בָּאָרֶץ, הַחוֹתֵךְ אֶת כָּל הָהָר לְרָחְבּוֹ. מָצָאתָ?

2) מַה הֵם גְּבוּלוֹת הָעֵמֶק הַזֶּה? רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

3) נַסֶּה לִרְשֹׁם אֶת גְּבוּלוֹת עֵמֶק יִזְרְעֶאל בְּקַוִּים יְשָׁרִים. אֵיזוֹ צוּרָה קִבַּלְתָּ? גְּזוֹר אֶת הַצּוּרָה. הֲנוֹדְעָה לְךָ צוּרָתוֹ שֶׁל עֵמֶק יִזְרְעֶאל?

4) הָכֵן לְךָ אֶת מַפַּת הָעֵמֶק. עֲשֵׂה זֹאת פְּעָמִים אֲחָדוֹת. אֶת הַמַּפָּה הַטּוֹבָה בְּיוֹתֵר הַדְבֵּק בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

עֲבוֹדָה ד׳

1) הַסַּע אֶת אֶצְבָּעֲךָ עַל פְּנֵי עֵמֶק יִזְרְעֶאל. בְּחֵיפָה תָּחֵל וּבְבֵית־שְׁאָן תַּעֲמֹד. עָשִׂיתָ? דֶּרֶךְ אֵיזֶה פֶּתַח נִכְנַסְתָּ לָעֵמֶק? בְּאֵיזֶה פֶּתַח יָצָאתָ?

2) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: א) צוּרַת עֵמֶק יִזְרְעֶאל _____ ב) לְעֵמֶק פְּתָחִים _____ (קְרָא בְּשֵׁם הַפְּתָחִים וְצַיֵּן בְּאֵיזֶה צַד הֵם נִמְצָאִים).

3) רְאֵה מִי מִשְׁתַּמֵּשׁ כַּיּוֹם בַּ„מִסְדְּרוֹן הַגָּדוֹל": כְּשֶׁאֲנִי נוֹסֵעַ לְחֵיפָה אֲנִי מֻכְרָח לַעֲבֹר אֶת עֵמֶק יִזְרְעֶאל. כְּשֶׁאֲנִי נוֹסֵעַ לְבֵית שְׁאָן וְעוֹד? וְדַע:

בְּמִסְדְּרוֹן הַמְשַׁמֵּשׁ מַעֲבָר לְכָל דַּיְרֵי הַבַּיִת וּבוֹ הֵם עוֹבְרִים מֵחֶדֶר לְחֶדֶר וּמִדִּירָה לְדִירָה, כֵּן שִׁמֵּשׁ הָעֵמֶק מַעֲבָר לְשַׁיָּרוֹת שֶׁל סוֹחֲרִים וְגַם לְחֵילוֹת הָעַמִּים וּלְמַחֲנוֹתֵיהֶם בְּדַרְכָּם לִכְבֹּשׁ אֶת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וַאֲרָצוֹת סְמוּכוֹת לָהּ. מַשֶּׁהוּ תְּלַמֶּדְךָ בְּעִנְיָן זֶה

עֲבוֹדָה ה׳

1) קְרָא בְּפֶרֶק ד׳ בְּסֵפֶר שׁוֹפְטִים וּרְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה מַה לָּמַדְתָּ.

2) קְרָא בִּפְרָקִים ו׳, ז׳ בְּסֵפֶר שׁוֹפְטִים וּרְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה מַה לָּמַדְתָּ.

3) אֵילוּ מְקוֹמוֹת יְדוּעִים לְךָ נִזְכְּרוּ בַּפְּרָקִים שֶׁקָּרָאתָ?

סֵפֶר הָעֵמֶק

כְּתָבוּהוּ דָן וְאִיתָן לְאַחַר תִּיּוּרָם בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל עִם הוּדָם שְׁלֹמֹה

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

וְאֵיפֹה נִמְצָאוֹת הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִיִּים בָּעֵמֶק.

אֶת הַדִּיאַגְרַמּוֹת תּוּכַל אַף אַתָּה לְהָכִין לְךָ. עֲשֵׂה אֵפוֹא

עֲבוֹדָה ו׳

1) בְּסוֹף שְׁנַת תרצ״ — הָיוּ בִּידֵי הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל ——— דּוּנָמִים אֲדָמָה. מֵהֶם בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל ———.

2) מִדָּתוֹ שֶׁל כָּל עֵמֶק יִזְרְעֶאל ——— דּוּנָמִים. מֵהֶם ——— דּוּנָם בִּידֵי הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל.

3) הָכֵן אֶת הַדִּיאַגְרַמּוֹת הַלָּלוּ וְהַרְבִּיקֵן בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה. מָה אַתָּה לָמֵד טֵן הַדִּיאַגְרַמּוֹת? עָנֶה בְּמִלִּים קְצָרוֹת בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

עֲבוֹדָה ז׳

תַּעֲזֹר לְךָ לִכְתֹּב אֶת סוֹף הַפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן בְּסֵפֶר הָעֵמֶק: אֵיפֹה נִמְצָאִים הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִיִּים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל.

1) לְיִשּׁוּבִים רַבִּים שֶׁנַּחֲלוֹתֵיהֶם רְצוּפוֹת וּקְרוֹבוֹת זוֹ לְזוֹ אָנוּ קוֹרְאִים גּוּשׁ. בַּקֵּשׁ בַּמַּפָּה וּמְצָא: א) כַּמָּה גּוּשִׁים שֶׁל אַדְמַת יְהוּדִים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל? ב) אֵיפֹה נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם? ג) קְרָא לְכָל אֶחָד מֵהֶם בְּשֵׁם לְפִי הַיִּשּׁוּב הֶחָשׁוּב בְּיוֹתֵר הַנִּמְצָא בּוֹ.

2) סַמֵּן אֶת הַגּוּשִׁים בְּמַפָּתְךָ כִּרְצוֹנְךָ.

3) רְשֹׁם בְּמִלִּים קְצָרוֹת בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגַאוֹגְרַפְיָה אֶת אֲשֶׁר מָצָאתָ.

פֶּרֶק שֵׁנִי

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

בֵּית הַכְּנֶסֶת הָעַתִּיק בְּבֵית־אַלְפָּא וְסִפּוּרוֹ שֶׁל יְחִיאֵל הָעֶגְלוֹן

הַדּוֹד לֹא רָצָה לָתוּר אֶת הָעֵמֶק כֻּלּוֹ הַתַּיָּרִים. „רוֹצֶה אֲנִי,“ אָמַר הַדּוֹד, „לִרְאוֹת כָּל פֶּרֶט וּפֶרֶט. נִסָּע תְּחִלָּה לִטְבֶרְיָה, מִשָּׁם לְצֶמַח וּמִשָּׁם בָּרַכֶּבֶת לַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִיִּים שֶׁבְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל.“ הַיִּשּׁוּב הָעִבְרִי הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵלָיו הִגַּעְנוּ בְּתִיּוּרֵנוּ זֶה בָּעֵמֶק הָיָה אִפּוּא בֵּית־אַלְפָּא. אָמַרְנוּ, נָסוּר לְרֶפֶת, נִרְאֶה אֶת הַלּוּל, נִרְאֶה אֶת בָּתֵּי הָעוֹבְדִים. אַךְ לֹא כֵּן הֶחְלִיט הַדּוֹד: „בְּבֵית־אַלְפָּא נִרְאֶה אֶת בֵּית־הַכְּנֶסֶת הָעַתִּיק אֲשֶׁר נֶחְשַׁף לִפְנֵי זְמַן לֹא רַב. לוּלִים וּרְפָתִים נִרְאֶה בְּיִשּׁוּבִים אֲחֵרִים.“ וְאָכֵן צָדַק הַדּוֹד.

קָשֶׁה הָיָה גַּם לָנוּ וְגַם לוֹ לְהִפָּרֵד מֵעַל רִצְפַּת הַפִּסְפָּס אֲשֶׁר נֶחְשְׂפָה. נָעַצְנוּ עֵינֵינוּ בַּצִּיּוּרִים. פְּעָמִים רַבּוֹת קָרָאנוּ אֶת הַכְּתֹבֶת הַנִּמְצֵאת בִּקְצֵה הָרִצְפָּה. וְאִלּוּ לֹא הָיְתָה כְּתוּבָה אֲרַמִּית הָיִינוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ.

„כְּפָר עִבְרִי הָיָה פֹּה,“ אָמַר הַדּוֹד.

„וּכְפָר עִבְרִי יִהְיֶה פֹּה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם,“ קָרָא קוֹל מֵאַחֲרֵינוּ. זֶה הָיָה קוֹלוֹ שֶׁל יְחִיאֵל הָעֶגְלוֹן, אִישׁ תֵּל־יוֹסֵף, יְחִיאֵל הַטּוֹב וְהֶחָבִיב עַל כֻּלָּם.

וְאָמְנָם טוֹב וְחָבִיב הָיָה יְחִיאֵל, וְחֵן הַמָּקוֹם עָלָיו.

כִּי לֹא כִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים עֵמֶק יִזְרְעֶאל. נַסָּה לְבַקֵּשׁ בָּעִיר אֶת הָעֶגְלוֹן כִּי יַעֲלֶה עַל עֶגְלָתוֹ, הֵיעָתֵר לְךָ? יְחִיאֵל הָעֶגְלוֹן, שֶׁנָּסַע בָּעֶגְלָתוֹ מִבֵּית־אַלְפָּא לְתֵל־יוֹסֵף, לֹא חִכָּה כִּי נְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהַעֲלוֹתֵנוּ בְּעֶגְלָתוֹ. הוּא הִזְמִינָנוּ. וְאָכֵן, מִנְהָגִים אֲחֵרִים לְאַנְשֵׁי עֵמֶק יִזְרְעֶאל. מַכְנִיסֵי אוֹרְחִים הֵם וְאוֹהֲבִים לַעֲזֹר לַזָּר. מִבְּשָׂרֵנוּ חָזִינוּ זֹאת בִּימֵי תִּיּוּרֵינוּ בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל.

עֵין־חָרוֹד וְהַמַּעְיָנוֹת הַקְּרוֹבִים אֵלָיו מַשְׁקִים אֶת אַדְמַת הַיְּהוּדִים בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל עֵמֶק יִזְרְעֶאל. אִם יִרְבּוּ הַשָּׂדוֹת הַמֻּשְׁקִים יוּכְלוּ הָאִכָּרִים לְהַרְבּוֹת בְּגִדּוּל חָצִיר וּלְהַגְדִּיל אֶת מִסְפַּר הַפָּרוֹת בְּרִפְתֵּיהֶם, לְטַעַת פַּרְדֵּסִים, לְגַדֵּל יְרָקוֹת בְּהַשְׁקָאָה, וְעוֹד. בִּשְׁנוֹת בְּרָכָה שׁוֹפְעֵי עֵין־חָרוֹד כִּשְׁבַע מֵאוֹת מֶטְרִים מְעֻקָּבִים מַיִם לְשָׁעָה. בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת נֶעֱצְרוּ הַשָּׁמַיִם וּמֵימֵי הָעַיִן מָעֲטוּ. הָאִכָּרִים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל אֵינָם רוֹצִים לִשְׁתּוֹת מַיִם לִמְטַר הַשָּׁמַיִם, וּמִדְּאָגָה פֶּן יְבֻלַּע לְפַרְדֵּסֵיהֶם, לְכַרְמֵיהֶם, לְגַנֵּי־הַיָּרָק וְלַבָּקָר בִּרְפָתִים, אִם תִּמָּשֵׁכְנָה שְׁנוֹת הַבַּצֹּרֶת, הֵחֵלּוּ לִקְדֹּחַ בָּאֲדָמָה, לִמְצֹא מָיִם. קָדְחוּ וְגַם מָצְאוּ.

אַנְשֵׁי גְּדוּד הָעֲבוֹדָה, אֲשֶׁר גָּאֲלוּ אֶת הָעֵמֶק מִשּׁוֹמְמוּתוֹ, הִתְיַשְּׁבוּ תִּחְלָּה עַל גְּדוֹת הַנַּחַל, וְיָשְׁבוּ שָׁם כַּמָּה שָׁנִים. עַתָּה בָּנוּ אֶת בָּתֵּיהֶם מִמּוּל הַר הַגִּלְבֹּעַ בְּצֵלַע גִּבְעַת הַמּוֹרֶה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

בְּצֵל הָעֵצִים

מִתֵּל־יוֹסֵף נָסַעְנוּ לִרְאוֹת אֶת הָעַיִן בַּחֲרוֹד. הַמַּעְיָן יוֹצֵא מִמְּעָרָה עֲמֻקָּה לְרֶגֶל הַגִּלְבֹּעַ וְיוֹצֵר אֶת נַחַל חֲרוֹד. לַנַּחַל אָבִיק עָמֹק עָמֹק. אֵלָיו זוֹרְמִים עוֹד מַיִם רַבִּים מִן הַמַּעְיָנוֹת הַסְּמוּכִים.

הָעֵצִים שֶׁעַל שְׂפַת הַנַּחַל גְּדוֹלִים וְיָפֵי־נוֹף. בְּצֵל הָעֵצִים הָאֵלֶּה יָשַׁבְנוּ וְהַדּוֹד קָרָא לָפָנֵינוּ מִסֵּפֶר הַתְּנַ"ךְ. תְּחִלָּה קָרָא בְּפֶרֶק ז' בְּסֵפֶר שׁוֹפְטִים, אַחַר קָרָא לְפָנֵינוּ עַל מוֹת שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ מִסֵּפֶר שְׁמוּאֵל. וְאָנוּ, שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ אֶת קִינַת דָּוִד עַל שָׁאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ, פָּסַקְנוּ לוֹ פְּסוּקֵינוּ:

„הָרֵי בַגִּלְבֹּעַ, אַל טַל וְאַל מָטָר עֲלֵיכֶם,
וּשְׂדֵי תְרוּמוֹת, כִּי שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים.
מָגֵן שָׁאוּל בְּלִי מָשִׁיחַ בַּשָּׁמֶן."

„רוֹאִים אַתֶּם," הוֹסִיף יְחִיאֵל „אֶת כָּל הַמֶּרְחָב הַזֶּה מִסָּבִיב, הָעוֹטֶה כַּיּוֹם שְׂדוֹת בָּר, גַּנֵּי־יָרָק, כְּרָמִים וּפַרְדֵּסִים? הֲתֵדְעוּ מָה הָיָה כָּל זֶה בַּיּוֹם בּוֹאֵנוּ אָנוּ הַחֲלוּצִים הֵנָּה? בִּצָּה וּשְׁמָמָה. מַעְיַן הַבְּרָכָה הַזֶּה וְהַמַּעְיָנוֹת הַסְּמוּכִים הָיוּ לִקְלָלָה בָּאָרֶץ.

בִּכְפָרִים דַּלִּים אֲחָדִים יָשְׁבוּ פֹּה בְּבָתֵּי־חֹמֶר מִשְׁפְּחוֹת פַּלָּחִים אֲחָדוֹת. דַּלִּים הָיוּ הָאֲנָשִׁים וַעֲלוּבִים. שָׁנִים עַל שָׁנִים חָיוּ פֹּה בַּבִּצָּה הַמְמָאֶרֶת, נְפוּחֵי בֶטֶן מִן הַמַּלְרִיָה הַנּוֹרָאָה שֶׁשָּׁלְטָה פֹּה.

„מָוֶת בַּמַּיִם הָאֵלֶּה, מָוֶת בַּמָּקוֹם הַזֶּה," אָמְרוּ לָנוּ כְּשֶׁבָּאנוּ הֵנָּה, וְאוּלָם אֲנַחְנוּ הֵן בָּאנוּ לִגְאֹל אֶת הַמָּקוֹם. יָדַעְנוּ כִּי תִּקְשֶׁה עָלֵינוּ הַמְּלָאכָה, אוּלָם אַחַת הֶחְלַטְנוּ: לְחַדֵּשׁ אֶת יְמֵי הָעֵמֶק הַפּוֹרֶה כְּקֶדֶם. מְמֻחִים נִשְׁלְחוּ אֵלֵינוּ מִטַּעַם הַלִּשְׁכָּה הָרָאשִׁית שֶׁל הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל. הַלָּלוּ מָדְדוּ, תִּכְּנוּ תָּכְנִיּוֹת וְאָמְרוּ:

אַדְמַת הָעֵמֶק אֲדָמָה טוֹבְעָנִית הִיא, לָכֵן יֵעָצְרוּ בָהּ מֵימֵי הַגֶּשֶׁם וּמֵימֵי הַמַּעְיָנוֹת וְהַנַּחַל, וְעַל כֵּן: נְרַסֵּן אֶת הַמַּיִם, נַכְנִיס אוֹתָם לַאֲפִיקִים קְטַנִּים, וּבָהֶם יִזְרְמוּ עַד כִּי יַגִּיעוּ אֶל אָפִיק נַחַל חָרוּד הַגָּדוֹל. מַעֲרֶכֶת שֶׁל תְּעָלוֹת נַחְפּוֹר. נַגִּיחַ בְּתוֹכָן צִנּוֹרוֹת חֶרֶס גְּדוֹלִים, שֶׁבָּהֶם יִזְרְמוּ הַמַּיִם חֲבוּיִים מֵעֵין הָאֲנוּפֶלֶס הַמְבַקֶּשֶׁת לָהּ מָקוֹם מַיִם גְּלוּיִים לְהָטִיל בָּהֶם אֶת בֵּיצֶיהָ. מֵי הַתְּעָלוֹת הַקְּטַנּוֹת יִזְרְמוּ אֶל תְּעָלוֹת גְּדוֹלוֹת מְרֻפָּדוֹת שִׂכְבַת בֶּטוֹן, בַּתְּעָלוֹת הַגְּדוֹלוֹת הָאֵלּוּ יִנְהֲרוּ הַמַּיִם אֶל הַנָּחָל. לַעֲבוֹדָה זוֹ יִקָּרְאוּ נִקּוּז.

וְאוּלָם כֵּיצַד נַחְפֹּר תְּעָלוֹת בְּיָם מַיִם עוֹמְדִים, מְכֻסִּים קְנֵי סוּף וְעִשְׂבֵי מַיִם גְּדוֹלִים?

מְזֻיָּנִים בְּחֲרָמְשִׁים יָצָאנוּ אֲנַחְנוּ, אַנְשֵׁי גְדוּד הָעֲבוֹדָה, לְמִלְחָמָה... בַּקָּנִים, בָּעֲשָׂבִים, קְנֵי הָאֲנוּפֶלֶס וְהַמַּלְרִיָּה. כְּשֶׁנִּגְלוּ הַמַּעְיָנוֹת הַנִּסְתָּרִים בְּתוֹךְ הַבִּצָּה נִגַּשְׁנוּ לַעֲבוֹדָה הַקָּשָׁה בְּיוֹתֵר, הֲלֹא הִיא עֲבוֹדַת הַחֲפִירָה. עֲרֻמִּים עַד לְמָתְנֵינוּ עָמַדְנוּ וְרַגְלֵינוּ שְׁקוּעוֹת בְּתוֹךְ הַטִּיט הַדָּבִיק וְיָדֵינוּ מַעֲלוֹת מִתַּחְתִּית הַתְּעָלָה לֹא עָפָר כִּי אִם בֹּץ שָׁחוֹר, שֶׁרֵיחוֹ רַקָּבוֹן וָמָוֶת. הַשֶּׁמֶשׁ מַכָּה עַל רֹאשֵׁנוּ, לוֹהֶטֶת אֶת עָרְפֵּנוּ, וְרַגְלֵינוּ בְּטִיט הַיָּוֵן. מְרֻפָּשׂוֹת הָרַגְלַיִם, מְרֻפָּשִׂים הַבְּגָדִים, הַיָּדַיִם טוֹבְלוֹת בַּבֹּץ — וְאָנוּ עוֹבְדִים.

יָמִים רַבִּים נִמְשְׁכָה הָעֲבוֹדָה. אָכֵן זוֹ הָיְתָה עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ. וְאוּלָם בְּאַחַד הַיָּמִים שָׁמַעְנוּ קוֹל מְבַשֵּׂר, מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר:

חֲבֵרִים, שִׁשָּׁה־עָשָׂר אֶלֶף דּוּנָם אֲדָמָה כָּבַשְׁנוּ מִידֵי הַבִּצָּה הָאֲרוּרָה! חֲזַק וְנִתְחַזֵּק!

וּמִי נָתַן אֶת שְׂכַר עֲבוֹדָתֵנוּ? מִי שִׁלֵּם אֶת דְּמֵי הַכֵּלִים, צִנּוֹרוֹת הַחֶרֶס? מִי שָׁלַח אֶת הַמֻּמְחִים לְתַכֵּן תָּכְנִיּוֹת? הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל."

פֶּרֶק רְבִיעִי

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

חֲדַר־הָאֹכֶל הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁרָאִינוּ בִּימֵי חַיֵּינוּ

בִּימֵי הַחֹפֶשׁ נָסַעְנוּ עִם אִמָּא לְתֵל־אָבִיב. סָעַדְנוּ בְּמִסְעָדָה גְּדוֹלָה מְאֹד וְהִשְׁתּוֹמַמְנוּ לִמְרָאֵה הַשֻּׁלְחָנוֹת הַמְרֻבִּים בַּמִּסְעָדָה וְהָאֲנָשִׁים הַמְרֻבִּים שֶׁנִּכְנְסוּ לְסְעֹד בָּהּ. עַתָּה קְטַנָּה בְּעֵינֵינוּ הַמִּסְעָדָה. עַתָּה, אַחֲרֵי שֶׁרָאִינוּ אֶת חֲדַר־הָאֹכֶל הַגָּדוֹל שֶׁבְּעֵין־חָרוּד.

כְּשֶׁנִּכְנַסְנוּ לָאוּלָם הַגָּדוֹל וְהַיָּפֶה הָיְתָה שְׁעַת צָהֳרַיִם. הָעוֹבְדִים יָשְׁבוּ לַסְּעֻדָּה. מִשְׁפָּחָה גְּדוֹלָה מְאֹד, מֵאוֹת אֲנָשִׁים הֵסַבּוּ אֶל הַשֻּׁלְחָנוֹת הָעֲרוּכִים. הַמַּגִּישׁ, אֶחָד מִן הָעוֹבְדִים, הִפִּיעַ אֶת עֶגְלָתוֹ־שֶׁלְּחָנוֹ עַל פְּנֵי הָאוּלָם וְהִגִּישׁ לָאֲנָשִׁים אֶת מְנוֹתֵיהֶם. הַמָּנוֹת הֹעֲלוּ מִן הַמִּטְבָּח בְּמַעֲלִית וְחֻלְּקוּ לָאוֹכְלִים. בָּאוּלָם הַגָּדוֹל נִשְׁמַע קוֹל וּדְבָרִים, שִׂיחַ עַלִּיז וְשִׁקְשׁוּק מַזְלָגוֹת וְצַלָּחוֹת. הָיְתָה זוֹ סְעֻדָּה גְּדוֹלָה מְאֹד. יְלָדִים לֹא רָאִינוּ בְּכָל הָאוּלָם.

„הַיְלָדִים אוֹכְלִים בְּבֵית־הַסֵּפֶר," אָמַר לָנוּ אַחַד הָאֲנָשִׁים, „הַפְּעוֹטוֹת בַּ,גַּנּוֹן' וְהַתִּינוֹקוֹת בְּבֵית־הַתִּינוֹקוֹת." וְהָאִישׁ הִסְבִּיר לָנוּ אֶת דְּבַר הַקִּבּוּץ בְּעֵין־חָרוּד:

„הָאֲנָשִׁים הָעוֹבְדִים בַּקִּבּוּצִים שֻׁתָּפִים הֵם לְכָל דָּבָר. אֶת אַדְמָתָם לֹא חִלְּקוּ בֵּינֵיהֶם, אֶת בְּקָרָם לֹא חִלְּקוּ. הַכֹּל שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַקִּבּוּץ. אֵין אֶצְלֵנוּ מִטְבָּח מִטְבָּח לְמִשְׁפָּחָה. מִטְבָּח אֶחָד לְכֻלָּנוּ. אֶת שְׂכַר עֲבוֹדָתֵנוּ לֹא נְקַבֵּל בְּכֶסֶף, בָּעוֹבְדִים בָּעִיר, כִּי אִם בְּמָזוֹן וּבְשָׂאָר צְרָכֵינוּ. צָרִיךְ אָדָם מַשֶּׁהוּ—הוּא הוֹלֵךְ לַמַּחְסָן וּמְקַבֵּל אֶת הַדָּרוּשׁ לוֹ. שְׂכַר לְמוּד אֵינוֹ צָרִיךְ לְשַׁלֵּם. בַּעֲבוֹדָתוֹ הוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ. הַכֹּל לוֹ מִידֵי הַמֶּשֶׁק וְכָל עֲבוֹדָתוֹ לַמֶּשֶׁק. מְחֻלָּקִים אָנוּ לְקִבּוּצוֹת, אִישׁ אִישׁ לְפִי מִקְצוֹעוֹ. הַיּוֹדֵעַ הֵיטֵב אֶת עֲבוֹדַת הָרֶפֶת

שַׁיָּךְ לִקְבוּצַת הָרִפְתָּנִים. הֵיזַדֵּעַ אֶת עִנְיְנֵי הַפַּלְחָה שַׁיָּךְ לִקְבוּצַת הַפַּלָּחִים. עַנְפֵי מִשְׁקֵנוּ מְרֻבִּים וּמְרֻבּוֹת גַּם קְבוּצוֹת הָעוֹבְדִים בּוֹ.

כִּי רָאִינוּ: מַצַּב אַחֵינוּ בַּגּוֹלָה הוֹלֵךְ וָרָע. יְהוּדִים צְעִירִים וּזְקֵנִים מִכָּל תְּפוּצוֹת הַגּוֹלָה מִתְדַּפְּקִים עַל שַׁעֲרֵי אַרְצֵנוּ, קוֹרְאִים אֵלֵינוּ: הָבוּ עֲבוֹדָה וִיהִי לֶחֶם לְטַפֵּנוּ, פִּתְחוּ לָנוּ אֶת שַׁעֲרֵי הָאָרֶץ. וְאֵיכָה נוּכַל לְהַחֲשׁוֹת לְעֵת כָּזֹאת? לָכֵן אָמַרְנוּ: הָבָה נַרְבֶּה אֶת מִקְצוֹעוֹת הָעֲבוֹדָה בְּמִשְׁקֵנוּ כְּכֹל שֶׁנּוּכַל, וְיִגְדַּל מִסְפַּר הָעוֹבְדִים בּוֹ. הִנֵּה דְרוּשִׁים לָנוּ נַפָּחִים וְנַגָּרִים, סַנְדְּלָרִים וְתוֹפְרוֹת. בּוֹאוּ וְנַעֲשֶׂה מַפָּחָה לַנַּפָּחִים, מַגָּרָה* לַנַּגָּרִים, בֵּית־מְלָאכָה לַסַּנְדְּלָרִים, וְלֹא נִקָּנֶה נְעָלֵינוּ וּבְגָדֵינוּ מִן הַחוּץ וְלֹא נוֹבִיל אֶת מְכוֹנוֹתֵינוּ הָעִירָה לְתַקְּנָן. אָמַרְנוּ וְעָשִׂינוּ. וַהֲרֵי לָנוּ כָּל אֵלֶּה בְּמִקּוֹמֵנוּ. פָּתַחְנוּ שְׁעָרִים לְאַחִים צְעִירִים וּזְקֵנִים בַּגּוֹלָה וְאֶת כָּל צָרְכֵּינוּ אָנוּ מְכִינִים בְּעַצְמֵנוּ."

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

מְכוֹנַת הַפְּלָאִים

מְכוֹנָה קוֹצֶרֶת וּמְאַלֶּמֶת רָאִינוּ לֹא אֶחָת. בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה לְפֶלֶא גָּדוֹל בְּעֵינֵינוּ. זֶה עַתָּה נָעָה הַקָּמָה בָּרוּחַ וְהִנֵּה נֶהֱפְכָה לַאֲלֻמּוֹת. אֲלֻמּוֹת חִטָּה וְזֶהֳבוֹת קְשׁוּרוֹת בְּחוּטִים, שׁוּרָה אֲרֻכָּה אֲרֻכָּה. אוּלָם מַה שֶּׁרָאִינוּ הַיּוֹם בִּשְׂדוֹת תֵּל־יוֹסֵף וְעֵין־חָרוֹד פֶּלֶא פְּלָאִים הוּא: מְכוֹנָה קוֹצֶרֶת וְדָשָׁה כְּאֶחָת. זֶה עַתָּה עָמְדוּ בַּשָּׂדֶה שִׁבֳּלִים מְלֵאוֹת וְהִנֵּה עָבְרָה הַמְּכוֹנָה, וַהֲרֵי גַּרְעִינֵיהֶן בְּשַׂקִּים.

„קוּמְבַּיִן יִקְרְאוּ לִמְכוֹנָה זוֹ," אָמַר אֵלֵינוּ הַבָּחוּר נֶהָג הַטְּרַקְטוֹר, אֲשֶׁר אֵלָיו רְתוּמָה הַמְּכוֹנָה. „רוֹאִים אַתֶּם, יְלָדִים," אָמַר אֵלֵינוּ הַלָּז,

* בֵּית־מְלָאכָה לְנַגָּרִים.

„רק חֲמִשָּׁה אָנוּ, הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הַמִּכּוֹנָה הַזֹּאת, וּבְיוֹם אֶחָד אָנוּ עוֹשִׂים עֲבוֹדָה, שֶׁעֲשָׂרוֹת פַּלְחִים עֲמֵלִים וִיגֵעִים בָּהּ שָׁבוּעוֹת. שָׁבוּעוֹת רְצוּפִים עוֹמְדִים הֵם כְּפוּפִים עַל מַגְּלֵיהֶם בְּחֹם הַשֶּׁמֶשׁ הַלּוֹהֶטֶת וְקוֹצְרִים אֶת קְצִירָם. וְכַמָּה יְגִיעוֹת יִיגַע הַפַּלָּח עַד אֲשֶׁר יֶאֱסֹף אֶת קְצִירוֹ הַגֹּרְנָה. בָּאָה הַגֹּרֶן — הַיּוֹם לְדִישָׁה בְּמוֹרַג, הַלַּיְלָה לִזְרִיָּה בְּמִזְרֶה, וְלַעֲבוֹדָה אֵין קֵץ. וְאֵין שָׁעָה פְּנוּיָה לְשׂוּם עֲבוֹדָה אַחֶרֶת בַּמֶּשֶׁק. וְהַנְּוָקִים!

תְּבוּאָה בְּשֵׁלָה מִי גָנַב וְלֹא יַחְמְדֻנָּה? כְּרִי שְׂעוֹרָה אוֹ חִטָּה אֵי שׁוֹדֵד וְיִכְבֹּשׁ יִצְרוֹ? בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרָנוּ מִכָּל אֵלֶּה. הַיּוֹם קָצַרְנוּ — הַיּוֹם פְּרִי עֲמָלֵנוּ בַּבַּיִת.“

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

הַשִּׂיחָה עִם הַמַּדְרִיךְ

„רַכֶּבֶת הֶחָלָב“ קוֹרְאִים הָעוֹבְדִים בָּעֵמֶק לְרַכֶּבֶת הַבֹּקֶר, הָעוֹבֶרֶת בִּגְבוּלָם וְהָאוֹסֶפֶת בְּכָל הַתַּחֲנוֹת אֶת תְּנוּבַת רִפְתֵיהֶם. וּמָה רַב הֶחָלָב בְּרַכֶּבֶת זוֹ!

„אַךְ חֵלֶק הוּא מִכָּל תְּנוּבַת הֶחָלָב שֶׁבַּמִּשְׁקִים חָלָב זֶה שֶׁאַתֶּם רוֹאִים כָּאן,“ אָמַר אֵלֵינוּ הָאִישׁ הַשָּׁזוּף שֶׁנָּסַע אִתָּנוּ בְּרַכֶּבֶת.

הַדּוֹד נִכְנַס עִמּוֹ בְּשִׂיחָה וְנוֹדַע לָנוּ, כִּי מַדְרִיךְ הוּא הָאִישׁ מִטַּעַם מַחְלֶקֶת הַחַקְלָאוּת שֶׁל הַסּוֹכְנוּת הַיְּהוּדִית לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. עוֹבֵר הוּא מִכְּפָר לִכְפָר וּמִמֶּשֶׁק לְמֶשֶׁק בָּעֵמֶק וּמְלַמֵּד אֶת הָאִכָּרִים דְּרָכִים חֲדָשׁוֹת וְטוֹבוֹת בַּעֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה וּבֶחָצֵר.

הַדּוֹד הִקִּיף אֶת הָאִישׁ בִּשְׁאֵלוֹת וְאָנוּ הִקְשַׁבְנוּ לִתְשׁוּבוֹתָיו וְהַרְבֵּה לָמַדְנוּ מֵהֶן:

„אֵין סָפֵק,“ אָמַר הָאִישׁ, „לוּלֵא הֻזְנְחָה אַדְמַת עֵמֶק יִזְרְעֶאל שָׁנִים רַבּוֹת כָּל כָּךְ, הָיָה רָאוּי הָעֵמֶק גַּם בְּיָמֵינוּ לְהִקָּרֵא בְּשְׁמוֹ: יִזְרְעֶאל— הָעֵמֶק אֲשֶׁר זָרַע אוֹתוֹ וְהִפְרָה אוֹתוֹ הָאֵל. וְאוּלָם אַדְמַת עֵמֶק יִזְרְעֶאל בְּרֻבָּהּ הַגָּדוֹל אֲדָמָה כֵּהָה מְאֹד, וַלַּאֲדָמָה זוֹ תְּכוּנָה מְיֻחֶדֶת: אִם תֻּזְנַח שָׁנִים מוּעָטוֹת מִיָּד תִּתְהַוֶּינָה בָּהּ בְּצוֹת. רַק חֵלֶק מִמֶּנָּה, לְאֹרֶךְ הַגְּבוּל הַצְּפוֹנִי, צֶבַע אֲדַמְדַּם־כֵּהֶה לוֹ. אֲדָמָה זוֹ הִיא הָעִדִּית שֶׁבְּאַדְמַת עֵמֶק יִזְרְעֶאל, בָּהּ נִתְמַקְּמְקוּ אַבְנֵי לַבָּה עַל יְדֵי הַמַּיִם, הַשֶּׁמֶשׁ וְהָרוּחוֹת, וְהַלַּבָּה, כַּיָּדוּעַ, מַפְרָה אֶת הָאֲדָמָה.“

מִשּׁוּם נִמּוּס לֹא הִתְעָרַבְנוּ בַּשִּׂיחָה כָּל הַזְּמַן, אֲבָל מִשֶּׁגָּמַר הַדּוֹד לִשְׁאֹל שְׁאֵלָנוּהוּ אֲנַחְנוּ:

„וּמַדּוּעַ מוּעָטִים כָּל כָּךְ הַסְּלָעִים וְהָאֲבָנִים בְּאַדְמַת הָעֵמֶק?“

„אִם תָּבִינוּ כֵּיצַד נוֹצְרָה הַקַּרְקַע בָּעֵמֶק תָּבִינוּ מַדּוּעַ מוּעָטִים הַסְּלָעִים בּוֹ:

אַדְמַת הָעֵמֶק אֵינָהּ אֶלָּא אַדְמַת סַחַף, אֲשֶׁר סָחֲפוּ שְׁלוּלִיּוֹת הַגְּשָׁמִים וְהַנְּחָלִים, הַיּוֹרְדִים לְתוֹכוֹ, מִן הֶהָרִים מִסָּבִיב. אַדְמַת הַסַּחַף הַזֹּאת נִתְעָרְבְּבָה בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בַּלַּבָּה, אֲשֶׁר פָּרְצָה מִבֶּטֶן הָאֲדָמָה. וְגַם זוֹ נִתְמַקְּמְקָה בַּגְּשָׁמִים וְעַל כֵּן מוּעָטִים הַסְּלָעִים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל.“

„הֲתִצְלַח אַדְמַת הָעֵמֶק לְכָל מִינֵי גִּדּוּלִים?“ שָׁאַל הַדּוֹד שׁוּב.

„כֵּן,“ עָנָה הָאִישׁ, „וְאַךְ לֹא לְמַטָּעֵי תַּפּוּחֵי־זָהָב. בְּמִדְרוֹנוֹת הֶהָרִים נָטְעוּ הָאִכָּרִים כְּרָמִים וְגַם הִצְלִיחוּ, פַּרְדְּסֵי הָאֶשְׁכּוֹלִיּוֹת אַף הֵם עוֹלִים יָפֶה, וְאֶת שְׂדוֹת הַקָּמָה הֵן רְאִיתָם. מִשְׁתַּדְּלִים אָנוּ לְלַמֵּד אֶת הָאִכָּרִים דְּרָכִים חֲדָשׁוֹת בָּעֲבוֹדָה. בִּמְקוֹם בֶּהֱמַת הָעֲבוֹדָה אָנוּ מַכְנִיסִים לַמִּשְׁקִים אֶת הַמְּכוֹנָה הָרְתוּמָה לַטְּרַקְטוֹר. מַרְבִּים אָנוּ בְּגִדּוּלִים שׁוֹנִים: יְרָקוֹת וּתְבוּאוֹת, פֵּרוֹת וַחֲצִירִים. בְּכָל הַמִּשְׁקִים גָּדְלוּ בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת הָרְפָתִים וְהַלּוּלִים.“

„וּבַכְּפָרִים הָעֲרָבִיִּים?“ שָׁאַלְנוּ.

„הַפַּלָּחִים — עֲדַיִן מִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם: עֲדַיִן הֵם מַרְבִּים לְגַדֵּל תְּבוּאוֹת, וּבֵין תְּבוּאוֹת הַקַּיִץ מַרְבִּים הֵם לְגַדֵּל שֶׁמְשָׁמִים. וְאָכֵן, מִכָּל נוֹפֵי אַרְצֵנוּ אֵין נוֹף מַרְבֶּה לְגַדֵּל שֶׁמְשָׁמִים כְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל; אֶפְשָׁר לֵאמֹר, כִּי הָעֵמֶק הוּא אֶרֶץ הַשֶּׁמְשָׁמִים. צֶמַח מוֹעִיל וְטוֹב זֶה כְּמְעַט שֶׁלֹּא תִּרְאוּהוּ בִּשְׂדוֹת הַיְּהוּדִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וּכְלָל לֹא תִּרְאוּהוּ בִּשְׂדוֹת הַיְּהוּדִים בָּעֵמֶק. בִּמְקוֹם הַגַּרְעִינִים נוֹתְנֵי הַשֶּׁמֶן, שֶׁעוֹשָׂה תְּבוּאָה זוֹ, הֵחֵלּוּ הַיְּהוּדִים לְגַדֵּל בִּשְׂדוֹתֵיהֶם חַמָּנִיּוֹת. מִגַּרְעִינֵיהֶן עוֹצְרִים בְּבֵית־הַחֲרֹשֶׁת „שֶׁמֶן" בְּחֵיפָה שֶׁמֶן חַמָּנִיּוֹת, כֶּסֶפָא, הִיא שְׁאֹרֶת הַגַּרְעִינִים אַחֲרֵי שֶׁעָצְרוּ מִתּוֹכָם אֶת הַשֶּׁמֶן, מַאֲכַל הַפָּרָה.

עֲבוֹדָה ה'

רוֹצֶה אַתָּה לָדַעַת עוֹד מַשֶּׁהוּ בְּעִנְיַן הַלַּבָּה — קְרָא אֶת הַפֶּרֶק „הָאֶבֶן הַשְּׁחוֹרָה" בְּשַׁעַר הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן בְּעַמּוּד 46.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

הָרִפְתָּן הַטּוֹב

בֶּחָצֵר שֶׁלִּפְנֵי הָרֶפֶת רָבְצוּ הַפָּרוֹת בִּצְהָרֵי הַיּוֹם. עוֹרָן הִבְרִיק בְּקַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ וְגוּפָן הַגָּדוֹל וְהַכָּבֵד עָלָה וְיָרַד עִם שְׁאֵפָן רוּחַ. כָּל הָעֵדֶר נֶאֱסַף פֹּה.

קָרַבְנוּ אֶל הָרֶפֶת, בִּקַּשְׁנוּ לִרְאוֹת מַה נַּעֲשֶׂה בְּתוֹכָהּ.

„הַכְּנִיסָה אֲסוּרָה!" קָרָא אֵלֵינוּ הָרִפְתָּן. חָשַׁבְנוּ — רַגְזָן הוּא הָאִישׁ, לָכֵן אָסַר עָלֵינוּ אֶת הַכְּנִיסָה. אַךְ מִיָּד הִכַּרְנוּ כִּי טָעִינוּ.

„הַיָּמִים הָאֵלֶּה," הוֹסִיף הָאִישׁ בְּלָשׁוֹן רַכָּה, „יָמִים רָעִים הֵם לְרָפְתִּים: דֶּבֶר הַבָּקָר פָּרַץ בָּאָרֶץ, וּמֵחֲשַׁשׁ פֶּן יְבַלַּע לְפָרוֹתֵינוּ הֶחְלַטְנוּ לֶאֱסֹר אֶת הַכְּנִיסָה לָרֶפֶת."

„כְּלוּם יַעֲבִירוּ בְּנֵי־אָדָם אֶת הַתִּידַּקִּים גּוּרְמֵי הַמַּחֲלָה הַזֹּאת?" שָׁאַלְנוּ.

„וַדַּאי," עָנָה הָאִישׁ, „בְּנַעֲלֵיכֶם אֲשֶׁר בָּרַגְלֵיכֶם דָּבְקוּ אֵלֶּה, וּבְכִנִּיסַתְכֶם לָרֶפֶת עֲלוּלִים אַתֶּם לְהַמִּיט שׁוֹאָה עַל כָּל הַבָּקָר הַשּׁוֹכֵן בָּהּ."

וְהָאִישׁ כִּפֵּר אֶת פָּנֵינוּ בְּשִׂיחָתוֹ הַיָּפָה עַל הָרֶפֶת וְעַל תְּנוּבָתָהּ:

„פָּרוֹתֵינוּ לֹא פָּרוֹת עַרְבִּיּוֹת הֵן, דַּקּוֹת בָּשָׂר וְרָעוֹת מַרְאֶה. מְיֻחָסוֹת הֵן, צֶאֱצָאֵי גְּזָעִים מְשֻׁבָּחִים, אֲשֶׁר הֻכְנְסוּ לְאָרֶץ מֵאֲרָצוֹת רְחוֹקוֹת. פָּרוֹת גִּזְעִיּוֹת יִקָּרְאוּ לָהֶן. פָּרָה עַרְבִּית תְּנוּבָתָהּ מַגִּיעָה עַד 600 לִיטְרִים לְשָׁנָה, וְהַמַּרְבֶּה — 700. פָּרוֹתֵינוּ — תְּנוּבָתָן מַגִּיעָה בְּמֻמְצָע לְ־3.000 לִיטֶר לְשָׁנָה."

„הַבִּיטוּ וּרְאוּ מַה גְּדוֹלָה הַפָּרָה הָרוֹבֶצֶת כָּאן. בְּשָׁנָה שֶׁעָבְרָה נָתְנָה זוֹ כַּחֲמִשֶּׁת אֲלָפִים לִיטֶר חָלָב; הוֹלַנְדִּית הִיא, מְשֻׁבָּחָה שֶׁבִּמְשֻׁבָּחוֹת."

„כְּלוּם מַשְׁפִּיעַ מִשְׁקָלָהּ שֶׁל הַפָּרָה עַל תְּנוּבָתָהּ? וְלָמָּה זֶה אָמַרְתָּ לָנוּ לִרְאוֹת מַה גְּדוֹלָה פָּרָה זוֹ?" שָׁאַלְנוּ.

„וַדַּאי," עָנָה הָאִישׁ. „הַמְשֻׁבָּחָה שֶׁבַּפָּרוֹת תְּנוּבָתָהּ הַשְּׁנָתִית גְּדוֹלָה שְׁמוֹנֶה פְּעָמִים כְּמִשְׁקָלָהּ. הַפָּרָה הָעַרְבִּית הַמְּקוֹמִית לֹא תִּתֵּן בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה גַּם אַרְבַּע פְּעָמִים כְּמִשְׁקָלָהּ. וְאוּלָם טָעָה תִּטְעוּ אִם תַּחְשְׁבוּ כִּי יְחוּסָהּ שֶׁל הַפָּרָה הוּא הָעִקָּר. עֵרֶךְ גָּדוֹל לַטִּפּוּל בַּפָּרָה וְלַמָּזוֹן שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת. אֶת שְׂדוֹת הֶחָצִיר שֶׁלָּנוּ הֵן רְאִיתָם. הַרְבֵּה עָמָל וְכֶסֶף הִשְׁקַעְנוּ בַּשָּׂדוֹת הָאֵלֶּה כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָם שְׂדוֹת מַשְׁקֶה. הֶחָצִיר הַזֶּה הוּא מְזוֹנָהּ הָעִקָּרִי שֶׁל הַפָּרָה. עָלָיו נוֹסִיף כָּל מִינֵי מַטְעַמִּים. הַבִּיטוּ נָא וּרְאוּ: עוֹד רַבִּים הָעוֹבְרִים בְּמְקוֹמֵנוּ הַמִּתְגּוֹרְרִים בִּצְרִיפִים רְעוּעִים וְדַלִּים, שֶׁבְּסִדְקֵיהֶם תַּחְדִּירָנָה קַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ בַּקַּיִץ

וְגִשְׁמֵי הַזַּעַף בַּחֹרֶף. אוּלַם בַּקְּשׁוּ בְּכָל הַמָּקוֹם, אִם תִּמְצְאוּ רֶפֶת אַחַת בִּצְרִיף. רִפְתֵּי בֶּטוֹן לָנוּ הַנּוֹתְנוֹת מַחֲסֶה נֶאֱמָן לַפָּרָה בַּקַּיִץ וּבַחֹרֶף. וְאִלּוּ יְדַעְתֶּם כַּמָּה יְגִיעוֹת יִינַע הָרִפְתָּן לְנַקּוֹת אֶת הָרֶפֶת, לְהַאֲכִיל אֶת הַפָּרָה, לִשְׁמֹר עָלֶיהָ מִמַּחֲלָה וּמִפְּגָעִים רָעִים!

הָרִפְתָּן סֵדֶר חַיָּיו שׁוֹנֶה לְגַמְרֵי מֵחַיֵּי שְׁאָר הָעוֹבְדִים. הוּא עוֹשֶׂה אֶת לֵילוֹתָיו יָמִים וְאֶת יָמָיו לֵילוֹת: כָּל הָעוֹלָם עוֹדֶנּוּ יָשֵׁן, וְהָרִפְתָּן כְּבָר טָרוּד בָּרֶפֶת, אִם בַּחֲלִיבָה וְאִם בַּעֲבוֹדָה אַחֶרֶת. עֲבוֹדַת הָרִפְתָּן קָשָׁה הִיא, אַךְ עִנְיָן רַב בָּהּ, לֹא עַל עֵץ וָאֶבֶן יְשַׁחֵת הָרִפְתָּן רַחֲמָיו וַחֲסָדָיו, יְצוּר חַי מָסוּר בְּיָדוֹ, פָּרָה טוֹבָה שׁוֹפַעַת חָלָב...״

עֲבוֹדָה ט׳

1) קְרָא אֶת הַפֶּרֶק „בְּקַר הַבַּיִת״ בְּסֵפֶר „תּוֹרַת הַחַי״ לְאַחֲרֵי וַתַּשְׁלִים אֶת יְדִיעוֹתֶיךָ בְּעִנְיָן זֶה.

2) אִם כֵּן כְּפָר אַתָּה: מַה מַּכְנִיסָה פָּרַתְכֶם (הַגִּזְעִית, הָעַרְבִית) בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה?

3) בְּכַמָּה נִמְכָּר לִיטֶר חָלָב בִּמְקוֹמְךָ? אִם יֵשׁ רֶפֶת בִּמְקוֹמְךָ בַּקֵּר אוֹתָהּ וְתָאֵר אוֹתָהּ בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

לֵאָה הָעַיְפָה

כְּשֶׁנִּכְנַסְנוּ לַחֲצַר הָעוֹפוֹת שֶׁבְּבֵית־הַסֵּפֶר הַחַקְלָאִי לִצְעִירוֹת בְּנַהֲלָל עָמְדָה בַּחוּרָה אַחַת גְּבוֹהָה וַחֲסֻנָּה וְחִיְכָה אֵלֵינוּ. כְּלוּם יָכֹלְנוּ לָדַעַת שֶׁלֵּאָה בַּת־שְׁכֶנְתֵּנוּ, זוֹ שֶׁנִּמְרָה אֶת בֵּית־הַסֵּפֶר בְּשָׁנָה שֶׁעָבְרָה, כְּבָר גְּדֵלָה כָּל כָּךְ? וְהֵן אֲנַחְנוּ הִכַּרְנוּהָ הֵיטֵב. קְטַנָּה הָיְתָה, רָזָה וּקְצָת רַגְזָנִית. וְעַתָּה? בַּחוּרָה כָּאֵלּוּ.

„וַדַּאי,“ אָמְרָה לֵאָה, „הָאוֹחֵז בַּמַּעְדֵּר, מַשְׁכִּים לָקוּם, מַקְדִּים לִשְׁכַּב—מַבְרִיא. הִבְרֵאתִי.“

„וּמַה מַעֲשַׂיִךְ כָּאן, לֵאָה?“ שָׁאַלְנוּ,

„כַּיּוֹם,“ אָמְרָה לֵאָה, „שַׁלִּיטָה אֲנִי בַּחֲצַר כָּל־כָּנָף זוּ שֶׁאַתֶּם רוֹאִים.“

„אִם כָּךְ,“ אָמַר הַדּוֹד, „הוֹאִילִי נָא וְהַרְאִינִי אֶת מַמְלַכְתֵּךְ.“

וְלֵאָה הוֹלִיכַתְנוּ בִּמְחוּזוֹת מַמְלַכְתָּהּ:

„רוֹאִים אַתֶּם אֶת אֵלֶּה,“ אָמְרָה לֵאָה וְהֶרְאָתָה עַל עֲדַת תַּרְנְגוֹלוֹת גְּדוֹלָה בְּאַחַד הַלּוּלִים. „הַלָּלוּ—הַלְּבָנוֹת הֵן שֶׁבַּמַּמְלָכָה. לֶגְהוֹרְן לָבָן יִקָּרְאוּ לָהֶן. אֵין מְגַדְּלִים אוֹתָן אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַבֵּיצִים שֶׁהֵן מְטִילוֹת. וְזֹאת לָכֶם לָדַעַת: הָעִנְיָן מְגַדֵּל עוֹפוֹת אוֹ לְשֵׁם בְּשָׂרָם אוֹ לְשֵׁם הַבֵּיצִים שֶׁהֵם מְטִילִים. וְיֵשׁ גְּזָעִים בָּעוֹפוֹת. יֵשׁ הַמַּרְבִּים לְהַטִּיל בֵּיצִים וְיֵשׁ שֶׁאֵינָם מַרְבִּים לְהַטִּיל בֵּיצִים. לֶגְהוֹרְן לָבָן זֶה גֶּזַע מְשֻׁבָּח הוּא, מְשֻׁבָּח שֶׁבַּמְשֻׁבָּחִים. הַתַּרְנְגוֹלוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁבְּבָנוֹת הָעָם הַזֶּה מְטִילוֹת עַד 250 בֵּיצִים לְשָׁנָה, בֵּיצִים גְּדוֹלוֹת, טְעִימוֹת וּמְזִינוֹת.“

„גִּדּוּל עוֹפוֹת תּוֹרָה הִיא וְלִמּוּד הוּא צָרִיךְ,“ הוֹסִיפָה לֵאָה, „לִמּוּד וּמְסִירוּת רַבָּה. כְּשֶׁתִּרְאוּ אֶת מַדְגֵּרְתֵּנוּ הַגְּדוֹלָה, אֶת חֲדַר הָאוֹמֶנֶת וְאֶת כָּל הַטִּפּוּל בָּעוֹפוֹת תָּבִינוּ כַּמָּה טֹרַח וִיגִיעָה בְּגִדּוּל עוֹפוֹת.“

וְלֵאָה הוֹלִיכַתְנוּ אֶל חֲדַר הַמַּדְגֵּרָה:

בַּחֶדֶר הָיָה שֶׁקֶט. חוּץ מִן הַמְמֻנָּה עַל הַמְּכוֹנָה לִבְדֹּק אֶת חֻמָּהּ לְעִתִּים תְּכוּפוֹת לֹא נִמְצָא אִישׁ בֶּחָדֶר. גַּם אָנוּ שָׁתַקְנוּ. נִדְמָה הָיָה עָלֵינוּ כְּאִלּוּ אָנוּ מַשְׁבִּיתִים אֶת שַׁלְוַת הָאֶפְרוֹחִים שֶׁבַּבֵּיצִים. דִּמִּינוּ, אִם אַךְ נִפְצָה פֶּה מִיָּד תִּתְבַּקְּעֶנָה כָּל אֵלּוּ מֵאוֹת הַבֵּיצִים, הַנִּמְצָאוֹת בַּמַּדְגֵּרָה וְהַמִּתְחַמְּמוֹת לְחֻמָּהּ שֶׁל מְכוֹנַת הַנִּפּוּט.

וּמֵאוֹת אֶפְּרוֹחִים חֲשׁוּפִים וּרְטֻבִּים יִתְּנוּ עָלֵינוּ בְּקוֹל צִיּוּץ הוֹמֶה וְנִרְגָּז.

„זֶה הַיּוֹם הַשְּׁמוֹנֶה־עָשָׂר,“ לָחֲשָׁה לֵאָה, „בְּעוֹד יוֹמַיִם תִּתְבַּקַּעְנָה כָּל הַבֵּיצִים שֶׁהוּבְאוּ לִדְגִירָה. רַק עֶשְׂרִים יוֹם נִמְצָאוֹת הַבֵּיצִים בַּמַּדְגֵּרָה.“

„וְהָאֶפְרוֹחִים ?..“ לָחַשְׁנוּ.

„אַךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת הֵם שׁוֹהִים בַּמַּדְגֵּרָה. מִשֶּׁעָבְרוּ אֵלּוּ יַעֲבִירוּ אֶת הָאֶפְרוֹחִים אֶל הָאוֹמֶנֶת.“

וְשׁוּב הוֹלִיכַתְנוּ לֵאָה:

צִיּוּץ חָלוּשׁ וָדַק, שֶׁעָלָה מִמֵּאוֹת מַקּוֹרִים קְטַנִּים צָהֳבָהֳבִים, הִקִּיפָנוּ מִכָּל עֵבֶר. הָאֶפְרוֹחִים מִלְּאוּ אֶת כָּל הַחֶדֶר, הִתְרוֹצְצוּ עַל כַּרְעֵיהֶם הַדַּקּוֹת וְצִיְּצוּ בְּלִי סוֹף; הִתְכַּנַּסְנוּ לְקֶרֶן זָוִית מֵחֲשַׁשׁ שֶׁמָּא גַּרְמֹס אַחַד הָאֶפְרוֹחִים בְּרַגְלֵינוּ, צִיּוּצָם הַחַלָּשׁ נָגַע עַד לִבֵּנוּ. הִבַּטְנוּ אֲלֵיהֶם בְּרַחֲמִים רַבִּים.

„יְתוֹמִים הֵם...“ אָמְרָה לֵאָה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

בְּסֵפֶר הָעֵמֶק

שׁוֹמֵר הַשָּׂדוֹת בְּמִרְחַבְיָה

בַּיּוֹם הַהוּא עִיַּפְנוּ מְאֹד.

הָאוֹטוֹ הֵבִיאָנוּ רַק עַד בָּתֵּי כְּפַר־יְלָדִים שֶׁלְּרַגְלֵי גִּבְעַת הַמּוֹרָה. מִשָּׁם טִפַּסְנוּ וְעָלִינוּ עַד הַקֶּבֶר הַלָּבָן שֶׁבְּרֹאשׁ הַגִּבְעָה. מִכָּאן נִשְׁקַף לְעֵינֵינוּ כָּל הָעֵמֶק עַל כְּפָרָיו הָעִבְרִיִּים וְהָעַרְבִיִּים. נָעַצְנוּ עֵינֵינוּ בַּמֶּרְחָב הַגָּדוֹל שֶׁמִּסְּבִיבֵנוּ וְעָמַדְנוּ דּוּמָם, אִישׁ לֹא דִּבֵּר דָּבָר.

„הַלַּיְלָה תַּקְדִּימוּ לִשְׁכַּב,“ אָמַר הַדּוֹד כְּשֶׁהִגִּיעָנוּ לַמָּלוֹן בְּעִיר

יִזְרְעֶאל. וּבֶאֱמֶת חִשַּׁבְנוּ לָתוּר אֶת עִיר יִזְרְעֶאל הַקְּטַנָּה, לִסְעֹד סְעֻדַּת עֶרֶב וְלִשְׁכַּב לִישׁוֹן, אַךְ מַחֲשַׁבְתֵּנוּ לֹא בָּאָה. עוֹד שָׁעָה אֲרֻכָּה לֹא יָכֹלְנוּ לַעֲצֹם עַיִן, אַחֲרֵי... אַךְ לָמָּה נַקְדִּים אֶת הַמְּאֻחָר? נְסַפֵּר לָכֶם דְּבָרִים כְּסִדְרָם:

עִיר יִזְרְעֶאל אֵינָהּ עִיר גְּדוֹלָה. בָּתֶּיהָ מְפֻזָּרִים מְאֹד וּמִגְרְשֵׁיהֶם גְּדוֹלִים. כְּשֶׁנּוֹסְדָה הָעִיר בִּימֵי הָעֲלִיָּה הַגְּדוֹלָה בִּשְׁנַת תרפ"ה חָשְׁבוּ מְיַסְּדֶיהָ, כִּי מֵהַר מַהֲר תִּגְדַּל עִירָם וְהָיְתָה כְּתֵל־אָבִיב בַּדָּרוֹם. אַךְ אֲשֶׁר דִּמּוּ לֹא בָּא. הָעִיר עוֹדֶנָּה קְטַנָּה. תּוֹשְׁבֶיהָ קָצָתָם חַיִּים עַל הַמִּסְחָר וּקְצָתָם עַל חַקְלָאוּת.

בְּמַעֲמַקֵּי אַדְמָתָם מָצְאוּ אַנְשֵׁי עִיר יִזְרְעֶאל מַיִם וַהֲרֵי הֵם נוֹטְעִים פַּרְדֵּסִים קְטַנִּים שֶׁל אֶשְׁכּוֹלִיּוֹת וּמְגַדְּלִים מִסְפּוֹא לִבְהֶמְתָּם בָּרֶפֶת.

כְּשֶׁעָמַדְנוּ כַּמָּה רְגָעִים בְּמֶרְכַּז הָעַיָּרָה, סָמוּךְ לְתַחֲנַת הָרַכֶּבֶת, נוֹכַחְנוּ לָדַעַת, כִּי אִמְּנָם תַּחֲנָה חֲשׁוּבָה הִיא הָעַיָּרָה הַזֹּאת שֶׁבְּלֵב הָעֵמֶק: אוֹתָהּ שָׁעָה עָבְרָה הָרַכֶּבֶת מִדַּמֶּשֶׂק, שֶׁנִּפְגְּשָׁה בַּתַּחֲנָה עִם הָרַכֶּבֶת שֶׁבָּאָה מֵחֵיפָה. מִדָּרוֹם, מִצַּד ג'נִין, הִיא עֵין־גַּנִּים הָעַתִּיקָה, עָלְתָה אֹרְחַת אוֹטוֹמוֹבִילִים נוֹשְׂאֵי מַשָּׂא וְנוֹסְעִים, שֶׁבָּאוּ מִירוּשָׁלַיִם. מֵהָרֵי נַצֶּרֶת, צְפוֹנִית מֵעִיר יִזְרְעֶאל, גָּלְשׁוּ אוֹטוֹמוֹבִילִים בָּאִים מֵחֵיפָה וּפְנֵיהֶם מוּעָדוֹת מִי לִשְׁכֶם, מִי לְתֵל־אָבִיב בַּדָּרוֹם וּמִי לִירוּשָׁלַיִם. גַּם הָאוֹטוֹמוֹבִילִים הַמְהַלְּכִים מִתֵּל־אָבִיב לִטְבֶרְיָה מִתְעַכְּבִים בְּעִיר יִזְרְעֶאל. רְגָעִים אֲחָדִים מָלְאוּ בָּתֵּי־הָאֹכֶל הַמְּעֻטִּים מֵרֹב הַנּוֹסְעִים הַהוֹמִים, שֶׁבָּאוּ לִשְׁבֹּר אֶת רַעֲבוֹנָם וּלְרַוּוֹת אֶת צְמָאוֹנָם. מָלְאוּ גַּם מַחְסְנֵי הַבֶּנְזִין קְבוּצוֹת נֶהָגִים, שֶׁמָּשְׁכוּ וְלָקְחוּ מִן הַמַּחְסָנִים בֶּנְזִין לְצֹרֶךְ מְכוֹנוֹתֵיהֶם. וְאוּלָם מִשֶּׁעָבְרוּ הַנּוֹסְעִים וְחָלְפוּ הָאוֹטוֹמוֹבִילִים שָׁב רְחוֹבָהּ הָרָאשִׁי שֶׁל הָעַיָּרָה לְשַׁלְוָתִי.

גַּם מְלוֹנֵנוּ לֹא הָמָה מֵרֹב אוֹרְחִים; תַּחַת זֶה מָצָאנוּ בּוֹ אֶחָד אֲשֶׁר יָקַר לָנוּ מִכָּל יָקָר. כִּי עַל כֵּן „וָתִיק" הָיָה: פּוֹעֵל

שֶׁהִלְבִּין שְׂעָרוֹ בְּשַׁדְמוֹת הַשְּׁפֵלָה וְהַשָּׁרוֹן, הַגָּלִיל וְהָעֵמֶק. הוּא הָיָה שָׁזוּף מְאֹד, גַּבּוֹ כָּפוּף בְּמִקְצָת וְיָדָיו יְדֵי עֲבוֹדָה קָשׁוֹת וּמְיֻבָּלוֹת. וְהָאִישׁ סִפֵּר לָנוּ...

הוּא סִפֵּר:

„בַּיּוֹם הַזֶּה, יְלָדִים, הוֹמֶה הָעֵמֶק מֵרֹב יְהוּדִים. כִּשְׁלֹשִׁים יִשּׁוּבִים לָנוּ עַתָּה בָּעֵמֶק: קִבּוּצִים וּקְבוּצוֹת, מוֹשָׁבִים וְחַוּוֹת, וְגַם עֲיָרָה בְּלִבּוֹ. וְאוּלָם אָז בִּשְׁנַת תרס"ט, כְּשֶׁבָּאנוּ אֲנַחְנוּ הֲלוֹם, לֹא הָיָה כָּאן וְלֹא כְּלוּם. שְׂדוֹת בּוּר רַבִּים, בֻּדָּוִים נוֹדְדִים וּכְפָרִים עֲלוּבִים שֶׁל פַּלָּחִים יְגֵעִים וַעֲיֵפִים. הַכֹּל הָיוּ מְזֻיָּנִים כָּאן בָּעֵמֶק הַזֶּה וְאִישׁ נִשְׁמַר לְנַפְשׁוֹ מֵרֵעֵהוּ. מִשֶּׁשָּׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ הָיָה הָעֵמֶק הֵפֵקֵר לְשׁוֹדְדֵי לַיִל וּלְחַמְסָנִים. וּלְתוֹךְ סְבִיבָה זוֹ נִכְנַסְנוּ אֲנַחְנוּ, בַּחוּרִים אֲחָדִים מִיִּשְׂרָאֵל, מִשְּׁבֵי הַגּוֹלָה, וְחֻפְּצֵנוּ לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ. מֶרְחַבְיָה זוֹ, שֶׁאֲנִי שׁוֹמֵעַ אֶתְכֶם אוֹמְרִים לְבַקְּרָהּ מָחָר בַּבֹּקֶר, פּוּלָה הָיָה שְׁמָהּ. כְּפָר קָטָן וָדַל, שֶׁהוּקַם עַל תֵּל אַשְׁפָּתוֹת שֶׁל דּוֹרוֹת. בַּ„חוּשׁוֹת" שֶׁבַּכְּפָר הַזֶּה הֻנַּח הַיְסוֹד לְהִתְיַשְּׁבוּת הַיְהוּדִים בָּעֵמֶק. אַדְמָתוֹ הָיְתָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁרָכְשָׁה לָהּ הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל, וְאָנוּ, קֹמֶץ בַּחוּרִים קָטָן, עָלִינוּ לַכְּפָר הַזֶּה לְהִתְיַשֵּׁב בּוֹ.

לֹא אַלְאֲכֶם בְּסִפּוּרִים אֲרֻכִּים עַל רֵאשִׁית הִתְיַשְּׁבוּתֵנוּ, עַל כָּל הֶעָמָל וְהַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאתָנוּ בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים: חֹסֶר בִּטָּחוֹן, מֵי־בְּאֵר מְעֻפָּשִׁים, „חוּשׁוֹת" שׁוֹרְצוֹת פַּרְעָשִׁים וְכָל מִינֵי מַזִּיקִים. אֲסַפֵּר לָכֶם רַק עַל לַיְלָה אֶחָד אֲשֶׁר עָבַר עָלֵינוּ, לֹא בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים לְהִוָּסֵד כְּפָרֵנוּ אֶלָּא יָמִים רַבִּים אַחַר כָּךְ:

הָיְתָה עוֹנַת תְּלִישַׁת הַחִמְצָה. הָעֲבוֹדָה בְּמִשְׁקֵנוּ הָיְתָה רַבָּה. הִשִּׂיגָה תְּלִישַׁת הַחִמְצָה אֶת תְּלִישַׁת הַפּוּל, וּשְׁתֵּיהֶן — אֶת הָעֲבוֹדָה בַּגֹּרֶן בִּתְבוּאוֹת הַחֹרֶף. שָׁקַעְנוּ בַּעֲבוֹדָתֵנוּ. שָׁכַחְנוּ, כִּי בּוֹדְדִים אָנוּ בְּתוֹךְ הַמֶּרְחָב הַגָּדוֹל שֶׁמִּסְּבִיבֵנוּ, וְהִנֵּה בָּא הַמִּקְרֶה וְהִזְכִּירָנוּ כִּי

עֲדַיִן חֲלוּצִים אָנוּ, חֲלוּצֵי הַמַּחֲרֵשָׁה וְהַמַּקְצֵרָה בִּסְבִיבָה שֶׁל בֶּדֶוִים, כִּי עֲדַיִן לֹא בְּאֶרֶץ שַׁלְוָה אָנוּ יוֹשְׁבִים.

מִשֶּׁמִּתַּרְמֶלֶת הַחֶמְצָה וּמִתְיַבֶּשֶׁת בַּשֶּׁמֶשׁ, תַּרְמִילֶיהָ מִתְקַשִּׁים וְהֵם מִתְפַּקְּעִים בְּנִגְעַת בָּהֶם יַד אָדָם, הַנַּרְעִינִים שֶׁבַּתַּרְמִיל נוֹפְלִים לָאָרֶץ וּשְׂכַר הָעוֹבֵד יוֹצֵא בְּהֶפְסֵדוֹ. מִשּׁוּם כָּךְ נָהֲגוּ הָאִכָּרִים לִתְלֹשׁ אֶת הַחֶמְצָה בַּלֵּילוֹת, כְּשֶׁהִיא רְטֻבָּה מִטַּל הַלַּיְלָה. הַטַּל מְרַכֵּךְ אֶת הַתַּרְמִיל וְשׁוֹמֵר עָלָיו שֶׁלֹּא יִתְפַּקֵּעַ.

וּבְאַחַד הַלֵּילוֹת, לֵיל קַיִץ אָפֵל וְצוֹנֵן, עוֹמְדִים הָיִינוּ כְּפוּפִים עַל חֶלְקַת הַחֶמְצָה שֶׁלָּנוּ וְתוֹלְשִׁים. דּוּמָם עָשִׂינוּ אֶת מְלַאכְתֵּנוּ.

לִשְׂמֹאלֵנוּ עֶמְדָה חֶלְקַת פּוֹלִים בְּשֵׁלִים. עוֹד אָנוּ עוֹשִׂים בִּמְלַאכְתֵּנוּ וְהִנֵּה קוֹל אֲנָשִׁים נִצִּים עוֹלֶה מִן הַחֶלְקָה הַהִיא. עָשִׂינוּ אָזְנֵנוּ כַּאֲפַרְכֶּסֶת: אַחֲרֵי הַקּוֹלוֹת דְּמָמָה דַקָּה, אַחֲרֵי כֵן כְּקוֹל פַּעֲמֵי בּוֹרֵחַ וְשַׁעֲטַת רַגְלֵי סוּס הָרוֹדֵף אַחֲרָיו. הָיוּ רְגָעִים מְעַטִּים וְיִרְיָה נִשְׁמְעָה וְאַחֲרֶיהָ עוֹד אַחַת, הֵדֶן פִּלַּח אֶת חֲלַל הָאֹפֶל שֶׁמִּסְּבִיבֵנוּ.

תּוֹךְ הָאֲפֵלָה נִרְאָה רוֹכֵב עַל סוּסָה לְבָנָה. הִכַּרְנוּ מִיָּד אֶת שׁוֹמֵר הַשָּׂדוֹת שֶׁלָּנוּ. הַשּׁוֹמֵר סִפֵּר לָנוּ אֶת דְּבַר הַמִּקְרֶה: בְּחֶלְקַת הַפּוֹלִים תָּפַשׂ גַּנָּב. הִפִּיל מִיָּדָיו אֶת הַגְּנֵבָה, עַבְיָה מְלֵאָה תַּרְמִילֵי פּוֹלִים, וְאָמַר לַהֲבִיאוֹ אִתּוֹ לַחֲצַר חַוָּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַגִּבְעָה. הַלָּז נָחַלַץ וְהִשְׁאִיר בִּידֵי הַשּׁוֹמֵר אֶת הַמִּטְפַּחַת וְהַפִּתְיוֹל אֲשֶׁר לְרֹאשׁוֹ. „שָׁלַחְתִּי אַחֲרָיו יְרִיּוֹת אֲחָדוֹת לְהַפְחִידוֹ, וְאַל יוֹסִיף לָשׁוּב אֵלֵינוּ.“

לִגְלַגְנוּ עַל הַשּׁוֹמֵר וְשָׂחַקְנוּ עַל מִשְׁבַּתּוֹ. צְחוֹק וּבְרִיחוֹת נִשְׁמְעוּ אַחַר כָּךְ בַּחֲבוּרָה כָּל זְמַן הֲעֲבוֹדָה. אוֹתוֹ לַיְלָה לֹא יָדַעְנוּ עוֹד אֶת הַצָּפוּי לָנוּ בַּלַּיְלָה שֶׁלְּמָחֳרָתוֹ.

וַיְהִי בֹּקֶר וַיְהִי עֶרֶב, וְשׁוּב עָמַדְנוּ בְּחֶלְקַת הַחֶמְצָה. הָיְתָה כְּבָר שָׁעָה מְאֻחֶרֶת בַּלַּיְלָה, הַיָּדַיִם הִתְנַהֲלוּ בִּכְבֵדוּת, וְהָעֲבוֹדָה נֶעֱשְׂתָה לְאִטָּהּ. אוֹתָהּ שָׁעָה נָמְרוּ שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת אֶת „סְבוּבָם“ וְעָבְרוּ עַל

פָּנֵינוּ. עוֹד לֹא הִרְחִיקוּ מֵאִתָּנוּ, כִּמְעַט קָרְבוּ אֶל הַדֶּרֶךְ הַיּוֹרֶדֶת אֶל תֵּל־עֲרָשִׁים, וּמִן הַתְּעָלָה אֲשֶׁר לְצַד הַדֶּרֶךְ נִתַּךְ עָלֵיהֶם מָטָר שֶׁל כַּדּוּרֵי מָוֶת. הַיְרִיּוֹת הִרְעִישׁוּ אֶת כָּל הַסְּבִיבָה...

צְלָלִים נָסִים בַּדֶּרֶךְ, צְלָלִים, צְלָלִים... בַּחוּצָה, בְּרֹאשׁ הַגִּבְעָה, צִלְצַל הַפְּעָמוֹן צְלִילִים תְּכוּפִים, מְבֹהָלִים, צְלִילִים קוֹרְאִים לְעֶזְרָה. אֲנָשִׁים אֲחוּזֵי שֵׁנָה מִהֲרוּ לַשָּׂדוֹת... הָיְתָה מְהוּמָה... בְּתוֹךְ הַקָּמָה, לֹא הַרְחֵק מִן הַתְּעָלָה, מָצָאנוּ אֶת שְׁנֵי חֲבֵרֵינוּ שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת מִתְבּוֹסְסִים בְּדָמָם, וְסוּסֵיהֶם עוֹמְדִים עֲלֵיהֶם אֲבֵלִים וּמוּטֵי רֹאשׁ. הָאֶחָד, זֶה שֶׁהָיָה רָכוּב עַל הַסּוּסָה הַלְּבָנָה, עָצַם אֶת עֵינָיו לָנֶצַח בַּלַּיְלָה הַהוּא, וַחֲבֵרוֹ עָדַיִן הוּא צוֹלֵעַ אַחֲרֵי מַחֲרַשְׁתּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּאַחַד הַכְּפָרִים שֶׁבָּעֵמֶק... יְדִידֵי הַגַּנָּב וְרֵעָיו נָקְמוּ אֶת נִקְמַת חֲבֵרָם.

צְחוֹק הַגּוֹרָל: רוֹכֵב הַסּוּסָה הַלְּבָנָה לֹא הוּא הָיָה הַשּׁוֹמֵר שֶׁתָּפַשׂ אֶת הַגַּנָּב. שׁוֹמֵר אַחֵר הָיָה וְשָׁאַל אֶת הַסּוּסָה מֵחֲבֵרוֹ לְלַיְלָה אֶחָד, לְלֵיל חַיָּיו הָאַחֲרוֹן...

לְמָחֳרָתוֹ תְּעִינוּ בִּשְׂדוֹת מֶרְחַבְיָה. דּוּמָה הָיָה עָלֵינוּ, הִנֵּה כָּאן נִשְׁפַּךְ הַדָּם הַטָּהוֹר, הִנֵּה כָּאן... חָשַׁשְׁנוּ לִרְמֹס בְּרַגְלֵינוּ אֶת הָאֲדָמָה."

עֲבוֹדָה י"

קְרָא בְּסֵפֶר־הָעֵמֶק עוֹד פַּעַם וְהָשֵׁב בְּקִצָּרָה עַל הַשְּׁאֵלוֹת הַבָּאוֹת:

1) הֲפוֹרִיָּה הִיא אַדְמַת עֵמֶק יִזְרְעֶאל אִם לֹא? מַדּוּעַ?

2) מַהִי תּוֹצֶרֶת הַכְּפָרִים הָעִבְרִיִּים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל? וְתוֹצֶרֶת הַכְּפָרִים הָעַרְבִיִּים?

3) מָתַי נוֹסְדוּ רֹב הַיִּשּׁוּבִים הַיְּהוּדִים בָּעֵמֶק יִזְרְעֶאל?

4) עַל מָה חָשׁוּב עֵמֶק יִזְרְעֶאל בְּעֵינֵינוּ?

5) רְשֹׁם אֶת הַתְּשׁוּבוֹת בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

עֲבוֹדָה י״א

1) רְשֹׁם לְךָ אֶת מַפַּת הָעֵמֶק.

2) סַמֵּן בָּהּ אֶת שְׁנֵי הַגּוּשִׁים שֶׁל אַדְמַת הַיְּהוּדִים בָּעֵמֶק.

3) עֲנֵה בְּקִצָּרָה עַל הַשְּׁאֵלָה: מַדּוּעַ זוֹרְמִים מֵימֵי נַחַל חֲרוֹד לְצַד מערב מֵימֵי יוּבָלָיו שֶׁל הַקִּישׁוֹן לְצַד מערב.

4) רְשֹׁם לְךָ עוֹד מַפָּה אֶחָת.

5) סַמֵּן בָּהּ אֶת הַמְּסִלּוֹת וְהַכְּבִישִׁים הָעוֹבְרִים בָּעֵמֶק.

עֲבוֹדַת סִכּוּם וַחֲזָרָה

א) קְרָא כָּל מַה שֶׁרָשַׁמְתָּ בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

ב) בַּקֵּר אֶת הַמַּפּוֹת שֶׁהֲכִינוֹתָ, תַּקֵּן כָּל מַה שֶׁצָּרִיךְ תִּקּוּן.

ג) בְּחַן אֶת עַצְמְךָ לְפִי הַמִּלּוֹן הַזֶּה:

אֲדָמָה חוּמָה־כֵּהָה. אוֹמֶנֶת. בֵּית־אַלְפָא. „גּוּשׁ". גִּדּוּל עוֹפוֹת. גִּלְבֹּעַ. גְּדוּד הָעֲבוֹדָה. גִּבְעַת הַמּוֹרֶה. וָתִיק. חֶרְשֶׁת הַגּוֹיִים. חַמָּנִיּוֹת. יִזְרְעֶאל. לֶגְהוֹרְן. מוֹשַׁב עוֹבְדִים. מֶרְחַבְיָה. מַדְרֵגָה. נִקּוּז, נַהֲלָל. נַחַל חֲרוֹד. עֵין־חֲרוֹד. פִּתְחֵי הָעֵמֶק. צוּרַת הָעֵמֶק. „קוֹמְבַּיְן". קִבּוּץ. קְבוּצָה. רִפְתָּן. שֶׁמֶשְׁמִים. תְּנוּבַת הַפָּרָה. „תְּנוּבָה".

ד) הִנֵּה לְפָנֶיךָ רְשִׁימַת הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִיִּים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל, עַל חֶלְקוֹת אַדְמָתָם, מִסְפַּר נַפְשׁוֹתֵיהֶם וּשְׁנַת הִוָּסְדָם.

1) מְצָא: מַה מִּדַּת הָאֲדָמָה בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל הַנִּמְצֵאת בִּידֵי הַיְּהוּדִים, בְּסַךְ־הַכֹּל?

2) מְצָא: מַה מִּסְפַּר נַפְשׁוֹת הַיְּהוּדִים בְּכָל הַיִּשּׁוּבִים בְּסַךְ־הַכֹּל?

3) מְצָא: א) מִדַּת אַדְמָתָהּ שֶׁל הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל?

ב) מַה מִּדַּת אַדְמָתָם שֶׁל יְהוּדִים פְּרָטִיִּים בָּעֵמֶק הַזֶּה?

טַבְלָה

רְשִׁימַת הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִיִּים בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל (לְפִי א"ב)

שֵׁם הַמּוֹשָׁבָה[1]	שְׁנַת הִוָּסְדָהּ	מִסְפַּר נַפְשׁוֹתֶיהָ	מִדָּתָהּ בְּדוּנָמִים	אַדְמַת
בֵּית־אַלְפָּא (2 קבוצ') . . .	תרפ"ג	339	5110	קה"ק
בֵּית שְׁעָרִים	תרפ"ד	77	1000	"
בַּלְפּוּרְיָה (מ. ע.).	תרע"ט	238	9655	פר.
גְּבַע (קב.).	תרפ"ג	108	1960	קה"ק
גֶּבֶת (קב.)	תרפ"ו	106	14970	"
גִּדָּה (מָנוֹר)	תרפ"ה		1080	פר.
גְּנִיגַר (קב.).	תרפ"ג	109	4300	קה"ק
זִכְרוֹן־אַבְרָהָם	תרפ"ה	41	655	"
כְּפַר־בָּרוּךְ (מ. ע.)	"	175	2700	"
כְּפַר־גִּדְעוֹן (מ.ע.)	תרפ"ד	96	5800	"
כְּפַר־הַחוֹרֵשׁ (קב.)				"
כְּפַר־יְהוֹשֻׁעַ (מ. ע.). . . .	תרפ"ז	277	2210	"
כְּפַר־יְחֶזְקֵאל ("). . . .	תרפ"ב	431	6195	"
כְּפַר־יְלָדִים ("). . . .	תרפ"ד	126	675	"
מִזְרָע (קב.)	"	81	8805	"
מֶרְחַבְיָה (קב.)	תרס"ט	84	2700	"
" (מ. ע.)	"	218	2300	"
מִשְׁמַר־הָעֵמֶק (ק.)	תרפ"ז	122	2500	"
נַהֲלָל (מ. ע.)	תרפ"ב	648	9440	"
עֵין־חָרוֹד (ק.)	"	483	7400	"
עֶפּוּלָה	תרפ"ד	786		פר.
רָמַת־דָּוִד (.)	תרפ"ו			
שְׁדֵה־יַעֲקֹב (.)	תרפ"ה			
שָׁרִיד (קב.).	תרפ"ו	68	2800	קה"ק
תֵּל־יוֹסֵף (ק.)	תרפ"ב	261	7320	"
תֵּל־עֲדָשִׁים (מ.ע.)	תרע"ד	250	6515	"

[1] ק. = קִבּוּץ; קב. = קְבוּצָה; מ. ע. = מוֹשַׁב עוֹבְדִים.

שַׁעַר שְׁמִינִי

בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן — הַנְּמוּכָה שֶׁבַּבְּקָעוֹת, אֶרֶץ מַיִם רַבִּים, מְקוֹרוֹת כֹּחַ וָאוֹר, אֶרֶץ הַיְרָקוֹת הַמַּבְכִּירִים, אֶרֶץ אוֹצָרוֹת

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

הַנְּמוּכָה שֶׁבַּבְּקָעוֹת

אֶת הַפֶּרֶק הַזֶּה תִּכְתֹּב בְּעַצְמְךָ בְּעֶזְרַת הָעֲבוֹדוֹת הַבָּאוֹת:

עֲבוֹדָה א׳

1) קְרָא אֶת „הֲתֵדַע?" שֶׁבְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי בַּעֲבוֹדוֹת הַהֲכָנָה בְּשַׁעַר הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן.

2) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

עֲבוֹדָה קָשָׁה וַחֲשׁוּבָה

קְרָא פַּעֲמַיִם בְּטֶרֶם תִּגַּשׁ לַעֲשׂוֹתָהּ!

עֲבוֹדָה ב׳

1) עֲבֹר עַל הַמַּפָּה וּמְצָא אֶת הַבִּקְעָה, הַחוֹצָה אֶת כָּל הָאָרֶץ לְאָרְכָּהּ. מָצָאתָ? רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: הַבִּקְעָה, הַחוֹצָה אֶת כָּל הָאָרֶץ לְאָרְכָּהּ, נִקְרֵאת ——— הִיא מַתְחִילָה בְּ——— בַּצָּפוֹן, נִמְשֶׁכֶת בְּ——— בַּדָּרוֹם וּמִסְתַּיֶּמֶת בַּמַּפָּה בְּ——— בִּקְצֵה הַדָּרוֹם.

2) הַסַּע אֶצְבָּעֲךָ בַּמַּפָּה מֵעַכּוֹ לִיסוֹד־הַמַּעֲלָה, הַנִּמְצֵאת עַל שְׂפַת ——— סַע בַּדֶּרֶךְ, אַל תָּסוּר מִמֶּנָּה. עָשִׂיתָ?

3) וְזֹאת תַּעֲשֶׂה בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: א) רְשֹׁם לְךָ קַו מְאֻזָּן. קְרָא לוֹ בְּשֵׁם: פְּנֵי הַיָּם. סַמֵּן בְּקָצֵהוּ אֶת עַכּוֹ, הַנִּמְצֵאת עַל שְׂפַת הַיָּם. הַסַּע אֶצְבָּעֲךָ עַל פְּנֵי הַמַּפָּה בַּדֶּרֶךְ לִיסוֹד־הַמַּעֲלָה כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ. עָבַרְתָּ עִיר גְּבוֹהָה מְאֹד בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. הֲלֹא? מַה גָּבְהָהּ מֵעַל הַיָּם? מָצָאתָ? זְכֹר אֶת הַמִּסְפָּר. בְּמֶרְחָק יָדוּעַ מֵעַכּוֹ רְשֹׁם לְךָ קַו נִצָּב עַל הַקַּו הַמְאֻזָּן, גָּבְהוֹ יִהְיֶה: מִילִימֶטֶר אֶחָד לְכָל עֲשָׂרָה מֶטֶר מִן הַמִּסְפָּר שֶׁמָּצָאתָ. בִּקְצֵה הַקַּו הַזֶּה לְמַעְלָה רְשֹׁם אֶת שֵׁם הָעִיר, שֶׁהִיא גְּבוֹהָה כָּל כָּךְ. ב) סַע הֶלְאָה עַד הַגִּיעָךְ לִיסוֹד־הַמַּעֲלָה.

מַה גָּבְהָהּ מֵעַל פְּנֵי הַיָּם הַגָּדוֹל? מָצָאתָ? הַצֵּב גַּם לָהּ קַו נִצָּב עַל הַקַּו הַמְּאֻזָּן. גָּבְהוֹ יִהְיֶה: מִילִימֶטֶר אֶחָד לְכָל עֶשְׂרָה מֶטֶר שֶׁמָּצָאתָ.

4) וְעַתָּה — נְסִיעָה מֵחֵיפָה לְטִבֶּרְיָה. בְּכְבִישׁ חֵיפָה—טִבֶּרְיָה. עֲשֵׂה בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה בְּאוֹתוֹ הָעַמּוּד אֶת אֲשֶׁר לִמַּדְתִּיךָ לַעֲשׂוֹת בְּסָעִיף 3א. וּמַה תַּעֲשֶׂה לְטִבֶּרְיָה? הֵיכָן תִּרְשְׁמֶנָּה? עַל פְּנֵי הַקַּו הַמְּאֻזָּן? מִמַּעַל לוֹ? מִתַּחְתָּיו? קְרָא:

5) מְצָא אֶת הַמִּסְפָּר הָרָשׁוּם עַל יָם כִּנֶּרֶת בְּמַפָּתְךָ. מָצָאתָ? שִׂים לִבְּךָ אֶל הַסִּמָּן שֶׁלְּפְנֵי הַמִּסְפָּר. הֲדוֹמֶה הוּא לַסִּמָּן שֶׁמָּצָאתָ עַל יַד הַמִּסְפָּרִים הַנְּתוּנִים בֶּהָרִים? סִמָּן שֶׁל ——— הוּא. שִׂים אֶל לֵב: סִמָּן+קְבוּעִ חֲכָמִים לְסִמּוּן גָּבְהָם שֶׁל מְקוֹמוֹת מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם. וְסִמָּן—לְסִמּוּן מְקוֹמוֹת נְמוּכִים, הַנִּמְצָאִים מִתַּחַת לִפְנֵי הַיָּם.

וְעַתָּה — הֵיכָן תִּרְשֹׁם אֶת טִבֶּרְיָה? מֵעַל לַקַּו הַמְּאֻזָּן? עַל פָּנָיו? אוֹ מִתַּחְתָּיו? מָצָאתָ? רְשֹׁם אֶת טִבֶּרְיָה ——— לַקַּו מִילִימֶטֶר אֶחָד לְכָל 10 מֶטֶר שֶׁמָּצָאתָ. רְשֹׁם בַּמַּפָּה.

6) וְעַתָּה — נְסִיעָה מִתֵּל־אָבִיב וּלְיָם הַמֶּלַח. בַּכְּבִישׁ. אַל תָּסוּר מִמֶּנּוּ. עֲשֵׂה בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ קֹדֶם בְּאוֹתוֹ הַדַּף.

עֲבוֹדָה ג׳

רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

1) בְּמִסְעוֹתַי עַל פְּנֵי הַמַּפָּה בַּעֲבוֹדָה ב׳ יָצָאתִי מִן הֶעָרִים: עַכּוֹ, חֵיפָה, תֵּל־אָבִיב, שֶׁגָּבְהָן כְּגֹבַהּ ———.

2) עָבַרְתִּי בֶּהָרִים אֶת הָעִיר ——— שֶׁגָּבְהָהּ ——— מ׳ מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם.
עָבַרְתִּי בֶּהָרִים אֶת הָעִיר ——— שֶׁגָּבְהָהּ ——— מ׳ מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם.
עָבַרְתִּי בֶּהָרִים אֶת הָעִיר ——— שֶׁגָּבְהָהּ ——— מ׳ מֵעַל לִפְנֵי הַיָּם.

3) הִגַּעְתִּי בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן אֶל הַמּוֹשָׁבָה ——— הַנִּמְצֵאת ——— לִפְנֵי הַיָּם.

הִגַּעְתִּי בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן אֶל הָעִיר _____ הַנִּמְצֵאת _____ לִפְנֵי הַיָּם.

הִגַּעְתִּי בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן אֶל הָעִיר _____ הַנִּמְצֵאת _____ לִפְנֵי הַיָּם.

4) מַה לָּמַדְתָּ מִכָּל זֶה עַל בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן? רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

רֹב הַמְּקוֹמוֹת שֶׁבְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן נִמְצָאִים ___ לִפְנֵי הַיָּם. בְּיָם סוּמְכֵי (בְּגֹבַהּ, מֵעַל, מִתַּחַת לִפְנֵי הַיָּם) הִיא _____ בְּיָם כִּנֶּרֶת? בַּדָּרוֹם הִיא _____. בְּיָם הַמֶּלַח? בַּצָּפוֹן הִיא _____

5) הֲתוּכַל לְסַכֵּם אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מִן הָעֲבוֹדוֹת ב׳, ג׳?

הֲתֵדַע?

חֶלְקָהּ הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר שֶׁל בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן הוּא הַמָּקוֹם הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר עַל פְּנֵי כָּל כַּדּוּר הָאָרֶץ.

הֵיכָן הוּא?

עֲבוֹדָה ד׳

לְהָלָן נְתוּנִים לְפָנֶיךָ קְטָעִים מִיּוֹמָנוֹ שֶׁל אַבְשָׁלוֹם, שֶׁעָשָׂה כַּמָּה יָמִים בִּטְבֶרְיָה.

1) קְרָא אֶת הַקְּטָעִים בְּעִיּוּן. מֵהֶם תִּלְמַד מַשֶּׁהוּ עַל: א) טְבֶרְיָה, ב) חַמֵּי טְבֶרְיָה, ג) סְבִיבוֹת טְבֶרְיָה, וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָשׁוּב: ד) כֵּיצַד קָרָה הַדָּבָר, שֶׁבִּקְעַת הַיַּרְדֵּן נְמוּכָה מִפְּנֵי הַיָּם.

2) כְּתֹב חִבּוּר לְפִי הַתְּכְנִית הַנְּתוּנָה בְּסָעִיף 1. מְסֹר אוֹתוֹ לְהַנְהָה לַמּוֹרֶה. הַעְתִּיקֵהוּ אֶל תּוֹךְ מַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

3) הוֹסֵף עָלָיו כַּמָּה צִיּוּרִים, אִם יוֹדֵעַ צַיֵּר אָתָּה.

פֶּרֶק שֵׁנִי

שְׁבוּעִים בְּטִבֶּרְיָה

(מִיּוֹמָנוֹ שֶׁל אַבְשָׁלוֹם הַצּוֹפֶה)

א׳ בְּנִיסָן

מִשֶּׁנִּגְלָה לְפָנַי יָם הַחֲמוּדוֹת הַקָּטָן, הֶעָטוּר הָרִים מִכָּל עֲבָרָיו, שׁוּב לֹא יָכֹלְתִּי לְשֶׁבֶת תַּחְתָּי. קָפַצְתִּי מִמְּקוֹמִי לְהַשְׁקִיף עָלָיו וְעַל סְבִיבָתוֹ. יַמַּת כִּנֶּרֶת הָיְתָה חֲלָקָה, אַף קֶמֶט קַל לֹא נִרְאָה בְּפָנֶיהָ, וְכֹה עֲמֻקָּה הָיְתָה. הַשִּׂיחָה בָּאוֹטוֹ נִפְסְקָה. גַּם אַבָּא וְכָל הַגְּדוֹלִים, שֶׁהָיוּ שְׁקוּעִים בְּשִׂיחָה עַל עֲבוֹדָה וַעֲסָקִים וְעַל הַחֲדָשׁוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת בָּעִתּוֹן, נָעֲצוּ עֵינֵיהֶם בַּיַּמָּה הַקְּטַנָּה וְשָׁתְקוּ. חָשַׁבְתִּי בְּלִבִּי: אִלּוּ לֹא הִשְׁתְּרְעָה כִּנֶּרֶת שָׁם לְמַטָּה לְמַטָּה, בְּעֵמְקֵי הַבִּקְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת, הָיְתָה סְבִיבָה זוֹ קוֹדֶרֶת וַעֲצוּבָה מְאֹד, הָאֲדָמָה חוּמָה־כֵּהָה, כֵּהָה מְאֹד, וּסְלָעִים שְׁחוֹרִים וְקוֹדְרִים. וְעַל כֵּן? עַל כֵּן אָהַבְתִּי אֶת כִּנֶּרֶת מִן הָרֶגַע הָרִאשׁוֹן לְרָאוֹתִי אוֹתָהּ.

מִימִין לַכְּבִישׁ הִתְנוֹסֵס לוּחַ גָּדוֹל, בּוֹלֵט לְעַיִן, וְעָלָיו הָיָה כָּתוּב בְּאוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת: „פְּנֵי הַיָּם.“

„אָנוּ יוֹרְדִים, בְּנִי, עוֹד מְעַט נִמְצָא מִתַּחַת לִשְׂפַת הַיָּם בְּתֵל־אָבִיב,“ אָמַר אַבָּא.

„וְעוֹד כַּמָּה נֵרֵד?“ שָׁאַלְתִּי.

„עַד מָאתַיִם וּשְׁמוֹנָה מֶטֶר מִתַּחַת לִפְנֵי הַיָּם,“ אָמַר אַבָּא.

הָאוֹטוֹ יָרַד וְיָרַד. הָעֲיָרָה הַקּוֹדֶרֶת, הַשּׁוֹכֶנֶת כֹּה עָמֹק עַל שִׂפַּת הַיָּם לְרַגְלֵי הֶהָרִים הַזְּקוּפִים, הָלְכָה וְגָדְלָה מֵרֶגַע לְרֶגַע. מִשֶּׁנִּכְנַסְנוּ לְטִבֶּרְיָה יָרַד עָלֵינוּ הַלַּיְלָה.

ב׳ בְּנִיסָן

לוּלֵא יָדַעְתִּי, כִּי טִבֶּרְיָה עִיר מַרְפֵּא הִיא, הָיִיתִי מִתְפַּלֵּא לְמַרְאֵה הַמִּלּוֹנוֹת, סִדְרֵיהֶם, וְהָאֲנָשִׁים הַמְּרֻבִּים הַמִּתְאַכְסְנִים בָּהֶם.

טְבֶרְיָה עֲיָרָה הִיא. בְּסַךְ־הַכֹּל הִיא מוֹנָה כְּ־8.000 תּוֹשָׁבִים, וְאַף עַל פִּי כֵן מְרֻבִּים מְלוֹנוֹתֶיהָ. רַבִּים מִתּוֹשָׁבֶיהָ מִתְפַּרְנְסִים מֵאִכְסוּן הָאוֹרְחִים. הִיא גַם מְשַׁמֶּשֶׁת מֶרְכָּז לְאַנְשֵׁי הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן וּבְקְעַת הַיַּרְדֵּן וְלִכְפָּרִים מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה.

מְלוֹנֶנוּ אַכְסַנְיָה מְצוּיָה הִיא. הָאוֹרְחִים מַרְגִּישִׁים עַצְמָם בּוֹ כִּבְבֵיתָם, מְבַלִּים שָׁעוֹת אֲחָדוֹת מִיּוֹמָם בְּשִׂיחָה נְעִימָה עַל יַד הַשֻּׁלְחָן. אֲנִי יוֹשֵׁב וּמַקְשִׁיב לְשִׂיחוֹת הַגְּדוֹלִים.

הָאֲנָשִׁים הַנִּמְצָאִים בַּמָּלוֹן בָּאוּ מִמְּקוֹמוֹת שׁוֹנִים בָּאָרֶץ: מִירוּשָׁלַיִם וּמִתֵּל־אָבִיב, מִצְּפַת וּמִן הַמּוֹשָׁבוֹת בַּשְּׁפֵלָה וּבַשָּׁרוֹן. רֻבָּם הַגְּדוֹל חוֹלִים בְּמַחֲלַת הָרֶבְמָטִיזְם וּבָאוּ לִמְצוֹא תְּרוּפָה לְמַחֲלָתָם בְּחַמֵּי טְבֶרְיָה. יֵשׁ מֵהֶם שֶׁבָּאוּ מִמִּצְרַיִם וּמֵאֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת סְמוּכוֹת לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

„אֵין בְּאַרְצֵנוּ מַעְיְנוֹת מַרְפֵּא כְּחַמֵּי טְבֶרְיָה, וְהָרוֹפְאִים יְעָצוּנוּ לִנְסֹעַ הֵנָּה," אוֹמְרִים הָאוֹרְחִים מִחוּץ־לָאָרֶץ.

וְהָרֶבְמָטִיזְם מַחֲלָה מְשֻׁנָּה הִיא. אֵין הַחוֹלֶה נִרְאֶה כְּחוֹלֶה כְּלָל. הִנֵּה, לְמָשָׁל, הָאִישׁ מִכְּפַר גִּלְעָדִי, הַלָּן עִמִּי יַחַד בַּחֶדֶר, אִישׁ חָסֹן הוּא, וְאַךְ בְּלֶכְתּוֹ אַתָּה מַרְגִּישׁ, כִּי חוֹלֶה הָאִישׁ. אֵין רַגְלָיו נִשְׁמָעוֹת לוֹ, אוֹמֵר הוּא, וּבַלַּיְלָה הוּא גּוֹנֵחַ וְגוֹנֵחַ.

בֵּין הָאוֹרְחִים מְרֻבִּים הַפּוֹעֲלִים הַחַקְלָאִים מִן הָעֵמֶק וְהַגָּלִיל. שְׁנוֹת הַסֶּבֶל שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם בְּהִתְגּוֹרְרָם בְּאֹהָלִים וּבְצְרִיפִים רְעוּעִים, הֶעֱבוֹדָה בְּיִבּוּשׁ הַבְּצוֹת הֵבִיאוּ עֲלֵיהֶם אֶת מַחֲלַת הָרֶבְמָטִיזְם הָרָעָה.

ג׳ בְּנִיסָן

„אֵינְךָ זָקוּק לִרְחִיצָה בְּחַמֵּי טְבֶרְיָה, הֵן בָּרִיא אַתָּה," אָמַר אַבָּא, „אַף עַל פִּי כֵן בּוֹא וְתִרְחַץ פַּעַם בְּחַמִּים אֵלֶּה, לְמַעַן תֵּדַע." וְאֶת פָּרָשַׁת הָרְחִיצָה בְּחַמֵּי טְבֶרְיָה רָשַׁמְתִּי בְּיוֹמָנִי.

לְחַמֵּי טִבֶּרְיָה הָלַכְנוּ בְּרַגְל. הָיָה בֹּקֶר יָפֶה, הָלַכְנוּ לְאֹרֶךְ יַמַּת כִּנֶּרֶת. הִיא הָיְתָה שְׁקֵטָה. מִשֶּׁקָּרַבְנוּ לַבִּנְיָן שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים הַמֶּרְחַצָּאוֹת רָאִיתִי תְּעָלָה קְטַנָּה, בְּתוֹכָהּ זָרְמוּ מַיִם מִבִּנְיַן הַמֶּרְחַצָּאוֹת אֶל הַיָּם הַסָּמוּךְ מְאֹד לַבִּנְיָן. הַמַּיִם הָיוּ חַמִּים, הֶבֶל עָלָה מֵהֶם. מִיָּד הֵבַנְתִּי כִּי הַמַּיִם הָאֵלֶּה כְּבָר הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶם הַמִּתְרַחֲצִים וְעַתָּה הֵם נִגָּרִים הַיָּמָה. וְאוּלָם כְּשֶׁהִתְבּוֹנַנְתִּי בַּתְּעָלָה רָאִיתִי דָּבָר מְשֻׁנֶּה. הִיא הָיְתָה מְרֻפֶּדֶת שְׁכָבָה יְרוֹקָה צְהַבְהֶבֶת. נָגַעְתִּי בְּחֹמֶר הַשְּׁכָבָה הַזֹּאת, הֵרַחְתִּי בוֹ וְהִנֵּה רֵיחַ גָּפְרִית עוֹלֶה מִמֶּנּוּ.

„תְּעָלָה זוֹ, מִי מָרַח אוֹתָהּ בְּחֹמֶר נוֹתֵן רֵיחַ זֶה, אַבָּא?"

„תֵּדַע," אָמַר לִי אַבָּא, „שֶׁסְּגֻלָּתָם שֶׁל הַמַּיִם הָאֵלֶּה, לִהְיוֹת מִי יְשׁוּעָה וּמַרְפֵּא לַאֲנָשִׁים חוֹלִים, לֹא בַּמַּיִם עַצְמָם הִיא אֶלָּא בְּחֻמָּרִים שֶׁנִּמְסוּ בְּתוֹכָם. הֵן הִמְתַּקְתָּ אֶת כּוֹס הַתֵּה שֶׁלְּךָ לֹא פַּעַם, הֲלֹא? וּמָה הָיָה לַסֻּכָּר שֶׁהֵמַסְתָּ בַּתֵּה לְאַחַר שֶׁהִצְטַנֵּן הַתֵּה?"

„הַסֻּכָּר שֶׁנִּמַּס בַּמַּיִם הַחַמִּים שָׁקַע עַל קַרְקָעִית הַכּוֹס כְּשֶׁהִצְטַנְּנוּ הַמַּיִם," עָנִיתִי.

„נָכוֹן," אָמַר אַבָּא, „מַיִם חַמִּים מְמִסִּים חֻמָּרִים קָשִׁים וּמוּצָקִים, וּמַיִם קָרִים — הַרְבֵּה פָּחוֹת מֵהֶם, וְעַל כֵּן שׁוֹקְעִים הַחֻמָּרִים שֶׁנִּמְסוּ בְּמַיִם חַמִּים לְאַחַר שֶׁהִצְטַנְּנוּ הַמַּיִם וְהָיוּ שׁוּב לְמַיִם קָרִים. גַּם הַחֻמָּרִים שֶׁנִּמְסוּ בַּמַּיִם הַחַמִּים כָּאן שׁוֹקְעִים עַל קַרְקַע הַתְּעָלָה וְעַל קִירוֹתֶיהָ."

„וּמָה הֵם הַחֻמָּרִים הָאֵלֶּה?" שָׁאַלְתִּי.

„הֵן הֵרַחְתָּ אֶת רֵיחַ הַגָּפְרִית, הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם גָּפְרִית. וְחוּץ מִזֶּה, גַּם עַפְרוּת בַּרְזֶל שֶׁנִּמְסוּ בַּמַּיִם, מֶלַח וְעוֹד חֻמָּרִים, שֶׁעֲדַיִן אֵינְךָ מַכִּיר אוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לָמַדְתָּ עֲדַיִן חִימִיָּה."

„וְהָרוֹחֵץ בַּמַּיִם הָאֵלֶּה מַבְרִיא מִמַּחֲלַת הָרֶבְמָטִיזְם?" שָׁאַלְתִּי.

„כֵּן," עָנָנִי אַבָּא, „הַחֻמָּרִים הַנִּתְּנִים בַּמַּיִם הֵם הַמַּרְפְּאִים. וְלֹא רַק אֶת מַחֲלַת הָרֶבְמָטִיזְם — גַּם מַחֲלוֹת אֲחֵרוֹת הֵם מְרַפְּאִים."

מְעַט מִן הַמַּיִם בָּא אֶל פִּי... פִּי, פִּי! מֵי הַיָּם הַגָּדוֹל בֹּשֶׂם הֵם לְעֻמָּתָם. בְּר... בְּר... מַה מָרִים הֵם, וּמַה נוֹרָא טַעְמָם...

וְאַךְ הַמִּקְרֶה הַמְבַדֵּחַ שֶׁקָּרָה בְּמִקְוֵה הַמַּיִם הַגָּדוֹל בִּשְׁעַת הָרְחִיצָה הִשְׁכִּיחַנִי אֶת טַעַם הַמַּיִם; נַעַר צְפָתִי, שֶׁלֹּא רָחַץ, כַּנִּרְאֶה, מִיָּמָיו בַּיָּם, נִסָּה לְסַבֵּן אֶת רֹאשׁוֹ בְּגוּשׁ סַבּוֹן גָּדוֹל בְּעָמְדוֹ בְּתוֹךְ הַמַּיִם. הַנַּעַר שִׁפְשֵׁף וְשִׁפְשֵׁף אֶת רֹאשׁוֹ, אַךְ עָמְלוֹ יָצָא לְבַטָּלָה — הַסַּבּוֹן לֹא הֶעֱלָה אַף מַשֶּׁהוּ שֶׁל קֶצֶף. מְבַדֵּחַ הָיָה הַמַּחֲזֶה. מִלֵּאנוּ פִּינוּ צְחוֹק. וּכְשֶׁבֵּאַרְתִּי לוֹ, כִּי מַיִם הַמְּכִילִים חֲמָרִים שֶׁנָּמַסּוּ בָּהֶם, אֵינָם מַקְצִיפִים אֶת הַסַּבּוֹן, צָחַק גַּם הוּא אִתָּנוּ. נַעַר טוֹב. „לְמַיִם כָּאֵלֶּה," אָמַרְתִּי לוֹ, „יִקְרְאוּ מַיִם קָשִׁים." „אֲבָל אֲנִי רוֹצֶה לַחֲפוֹף אֶת רֹאשִׁי לִכְבוֹד שַׁבָּת!" קָרָא הַנַּעַר שׁוּב, וְהַכֹּל צָחָקוּ.

ה׳ בְּנִיסָן

לְאַחַר שֶׁהֵפַגְנוּ מְעַט אֶת חֹם גּוּפֵנוּ וְיָצָאנוּ מִבִּנְיַן הַמֶּרְחֲצָאוֹת לַאֲוִיר הָעוֹלָם, בִּקַּשְׁתִּי מֵאָבִי תְּשׁוּבָה עַל שְׁאֵלָה אַחַת, שֶׁנִּקְרָה כָּל הַזְּמָן בְּמֹחִי. מַיִם „נִפְלָאִים" אֵלֶּה, כֵּיצַד נִתְחַמְּמוּ, כֵּיצַד נָמַסּוּ בָּהֶם הֶחֲמָרִים הַטּוֹבִים, הַמְרַפְּאִים מַחֲלוֹת?

„הַסְכֵּת אֵפוֹא, בְּנִי, וּשְׁמַע," אָמַר אַבָּא:

„מַעְיָנוֹת, הַשּׁוֹפְעִים מַיִם חַמִּים רְווּיִם חֲמָרִים מוּצָקִים, נִקְרָאִים מַעְיָנוֹת מִינֵרָלִיִּים. חַמֵּי טְבֶרְיָה, שֶׁאַךְ עַתָּה רָחַצְתָּ בָּהֶם, שׁוֹפְעִים מֵחֲמִשָּׁה מַעְיָנוֹת. כֵּיצַד נִתְחַמְּמוּ הַמַּיִם, שָׁאַלְתָּ? עַל הָאֵשׁ שֶׁבְּבֶטֶן הָאֲדָמָה סִפַּרְתִּי לָךְ (בְּסִפּוּר „הָאֶבֶן הַשְּׁחוֹרָה", רְאֵה בְּשַׁעַר הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן). וְזוֹ הָאֵשׁ הִיא הַמְחַמֶּמֶת אֶת הַמַּיִם. מִתְּחִלָּתָם הָיוּ גַם הֵם מֵי גְשָׁמִים, שֶׁחָדְרוּ דֶרֶךְ סְדָקִים עֲמֻקִּים מְאֹד עַד מַעֲמַקֵּי הַמַּעֲמַקִּים שֶׁבָּאֲדָמָה. מִשֶּׁפָּגְעוּ שָׁם בְּחֶשְׁכַת הַמַּעֲמַקִּים בָּאֵשׁ הָרוֹתַחַת, נִתְחַמְּמוּ. וּכְדֶרֶךְ הַמַּיִם, הַפּוֹרְצִים לְמַעְלָה בְּהִתְחַמְּמָם מְאֹד בַּקֻּמְקוּם, כֵּן גַּם הַמַּיִם

הָאֵלֶּה. אַף הֵם שִׁנּוּ אֶת דַּרְכָּם וְחָזְרוּ אֶל אֲוִיר הָעוֹלָם. בְּדַרְכָּם עָבְרוּ שִׁכְבוֹת אֲדָמָה הַמְּכִילוֹת גָּפְרִית, בַּרְזֶל, מֶלַח, וְכַדּוֹמֶה, וְהֵמַסּוּ אֶת הֶחָמָרִים הָאֵלֶּה. וַהֲרֵי הֵם חוֹזְרִים אֵלֵינוּ חַמִּים וּרְווּיִים חָמְרֵי מַרְפֵּא."

הִרְהַרְתִּי קֶצֶת וְאַחַר אָמַרְתִּי:

„מַזָּל מְיֻחָד לָהּ לִטְבֶרְיָה שֶׁבְּקִרְבָתָהּ נִמְצָאִים סְדָקִים עֲמֻקִּים כָּל כָּךְ, אִלּוּ הָיוּ אֵלֶּה בְּתֵל־אָבִיב, אוֹ בְּקִרְבָתָהּ, כַּמָּה הָיִינוּ שְׂמֵחִים עַל הָאוֹצָר הַזֶּה."

אַבָּא חִיֵּךְ וְעָנָה:

„לֹא מַזָּלָהּ שֶׁל טִבֶרְיָה הִיא בִּלְבָד, אֶלָּא מַזָּלָהּ שֶׁל כָּל בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן. בִּכְלָל מְרֻבִּים הַמַּעְיָנוֹת הַמִּינֶרָלִיִּים בַּבִּקְעָה הַזֹּאת. הִנֵּה נִמְצָאִים מַעְיָנוֹת חַמִּים בְּזַרְקָא, וְגַם בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ מֵהֶם שֶׁכְּבָר פָּג חֻמָּם וְהִצְטַנְּנוּ."

„נִמְצֵאתִי לָמֵד," אָמַרְתִּי, „שֶׁסְּגֻלָּה מְיֻחֶדֶת לְבִקְעַת הַיַּרְדֵּן לְהַקִּיר מַיִם חַמִּים מִבֶּטֶן הָאֲדָמָה. אָכֵן, אֶרֶץ מְלֵאָה סְדָקִים עֲמֻקִּים הִיא בִּקְעָה נִפְלָאָה זוֹ."

„כֵּן," אָמַר אַבָּא, „צָדַקְתָּ."

„וּמַדּוּעַ הִיא מְלֵאָה סְדָקִים?" שָׁאַלְתִּי.

„גַּם זֹאת אֲבָאֵר לְךָ, בְּנִי, אִם כִּי עֲדַיִן צָעִיר לָיָמִים אַתָּה וְלֹא תּוּכַל לְהָבִין אֶת הָעִנְיָן כֻּלּוֹ.

לִפְנֵי יָמִים רַבִּים, רַבִּים מְאֹד, קָרָה דָּבָר בַּמָּקוֹם הַזֶּה, הַנִּקְרָא כַּיּוֹם בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן.

יִתָּכֵן כִּי בַּמָּקוֹם הַזֶּה הָיוּ הָרִים גְּבוֹהִים מְאֹד, הַגְּבוֹהִים בְּיוֹתֵר בָּאָרֶץ.

וְאוּלָם בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן שָׁקְעָה רְצוּעָה אֲרֻכָּה שֶׁל שִׁכְבוֹת הַסְּלָעִים הַתַּחְתּוֹנוֹת, יְסוֹדוֹת הֶהָרִים, אֶל בֶּטֶן הָאֲדָמָה, וְאִתָּן הֶהָרִים. וּלְאֹרֶךְ

כָּל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל נוֹצַר שֶׁקַע עָמֹק מְאֹד. הֲלֹא הוּא הַשֶּׁקַע שֶׁבּוֹ אָנוּ נִמְצָאִים עַתָּה: שֶׁקַע הַיַּרְדֵּן."

„וּמֵאָז נִשְׁאֲרוּ סְדָקִים בַּבְּקָעָה הַזֹּאת?" שָׁאַלְתִּי.

„כֵּן," אָמַר אַבָּא.

הַדְּבָרִים שֶׁסִּפֵּר לִי אַבָּא הָיוּ נִפְלָאִים בְּעֵינַי, וְכָל הַדֶּרֶךְ לֹא יָכֹלְתִּי לְהַסִּיחַ דַּעְתִּי מֵהֶם. כְּשֶׁעָלִיתִי עַל מִשְׁכָּבִי בַּלַּיְלָה עָצַמְתִּי עֵינַי וְנִסִּיתִי לְתָאֵר לִי כֵּיצַד קָרָה הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה.

אִלּוּ יָכֹלְתִּי לְצַיֵּר בִּצְבָעִים אֶת הַתְּמוּנָה, הָיִיתִי קוֹרֵא לָהּ בְּשֵׁם: „הָרִים שׁוֹקְעִים".

ז׳ בְּנִיסָן

הַיּוֹם שׁוֹטַטְנוּ, אֲנִי וְאַבָּא, בְּסִמְטוֹתֶיהָ הָעֲקַלְקַלּוֹת שֶׁל טְבֶרְיָה הָעַתִּיקָה. „בְּשָׁעַת הַפְּנַאי," אָמַר אַבָּא, „אֵין דָּבָר חָבִיב עָלַי מִשּׁוּט בְּסִמְטָאוֹת צָרוֹת וַעֲקַלְקַלּוֹת שֶׁל עָרִים עַתִּיקוֹת."

„כְּלוּם כָּל כָּךְ עַתִּיקָה הָעִיר הַזֹּאת? וְחוֹמָתָהּ הַקּוֹדֶרֶת, שֶׁפְּרָצוֹתֶיהָ מְרֻבּוֹת, הַאַף הִיא עַתִּיקָה כָּל כָּךְ?" שָׁאַלְתִּי.

„חוֹמָה זוֹ אֵינָהּ עַתִּיקָה בְּיוֹתֵר," אָמַר אַבָּא. „מוֹשֵׁל עַרְבִּי בָּנָה אוֹתָהּ לִפְנֵי מֵאוֹתַיִם שָׁנָה בְּעֵרֶךְ. הוּא גַּם חִדֵּשׁ אֶת הָעִיר. אֲבָל מְיַסְּדָהּ הָרִאשׁוֹן הָיָה נָסִיךְ יְהוּדִי. אֶת הוֹרְדוֹס הַמֶּלֶךְ הֵן תִּזְכֹּר?"

„אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הָאֱדוֹמִי, שֶׁבָּנָה אֶת קֵיסַרְיָה?"

„כֵּן. בְּמוֹתוֹ חִלֵּק אֶת הָאָרֶץ לְבָנָיו, וְאֶחָד מֵהֶם בָּנָה עִיר עַל שְׂפַת יָם כִּנֶּרֶת וְקָרָא לָהּ בְּשֵׁם טְבֶרְיָה עַל שֵׁם קֵיסַר רוֹמָאִי אֶחָד, שֶׁשְּׁמוֹ הָיָה טִבֶּרְיוּס קֵיסָר."

„הָלַךְ הַבֵּן בְּדַרְכֵי אָבִיו," אָמַרְתִּי. „גַּם הוּא מִכַּסְּפָם שֶׁל יְהוּדִים בָּנָה עָרִים לְרוֹמָאִים וְלִיוָנִים."

„כֵּן, בְּנִי," אָמַר אַבָּא, „הָאָב בָּנָה אֶת קֵיסַרְיָה, וְהַבֵּן—אֶת טְבֶרְיָה.

וְכַאֲשֶׁר לֹא אָהֲבוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת קֵיסַרְיָה כָּךְ לֹא אָהֲבוּ אֶת טִבֶּרְיָה וְהִתְרַחֲקוּ מִמֶּנָּה בַּזְּמַן הָרִאשׁוֹן לְהִוָּסְדָהּ, וְרַק אַחַר כָּךְ הִתְיַשְּׁבוּ בָּהּ יְהוּדִים רַבִּים וַתְּהִי לְעִיר יְהוּדִית וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים בְּיִשְׂרָאֵל יָשְׁבוּ בָּהּ, וּבָהּ נֶחְתְּמָה הַמִּשְׁנָה."

לַאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר נֶהֱנֵיתִי הֲנָאָה גְּדוֹלָה מִתִּיּוּרֵנוּ בַּסִּמְטָאוֹת הַצָּרוֹת וְהָעֲקַלְקַלּוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבְּנְיָנִים הַקּוֹדְרִים, הַבְּנוּיִים כֻּלָּם אַבְנֵי בָּשְׁנִית שְׁחוֹרָה, לֹא נִבְנוּ לְפִי תָּכְנִית בְּמִשְׁטָר וָסֵדֶר.

מִשֶּׁיָּצָאנוּ מִן הָעִיר אָמַרְתִּי לְאַבָּא:

„עַתָּה, אַבָּא, נַעֲלֶה לִשְׁאוֹף אֲוִיר צַח בְּקִרְיַת־שְׁמוּאֵל, הַשְּׁכֵנָה הָעִבְרִית הַנָּאָה שֶׁבְּטִבֶּרְיָה."

וְאַבָּא נָעַץ בִּי זוּג עֵינַיִם וְאָמַר: „גַּם טִבֶּרְיָה עַצְמָהּ עִיר עִבְרִית הִיא. רֻבָּהּ הַגָּדוֹל יְהוּדִים, וְאַף רֹאשׁ הָעִיר יְהוּדִי הוּא!"

עֲבוֹדָה ה'

1) הוֹסֵף עַל חִבּוּרְךָ „טִבֶּרְיָה" וּסְבִיבוֹתֶיהָ וּבְקֶעֶת הַיַּרְדֵּן מַשֶּׁהוּ עַל הַדָּגִים שֶׁבָּיָּם הַכִּנֶּרֶת.

2) בִּידִיעַת הַמּוֹלֶדֶת, חֵלֶק א', עַמּוּד 180, כְּתוּבָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת:

1) חָקוֹר, מֵאַיִן מוּבָאִים הַדָּגִים הַטְּרִיִּים לִמְקוֹם מְגוּרֶיךָ?

2) בְּאֵיזוֹ עוֹנָה מֵעוֹנוֹת הַשָּׁנָה מַרְבִּים אַנְשֵׁי מְקוֹמְךָ לֶאֱכֹל דָּגִים? מַדּוּעַ?

3) הַיְדוּעִים לְךָ מִינִים שׁוֹנִים שֶׁל דָּגִים וּשְׁמוֹתֵיהֶם?

4) רוֹצֶה אַתָּה לָדַעַת דָּג טָהוֹר מַהוּ וְאֵיזֶה הַדָּג הַטָּמֵא? קְרָא בְּחוּמָשׁ וַיִּקְרָא י"א, אֶת הַפְּסוּקִים ט'—י"ב.

הֲתֵדַע?

1) בְּנֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל מוֹצִיאִים בְּכָל שָׁנָה, בְּמֶמְצָע, כִּשְׁמוֹנִים אֶלֶף לִירָה עַל דָּגִים טְרִיִּים, כְּבוּשִׁים וּמְלוּחִים, הַמּוּבָאִים מִחוּץ־לָאָרֶץ.

2) הַאִם רְחוֹקִים אָנוּ מִן הַיָּם עַד כִּי נָבִיא דָּגֵינוּ מֵאֲרָצוֹת רְחוֹקוֹת? גַּם שֶׁמֶן גַּם מֶלַח לָנוּ בְּשֶׁפַע לְכִבּוּשָׁם וְשִׁמּוּרָם. לָמָּה נְבַזְּבֵז אֶת כַּסְפֵּינוּ לְחוּץ־לָאָרֶץ? הֲתֵדַע?

רַבִּים הַדָּגִים הַשּׁוֹרְצִים בְּיָם כִּנֶּרֶת. אִם יִנָּטְעוּ חוֹפָיו, וְיֵעָשֶׂה לְיָם כִּנֶּרֶת כָּל הַדָּרוֹשׁ לְיַמָּה שׁוֹרֶצֶת דָּגִים, יִרְבּוּ דָגָיו, עַד כִּי יַסְפִּיקוּ לְכָל הַיִּשּׁוּב כֻּלּוֹ.

עֲבוֹדָה ו׳

1) לְמַד לְפִי הַמַּפָּה לִרְשֹׁם אֶת צוּרַת כִּנֶּרֶת. מַה צּוּרָתָהּ?

2) מְדֹד בַּמַּפָּה אֶת אָרְכָּהּ הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר. מָה רָחְבָּהּ בְּק״מ? וְאָרְכָּהּ? עָמְקָהּ הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר 48 מֶטֶר.

3) בַּחוֹבֶרֶת „עַל פְּנֵי יָם כִּנֶּרֶת" (חוֹבֶרֶת ט׳ בְּחוֹבְרוֹת „מוֹלַדְתֵּנוּ") תִּמְצָא עוֹד פְּרָטִים עַל כִּנֶּרֶת. קְרָא אוֹתָהּ.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

עֲנָבִים בַּפֶּסַח

הָיָה זֶה יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל לִמּוּדִים לְאַחַר חֹפֶשׁ הַפֶּסַח. בְּשִׁעוּר הַמּוֹלֶדֶת בְּמַחְלְקָה ד׳ סִפְּרוּ הַכֹּל עַל מַה שֶׁרָאוּ וּמַה שֶׁשָּׁמְעוּ, וּכְשֶׁסִּפֵּר חֲנוֹךְ הַקָּטֹן עַל מַה שֶׁרָאָה בְּחֹל־הַמּוֹעֵד בְּשָׁעַת הַטִּיּוּל לִיְרִיחוֹ, קָמָה דּוּמִיָּה בַּמַּחְלָקָה.

וּמָה רָאָה חֲנוֹךְ?

בֹּסֶר עֲנָבִים רָאָה בִּיְרִיחוֹ בְּחֹל־הַמּוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח, בְּעֵינָיו רָאָה אוֹתָם. נָכוֹן הוּא לְהִשָּׁבַע עַל כָּךְ. הַכֹּל נָשְׂאוּ עֵינֵיהֶם אֶל הַמּוֹרֶה וְחִכּוּ לְמוֹצָא פִּיו: הֲיִתְּכֵן הַדָּבָר אִם לֹא.

הַמּוֹרֶה הִרְהֵר רֶגַע אֶחָד וְאָמַר:

„וַדַּאי, בֹּסֶר עֲנָבִים בִּיְרִיחוֹ בַּפֶּסַח יִתְּכֵן וְיִתְּכֵן..."

„הֵן עֲדַיִן לֹא פָּרְחָה הַגֶּפֶן?" שִׁסַּע יוֹסֵף אֶת הַמּוֹרֶה.

„אֵיפֹה?" שָׁאַל הַמּוֹרֶה.

„בְּרֵאשׁוֹן, בִּרְחֹבוֹת וּבְכָל מוֹשְׁבוֹת הַשְּׁפֵלָה. הֵן אַךְ בְּאִיר תִּפְרַח, וּבְכָל הַכְּרָמִים יַתְחִיל הַבָּצִיר בְּסוֹף תַּמּוּז וּבְרֵאשִׁית אָב."

„נָכוֹן," אָמַר הַמּוֹרֶה. „וְאוּלָם—הֶאָכֵל מִישֶׁהוּ מִכֶּם עֲנָבִים בְּסוֹף הַקַּיִץ? מִי שֶׁאָכַל יַצְבִּיעַ."

אֶצְבָּעוֹת רַבּוֹת נִשְׂאוּ בָּאֲוִיר, כִּי רַבִּים הָיוּ בֵּין הַיְלָדִים שֶׁאָכְלוּ עֲנָבִים בְּסוֹף הַקַּיִץ.

„וְאַף מְאֻחָר מִזֶּה," אָמַר שִׁמְעוֹן שֶׁבַח, נַעַר שְׁחַרְחוֹר וְיִפֵּה עֵינָיִם. „בְּחַג הַסֻּכּוֹת שֶׁעָבַר קִשַּׁטְנוּ אֶת סֻכָּתֵנוּ בְּאֶשְׁכּוֹלוֹת עֲנָבִים."

„הֲתֵדַע גַּם מֵהֵיכָן בָּאוּ הָעֲנָבִים הָאֵלֶּה?" שָׁאַל הַמּוֹרֶה.

שִׁמְעוֹן חָשַׁב רֶגַע וְאַחַר אָמַר:

„בְּוַדָּאוּת לֹא אֵדַע, אַךְ מִשֶּׁעַר אֲנִי, כִּי מֵאֶרֶץ הַגֶּפֶן שֶׁבֶּהָרִים בָּאוּ... אוּלַי מִכַּרְמֵי חֶבְרוֹן?

„נְכוֹנָה הַהַשְׁעָרָה," אָמַר הַמּוֹרֶה וְהֵאִיר פָּנָיו לְשִׁמְעוֹן. „וּדְעוּ: כְּבָר קָרְנֵי לְרָאוֹת בֹּסֶר עֲנָבִים בַּגֶּפֶן בְּסוֹף אָב. בְּשָׁעָה שֶׁבְּכַרְמֵי הַשְּׁפֵלָה לֹא נִמְצְאוּ כְּבָר אֲפִילוּ עוֹלְלוֹת."

„אֵיפֹה הָיָה?" שָׁאַל חֲנוֹךְ.

„בִּכְפַר אֶחָד בְּמַעֲלֵה הַחֶרְמוֹן. הַכְּפָר הַהוּא גָּבְהוֹ כְּאֶלֶף מֶטֶר מֵעַל פְּנֵי הַיָּם." וְהַמּוֹרֶה חִיֵּךְ.

„נִמְצֵאתִי לָמֵד מִדִּבְרֵי הַמּוֹרֶה," אָמַר חֲנוֹךְ, „כִּי בִּמְקוֹמוֹת גְּבוֹהִים יְאַחֲרוּ הָעֲנָבִים לְהַבְשִׁיל."

„לֹא רַק הָעֲנָבִים," אָמַר נַעַר אַחֵר. „הַכֹּל מְאַחֵר לְהַבְשִׁיל בִּמְקוֹמוֹת גְּבוֹהִים: גַּם תְּבוּאַת הַשָּׂדֶה וְגַם פְּרִי הָעֵץ..."

עוֹד לֹא כִּלָּה הַנַּעַר לְדַבֵּר אֶת דְּבָרָיו וּמִי שֶׁהוּא קָפַץ מִן הַסַּפְסָלִים הָאַחֲרוֹנִים, וּבְלִי לְטוֹל רְשׁוּת מִן הַמּוֹרֶה קָרָא בְּקוֹל:

„עַתָּה הֲבִינוֹתִי: בִּמְקוֹמוֹת גְּבוֹהִים יְאַחֲרוּ הָעֵצִים לְהַבְשִׁיל אֶת פֵּרוֹתֵיהֶם, וְהַהֵפֶךְ מִזֶּה בַּמְּקוֹמוֹת הַנְּמוּכִים. יְרִיחוֹ הֵן נְמוּכָה מְאֹד מִתַּחַת לִפְנֵי הַיָּם וְעַל כֵּן הִיא מַקְדִּימָה לְהַבְשִׁיל אֶת פֵּרוֹתֶיהָ.“

„וְלֹא רַק בִּירִיחוֹ,“ הוֹסִיף יוֹסֵף, „וַדַּאי כָּךְ כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַנְּמוּכִים שֶׁבְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן.“

„הוּא הַדָּבָר,“ אָמַר הַמּוֹרֶה, „בְּכוּרֵי יְרָקוֹת, בְּכוּרֵי עֲנָבִים וּבְכוּרֵי פֵּרוֹת בִּכְלָל בָּאִים אֵלֵינוּ מִבִּקְעַת הַיַּרְדֵּן. וּמַה, לְדַעְתְּכֶם, הַסִּבָּה לְכָךְ?“

„אֲנִי חוֹשֵׁב,“ אָמַר חָנוּךְ, „שֶׁמְּקוֹמוֹת חַמִּים יוֹתֵר מַבְכִּירִים פֵּרוֹתֵיהֶם וּמְקוֹמוֹת קָרִים יוֹתֵר מְאַחֲרִים לְהַבְשִׁיל אֶת פֵּרוֹתֵיהֶם. הַכְּפָר בְּחֶרְמוֹן גָּבוֹהַּ מְאֹד וְאַקְלִימוֹ בְּוַדַּאי קַר הוּא, עַל כֵּן הוּא מְאַחֵר לְהַבְשִׁיל אֶת פֵּרוֹתָיו. וִירִיחוֹ שֶׁהִיא חַמָּה מְאֹד מַבְכִּירָה פֵּרוֹתֶיהָ.“

„נָכוֹן,“ אָמַר הַמּוֹרֶה.

מֵעַתָּה הֵחֵלּוּ הַיְלָדִים לְסַפֵּר עַל חֻמָּהּ שֶׁל בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן.

יַלְדָּה אַחַת סִפְּרָה: „שָׁנָה נִרְנוּ בִּטְבֶרְיָה. הַחֹם בָּעִיר הַזֹּאת גָּדוֹל כָּל כָּךְ, שֶׁאֵין אָדָם יָשֵׁן בַּקַּיִץ בְּבֵיתוֹ. הַכֹּל יְשֵׁנִים עַל הַגַּגּוֹת. הַמֵּקִיץ בַּבֹּקֶר הַשְּׁכֵם יָכֹל לִרְאוֹת אֶת כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר עַל גַּגּוֹת בָּתֵּיהֶם.“

„סְתָם כָּךְ, תַּחַת כִּפַּת הַשָּׁמַיִם, אוֹ שֶׁהֵם מְקִימִים אֹהָלִים קְטַנִּים עַל גַּגּוֹתֵיהֶם לְמַחֲסֶה מִטַּל?“ שָׁאַל יֶלֶד אֶחָד מִיַּלְדֵי הַכִּתָּה.

„בִּטְבֶרְיָה אֵין כִּמְעַט טַל,“ אָמְרָה הַיַּלְדָּה הַמְסַפֶּרֶת, „מִפְּנֵי שֶׁהַחֹם גָּדוֹל כָּל כָּךְ.“

וְהַמּוֹרֶה הוֹסִיף: „בְּחֶלְקָהּ הַנְּמוּךְ שֶׁל בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן אֵין הַטַּל מָצוּי כְּלָל. מִשּׁוּם כָּךְ אֵין בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן מְגַדֶּלֶת תְּבוּאוֹת קָיִץ.“

כְּשֶׁצִּלְצֵל הַפַּעֲמוֹן אָמַר הַמּוֹרֶה: „סַכְּמוּ בַּבַּיִת בִּכְתָב כָּל אֲשֶׁר לְמַדְתֶּם בַּשִּׂיחָה הַזֹּאת עַל הָעֲנָבִים שֶׁרָאָה חָנוּךְ בַּפֶּסַח. וּדְעוּ: בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן מוּעָטִים גַּם הַגְּשָׁמִים בַּחֹרֶף. הֲתוּכְלוּ לִמְצוֹא אֶת הַסִּבָּה?“

עֲבוֹדָה ז׳

שְׁלֹשָׁה סְעִיפִים בָּהּ. מְצָא אוֹתָם. לֹא מְצָאתָ? קְרָא שֵׁנִית אֶת הַפֶּרֶק „עֲנָבִים בַּפֶּסַח".

פֶּרֶק רְבִיעִי

הַ יַּ רְ דֵּ ן

גַּם אֶת הַפֶּרֶק הַזֶּה תִּכְתֹּב בְּעַצְמְךָ בְּעֶזְרַת הָעֲבוֹדוֹת הַבָּאוֹת:

עֲבוֹדָה ח׳

1) שְׁלֹשָׁה אָבוֹת לַיַּרְדֵּן. מְצָא אוֹתָם. רְשֹׁם.

2) שָׁלֹשׁ יַמּוֹת בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן. מְצָא אוֹתָן. רְשֹׁם.

3) מְדֹד אֶת אָרְכּוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן בְּקַו יָשָׁר מִמּוֹצָאוֹ בְּ_____ וְעַד שִׁפְכּוֹ בְּ_____. מַהוּ אָרְכּוֹ בַּמַּפָּה? בַּמְּציאוּת? רְשֹׁם זֹאת.

4) מְצָאתָ אֶת אָרְכּוֹ בְּקַו יָשָׁר. עַיֵּן בַּמַּפָּה וּרְאֵה מָה רַבִּים פִּתּוּלָיו. הֵאָרֵךְ הוּא יוֹתֵר אִם לֹא? אֶת מִדַּת אָרְכּוֹ הַנְּכוֹנָה תִּמְצָא בַּטַּבְלָה שֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר.

5) קְבַע אֶת שְׁלֹשֶׁת הַגְּשָׁרִים הַחֲשׁוּבִים בְּיוֹתֵר הַמְשַׁמְּשִׁים מַעֲבָר מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מַעֲרָבָה לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה.

עֲבוֹדָה ט׳

תְּלַמֵּדְךָ מַה פֵּרוּשׁ הַמִּלָּה יַרְדֵּן.

1) מַה גְּבַהּ יָם סוּמְכִי מֵעַל פְּנֵי הַיָּם? רְשֹׁם.

2) וְיָם כִּנֶּרֶת? כַּמָּה מֶטְרִים יוֹרְדִים מֵימֵי הַיַּרְדֵּן מִיָּם סוּמְכִי וְעַד יָם כִּנֶּרֶת?

וְעַד יָם הַמֶּלַח? רְשֹׁם.

3) כְּתֹב עַתָּה אֶת הַפֶּרֶק עַל הַיַּרְדֵּן. הַנַּח מָקוֹם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְהוֹסִיף עַל הַיַּרְדֵּן מַשֶּׁהוּ שֶׁתִּלְמַד מִן הַפְּרָקִים הַבָּאִים.

הֲתֵדַע?

הַיַּרְדֵּן הוּא הַנָּהָר הֶעָשִׁיר בְּיוֹתֵר בְּמַיִם בְּכָל נַחֲלֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, מִי זָן אוֹתוֹ בְּמַיִם? יְלַמֶּדְךָ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

הַר הַשֶּׁלֶגִים

(מִכְתָּבוֹ שֶׁל מִיכָה לְאָחִיו אַהֲרֹן בְּחֵיפָה).

אוּלָם בְּטֶרֶם תִּקְרָא אֶת הַמִּכְתָּב עֲשֵׂה

עֲבוֹדָה י״

1) מְצָא אֶת הַחֶרְמוֹן בְּמַפָּתֶךָ. קַח לְךָ פִּסַּת נְיָר, כַּסֵּה בָּהּ אֶת הַחֶרְמוֹן בַּמַּפָּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה חוֹפָה אוֹתוֹ לְגַמְרֵי.

2) עֲשֵׂה כָּךְ בְּפִסַּת הַנְּיָר בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, בַּכַּרְמֶל, בְּהַר אֶפְרַיִם. הֲנוֹדַע לְךָ מַשֶּׁהוּ עַל דְּבַר פְּנֵי הַחֶרְמוֹן?

3) מְצָא אֶת שִׁיא הַחֶרְמוֹן, רְשֹׁם לְךָ מַה גָּבְהוֹ. הַשְׁוֵה אֶת גָּבְהוֹ לְהַר הַמּוֹרִיָּה, הַכַּרְמֶל, הַתָּבוֹר, הַגְּ׳רְמַק (פִּי כַּמָּה הוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר?).

רְשֹׁם תּוֹצָאוֹת הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת.

כְּפַר גִּלְעָדִי, ט״ז בְּאָב, תרצ״ב

אַהֲרֹן חֲבִיבִי,

אֶמֶשׁ, בְּשָׁעָה מְאֻחֶרֶת מְאֹד, עָבַרְנוּ אֶת גְּבוּל סוּרִיָּה־אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. שַׁבְנוּ לָאָרֶץ וּבְלִבֵּנוּ רֶגֶשׁ צַעַר עַל... עַל שֶׁהֶעֱבִירוּ בְּנֵי־הָאָדָם אֶת גְּבוּלָהּ הַדְּרוֹמִי שֶׁל סוּרִיָּה מֵעֵבֶר מִזֶּה שֶׁל הַחֶרְמוֹן, וְהַחֶרְמוֹן שֶׁלָּנוּ מְחוּץ לִגְבוּלֵנוּ הוּא.

עֲיֵפִים הָיִינוּ מִטַּפֵּס בֶּהָרִים הַגְּבוֹהִים וּמֵהַמַּחֲזוֹת הַנִּפְלָאִים אֲשֶׁר רָאִינוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי טִיּוּלֵנוּ. הַקָּצִין הַצָּרְפַתִּי, רֹאשׁ מִשְׁמֶרֶת הַגְּבוּל, כִּבְּדָנוּ בְּמִגְדָּנוֹת וּבְמַיִם קָרִים:

„רְאוּיִים אַתֶּם לְכָךְ," אָמַר, „בְּנֵי חַיִל אַתֶּם."

שְׁנֵי יָמִים טִפַּסְנוּ וְעָלִינוּ בְּאֶרֶץ הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים עַד כִּי הִגַּעְנוּ אֶל קֵצֶר עַנְתֶּר, שִׁיא הַחֶרְמוֹן.

כְּשָׁנִים הָיוּ בְּעֵינֵינוּ שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה. וְאָכֵן, שָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה אָדָם וְכָל אֲשֶׁר יִרְאֶה כְּאַיִן הוּא לְעֻמַּת הַמַּרְאוֹת אֲשֶׁר יִרְאֶה בִּשְׁנֵי יָמִים בַּחֶרְמוֹן:

יַעֲרוֹת זֵיתִים זְקֵנִים וְנִכְבָּדִים, כַּרְמֵי גְפָנִים, וּכְפָרִים גְּדוֹלִים וַעֲשִׁירִים בְּמִדְרוֹנוֹתָיו הַתַּתְּזוֹנִים; אַלּוֹנִים חֲסֻנִּים וְרַחֲבֵי נוֹף, תַּפּוּחֵי־בָר וַאֲנַסֵּי־בָר בְּמַעֲלֵה הָהָר, וְשָׂדוֹת קוֹדְרִים זְרוּעִים חַלּוּקֵי אֲבָנִים בְּרֹאשׁ הָהָר הַשָּׁמֵם. בְּמוֹרְדוֹת הַגֵּאָיוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ הָהָר, בִּמְקוֹמוֹת חֲבוּיִים מֵעֵין הַשֶּׁמֶשׁ. מָצָאנוּ עַתָּה, בְּחֹדֶשׁ אָב... שְׂדוֹת שֶׁלֶג, שֶׁלֶג לָבָן, קָשֶׁה וְחָלָק.

הֵאָח, „הוֹרָה" רָקַדְנוּ עַל שְׂדֵה הַשֶּׁלֶג, וְ„עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל יִבְנֶה" שַׁרְנוּ, וְטוֹב הָיָה לָנוּ. טוֹב הָיָה לִשְׁאוֹף זֶה הָאָוִיר הַצַּח בְּמָרוֹמֵי־מְרוֹמִים וּלְהַשְׁקִיף עַל הָאָרֶץ כֻּלָּהּ, לִרְאוֹתָהּ כֻּלָּהּ כְּעַל כַּף הַיָּד.

הֲתַאֲמִין?

אֶת הַמֶּשֶׁק רָאִינוּ וְאֶת הָרֵי מוֹאָב, אֶת הַר צַלְמוֹן הַקּוֹדֵר, הוּא הַר הַדְּרוּזִים, אֶת אֶרֶץ הָרְאוּבֵנִי וְהַגָּדִי וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה, וְאֶת הַכַּרְמֶל. וְעֵינֵינוּ לֹא שָׂבְעוּ מֵרְאוֹת וְגַם... אָזְנֵינוּ לֹא שָׂבְעוּ מִשְּׁמֹעַ:

הַרְצָאוֹת עָרַכְנוּ לָנוּ. הֲתֵדַע אֵיפֹה? בַּמְּעָרָה שֶׁמִּתַּחַת לִשְׁרִידֵי הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר עָמַד לִפְנֵי שָׁנִים רַבּוֹת מְאֹד בְּרֹאשׁ הַחֶרְמוֹן, בְּמָרוֹם שִׁיאוֹ.

עָטוּפִים יָשַׁבְנוּ בִּשְׁמִיכוֹתֵינוּ, בִּמְעִילֵינוּ, בְּכָל מַה שֶׁבָּא לְיָדֵינוּ מִן הַכְּבֵדָה, וְאָזְנֵנוּ מַקְשִׁיבָה. קַר הָיָה, קַר מְאֹד, גַּם בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה הַנְּמוּכָה שֶׁהִתְכַּנַּסְנוּ לְתוֹכָהּ. הַפְּרִימוּסִים הָרוֹעֲשִׁים בְּפִנַּת הַמְּעָרָה לֹא הִפְרִיעוּ אוֹתָנוּ מֵהַקְשִׁיב לַהַרְצָאוֹת, אַדְרַבָּא, הַהַמְלָה הַזֹּאת בַּ„מִּטְבָּח" גָּרְמָה לָנוּ קוֹרַת־רוּחַ וְהִשְׁפִּיעָה חֲמִימוּת עַל נַפְשֵׁנוּ.

הַרְצָאָה א׳

הִרְצָה יוּבַל מִמַּחְלָקָה ח׳:

„חֶרְמוֹן זֶה, שֶׁזְּכִינוּ לַעֲמֹד הַיּוֹם בְּמִרְזָמָיו, הוּא הַזָּן אֶת הַיַּרְדֵּן בְּמָיִם. עָלָיו יוֹרִידוּ הָעֲנָנִים אֶת הָרְטִיבוּת, וּמַעְיְנוֹתָיו בְּבַאנְיָס, בְּחָצְבִּיָה, בְּדָן יְכַלְכְּלוּ אֶת הַיַּרְדֵּן בְּמַיִם כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. לוּלֵא הַחֶרְמוֹן הָיָה גַּם הַיַּרְדֵּן נַחַל אַכְזָב בַּקַּיִץ כִּנְחָלִים רַבִּים אֲחֵרִים בְּאַרְצֵנוּ. הַשְּׁלָגִים הַמְרֻבִּים הַיּוֹרְדִים עַל הַחֶרְמוֹן בַּחֹרֶף, בִּזְמַן שֶׁהֵם מַפְשִׁירִים, מַרְבִּים אֶת מֵימֵי מְקוֹרוֹת הַיַּרְדֵּן.

הַחֶרְמוֹן, הָעוֹמֵד כְּשׁוֹמֵר עַל גְּבוּל הָאָרֶץ, אֵינוֹ נוֹתֵן בַּחֹרֶף לָעֲנָנִים לַעֲבֹר עָלָיו בְּטֶרֶם שֶׁיַּרִיקוּ מִבִּרְכָתָם גַּם עָלָיו. הֶעָנָן, נוֹשֵׂא טִפּוֹת הַמַּיִם הַקְּטַנְטַנּוֹת, נִשָּׂא בְּרוּחַ, רוֹצֶה הוּא לָבוֹא עַל כַּנְפֵי רוּחַ אֶל פְּנִים הָאָרֶץ, אַךְ הַחֶרְמוֹן הַגָּבוֹהַּ אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ לַעֲשׂוֹת זֹאת. הֶעָנָן מֻכְרָח לַעֲלוֹת לַמְּרוֹמִים. וּבַמְּרוֹמִים קַר, וְהָאֵדִים שֶׁבָּעָנָן מִתְקָרְרִים וְנַעֲשִׂים אַף הֵם טִפּוֹת מַיִם קְטַנְטַנּוֹת, הַטִּפּוֹת הַקְּטַנְטַנּוֹת מִצְטָרְפוֹת וְנַעֲשׂוֹת טִפּוֹת גְּדוֹלוֹת וּכְבֵדוֹת וְנוֹפְלוֹת אַרְצָה: גֶּשֶׁם הוּא. מִן הַגְּשָׁמִים הַמְרֻבִּים בַּחֶרְמוֹן, הַמְחַלְּחֵלִים אֶל תּוֹךְ אַדְמָתוֹ וּפוֹרְצִים בְּתַחְתִּיתוֹ לְאוֹר הַיּוֹם — קָם וַיְהִי הַיַּרְדֵּן."

הַרְצָאָה ב׳

הִרְצָה חַיִּים מִמַּחֲלָקָה ז׳:

„בִּשְׁנֵי הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם עָלִינוּ בַּחֶרְמוֹן, כְּאִלּוּ עָבַרְנוּ אֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת: כָּל כָּךְ שׁוֹנִים הָיוּ הַצְּמָחִים שֶׁרָאִינוּ בְּמַעֲלֵה הָהָר. בִּתְחִלַּת עֲלִיָּתֵנוּ דִּמִּינוּ כְּאִלּוּ אָנוּ עוֹלִים בְּמַעֲלֵה הַכַּרְמֶל בְּחֵיפָה. שְׂדוֹת תְּבוּאָה רָאִינוּ, יַעֲרוֹת זֵיתִים וְכַרְמֵי גְפָנִים. אַחַר פָּסְקוּ אֵלֶּה בְּבַת־אֶחָת. בִּמְקוֹמָם מָצָאנוּ בְּדַרְכֵּנוּ חָרְשֵׁי אַלּוֹנִים, תַּפּוּחֵי־בָר וַאֲנַסֵּי־בָר, וְעוֹד עֲצֵי־בָר וְשִׂיחֵי־בָר שׁוֹנִים, מִשֶּׁהִגַּעְנוּ לְגֹבַהּ שֶׁל 1.600 מֶטֶר, בְּעֶרֶךְ, לֹא מָצָאנוּ אֶלָּא שִׂיחִים קְטַנִּים, כְּפוּפִים וּמְכֻּי רוּחַ. בְּרֹאשׁ הָהָר, בַּמָּקוֹם שֶׁבּוֹ אָנוּ עוֹמְדִים עַכְשָׁו, לֹא יִצְמַח כָּל עֵץ.

כְּאִלּוּ גְּבוּלוֹת גָּבְלוּ לָהֶם לַצְּמָחִים: עַד כָּאן תִּצְמְחִי אַתְּ, הַגֶּפֶן, וִידִידֵךְ הַזַּיִת; עַד כָּאן תּוּכְלוּ לִצְמֹחַ אַתֶּם, עֲצֵי־הַשִּׂכִּים: הָאֹרֶן וְהַהֲזָמִים לוֹ; מִכָּאן וָהָלְאָה לֹא יַעֲלֶה וְלֹא יִצְמַח אַף אֶחָד מִכֶּם. הַאִין הַדָּבָר דּוֹמֶה כְּאִלּוּ עָבַרְנוּ אֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת בִּשְׁנֵי יָמִים?

וְהַכֹּל תְּלוּי בָּאַקְלִים: בַּחֹם וּבַקֹּר, וּבְרוּחַ, — אִם אִטִּית הִיא אוֹ מְהִירָה, וּבַגְּשָׁמִים וּבְעוֹד כֹּחוֹת טֶבַע אֲחֵרִים.“

לְאוֹר הַפָּנָס הַמַּעֲלֶה פִּיחַ אָכַלְנוּ סְעֻדַּת עֶרֶב שֶׁל טַיָּלִים. אַחַר קָמָה דְּמָמָה בַּמְּעָרָה. לֹא יָכֹלְתִּי לְהֵרָדֵם. קַר הָיָה. לֹא עָצְמָנוּ עַיִן כָּל הַלַּיְלָה מִקֹּר וּמֵהִתְרַגְּשׁוּת.

עַתָּה הַשָּׁעָה מְאֻחֶרֶת. אֲסַיֵּם אֵפוֹא אֶת מִכְתָּבִי. וְדַע: אִלּוּ אָרַךְ מִכְתָּבִי שִׁבְעָתַיִם לֹא הָיִיתִי מַסְפִּיק לְסַפֵּר אַף הַחֵצִי מִמַּה שֶׁרָאִיתִי, אֲבָל עוֹד אֲסַפֵּר לְךָ.

שָׁלוֹם לְךָ וּלְכָל בְּנֵי הַבַּיִת.

אָחִיךָ אוֹהֲבְךָ

מִיכָה.

מִי עוֹד זָן אֶת הַיַּרְדֵּן בְּמַיִם—תְּלַמֵּדְךָ

עֲבוֹדָה י"א

1) רְשֹׁם לְךָ שְׁנֵי יוּבָלִים גְּדוֹלִים, הַבָּאִים אֶל הַיַּרְדֵּן מִשְּׂמֹאלוֹ, מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן—רְשֹׁם לְךָ יוּבָל אֶחָד גָּדוֹל, הַבָּא אֶל הַיַּרְדֵּן מִימִינוֹ, מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן — — —

2) הוֹסֵף עַל חִבּוּרְךָ עַל הַיַּרְדֵּן (פֶּרֶק רְבִיעִי) עוֹד הַרְצָאָה קְטַנָּה: מִי זָן אֶת הַיַּרְדֵּן בְּמַיִם.

הֲתֵדַע?

בְּרֵכָה בַּמַּיִם, הַמַּשְׁקִים שְׂדוֹת תְּבוּאָה, גַּנֵּי־יָרָק, עֲצֵי־פְּרִי, אָדָם וּבְהֵמָה. בְּרֵכָה בַּמַּיִם, הַהוֹפְכִים שְׂדוֹת שְׁמָמָה לְכָרֵי תְּבוּאָה, אַךְ הֲיָדַעְתָּ עוֹד בְּרֵכָה מִבְּרֵכוֹת הַמַּיִם?

מִי מֵאִיר בַּלֵּילוֹת אַלְפֵי בָּתִּים בָּעִיר וּבַכְּפָר? מִי מֵנִיעַ מְכוֹנוֹת גְּדוֹלוֹת וּקְטַנּוֹת בְּבָתֵּי־הַמְּלָאכָה וּבְבָתֵּי־הַחֲרֹשֶׁת, מַשְׁאֵבוֹת גְּדוֹלוֹת עִם קְטַנּוֹת, הַמַּעֲלוֹת מַיִם מִמַּעֲמַקֵּי הַבְּאֵרוֹת?]

כֹּחַ הַחַשְׁמַל.

וְאוּלָם מִי הוּא הַמֵּנִיעַ אֶת הַמְּכוֹנָה יוֹצֶרֶת הַחַשְׁמַל, הַנּוֹתֶנֶת אוֹר וְכֹחַ? מִי הַיַּרְדֵּן הַם.

בְּחָכְמָתָם שֶׁל מְהַנְדְּסִים יְהוּדִים, בְּחָרִיצוּתָם וּבְכֹחַ שְׁרִירֵיהֶם שֶׁל פּוֹעֲלִים יְהוּדִים נֶהְפַּךְ כֹּחַ הַמַּיִם הַזּוֹרְמִים בַּיַּרְדֵּן לְכֹחַ מֵנִיעַ מְכוֹנוֹת, לְמָאוֹר בַּבַּיִת וּבָרְחוֹב.

עֲבוֹדָה י"ב

(אִם אַתָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחַשְׁמַל)

1) חֲקֹר לְדַעַת: כַּמָּה, בְּעֶרֶךְ, אַתֶּם מוֹצִיאִים עַל הַחַשְׁמַל מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ? לְפִי מָה אַתֶּם מְשַׁלְּמִים אֶת הַמַּגִּיעַ מִכֶּם? עַיֵּן בַּקַּבָּלָה, בַּטֹּפֶס שֶׁל „קְרִיאַת הַמּוֹנָה".

2) אֵיפֹה נִמְצֵאת תַּחֲנַת הַכֹּחַ בִּמְקוֹמֶךָ?

3) כַּמָּה מְשֻׁלָּם אָבִיךָ (קְרוֹבְךָ, שְׁכֵנְךָ, אֲבִי חֲבֵרְךָ) בְּמָחִיר כֹּחַ הַשְׁמַל? לְפִי מָה?

4) אֵיזוֹ תּוֹעֶלֶת מֵבִיא הַחַשְׁמַל בִּמְקוֹמֶךָ? רְשֹׁם רְשִׁימָה מְלֵאָה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

אוֹר וְכֹחַ מִמֵּימֵי הַיַּרְדֵּן

הַחַשְׁמַל בְּאַרְצֵנוּ לֹא מֵעוֹלָם הוּא. עוֹד לִפְנֵי שְׁנִים מוּעָטוֹת הֵכִינוּ כָּל חֲבֵרֶיךָ אֶת שֶׁעוּרֵיהֶם לְאוֹר מְנוֹרַת הַנֵּפְט. עוֹד לִפְנֵי יָמִים לֹא רַבִּים הֵגִיעוּ כָּל הַחֲרָשְׁתָּנִים וּבַעֲלֵי־הַמְּלָאכָה בָּאָרֶץ אֶת מְכוֹנוֹתֵיהֶם בְּמְנִיעֵי נֵפְט וּפֶחָם.

הַהוּצְאוֹ הַפֶּחָם וְהַנֵּפְט מִמַּעֲמַקֵּי אַדְמַת אַרְצֵנוּ? הֲמָצְאוּ אַלְפֵי פּוֹעֲלִים מֵאַחֶיךָ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אֶת לַחְמָם בְּכְרִיַּת הַפֶּחָם, בְּזִקּוּק הַנֵּפְט? לֹא וְלֹא.

מֵעֵבֶר לַיַּמִּים, בָּאֲנִיּוֹת־מַשָּׂא גְּדוֹלוֹת, הוּבְאוּ אֵלֶּה אֵלֵינוּ, וְכַסְפֵּנוּ זָרַם לְחוּץ־לָאָרֶץ לְהַעֲשִׁיר אֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת, עַד... עַד שֶׁנָּהְפַּךְ זֶרֶם מֵימֵי הַיַּרְדֵּן לְ„פֶחָם לָבָן", נוֹתֵן אוֹר וְכֹחַ, הֲלֹא הוּא הַחַשְׁמַל.

הֵן יָדַעְתָּ כִּי כֹּחַ בַּמַּיִם, בְּזֶרְמָם, לְהָנִיעַ טַחֲנָה, לְסוֹבֵב גַּלְגַּל וְלַעֲזֹר לָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ.

הִנֵּה יוֹרְדִים, יוֹרְדִים מֵימֵי הַיַּרְדֵּן, מַעֲלִים קֶצֶף בְּאַשְׁדּוֹתֵיהֶם, וְכַאֲשֶׁר יִרְבּוּ לָרֶדֶת כֵּן יִגְדַּל כֹּחָם. וְאוּלָם אָדָם לֹא הָיָה אֲשֶׁר יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹחַ מֵימֵי הַיַּרְדֵּן לְהַפְכָם לְחַשְׁמַל, מְקוֹר כֹּחַ וְאוֹר.

הֲיֵשׁ בְּכֹחַ זֶרֶם הַמַּיִם לִיצוֹר חַשְׁמַל?

אָמְנָם כֵּן. הֲרָאִיתָ אֶת הַפַּנָּס הַחַשְׁמַלִּי הַקָּטָן הַמְחֻבָּר אֶל הָאוֹפַנַּיִם? כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעוּ גַּלְגַּלֵּי הָאוֹפַנַּיִם בְּמְהִירוּת יִגְדַּל הָאוֹר בַּפַּנָּס

הַחַשְׁמַלִּי, וְכַאֲשֶׁר יַעַמְדוּ—יֶחְדַּל מֵהָאִיר. הֲיָדַעְתָּ אֶת הַמְּכוֹנָה הַקְּטַנָּה הַמְחֻבֶּרֶת אֶל הַפָּנָס הַחַשְׁמַלִּי הַזֶּה? הֲשָׁמַעְתָּ אֶת זְמִזּוּמָהּ בְּהוֹלִידָהּ אֶת הַחַשְׁמַל? הֲלֹא מְכוֹנַת־דִּינָמוֹ קְטַנָּה הִיא? גַּלְגַּלֵּי אוֹפַנֶּיךָ, כֹּחַ תְּנוּעָתָם בְּלֶכְתָּם, מוֹלִידִים חַשְׁמַל בְּמְכוֹנַת־הַדִּינָמוֹ הַקְּטַנָּה. הַזֶּרֶם הַחַשְׁמַלִּי שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת קָטֹן הוּא, כִּי עַל כֵּן קְטַנָּה גַּם הִיא. מְכוֹנַת־דִּינָמוֹ גְּדוֹלָה תִּתֵּן זֶרֶם חַשְׁמַל חָזָק וְגָדוֹל, וְאוּלָם מִי יָנִיעַ אֶת מְכוֹנַת־הַדִּינָמוֹ הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר תִּתֵּן זֶרֶם חַשְׁמַל לְהָאִיר רִבְבוֹת בָּתִּים, מֵאוֹת רְחוֹבוֹת, וּלְהָנִיעַ מְכוֹנוֹת בְּבָתֵּי־הַמְּלָאכָה וּבְבָתֵּי־הַחֲרֹשֶׁת?

זֶרֶם מֵימֵי הַיַּרְדֵּן, הַהוֹלֵךְ לְאִבּוּד זֶה דּוֹרוֹת, הוּא יָנִיעַ—כָּךְ הֶחְלִיט אִישׁ יְהוּדִי אֶחָד.

א

הַמְּהַנְדֵּס אֲשֶׁר נָתַן חַשְׁמַל לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל

„מֹדוּ אֶת כַּמּוּת הַמַּיִם שֶׁבַּיַּרְדֵּן וְאֶת מְהִירוּת זַרְמָם," כָּךְ אָמַר הָאִישׁ לְחֶבֶר הַמְּהַנְדְּסִים אֲשֶׁר אָסַף מִסְּבִיבוֹ לַעֲשׂוֹת בַּמְּלָאכָה הַגְּדוֹלָה.

וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לַעֲבוֹדָתָם. גְּשָׁמֵי חֹרֶף עַזִּים, יְמֵי קַיִץ לוֹהֲטִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן הַנְּמוּכָה וְהַלּוֹהֶטֶת לֹא הִפְרִיעוּם מֵעֲבוֹדָתָם. כְּבֵרוֹת נוֹדְדִים הִתְהַלְּכוּ הַמְּהַנְדְּסִים בַּבִּקְעָה הַגְּדוֹלָה וְהָאֲרֻכָּה. הִתְגּוֹרְרוּ בְּאֹהָלִים וְעֵינָם צוֹפִיָּה לְרָאוֹת הַכֹּל. שָׁנִים עָבְרוּ וְהָאֲנָשִׁים חָקְרוּ וְלָמְדוּ: אֶת כַּמּוּת הַמַּיִם בַּיַּרְדֵּן, אֶת כֹּחָם, אֶת מְהִירוּתָם וְאֶת אַשְׁדּוֹת הַיַּרְדֵּן, שֶׁבָּהֶם יִגְדַּל כֹּחַ זַרְמָם שֶׁל הַמַּיִם.

„בַּקַּיִץ דַּלִּים מֵי הַיַּרְדֵּן וְלֹא יִהְיֶה בְּכֹחָם לָתֵת זֶרֶם חַשְׁמַל גָּדוֹל," אָמְרוּ הַמְּהַנְדְּסִים לְרֹאשָׁם וּמְנַהֲלָם.

„נוֹסִיף עֲלֵיהֶם מֵימֵי נַחַל אַחֵר, נַאַסְפֵם אֶל תּוֹךְ אֲגַם גָּדוֹל וְנִשְׁמְרֵם לְיָמִים שֶׁבָּהֶם יִמְעָטוּ הַמַּיִם בַּנָּחַל," אָמַר לָהֶם הָרֹאשׁ וְהוּא הִסְבִּיר לַחֲבֵרָיו אֶת תָּכְנִיתוֹ:

„אֶת הַיַּרְמוּךְ הֵן יְדַעְתֶּם, הֵן גַּם אֶת זִרְמוֹ מְדַדְתֶּם וְאֶת כַּמּוּת מֵימָיו. הָבָה נְשַׁנֶּה סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית, הָבָה נוֹצִיא אֶת הַיַּרְדֵּן מֵאֲפִיקוֹ, וְאֶת הָעֵמֶק הַקָּטֹן בְּקִרְבַת הַיַּרְמוּךְ נַהֲפֹךְ לִבְרֵכַת מָיִם, לַאֲגַם קָטָן. עַל שָׁלֹשׁ הַיַּמּוֹת בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן נוֹסִיף עוֹד אַחַת קְטַנָּה. אֶל תּוֹכָהּ נַזְרִים אֶת מֵימֵי הַיַּרְדֵּן וְהַיַּרְמוּךְ גַּם יַחַד, וּמָצָא לָנוּ."

דּוֹמְמִים יָשְׁבוּ הָאֲנָשִׁים, אָזְנֵיהֶם שׁוֹמְעוֹת וְלִבָּם נִפְעָם. יָדֹעַ יָדְעוּ: כַּמַּעֲשֶׂה הַגָּדוֹל הַזֶּה לֹא נַעֲשָׂה מֵעוֹלָם בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

„שׁוּבוּ לַעֲבוֹדַתְכֶם," אָמַר הַמְהַנְדֵּס הַגָּדוֹל, „רִשְׁמוּ אֶת תָּכְנִיּוֹתֵיכֶם, הָכִינוּ הַכֹּל, וַאֲנִי יוֹצֵא לִחוּץ־לָאָרֶץ לְהָבִיא אֶת הַכֶּסֶף הַדָּרוּשׁ לָעֲבוֹדָה, כִּי רַב הַכֶּסֶף הַדָּרוּשׁ, רַב מְאֹד."

ב

נֵעוֹרָה הַשְּׁמָמָה

וְעוֹד מֵימֵי הַיַּרְדֵּן זוֹרְמִים בַּאֲפִיקָם הַיָּשָׁן וּדְמָמָה עַל גְּדוֹתָיו. הַבֶּדְוִים עוֹדָם מְנַהֲלִים עִם צָהֳרַיִם אֶת עֶדְרֵי הָעִזִּים אֶל מֵי הַמְּנוּחוֹת לְהַשְׁקוֹתָם, וּמֵי הַיַּרְמוּךְ עוֹדָם מַכְתִּירִים בְּקֶצֶף לָבָן אֶת סַלְעֵי־הַבָּשְׁנִית הַשְּׁחוֹרִים שֶׁבְּדַרְכָּם. עוֹד הַיַּרְמוּךְ נוֹפֵל אֶל הַיַּרְדֵּן בְּגֶשֶׁר הַנְּחָלִים, כְּמֵעוֹלָם.

וְאוּלָם הַשְּׁמָמָה נֵעוֹרָה לְחַיִּים: פְּלֻגַּת חֲלוּצִים עִבְרִים, יוֹצְאֵי רוּסְיָה וּפוֹלִין, בָּאוּ אֶל גֶּשֶׁר נְחָלִים. בָּרַכֶּבֶת בָּאוּ. אֹהָלִים וּכְבֻדָּה רַבָּה אִתָּם—בָּתִּים יִבְנוּ לָהֶם וּלְחַבְרֵיהֶם, כְּבִישִׁים יָסֹלּוּ, עֵצִים יִטְּעוּ, חֲדַר־אֹכֶל גָּדוֹל מְאֹד יָקִימוּ לַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר יָבוֹא אַחֲרֵיהֶם. כִּי גָדוֹל הַמַּחֲנֶה, וְהָעֲבוֹדָה רַבָּה.

לוֹהֶטֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְגָדוֹל הַחֹם. הֶהָרִים סָגְרוּ עֲלֵיהֶם מִכָּאן וּמִכָּאן, וְהַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ הֵם יוֹשְׁבִים נָמוּךְ מְאֹד: מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים מֶטֶר מִתַּחַת לִפְנֵי הַיָּם. וְהָאֲנָשִׁים מְזִיעִים וְעוֹבְדִים. עוֹד הַמְּלָאכָה רַבָּה, זֶה עַתָּה הִתְחִילוּ.

ג

הַיַּרְדֵּן – הַשְּׁמֵאלִי! הַיַּרְמוּךְ – דֹּם!

וְהַמַּחֲנֶה בָּא. מֵאוֹת מֵאוֹת בַּחוּרִים וְעִמָּם מְכוֹנוֹת כַּבִּירוֹת, רוֹעֲשׁוֹת, צוֹרְחוֹת כְּמִפְלָצוֹת. הַלָּלוּ תַּעְתֵּקָנָה הָרִים מִמְּקוֹמָם. „חוֹפְרוֹת" הֵן, בְּשִׁנֵּי הַפְּלָדָה שֶׁלָּהֶן תְּכַרְסֵמְנָה אֶת הָאֲדָמָה הַחִוֶּרֶת שֶׁבְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן, אָפִיק חָדָשׁ תַּחְתְּרֶנָה לוֹ, לְמַעַן יַשְׁמִאֵיל, לְמַעַן יַעֲזֹב אֶת אֲפִיקוֹ הַיָּשָׁן. וְהַ„חוֹפְרוֹת" צוֹרְחוֹת וְחוֹפְרוֹת, מַעְתִּיקוֹת הָרִים מִמְּקוֹמָם. הִנֵּה נֶחְפְּרָה תְּעָלָה רְחָבָה, 1800 מֶטֶר אָרְכָּהּ. וּמְעַרְבְּלִים גְּדוֹלִים שָׂרִים אֶת שִׁירָם וּבוֹזְלִים מֶלֶט לָצֶקֶת עַל קַרְקַע הַתְּעָלָה וְעַל קִירוֹתֶיהָ, כִּי לֹא עוֹד יִזָּרֵם הַיַּרְדֵּן עַל חַלּוּקֵי נַחַל, לֹא עוֹד יַעַבְרוּ מֵימָיו עַל שִׂיחֵי הַרְהוּף. מִטַּת בֶּטוֹן מְכִינִים הָאֲנָשִׁים לַיַּרְדֵּן. הִנֵּה עוֹד מְעַט וְתִכְלֶה הַתְּעָלָה, וְעִמָּהּ גַּם הַמַּחְסוֹם הַגָּדוֹל שֶׁבְּדַרְכּוֹ: הַסּוֹלְלָה.

וּבְעוֹד חוֹפְרֵי הַתְּעָלָה עוֹשִׂים בַּמְּלָאכָה וּכְבָר יָצָא גְּדוּד פּוֹעֲלִים אַחֵר לְהָכִין אֶת הַסּוֹלְלָה, אֲשֶׁר תִּסְגֹּר לַיַּרְדֵּן אֶת דַּרְכּוֹ. קִיר חָזָק וְעָצוּם שֶׁל מֶלֶט וּבַרְזֶל יִגְדֹּר בִּפְנֵי הַיַּרְדֵּן אֶת דַּרְכּוֹ, וּמֵאֵין דֶּרֶךְ יַשְׁמִאֵיל, כַּאֲשֶׁר יִפְקְדוּ עָלָיו הַמְּהַנְדְּסִים וְהַפּוֹעֲלִים. וּבַחוּרֵי מְנַחֶמְיָה הַקְּטַנָּה נוֹטִים שֶׁכֶם, גַּם הֵם בָּאוּ לַעֲזֹר בָּעֲבוֹדָה הַגְּדוֹלָה. שְׂמֵחִים הֵם עַל הַסּוֹלְלָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר תִּבָּנֶה בַּיַּרְדֵּן בְּקִרְבַת מוֹשַׁבְתָּם.

וְהַבְּדָוִים הַמּוּעָטִים, אֲשֶׁר בְּדֶרֶךְ נְדוּדֵיהֶם תָּקְעוּ אֶת אָהֳלֵיהֶם בַּבִּקְעָה הַקְּטַנָּה שֶׁבֵּין הַיַּרְמוּךְ וְהַיַּרְדֵּן, מַחֲרִישִׁים וּמִשְׁתָּאִים לַמַּעֲשֶׂה. הֵם הִגִּיעוּ, כְּדַרְכָּם מִיָּמִים יָמִימָה, אֶל הַבִּקְעָה הַקְּטַנָּה, וְהִנֵּה—מַה שֶּׁנּוּ פְּנֵי הַמָּקוֹם. גֶּשֶׁר גָּדוֹל, בָּנוּ פּוֹעֲלֵי הַיְּהוּדִים עַל הַיַּרְמוּךְ, וְדֶלֶת בַּרְזֶל גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה הוּבְאָה אֶל הַגֶּשֶׁר הַזֶּה. הַדֶּלֶת הַזֹּאת, מַסְבִּירִים לָהֶם פּוֹעֲלֵי הַיְּהוּדִים, תּוּרַד מִן הַגֶּשֶׁר לְמַטָּה בְּכֹחַ אִישׁ אֶחָד, אֲשֶׁר יִלְחַץ עַל „מְכוֹנַת הַחַשְׁמַל", וְהִיא תִּסְפֹּר אֶת מֵי הַיַּרְמוּךְ. וְלֹא יָדְעוּ הַבְּדָוִים, כִּי סֵכֶר בּוֹנִים פּוֹעֲלֵי הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר יְצַוֶּה: הַיַּרְמוּךְ, הֹם!

ד
וְהַבְּשׂוֹרָה הִגִּיעָה

אֶל עֵמֶק יִזְרְעֶאל וְאֶל עֵמֶק זְבֻלוּן, אֶל הַכַּרְמֶל וְאֶל הַשָּׁרוֹן וְהַשְּׁפֵלָה: זֶרֶם הַחַשְׁמַל בַּדֶּרֶךְ, הוּא הוֹלֵךְ וְקָרֵב אֵלֵינוּ, עוֹד מְעַט, עוֹד מְעַט, הִנֵּה הוּא בָּא...

וְאָכֵן, בְּדַרְכֵי הָעֲמָקִים וְהֶהָרִים מְקִימִים הַפּוֹעֲלִים אֶת עַמּוּדֵי הַחַשְׁמַל הַגְּבוֹהִים, מִגְדְּלֵי בַּרְזֶל רָמִים וַחֲזָקִים. מִשְׁעֶנֶת הֵם לְכַבְלֵי הַנְּחֹשֶׁת הֶעָבִים, שֶׁבָּהֶם יַעֲבִירוּ אֶת זֶרֶם הַחַשְׁמַל מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֶהָ.

וּבְנַהֲרַיִם, כָּךְ יִקְרְאוּ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר בּוֹ יִתְאַחֲדוּ הַיַּרְמוּךְ וְהַיַּרְדֵּן, הָעֲבוֹדָה בְּכָל תְּקִפָּהּ: אֶת מְצוּדַת הַמַּיִם מְכִינִים הָאֲנָשִׁים וְאֶת אֶשֶׁד הַמַּיִם הַמְּלָאכוּתִי. אֶל הַמְּצוּדָה יָבוֹאוּ הַמַּיִם, כְּדֵי לְהַגִּיעַ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר בּוֹ יִפְּלוּ מִגֹּבַהּ שֶׁל 27 מֶטֶר. בְּכֹחַ זֶרֶם הָעֵז הִנּוֹעַ הַטּוּרְבִּינָה, הִיא הַמְּכוֹנָה־הַגַּלְגַּל, אֲשֶׁר תָּנִיעַ אֶת הַמְּכוֹנָה הַמּוֹלִידָה אֶת הַחַשְׁמַל.

ה

וַיְהִי אוֹר

וּבְיוֹם אֶחָד הִשְׁמִיאֵל הַיַּרְדֵּן, וָרַם אֶל תּוֹךְ הַתְּעָלָה אֲשֶׁר הֵכִינוּ לוֹ. וְהַיַּרְמוּךְ? מִלְּמַעְלָה, מִן הַגֶּשֶׁר הַגָּבוֹהַּ הוּרַר הַסֶּכֶר. „הֹם!" פָּקְדוּ עָלָיו. וּמִימֵי שְׁנֵי הַנְּחָלִים זָרְמוּ אֶל תּוֹךְ הַבִּקְעָה שֶׁהָיְתָה לִבְרֵכָה קְטַנָּה (כִּשְׁלֹשָׁה וָחֵצִי מִילִיוֹן מֶטְרִים מְעֻקָּבִים מַיִם תָּכִיל הַבְּרֵכָה, מִדָּתָהּ כְּמֵאָה דּוּנָם). מִן הַבְּרֵכָה זָרְמוּ הַמַּיִם אֶל הַמְּצוּדָה, יָרְדוּ בְּעֹז, חֲבוּיִים בְּתוֹךְ צִנּוֹרוֹת אֲרֻכִּים וְעֲבִים מְאֹד. הַטּוּרְבִּינָה נָעָה. הַמְּכוֹנָה הוֹלִידָה חַשְׁמַל, וּבְכַבְלֵי הַנְּחֹשֶׁת עָבַר זֶרֶם חַשְׁמַל, לְהָאִיר לָאָדָם בַּבַּיִת וּבָרְחוֹב וּלְהַנִּיעַ מְכוֹנוֹת בְּבָתֵּי הַמְּלָאכָה וְהַחֲרֹשֶׁת.

וְכֹה אָמַר הַמְּהַנְדֵּס הָרֹאשׁ:

„תַּחֲנָה זוֹ רִאשׁוֹנָה הִיא לָנוּ עַל הַיַּרְדֵּן. תִּגְדַּל הָאָרֶץ, יִגְדַּל הַיִּשּׁוּב, יִרְבּוּ בָּתֵּי־הַמְּלָאכָה וּבָתֵּי־הַחֲרֹשֶׁת וְנָקִים עוֹד תַּחֲנוֹת עַל הַיַּרְדֵּן, לְהַגְדִּיל אוֹר וּלְהַרְבּוֹת כֹּחַ בְּאַרְצֵנוּ."

עֲבוֹדָה י"ג

1) מַהִי דַּרְכָּהּ שֶׁל רֶשֶׁת הַחַשְׁמַל מִנַּהֲרִים לִמְקוֹמְךָ? מִנַּהֲרִים וְעַד הַמּוֹשָׁבָה רְחֹבוֹת שֶׁבִּשְׁפֵלָה? רְשֹׁם זֹאת.

2) לְמַד לִרְשֹׁם אֶת הַיַּרְדֵּן וְהַיַּרְמוּךְ בְּהִתְחַבְּרָם.

3) אִם רָאִיתָ אֶת עַמּוּדֵי הַמֶּתַח הַגָּבוֹהַּ—צַיֵּר אוֹתָם.

הִזָּהֵר!

אַל תִּטַּפֵּס בְּעַמּוּדֵי הַחַשְׁמַל, סַכָּנַת מָוֶת בָּהֶם!

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

עִם תַּנְחוּם בְּחוּלָה

א

תּוֹלְדוֹת יָם סוּמְכִי

כְּשֶׁיָּצָאנוּ מִמְּחוּלָה כְּבָר זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ. וּמִן הָרֶגַע הָרִאשׁוֹן לְצֵאתֵנוּ חַשְׁנוּ כִּי אָכֵן יֵשׁ שֶׁמֶשׁ בַּמְּרוֹמִים, שֶׁמֶשׁ מְאִירָה וּמְחַמֶּמֶת...

מִשֶּׁנִּרְאָתָה לָנוּ הַחוּלָה הִתְחַלְּתִּי לְעַכֵּב אֶת תַּנְחוּם.

„מָה אַתָּה מִתְרוֹמֵם עַל בְּהִנּוֹת רַגְלֶיךָ וְתָר בְּעֵינֶיךָ סָבִיב, כְּאִלּוּ אָבַד לְךָ פֹּה דָּבָר?" שְׁאֵלַנִי תַּנְחוּם.

„כֵּן, אָבַד לִי... אֲפִיקוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן. כְּבָר רָאִיתִי פַּעַם מִמַּעֲלֵה הַחֶרְמוֹן אֶת מְקוֹם הִתְאַחֲדוּתָם שֶׁל שְׁלֹשֶׁת אֲבוֹת הַיַּרְדֵּן. מִשָּׁם רָאִיתִי גַּם מַשֶּׁהוּ מִן הַיַּרְדֵּן, אֲבָל דְּרוֹמִית מִן הַמַּשֶּׁהוּ הַזֶּה אָבַד אֲפִיקוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן, נֶעְלַם מֵעֵינַי וְאֵינֶנּוּ..."

„וּבְכֵן, אַתָּה מְבַקֵּשׁ פֹּה אֶת אֲפִיק הַיַּרְדֵּן? דַּע לְךָ אֵפוֹא, חָכָם־עַתִּיק שֶׁלִּי, כִּי אִם תִּמְצָא פֹּה אֶת אֲפִיקוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן, גָּדוֹל אַתָּה מִקּוֹלוּמְבּוּס בְּשַׁעְתּוֹ!" לִגְלֵג עָלַי תַּנְחוּם.

„הֵכֵיצַד?"

„אֶת אֲפִיקוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן בְּתוֹךְ הַחוּלָה," הִסְבִּיר תַּנְחוּם, „לֹא תִּמְצָא גַּם אִם תְּחַפְּשֶׂנּוּ בְּגַרוֹת, מִשּׁוּם שֶׁאֵינֶנּוּ קַיָּם. וְאִלּוּ הָיָה קַיָּם לֹא הָיְתָה הַחוּלָה קַיֶּמֶת."

„חִידוֹת לִי דְּבָרֶיךָ."

וְתַנְחוּם הִסְבִּיר: „אֶת הַיַּמָּה הַנִּמְצֵאת בְּקָצֵהוּ הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַחוּלָה הֵן מַכִּיר אָתָּה?"

„כֵּן," אָמַרְתִּי, „כַּוָּנָתְךָ לְיָם סוּמְכִי?"

„הוּא הַדָּבָר. הַסְכֵּת אֵפוֹא וּשְׁמַע," אָמַר תַּנְחוּם:

„אֶת אֲפִיקוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן קָרָה אָסוֹן בַּכִּכָּר הַזֹּאת וּמִשּׁוּם כָּךְ נֶעְלַם וְאֵינֶנּוּ. הֵן שָׁמַעְתָּ בְּוַדַּאי עַל אוֹתָם הַיָּמִים, הָרְחוֹקִים מֵאִתָּנוּ מְאֹד, שֶׁבָּהֶם זָרְמָה לַבָּה מֵהָרֵי הַגּוֹלָן שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְּרָחָה. בְּאוֹתָם הַיָּמִים זָרְמָה הַלַּבָּה וְהִגִּיעָה גַּם עַד הַיַּרְדֵּן בַּכִּכָּר הַזֹּאת. וּמִשֶּׁהִגִּיעָה הֵנָּה וְנִקְרְשָׁה לְגוּשֵׁי בָּשְׁנִית גְּדוֹלִים סָתְמָה אֶת אֲפִיקוֹ, וְהַיַּרְדֵּן, תַּחַת לִזְרֹם דָּרוֹמָה, הֵצִיף אֶת כָּל הַכִּכָּר הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת, שֶׁאָנוּ קוֹרְאִים לָהּ חוּלָה. וְיָם סוּמְכִי זֶה, שֶׁאַתָּה רוֹאֶהוּ עַכְשָׁו קָטֹן כָּל כָּךְ, הָיָה בַּיָּמִים הָהֵם יַמָּה גְּדוֹלָה עַל פְּנֵי כָּל הַחוּלָה. מֵאָז אָבַד אֲפִיקוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן וְאֵינֶנּוּ. גַּם לֹא יוּצַר שׁוּב עַד שֶׁלֹּא יָרְדוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי כָּל הַכִּכָּר הַזּוּ."

„וְיָם סוּמְכִי מַה יְהֵא עָלָיו?" שָׁאַלְתִּי בְּחִפָּזוֹן.

„יִיבַשׁ." עָנַנִי תַּנְחוּם.

„הֲלֹא תָּבִין," אָמַר תַּנְחוּם, „תּוֹצָאוֹת יָם סוּמְכִי סְתוּמוֹת הֵן עַל יְדֵי רִגְבֵי הַבָּשְׁנִית הַגְּדוֹלִים, שֶׁנָּפְלוּ אֶל תּוֹךְ אֲפִיקוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן, מִשָּׁעָה שֶׁיַּעֲמִיק אֲפִיקוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן מִדָּרוֹם לְיָם סוּמְכִי וִיסַלְּקוּ רִגְבֵי הַבָּשְׁנִית הַגְּדוֹלִים, תִּפָּתַח הַדֶּרֶךְ לַמַּיִם הַמְכַסִּים אֶת כָּל כִּכַּר הַחוּלָה."

„וְאָז?.."

„וְאָז..." אָמַר תַּנְחוּם, „אָז תִּיבַשׁ כָּל הַבִּצָּה הַגְּדוֹלָה וְתֵהָפֵךְ כֻּלָּהּ לְאַדְמַת מִזְרָע פּוֹרִיָּה."

ב

אֵצֶל בֶּדְוֵי הַמַּחְצָלוֹת

תַּנְחוּם יָדַע תָּמִיד לִמְצוֹא אֶת מָקוֹם הַחֲנִיָּה הַנָּאָה בְּיוֹתֵר. הִגַּעְנוּ אֶל יִשּׁוּב קָטֹן, שֶׁבּוֹ שׁוֹכְנִים בֶּדְוֵי הַמַּחְצָלוֹת בְּסֻכּוֹת עֲשׂוּיוֹת מַחְצָלוֹת, עַל שְׂפַת הַבִּצָּה. מְרִיאִים גְּדוֹלִים וּמְסֹרָבָּלִים

רָבְצוּ בַּמַּיִם עַד לִנְחִירֵיהֶם. לְעִתִּים הֵרִים אֶחָד מֵהֶם אֶת רֹאשׁוֹ הַגָּדוֹל, שֶׁאַף אֲוִיר וּפָלַט אוֹתוֹ עַל פְּנֵי הַמָּיִם.

„כָּךְ טוֹב לָהֶם," אָמַר תַּנְחוּם, „לְיִצּוּרִים הָאֵלֶּה: בְּצָּה וָמָיִם."

„אֶמְנָם טוֹב כָּאן," אָמַרְתִּי. „רָאֹה, מָה רַב הַיֶּרֶק מִסָּבִיב, מַה יָּפוֹת הַשּׁוֹשַׁנִּים עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אֶרֶץ חֶמְדָּה."

„טָעוּת בְּיָדְךָ," אָמַר תַּנְחוּם, „אִלּוּ נִסִּיתָ לִישׁוֹן רַק לַיְלָה אֶחָד בַּסֻּכּוֹת הַלָּלוּ, אִלּוּ שָׁמַעְתָּ רַק לַיְלָה אֶחָד אֶת זְמִזּוּמָם הַמַּטְרִיד שֶׁל הַיַּתּוּשִׁים, וְיָדַעְתָּ מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה.

כָּמוֹךָ חָשְׁבוּ גַּם מְיַסְּדֶיהָ שֶׁל יְסוּד־הַמַּעֲלָה. שֶׁפַע מַיִם, יֶרֶק וַאֲדָמָה טוֹבָה מְצֹאוּ פֹּה, וְלֹא יָדְעוּ מַה נּוֹרָאָה הִיא כָּל אֶרֶץ הַבְּצָּה הַזֹּאת. אֶת מֵיטַב עָמְלָם וְכֹחָם הִשְׁקִיעוּ הָאֲנָשִׁים בִּיסוּד מוֹשַׁבְתָּם וּבְבִנְיָנָהּ, וְהֵן יָדַעְתָּ מָה עָלוּב כְּפָרָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה. אֶת יַלְדֵיהֶם רָאִיתָ, אֶת הַפָּנִים הַחִוְרִים הָאֵלֶּה?"

„הַלְּעוֹלָם תִּהְיֶה בִּקְעָה גְּדוֹלָה וּרְחָבָה זוֹ נַחֲלָה לְאֻנּוּפֶלֶס?"

„לֹא," עָנַנִי תַּנְחוּם. „אַךְ תִּיבַשׁ הַבְּצָּה תִּתְפַּנֶּה כְּפָר גְּדוֹלָה לַעֲבוֹדָה וּלְמִחְיָה. בֶּדְוֵי הַמַּחְצָלוֹת יִהְיוּ אָז לְאַכָּרִים זוֹרְעִים וְקוֹצְרִים בְּאֶרֶץ פּוֹרִיָּה, וְאַף אָנוּ, הַיְּהוּדִים, מָקוֹם רַב יִהְיֶה לָנוּ לִבְנוֹת כְּפָרִים חֲדָשִׁים לְאַחֵינוּ שֶׁיָּבוֹאוּ מִן הַגּוֹלָה."

קוֹלוֹ שֶׁל תַּנְחוּם נָדַם, הוּא שָׁקַע בְּמַחֲשָׁבוֹת. נָשָׂאתִי עֵינַי אֶל הַבְּצָּה הַגְּדוֹלָה. בֶּדְוֵי קְצִיר קָנִים. כְּעֵין רַפְסוֹדָה קְטַנָּה הִתְקִין לוֹ מֵעֵצִים וְעָלֶיהָ עָמַד בְּלֵב הַבְּצָּה וְקִצֵּץ בַּחֶרֶב קָנִים, לְמַעֲשֵׂה הַמַּחְצָלוֹת. וְאָכֵן, בַּסֻּכָּה שֶׁמִּמּוּלֵנוּ רָאִיתִי אֶת תַּעֲשִׂיַּת הַמַּחְצָלוֹת: בְּתוֹךְ מִסְגֶּרֶת גְּדוֹלָה קָלְעָה אִשָּׁה אֶת הַנְּצָרִים שִׁתִּי וָעֶרֶב. יְדֶיהָ עָבְדוּ בִּמְהִירוּת; לְרַגְלֶיהָ, בַּעֲרִיסָה, שָׁכַב יַלְדָּהּ הַקָּטָן.

שַׁעֲטַת פַּרְסוֹת סוּסִים הִפְרִיעָה אוֹתָנוּ מִמְּנוּחָתֵנוּ. חֲבוּרַת רוֹכְבִים עָבְרוּ עַל פָּנֵינוּ.

„הַלָּלוּ צַיָּדִים הֵם,“ אָמַר תַּנְחוּם, „מִנִּכְבַּדֵּי בֵּירוּת, מִן הַנּוֹצְרִים. בִּימֵי חַג וּמוֹעֵד יַעֲלוּ הֵנָּה לָצוּד צַיִד. רְאֵה, רְטֻבִּים הָאֲנָשִׁים, עַד מָתְנֵיהֶם טָבְלוּ בַּמַּיִם לְרֶגֶל מְלַאכְתָּם.“

„וּכְדַאי לָהֶם לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ?“

„וַדַּאי,“ עָנָה תַּנְחוּם. „בִּסְבִיבוֹתֵיהֶם לֹא יִמְצְאוּ מְקוֹם צַיִד מֻבְחָר כַּמְּקוֹם הַזֶּה. הַנַּע בְּעַצְמְךָ: עוֹפוֹת בְּצָה לְמִינֵיהֶם, חֲזִירֵי־בָּר וְעוֹד טוֹרְפִים קְטַנִּים רַבִּים — הֵיכָן יִמְצְאוּ אִם לֹא כָּאן?“

אוֹתוֹ יוֹם אָכַלְתִּי בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה בָּחַיַּי... חֶמְאַת מְרִיאִים. תַּנְחוּם אָכַל לַהֲנָאָתוֹ. יְבֻשַּׁם לוֹ, אֲנִי לֹא נֶהֱנֵיתִי מִמֶּנָּה הַרְבֵּה.

עֲבוֹדָה י״ד

1) הֲתוּכַל לְבָאֵר כֵּיצַד נוֹצַר יָם סוּמְכִי?

2) רְשֹׁם בְּמִשְׁפָּטִים קְצָרִים בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה מַה שֶּׁלָּמַדְתָּ מִן הַסִּפּוּר: „עִם תַּנְחוּם בְּחוּלָה“.

3) מְדֹד בְּמַפָּתְךָ אֶת אָרְכּוֹ הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁל יָם סוּמְכִי וְאֶת רָחְבּוֹ הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר.

4) נַסֵּה לְרָשְׁמוֹ עוֹד פַּעַם בְּלִי לְהִסְתַּכֵּל בַּמַּפָּה.

עֲבוֹדָה ט״ו

1) לְמַד לִרְשֹׁם אֶת יָם הַמֶּלַח. דַּיֵּק בְּרִשּׁוּם לְשׁוֹן־הַיָּם. עֲשֵׂה זֹאת פְּעָמִים אֲחָדוֹת עַד שֶׁתֵּדַע אֶת צוּרַת יָם הַמֶּלַח בְּלִי לְהִסְתַּכֵּל בַּמַּפָּה.

2) סַמֵּן בְּעֶבְרוֹ הַ_____ שֶׁל יָם הַמֶּלַח אֶת חָרְבוֹת מְצָדָה. בִּמְצָדָה הִתְבַּצְּרוּ הַיְּהוּדִים בְּמִלְחַמְתָּם עִם הָרוֹמָאִים. מְצָדָה הָיְתָה הַמִּבְצָר הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַיְּהוּדִים בְּמִלְחַמְתָּם עִם הָרוֹמָאִים.

3) שִׂים לִבְּךָ לַקַּו הַמְקֻטָּע, הָעוֹבֵר בַּמַּפָּה וְחוֹצֶה אֶת יָם הַמֶּלַח לְאָרְכּוֹ. מַהוּ?

4) מְדַד וְחַשֵּׁב אֶת אָרְכּוֹ הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁל יָם הַמֶּלַח וְאֶת רָחְבּוֹ הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר.

5) סַמֵּן בְּמַפָּתְךָ אֶת מְקוֹם שֶׁפֶךְ הָאַרְנוֹן, הוּא בָּא מֵעֵבְרוֹ _____ שֶׁל יָם הַמֶּלַח, וְאֶת הַר סְדוֹם בִּדְרוֹם יָם הַמֶּלַח.

6) קְרָא בְּחוּמָשׁ בְּרֵאשִׁית, בְּפֶרֶק י"ט, אֶת הַפְּסוּקִים כ"ג—כ"ו.

7) קְרָא בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַפֶּרֶק ו'.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

בְּמַמְלֶכֶת הַמֶּלַח

א

אֵיזוֹ אוֹצָרוֹת בְּיָם הַמֶּלַח?

1) אֶת חָבִיּוֹת הַחֹמֶר הַמּוּבָאוֹת מִמְּרַחֲקִים הֵן רָאִיתָ. בַּחֹמֶר שֶׁבְּתוֹכָן מְרַצְּפִים אֶת הַכְּבִישִׁים וְהָרְחוֹבוֹת בָּאָרֶץ, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ אָבָק. הֲתֵדַע כִּי עַל פְּנֵי יָם הַמֶּלַח צָפִים, אַחֲרֵי כָּל סְעָרָה, גּוּשֵׁי חֹמֶר גְּדוֹלִים?

2) אֶת הַיְּזוֹד הֵן יָדַעְתָּ. בּוֹ אַתָּה מוֹשֵׁחַ פֶּצַע עַל אֶצְבָּעֲךָ אוֹ עַל רַגְלְךָ.

הֲתֵדַע כִּי בְּמֵי יָם הַמֶּלַח נִמְצָא הַחֹמֶר הַיָּקָר הַזֶּה?

3) הֲרָאִיתָ אֶת הַזֶּבֶל הַחִימִי, הַמּוּבָא בְּשַׁקִּים מֵעֵבֶר לַיַּמִּים? בּוֹ מְזַבְּלִים שְׂדוֹת וְגַנִּים. הֲתֵדַע כִּי סוּג אֶחָד מִן הַזְּבָלִים נִמְצָא לְרֹב בְּיָם הַמֶּלַח? אַשְׁלָג יִקָּרְאוּ לוֹ.

4) עַל שְׂדוֹת הַמֶּלַח בְּעַתְּלִית קָרָאתָ בְּסֵפֶר „יְדִיעַת הַמּוֹלֶדֶת", חֵלֶק א', עַמּוּד 184. הֲתֵדַע כִּי מֶלַח לָנוּ לָאֵין שִׁעוּר בְּיָם הַמֶּלַח? מֶלַח סְדוֹמִית יִקָּרְאוּ לוֹ וְהוּא נִמְצָא בְּהַר _____ מִיָּם הַמֶּלַח.

אֵלֶּה וְעוֹד אוֹצָרוֹת רַבִּים נִמְצָאִים בְּמִדָּה רַבָּה בְּיַם הַמֶּלַח. „חֶבְרַת הָאַשְׁלָג", אֲשֶׁר נוֹסְדָה עַל יְדֵי הַיְּהוּדִים וּמִתְנַהֶלֶת עַל יָדָם, מְנַצֶּלֶת אֶת יַם הַמֶּלַח.

ב

הַיָּם אֲשֶׁר בְּמֵימָיו לֹא יִטְבַּע אִישׁ

יְמוֹת הַגְּשָׁמִים. בְּהָרֵי יְרוּשָׁלַיִם מְנַשֵּׁבֶת רוּחַ קָרָה. עֲטוּפִים בְּמְעִילֵיהֶם וּמְכֻרְבָּלִים בְּאַדְּרוֹתֵיהֶם מִתְהַלְּכִים אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ עִנְיָן בַּחוּץ יְבַקֵּשׁ לוֹ פִּנָּה חַמָּה לְחַמֵּם אֶת אֶבְרָיו הַקְּפוּאִים מִקֹּר. אוֹתָהּ שָׁעָה טוֹבְלִים אֲנָשִׁים מִירוּשָׁלַיִם בְּמֵימָיו הַמָּרִים־הַחֲמוּצִים וְהַשְּׁמֵנִים שֶׁל יַם הַמֶּלַח. אַךְ אַרְבָּעִים דַּקָּה נָסְעוּ בְּאוֹטוֹ וּכְבָר הֵם נִמְצָאִים מֵעֵבֶר לִגְבוּל שֶׁלְּטוֹנוֹ שֶׁל הַקֹּר הַגָּדוֹל בֶּהָרִים. גַּם מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׂחוֹת יֵרֵד לְרָחֹץ בְּיַם הַמֶּלַח וְלֹא יִפְחָד. בְּשָׁעָה שֶׁהַיָּם שֶׁלּוֹ אֵין כָּל סַכָּנָה נִשְׁקֶפֶת לְרוֹחֵץ בּוֹ, הוּא לֹא יִשְׁקַע בַּמָּיִם. כִּי מֵימָיו כְּבֵדִים מִמֵּי כָּל יָם אַחֵר. הֵן בְּכָל כּוֹס מַיִם מִמֵּי הַיָּם הַזֶּה רֶבַע הַכּוֹס חֲמָרִים מוּצָקִים מִכָּל אוֹתָם הַחֲמָרִים שֶׁעָלֵיהֶם קָרָאתִי בְּחֵלֶק א' שֶׁל הַפֶּרֶק הַזֶּה. עַל שְׂפַת יַם הַמֶּלַח חַם תָּמִיד מֵאֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם הַתִּיכוֹן בְּתֵל־אָבִיב. הַתֵּדַע לָמָּה? מִפְּנֵי שֶׁפְּנֵי יַם הַמֶּלַח נְמוּכִים כִּמְעַט בְּ־400 מֶטֶר מִתַּחַת לִפְנֵי יַם הַתִּיכוֹן. שְׂפַת יַם הַמֶּלַח הוּא הַמָּקוֹם הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר שֶׁעַל פְּנֵי הַיַּבָּשָׁה.

הַצְּעִירִים עוֹשִׂים מַעֲשֵׂי מְשׁוּבָה. הִנֵּה הַלָּז, הַסּוֹכֵךְ שֶׁלָּקַח אִתּוֹ מִבֵּיתוֹ מִירוּשָׁלַיִם וְשֶׁעוֹד לֹא יָבֵשׁ מִנִּטְפֵי הַגֶּשֶׁם שֶׁיָּרְדוּ עָלָיו שָׁם—מָגֵן לוֹ מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ. הַסּוֹכֵךְ בְּיָדוֹ הַיְמָנִית, סֵפֶר בְּיָדוֹ הַשְּׂמֹאלִית וְהַרְיהוּ מִשְׁתַּטֵּחַ עַל פְּנֵי... הַמַּיִם וּמְעַיֵּן בְּסִפְרוֹ. וְאוּלָם בִּזְמַן שֶׁהַיָּם סוֹעֵר — סַכָּנָה בּוֹ לְרוֹחֲצִים. הַשּׁוֹחֶה בַּיָּם עָלוּל לְהִתְעַרְעֵר בַּמַּיִם וּלְהֵחָנֵק.

הָעוֹלִים מִן הַמַּיִם אָצִים לִמְצוֹא לָהֶם מַיִם מְתוּקִים לִשְׁטֹף בָּהֶם אֶת גּוּפָם, הַמְּכֻסֶּה כֻּלּוֹ גְּבִישֵׁי מֶלַח צוֹרְבִים.

ג

„הַמֶּלַח הַצּוֹמֵחַ"

הַאֻמְנָם?

כֵּן.

אַךְ יִיבְשׁוּ פְּנֵי הָאָרֶץ מִן הַמַּיִם אֲשֶׁר יָרְדוּ עֲלֵיהֶם אֶתְמוֹל וְשִׁלְשׁוֹם, וּסְבִיבוֹת יָם הַמֶּלַח, מַהֲלַךְ שָׁעוֹת מִמֶּנּוּ, כְּבָר כָּסוּ בְּקֶרוּם דַּק לָבָן. הַכְּפוֹר הוּא הַקֶּרוּם הַדַּק הַזֶּה?

לֹא.

מֶלַח הוּא הַנִּמְצָא לָרֹב בַּקַּרְקַע שֶׁמִּסָּבִיב לְיָם הַמֶּלַח. לְפָנִים, כַּךְ מְשַׁעֲרִים הַחֲכָמִים, הִשְׁתָּרַע יָם הַמֶּלַח עַל שֶׁטַח גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּיָמֵינוּ וְעַל כֵּן הָאֲדָמָה מִסְּבִיבוֹ מְלֻחָה מְאֹד. וְאֻמְנָם אַךְ עֹבֶר הַגֶּשֶׁם וּכְבָר הֵחֵל הַמֶּלַח „צוֹמֵחַ" וְעוֹלֶה. וְעַל כֵּן שׁוֹמְמוֹת הֵן סְבִיבוֹתָיו הַקְּרוּבוֹת שֶׁל יָם הַמֶּלַח. מִדְבַּר שְׁמָמָה לְלֹא שִׂיחַ וּלְלֹא עֵץ, כִּי לֹא יִצְמַח כָּל צֶמַח בַּאֲדָמָה זְרוּעָה מֶלַח.

בְּקִרְבַת מִדְבַּר הַמֶּלַח הַזֶּה תִּשְׁכֹּן עַד הַיּוֹם יְרִיחוֹ הַקָּטַנָּה, הַמְּקֻפָּה גַּנִּים וּפַרְדֵּסִים. הֵן יָדַעְתָּ אֶת יְרִיחוֹ מִימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְאֶת חוֹמוֹתֶיהָ הָאַדִּירוֹת, אֲשֶׁר נָפְלוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל. עֲדַיִן הִיא קַיֶּמֶת הָעִיר הַזֹּאת. פְּעָמִים רַבּוֹת נָפְלָה וּפְעָמִים רַבּוֹת קָמָה, כִּי טוֹבָה אַדְמָתָהּ וּמֵימֶיהָ מֵי בְּרָכָה. עֲשָׂרוֹת אֲחֻדּוֹת בָּתֵּי־חֹמֶר קְטַנִּים, בָּתֵּי־מָלוֹן גְּדוֹלִים אֲחָדִים, לְתַיָּרִים הַמַּרְבִּים לְבַקְּרָהּ, וְעֵצִים לָרֹב—זוֹהִי יְרִיחוֹ שֶׁל יְמֵינוּ.

ד

מָוֶת בַּמֶּלַח

כְּבֵדִים הַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים אֲשֶׁר בְּיַם הַמֶּלַח, וְאוּלָם כְּבֵדִים מֵהֶם הַמַּיִם בְּמַעֲמַקָּיו וְעַל קַרְקָעוֹ.

זְרָמֵי מֵי־גָּפְרִית חַמִּים עוֹלִים מִן הַמַּעְיָנוֹת שֶׁבְּקַרְקָעוֹ. עַל כֵּן לֹא תִּתְפַּלֵּא אִם יְסֻפַּר לְךָ, כִּי מָוֶת בַּיָּם הַזֶּה. וְאָכֵן, אֵיזֶהוּ הַיְצוּר אֲשֶׁר יַעֲמֹד בְּמֵי הַמֶּלַח הָעַזִּים הָאֵלֶּה?

דָּג כִּי יִנָּשֵׂא בְּזֶרֶם הַיַּרְדֵּן אֶל יַם הַמָּוֶת—וָמֵת. עוֹפוֹת הַבְּצָּה הָרַבִּים, הַמְקַנְּנִים לְאַלְפֵיהֶם בִּסְבַךְ הַשִּׂיחִים שֶׁמִּשְּׁנֵי עֶבְרֵי הַיַּרְדֵּן וּבְבִצְעֵי הַמַּיִם הַמְרֻבִּים שֶׁבִּמְסִבָּיו, לֹא יִקְרְבוּ אֶל יַם הַמָּוֶת, כִּי לֹא יִמְצְאוּ שָׁם אֶת מִחְיָתָם.

הוֹרוֹת עַל הוֹרוֹת זוֹרְמִים מֵימֵי הַיַּרְדֵּן אֶל יַם הַמֶּלַח. בַּחֲרֶף יִגְאוּ, הֵם וּמֵימֵי הַנְּחָלִים הָאֲחֵרִים, הַנּוֹפְלִים אֶל יַם הַמֶּלַח, וּבַקַּיִץ יִמְעָטוּ. וְאַף כִּי רַבִּים הַמַּיִם הַנִּשְׁפָּכִים שָׁעָה שָׁעָה אֶל תּוֹךְ יַם הַמֶּלַח, לֹא מָתְקוּ מֵימָיו: בַּחֹם הַגָּדוֹל הַשּׁוֹלֵט בַּבִּקְעָה הַנְּמוּכָה, שֶׁבָּהּ נִמְצָא יַם הַמֶּלַח, יִתְנַדְּפוּ מַיִם רַבִּים לְאַיִן שִׁעוּר. וְחֵלֶק גָּדוֹל מִן הַמַּיִם הַנִּשְׁפָּכִים לְתוֹכוֹ יִתְנַדְּפוּ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ.

עֲבוֹדָה ט״ז

1) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: בְּיַם הַמֶּלַח נִמְצָאִים חֲמָרִים חֲשׁוּבִים רַבִּים, מֵהֶם יְדוּעִים לִי:

2) בְּמֵימֵי יַם הַמֶּלַח אֵין אָדָם שׁוֹקֵעַ, יַעַן כִּי...

3) מַדּוּעַ קָרְאוּ לְיַם הַמֶּלַח יַם הַמָּוֶת?

עֲבוֹדָה י״ז

שִׂים אֶל לֵב: כְּבָר לָמַדְתָּ לְרַשֵּׁם אֶת שֵׁלֹשׁ הַיְמוֹת שֶׁבְּאַרְצֵנוּ. עַתָּה תִּלְמַד לְרַשֵּׁם אֶת הַיַּרְדֵּן כֻּלּוֹ מִמּוֹצָאוֹ וְעַד תּוֹצָאוֹתָיו. הָעֲבוֹדָה

לא תִּקָּשֶׁה עָלֶיךָ אִם תְּשִׂים לִבְּךָ לַמֶּרְחַקִּים שֶׁבֵּין יַמָּה לְיַמָּה.

1) רְשֹׁם אֶת שְׁלֹשֶׁת מְקוֹרוֹת הַיַּרְדֵּן וְאֶת יָם סוּמְכִי.

2) הַשְׁוֵה אֶת הַמֶּרְחַקִּים: יָם סוּמְכִי—יָם כִּנֶּרֶת, יָם כִּנֶּרֶת—יָם הַמֶּלַח.

3) רְשֹׁם אֶת הַיַּרְדֵּן, אֶת יָם כִּנֶּרֶת.

4) דַּיֵּק וּרְשֹׁם אֶת יָם הַמֶּלַח בַּמֶּרְחָק הָרָאוּי מִיָּם כִּנֶּרֶת.

5) הֲתִרְשֹׁם אֶת הַיַּרְדֵּן בְּקַו יָשָׁר? אֵיךְ תַּעֲשֶׂה?

6) סַמֵּן אֶת שְׁלֹשֶׁת הַגְּשָׁרִים הַחֲשׁוּבִים שֶׁעַל פְּנֵי הַיַּרְדֵּן. אֵילוּ הֵם?

עֲבוֹדָה י"ח

בַּמַּפָּה שֶׁעָשִׂיתָ לְפִי הָעֲבוֹדָה י"ז:

1) צְבַע אֶת הַיַּרְדֵּן בְּעִפָּרוֹן כָּחֹל. עֲשֵׂה כָּךְ גַּם בַּיַּמּוֹת.

2) צְבַע אֶת בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן בְּצֶבַע יָרוֹק. אֵיךְ? א) מְצָא אֶת הַמָּקוֹם הָרָחָב בְּיוֹתֵר בְּבִקְעַת הַיַّרְדֵּן. הֵיכָן הוּא? ב) סַמֵּן אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה בִּשְׁתֵּי נְקֻדּוֹת מִצַּד יָמִין וּמִצַּד שְׂמֹאל. ג) עֲשֵׂה כָּךְ גַּם בַּמָּקוֹם הַצַּר בְּיוֹתֵר. הֵיכָן הוּא? ד) שִׂים אֶל לֵב: אֵיזֶהוּ הָהָר הַפּוֹרֵץ אֶל תּוֹךְ בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן? סַמְּנוּ וְרָשְׁמוּ בְּמַפָּתְךָ.

3) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: הָהָר הַמִּזְרָחִי גּוֹבֵל אֶת בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן בְּקַו ——— וְהָהָר הַמַּעֲרָבִי?

4) חֻבְרַת הָאַשְׁלָג עוֹמֶדֶת לִסְלֹל מְסִלָּה לְאֹרֶךְ הַיַּרְדֵּן (לָמָּה?). הַצַּע לָהּ תָּכְנִית מִשֶּׁלְּךָ: רְשֹׁם מְסִלָּה זוֹ בְּמַפָּתְךָ בְּצֶבַע אָדֹם.

עֲבוֹדָה י"ט

חֵלֶק מִמְּנָה תּוּכַל לַעֲשׂוֹת, אִם תִּקְרָא בְּעִיּוּן אֶת הַפֶּרֶק הַתְּשִׁיעִי.

1) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: א) שְׁתֵּי עָרִים עֲרָבִיּוֹת הַשּׁוֹכְנוֹת בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן. קְרָא אוֹתָן בִּשְׁמוֹתֵיהֶן וְהוֹסֵף לָהֶן תְּאָרִים

לְפִי הַפֶּרֶק הַשְּׁמִינִי וּלְפִי הַפֶּרֶק הַתְּשִׁיעִי. ב) עִיר שֶׁיִּשּׁוּבָהּ מְעֹרָב. קְרָא בִּשְׁמָהּ וְהוֹסֵף לָהּ תֹּאַר. ג) אֶת הַכְּפָרִים הָעִבְרִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן. הַעֲבֵר קַו אָדֹם תַּחַת הַצְּפוֹנִי בְּיוֹתֵר, קַו יָרוֹק — תַּחַת הַדָּרוֹמִי בְּיוֹתֵר.

2) סַמֵּן בְּמַפָּתְךָ אֶת הֶעָרִים וְהַכְּפָרִים.

3) אֵיפֹה נִמְצָא הַגּוּשׁ הָעִבְרִי הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן? קְרָא לוֹ בְּשֵׁם.

פֶּרֶק תְּשִׁעִי

יִשּׁוּבִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן

א

בְּאֹהָלִים

„הַשֹּׁקֶת הַגְּדוֹלָה": „אַלְשָׁרִיעָה אַלְכַּבִּירָה", כָּךְ קָרְאוּ יוֹשְׁבֵי הָאֹהָלִים הַשְּׁחוֹרִים לַיַּרְדֵּן. בַּבִּקְעָה שֶׁמִּשְּׁנֵי עֲבָרָיו נָטוּ אֶת אָהֳלֵיהֶם וַהֲרֵי הֵם יוֹשְׁבִים בָּהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

בַּ„שֹּׁקֶת הַגְּדוֹלָה" יַשְׁקוּ אֶת עֲדָרֵיהֶם, וְאֶת הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה שֶׁמִּשְּׁנֵי עֲבָרֶיהָ יְעַבְּדוּ „בְּדֻוִי הָעִזִּים". כָּךְ קָרְאוּ לְעַצְמָם הַבְּדָוִים, רוֹעֵי הַצֹּאן, הַשּׁוֹכְנִים בְּבִקְעוֹת הַיַּרְדֵּן. וְאָכֵן, לֹא כְּבְדֻוֵי הַנֶּגֶב הֵם הַבְּדָוִים אֲשֶׁר בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן. הַלָּלוּ זֶה שָׁנִים חָדְלוּ לִנְדֹּד וַהֲרֵי הֵם כְּפָלָחִים לְכָל דָּבָר. אָמְנָם בָּתִּים לֹשֶׁבֶת בָּהֶם לֹא בָּנוּ לָהֶם עֲדַיִן, וַעֲדַיִן הֵם מְחֻלָּקִים לִשְׁבָטִים, בְּרֹאשׁ כָּל שֵׁבֶט עוֹמֵד הַשֵּׁיךְ שֶׁלּוֹ, וְאוּלָם כְּבָר יַצִּיבִים הֵם תּוֹשְׁבֵיהָ הַקְּבוּעִים שֶׁל הַבִּקְעָה, הָעוֹסְקִים בְּמִזְרַע תְּבוּאוֹת וְגִדּוּל צֹאן.

וּבַמֶּה נִבְדְּלוּ מִן הַפַּלָּחִים?

בְּמִנְהַגֵּיהֶם. עָדַיִן מִנְהַגֵּי אֲבוֹתֵיהֶם הַנּוֹדְדִים בִּידֵיהֶם, כְּמוֹהֶם יַסְבִּירוּ פָּנִים לְאוֹרְחִים אֲשֶׁר יִזְדַּמְּנוּ לְאָהֳלֵיהֶם, כְּמוֹהֶם יִשְׁפְּטוּ כָּל דָּבָר רִיב אֲשֶׁר יִפֹּל בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ בַּמַּחֲנֶה, אוֹ בֵּין מַחֲנֶה לְמַחֲנֶה, וּכְמוֹהֶם יָקוּמוּ לִגְאֹל אֶת דַּם הַקָּרוֹב, בֶּן שִׁבְטָם, אֲשֶׁר נִרְצַח בִּקְטָטָה.

בְּבוֹא הַחֹרֶף, אוֹ בִּשְׁנַת בַּצֹּרֶת, יֵרְדוּ מֵהָרֵי עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה שְׁבָטִים רוֹעֵי גְּמַלִּים לִרְעוֹת אֶת גְּמַלֵּיהֶם בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן וּלְהַשְׁקוֹתָם בַּ„שִּׂקַּת הַגְּדוֹלָה". אָז יִגְדַּל מִסְפַּר הָאֹהָלִים לְאֹרֶךְ הַ„שִּׂקַּת הַגְּדוֹלָה", וְגַם הַקִּקְטָטוֹת וְהַמְּרִיבוֹת תִּרְבֶּינָה, כִּי בּוז יָבוּזוּ רוֹעֵי הַגְּמַלִּים לְרוֹעֵי הַצֹּאן אֲשֶׁר בַּבִּקְעָה.

„גָּדוֹל הַמַּחֲנָק בַּבִּקְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת," יֹאמְרוּ רוֹעֵי הַגְּמַלִּים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ. „תּוֹשָׁבֶיהָ לֹא בֶּדְוִים הֵם, לֹא כֹחַ וְלֹא כָּבוֹד לָהֶם לְאֵלֶּה הַמִּתְגּוֹרְרִים בְּאֶרֶץ הַמַּיִם הַזֹּאת, עֲבָדִים הֵם וְכוּשִׁים." וּבְדֶרֶךְ אַנְשֵׁי הַמִּדְבָּר יַעֲלוּ עַל הַשָּׂדוֹת הַזְּרוּעִים, יִכְבְּשׁוּ אֶת מְקוֹמוֹת הַמַּיִם וַיַּעֲשׂוּ בַּבִּקְעָה הַגְּדוֹלָה כִּבְתוֹךְ שֶׁלָּהֶם.

וּבֶדְוֵי הָעִזִּים?

מִיְּרָאָתָם אֶת רוֹעֵי הַגְּמַלִּים יִרְאוּ עָוֶל וַיַּחֲרִישׁוּ, כִּי חַלָּשִׁים הֵם מֵרוֹעֵי הַגְּמַלִּים, הַיּוֹרְדִים מְזֻיָּנִים מִכַּף רַגְלָם וְעַד קָדְקָדָם אֶל בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן. הַלָּלוּ, רוֹעֵי הַגְּמַלִּים, בְּנֵי בְּנֵיהֶם שֶׁל הַנּוֹדְדִים הֵם, בְּנֵי הַמִּדְבָּר הַחָפְשִׁי. וּבֶדְוֵי הָעִזִּים — רַבִּים מֵהֶם מִיּוֹצְאֵי סוּדָן הֵם, הֲלֹא הִיא אֶרֶץ הַכּוּשִׁים, דָּרוֹמָה מִמִּצְרַיִם.

ב

בְּעֵירוֹת

כְּעֵזָה בִּקְצֵה הַדָּרוֹם כֵּן בֵּית־שְׁאָן בְּלֵב הַבִּקְעָה הַגְּדוֹלָה. כְּעֵזָה, הַמְשַׁמֶּשֶׁת מֶרְכָּז לַנּוֹדְדִים שֶׁבַּנֶּגֶב, כֵּן בֵּית־שְׁאָן מְשַׁמֶּשֶׁת מֶרְכָּז לְיוֹשְׁבֵי הָאֹהָלִים הַשְּׁחוֹרִים לְאֹרֶךְ „הַשִּׂקַּת הַגְּדוֹלָה" וּמוֹרַד הַיַּרְמוּךְ.

בִּרְחוֹבוֹתֶיהָ הַמְּעַטִּים שֶׁל עָיְרָה זוּ יִצְטוֹפְפוּ בִּימֵי מַשָּׂא וּמַתָּן מֵאוֹת בְּדָוִים, הַבָּאִים לְמַקָּחָם וּמִמְּכָרָם הָעִירָה. לָכָאן יָבוֹאוּ גַּם כָּל הַזּוֹקוּקִים לַשִּׁלְטוֹנוֹת, אִם לְבֵית־הַמִּשְׁפָּט, אִם לַמִּשְׁטָרָה וְאִם לְמַחְלָקָה אַחֶרֶת, כִּי עִיר נָפָה הִיא בֵּית־שְׁאָן לְחֵלֶק מִבִּקְעַת הַיַּרְדֵּן וּלְאַנְשֵׁי הַיִּשּׁוּבִים הַמְּזֻרָחִיִּים שֶׁבְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל. עַל כֵּן תִּפְגֹּשׁ בָּהּ תָּמִיד גַּם מֵאַנְשֵׁי הַמִּשְׁקִים הַחַקְלָאִיִּים שֶׁעַל אַדְמַת הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל.

רֹב תּוֹשְׁבֵי הָעָיְרָה סוֹחֲרִים זְעִירִים הֵם וּבַעֲלֵי־מְלָאכָה. בֵּינֵיהֶם נִמְצָאִים גַּם יְהוּדִים לַעֲשָׂרוֹת, הַיּוֹשְׁבִים יְשִׁיבַת קֶבַע בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְרֶגֶל מִסְחָרָם. וְאוּלָם לֹא רַק אַנְשֵׁי מִסְחָר הֵם תּוֹשְׁבֵי הָעָיְרָה כִּי אִם גַּם חַקְלָאִים. בְּמֵי נַחַל־חָרוֹד הַמְרֻבִּים וּבְמֵי מַעְיָנוֹת אֲחֵרִים הַמְפַכִּים פֹּה יַשְׁקוּ אֶת גִּנּוֹת־הַיָּרָק שֶׁלָּהֶם וְאֶת שְׂדוֹתֵיהֶם.

לְפָנִים הָיְתָה כָּאן עִיר גְּדוֹלָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה וּמִבְצָרִים וּמַעֲרֶכֶת תְּעָלוֹת גְּדוֹלוֹת וּקְטַנּוֹת לְהַשְׁקָאַת הַשָּׂדוֹת. מֵאֵלֶּה נִשְׁאֲרוּ כַּיּוֹם חָרְבוֹת בְּנְיָנִים גְּדוֹלִים וּבְצוֹת.

כְּבֵית־שְׁאָן בְּאֶמְצַע הַבִּקְעָה כֵּן יָרִיחוּ בִּדְרוֹמָהּ שׁוֹכֶנֶת עַל מַיִם רַבִּים, הֲלֹא הֵם: מֵימֵי מַעְיַן אֱלִישָׁע וְנַחַל כֶּלְתִּ. מִפְּנֵי סְבִיבוֹתֶיהָ הַשּׁוֹמְמוֹת לֹא הָיְתָה יְרִיחוּ בִּימֵינוּ לְעִיר מֶרְכָּז. כְּפָר חַקְלָאִי גָּדוֹל הִיא וּמָקוֹם מְנוּחָה לְתַיָּרִים נוֹצְרִים, כִּי קְדוֹשׁוֹת סְבִיבוֹתֶיהָ לַנּוֹצְרִים.

ג

בַּכְּפָרִים

לַשָּׁוְא תְּבַקֵּשׁ עֵין הַנּוֹדֵד לְאֹרֶךְ הַיַּרְדֵּן כְּפָר אוֹ יִשּׁוּב קָבוּעַ אַחֵר בְּמוֹרַד הַנָּהָר מִבֵּית־שְׁאָן דְּרוֹמָה. בָּאָרֶץ הַחַמָּה הַזֹּאת, הַלּוֹהֶטֶת בַּקַּיִץ כָּאָרְצוֹת הַחַמּוֹת בְּיוֹתֵר בְּאַפְּרִיקָה, אֵין בִּימֵינוּ יִשּׁוּבִים קַיָּמִים.

מוּעָטִים הַיְשׁוּבִים בְּבִקְעַת הַחוּלָה, מוּעָטִים הֵם גַּם לְכָל אָרְכּוֹ שֶׁל הַיַּרְדֵּן. וַעֲדַיִן הַשָּׂדוֹת בְּרֶבֶם הַגָּדוֹל מְחַכִּים לְיָד חֲזָקָה וְחָרוּצָה שֶׁתְּבוֹא וּתְחַדְּשֵׁם.

שְׁבֵי צִיּוֹן בַּחֲמִשִּׁים הַשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת, אֲשֶׁר תָּקְעוּ אֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בִּשְׂדוֹת הַשְּׁפֵלָה וְהַשָּׁרוֹן, הַגָּלִיל וְעֵמֶק יִזְרְעֶאל, לֹא שָׁכְחוּ גַּם אֶת בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן; הֵם יָסְדוּ אֶת מְנַחֲמִיָּה בְּאַדְמָה הַחִוָּרֶת, הַמַּלְבִּינָה מְאֹד בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן, וְאֶת יְסוּד־הַמַּעֲלָה וּמִשְׁמַר־הַיַּרְדֵּן עַל גְּבוּל אֶרֶץ־הַבִּצּוֹת הַגְּדוֹלָה.

בּוֹדְדִים עָמְדוּ אַנְשֵׁי מְנַחֲמִיָּה בְּמִלְחַמְתָּם הַקָּשָׁה בְּרוֹעֵי הָעִזִּים וְהַגְּמַלִּים וּבְאַקְלִימָהּ הַקָּשֶׁה שֶׁל בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן. שָׁנִים רַבּוֹת סָבְלוּ מֵחֹם וּמִפְּגָעִים רָעִים אֲחֵרִים וְעַתָּה הֵם בָּאִים עַל שְׂכָרָם: מַיִם בְּמַשְׁאֵבוֹת הֵם מַעֲלִים מִן הַיַּרְדֵּן לְהַשְׁקוֹת פַּרְדֵּסִים קְטַנִּים, אֲשֶׁר נָטְעוּ בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת, וְהָהָרִים הַמַּלְבִּינִים, אֲשֶׁר סְמָאוּ אֶת עֵינֵיהֶם בְּשֶׁרֶב קַיִץ לוֹהֵט שֶׁבְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן, נֶהְפָּכִים לָהֶם עַתָּה לְמִקְוֹר מִחְיָה: גֶּפֶס בָּהֶם. וְהַגֶּפֶס חֹמֶר חָשׁוּב הוּא לַהֲכָנַת הַמֶּלֶט וּלְעוֹד דְּבָרִים שׁוֹנִים.

כַּחֲלוּצֵי פֶּתַח־תִּקְוָה, אֲשֶׁר דִּמּוּ לִמְצוֹא בְּעֵמֶק עָכוֹר, בִּשְׂדוֹת הַיַּרְקוֹן, מְנוּחָה וְנַחֲלָה, וּמָצְאוּ שָׁם אֶת הָאַנוֹפֶלֶס אֲשֶׁר הִרְבָּה לְהָצִיק לָהֶם, כֵּן גַּם חֲלוּצֵי יְסוּד־הַמַּעֲלָה, מִמֶּרְחַקִּים בָּאוּ, שָׂדוֹת יְרֻקִּים וְשִׁפְעַת מַיִם רָאוּ וְנִתְעוּ לְהַאֲמִין, כִּי אֶרֶץ חֶמְדָּה לִפְנֵיהֶם, וְהֵם אֶל הַמָּוֶת בָּאוּ. הַמַּלְרִיָּה הַקָּשָׁה דָּבְקָה בָּהֶם וְהִפִּילָה בָּהֶם חֲלָלִים רַבִּים. וְשִׁכְנֵיהֶם יוֹשְׁבֵי הַסִּכּוֹת גַּם הֵם לֹא הֵיטִיבוּ עִמָּהֶם. גַּם מִשְׁמַר־הַיַּרְדֵּן עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא וְיוֹשְׁבֶיהָ מוּעָטִים.

וּמִי יַעֲלֶה לְיַבֵּשׁ אֶת אֶרֶץ־הַבִּצּוֹת הַגְּדוֹלָה וְלַעֲשׂוֹת אֶת יְסוּד־הַמַּעֲלָה לְבִירַת הַחוּלָה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה פֶּתַח־תִּקְוָה מִכֹּפֶר דַּל לְבִירַת הַשָּׁרוֹן? וּמָתַי? כִּי אָכֵן בְּרֻכָה בְּאֶרֶץ הַמַּיִם הָרַבִּים לְמִן דָּן בַּצָּפוֹן

וְעַד יָם הַמֶּלַח בַּדָּרוֹם. עֵדוּת לְכָךְ הַדְּגָנִיּוֹת: דְּגַנְיָה א׳ וּדְגַנְיָה ב׳ וּשְׁאָר מִשְׁקֵי הָעוֹבְדִים אֲשֶׁר עַל אַדְמַת הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן. בַּעֲמָלָם שֶׁל צְעִירִים מִיִּשְׂרָאֵל נֶהֱפְכוּ הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה לְפִנּוּת בְּרָכָה וְתִפְאֶרֶת בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן.

הֲיָדַעְתָּ אֶת הַיִּשּׁוּבִים הַטּוֹבְלִים בְּיֶרֶק בְּקֶצֶה יָם כִּנֶּרֶת דָּרוֹמָה? הַדְּגָנִיּוֹת הֵן אֲשֶׁר נוֹסְדוּ עַל יְדֵי קִבּוּצוֹת פּוֹעֲלִים חֲלוּצִים.

בִּשְׁנַת 1909 יָסְדוּ הַפּוֹעֲלִים אֶת הַקִּבּוּצָה הָרִאשׁוֹנָה בִּדְגַנְיָה. עַתָּה הָיְתָה דְגַנְיָה לְאֵם הַקִּבּוּצוֹת בָּאָרֶץ. מִמֶּנָּה יִלְמְדוּ לִכְבֹּשׁ מְקוֹמוֹת שׁוֹמְמִים. מִמֶּנָּה יִלְמְדוּ לִחְיוֹת וְלַעֲבֹד כְּאַחִים בְּמִשְׁפָּחָה אַחַת גְּדוֹלָה.

עֲבוֹדָה כ׳

עֲבוֹדָה חֲשׁוּבָה מְאֹד:

מַפַּת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל!

א. 1) אֶת הַיַּרְדֵּן כְּבָר לָמַדְתָּ לִרְשֹׁם וְגַם אֶת הַיַּמּוֹת. נַסֶּה לַעֲשׂוֹת זֹאת עוֹד פַּעַם עַל גְּלִיּוֹן נְיָר גָּדוֹל. צַיֵּן אֶת הַמְּקוֹמוֹת: דָּן וּטְבֶרְיָה בְּעִגּוּלִים.

2) בְּקַו יָשָׁר מִקָּצֵהוּ הַדָּרוֹמִי הַמַּעֲרָבִי שֶׁל יָם הַמֶּלַח סַמֵּן נְקֻדָּה א׳ עַל הַגְּלִיּוֹן. גָּדְלוֹ שֶׁל הַמֶּרְחָק כִּרְצוֹנְךָ. הַנְּקֻדָּה הַזֹּאת תְּשַׁמֵּשׁ לְךָ נְקֻדָּה חֲשׁוּבָה בְּקַו הַחוֹף שֶׁבְּמַפָּתְךָ. סַמֵּן אֶת הַמֶּרְחָק בְּסַרְגֵּלְךָ וּרְשֹׁם אוֹתוֹ.

3) מְצָא אֶת הַשְּׁלִישׁ מִן הַמֶּרְחָק בְּסָעִיף 2. מָצָאתָ? בְּמֶרְחָק זֶה וּבְקַו יָשָׁר מִטְּבֶרְיָה תְּסַמֵּן בְּעִגּוּל קָטָן אֶת הָעִיר.

4) מְצָא שְׁנֵי שְׁלִישִׁים מִן הַמֶּרְחָק בְּסָעִיף 3. מָצָאתָ? בְּמֶרְחָק זֶה וּבְקַו יָשָׁר מִדָּן סַמֵּן בְּאוֹת ב׳ אֶת הַנְּקֻדָּה הַחֲדָשָׁה שֶׁמָּצָאתָ.

ב. 1) לְמַד לִרְשֹׁם אֶת קַו הַחוֹף מִנְּקֻדָּה ב׳ וְעַד רֹאשׁ הַכַּרְמֶל. אַל תַּעֲשֶׂה זֹאת עַל הַגְּלִיּוֹן הַגָּדוֹל. עָדַיִן לֹא.

2) חֲזוֹר עַל סָעִיף 1 פְּעָמִים אֲחָדוֹת. לָמַדְתָּ? רְשֹׁם אֶת קַו הַחוֹף מִנְקֻדָּה ב׳ עַד רֹאשׁ הַכַּרְמֶל בְּגִלְיוֹנְךָ הַגָּדוֹל.

3) רְשֹׁם אֶת קַו הַחוֹף מֵרֹאשׁ הַכַּרְמֶל וְעַד נְקֻדָּה א׳. הַדָּבָר לֹא יִקְשֶׁה מִמֶּךָּ. יָשָׁר הוּא. אַף עַל פִּי כֵן עֲשֵׂה זֹאת פְּעָמִים אֲחָדוֹת. רְשֹׁם בְּגִלְיוֹנֶךָ.

ג. 1) עַיֵּן יָפֶה בַּמַּפָּה. הַשְׁוֵה אֶת הַמֶּרְחַקִּים: יָפוֹ—תֵּל־אָבִיב—חֵיפָה, יָפוֹ—תֵּל־אָבִיב—עַזָּה. מָצָאתָ? רְשֹׁם אוֹתָן בְּגִלְיוֹנְךָ הַגָּדוֹל: אֶת יָפוֹ—תֵּל־אָבִיב, עַזָּה וְחֵיפָה.

2) עַיֵּן יָפֶה בַּמַּפָּה. הַשְׁוֵה אֶת הַמֶּרְחַקִּים: יָפוֹ—תֵּל־אָבִיב—יְרוּשָׁלַיִם, עַזָּה—יְרוּשָׁלַיִם. רְשֹׁם אֶת בִּירָתֵנוּ בְּגִלְיוֹנֶךָ.

3) הוֹסֵף בְּ„מַפַּת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל" שֶׁלְּךָ אֶת הֶעָרִים וְהַכְּפָרִים, הַנִּרְאִים חֲשׁוּבִים בְּעֵינֶיךָ.

עֲבוֹדַת סִכּוּם וַחֲזָרָה

א) קְרָא אֶת כָּל מַה שֶׁרָשַׁמְתָּ בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

ב) בַּקֵּר אֶת הַמַּפּוֹת שֶׁהֲכִינוֹתָ, תַּקֵּן כָּל מַה שֶׁצָּרִיךְ תִּקּוּן.

ג) בְּחַן אֶת עַצְמְךָ לְפִי הֲמִלּוֹן הַזֶּה:

אֲבוֹת הַיַּרְדֵּן. אַשְׁלָג. „בֶּדְוֵי הָעִזִּים". „בֶּדְוֵי הַמַּחְצָלוֹת". בֵּית־שְׁאָן. גֶּפֶס. גֵּינוֹסָר. גְּשָׁרִים עַל הַיַּרְדֵּן. דְּגַנְיָה. דִּינָמוֹ. „הַשֹּׁקֶת הַגְּדוֹלָה". חוּלָה. חַמֵּי טְבֶרְיָה. חֵמָר. חֶרְמוֹן. טְבֶרְיָה. טוּרְבִּינָה. יַמּוֹת. יָם כִּנֶּרֶת. יָם הַמֶּלַח. יָם סוּמְכֵי. יַרְדֵּן. יוּבָלֵי הַיַּרְדֵּן. יַרְמוּךְ. יְסוּד־הַמַּעֲלָה. יְרִיחוֹ. כֹּחַ הַחַשְׁמַל. מַיִם קָשִׁים. מַעְיָנוֹת מִינֵרָלִיִּים. מֶלַח סְדוֹמִית. „מֶלַח צוֹמֵחַ". מְרִיאִים. מִלְחַמְיָה. מִשְׁמַר־הַיַּרְדֵּן. מִגְדָּל. נַהֲרַיִם. סְדָקִים. סִמַּן פְּנֵי הַיָּם. קַצְר עַנְתָּר. קִרְיַת־שְׁמוּאֵל. רֶבְמָטִיזָם. שֶׁקַע. שְׂדוֹת שֶׁלֶג.

ד) הִנֵּה לְפָנֶיךָ רְשִׁימַת הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן עַל חֶלְקוֹת אַדְמָתָם, מִסְפַּר נַפְשׁוֹתֵיהֶם וּשְׁנַת הִוָּסְדָם.

1) מְצָא: מַה מִּדַּת הָאֲדָמָה בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן, הַנִּמְצֵאת בִּידֵי הַיְּהוּדִים בְּסַךְ־הַכֹּל?

2) מְצָא: מַה מִּסְפַּר נַפְשׁוֹת הַיְּהוּדִים בְּכָל הַיִּשּׁוּבִים בְּסַךְ־הַכֹּל?

3) מְצָא: א) מַה מִּדַּת אַדְמָתָהּ שֶׁל הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן? ב) מַה מִּדַּת אַדְמָתָהּ שֶׁל חֶבְרַת פִּיק"א בַּבִּקְעָה הַזֹּאת? ג) מַה מִּדַּת אַדְמָתָם שֶׁל אֲנָשִׁים פְּרָטִיִּים מִן הַיְּהוּדִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן?

טַבְלָה

רְשִׁימַת הַיִּשּׁוּבִים הָעִבְרִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן (לְפִי א"ב)

שֵׁם הַמּוֹשָׁבָה	שְׁנַת הִוָּסְדָהּ	מִסְפַּר הַנְּפָשׁוֹת	מִדַּת הַדּוּנָמִים	אַדְמַת [1]
בֵּית־גַּנִּים	תרע"ג	35	914	פ.
גֶּשֶׁר נָחָלִים	תרפ"ג	157	4100	פ.
דְּגַנְיָה א'	תר"ע	138	1825	קה"ק
דְּגַנְיָה ב'	תר"פ	136	1800	"
יְסוֹד־הַמַּעֲלָה	תרמ"ג	156	10815	פ.
כְּפַר־גִּלְעָדִי	תרפ"ו	59	1930	קה"ק
כִּנֶּרֶת־הַמּוֹשָׁבָה	תרס"ט	256	1955	פ.
" הַקִּבּוּצָה	תרס"ט	123	2650	קה"ק
כִּנֶּרֶת (הָר)	תרס"ט	35	65	קה"ק
מִגְדָּל	תרע"א	278	1585	פר.
מְנַחֲמְיָה	תרע"ב	182	5315	פ.
מִשְׁמַר־הַיַּרְדֵּן	תר"ג	65	4645	פ.
תֵּל־אוֹר	תרפ"ח		6000	פר.

[1] פר. = פְּרָטִים; פ. = פִּיק"א (חֶבְרָה לְהִתְיַשְּׁבוּת הַיְּהוּדִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל); קה"ק = הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל.

שַׁעַר תְּשִׁיעִי

הַר־אֶפְרַיִם — אֶרֶץ זֵית־שֶׁמֶן גַּם הִיא,
הַר מֵישָׁב עַרְבִים בִּלְבָד

עֲבוֹדָה א׳

1) עַיֵּן בְּמִדּוֹת הַגֹּבַהּ הַנִּתּוּנוֹת בַּעֲבוֹדוֹת הַהֲכָנָה, פֶּרֶק שְׁלִישִׁי.

2) הַשְׁוֵה לְפִי הַתַּבְלִיט שֶׁבַּכַּתָּה אֶת גֹּבַהּ הַר אֶפְרַיִם לְגֹבַהּ הָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, הַר יְהוּדָה. רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: הַר אֶפְרַיִם ——— מֵהָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, ——— מֵהָרֵי הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן, ——— מֵהָרֵי יְהוּדָה.

3) וְכֵיצַד תַּעֲשֶׂה אִם אֵין תַּבְלִיט בְּכִתָּתְכֶם? עֲבוֹדָה ב׳ בְּשַׁעַר הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן תְּלַמֵּדְךָ.

4) רְשֹׁם אֶת הַמְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהִים בְּהַר אֶפְרַיִם. הַר אֶפְרַיִם נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי קַוִּים יְשָׁרִים, הָעוֹבְרִים אֶת הַמַּפָּה לְרָחְבָּהּ, עַל הָאֶחָד רָשׁוּם 32^0 וְעַל הַשֵּׁנִי רָשׁוּם ———. לַקַּוִּים הָאֵלֶּה קוֹרְאִים קַוֵּי רֹחַב.

עֲבוֹדָה ב׳

1) קְרָא אֶת הַפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן בְּשַׁעַר הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן. מַה לְמַדְתָּ מִמֶּנּוּ עַל מִבְנֵה הַר אֶפְרַיִם?

2) עַיֵּן בַּמַּפָּה וּמְצָא: כַּמָּה שְׁלוּחוֹת שׁוֹלֵחַ הַר אֶפְרַיִם לְעֵבֶר הַמִּזְרָח אֶל בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן? הֲיִדּוּעָה לְךָ אַחַת מֵהֶן בִּשְׁמָהּ?

עֲבוֹדָה ג׳

1) קְרָא בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, בְּפֶרֶק י״ז, אֶת הַפְּסוּקִים ט״ו — י״ח. רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה הַר אֶפְרַיִם ———.

2) שִׂים אֶל לֵב: גַּם כַּיּוֹם עוֹטָה הַר אֶפְרַיִם עֲצֵי־פְּרִי וַעֲצֵי־סְרָק לָרֹב.

הָעֲבוֹדוֹת ה׳, ו׳ בְּשַׁעַר הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן תְּלַמֵּדְנָה אוֹתְךָ מַשֶּׁהוּ בְּעִנְיָן זֶה.

שִׂים אֶל לֵבְ!

הַר אֶפְרַיִם גַּם הוּא אֶרֶץ זֵית־שָׁמֶן.

עֲבוֹדָה ד׳

1) קְרָא אֶת הַפֶּרֶק הָרְבִיעִי בְּשַׁעַר הַגְּלִיל הָעֶלְיוֹן. „זֵיתִים" שֵׁם הַפֶּרֶק. מַה לְמַדְתָּ?

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

בְּהַר אֶפְרַיִם

(מִכְתָּב אֶל חָבֵר)

תֵּל־אָבִיב, ט׳ בְּאֱלוּל צ״ב

לְנַחְמָן הֶחָבִיב, שָׁלוֹם.

לְךָ, נַחְמָן, אֲנִי חַיָּב תּוֹדָה עַל הַנְּסִיעָה הַיָּפָה בְּהָרֵי אֶפְרַיִם. טוֹבָה הָעֵצָה אֲשֶׁר יִעַצְתָּנִי: לִנְסֹעַ מֵחֵיפָה לְתֵל־אָבִיב בְּאוֹטוֹ וְלֹא בָּרַכֶּבֶת. וְאָכֵן, לֹא בְּכָל יוֹם רוֹאִים אָנוּ, בְּנֵי חוֹף הַיָּם, מַרְאוֹת יָפִים כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי בְּטִיּוּלִי זֶה.

אָמְנָם הַדֶּרֶךְ מֵעִיר יִזְרְעֶאל וְעַד עֵין־גַּנִּים לֹא הָיְתָה נְעִימָה בְּיוֹתֵר. הָעֵמֶק לָהַט בְּחֹם הַצָּהֳרַיִם. הַצְּפִיפוּת בָּאוֹטוֹ הָיְתָה גְּדוֹלָה, וּמִסָּבִיב רַק שָׂדוֹת קְצוּרִים, חֶלְקוֹת שֶׁמְשָׁמִים וְרֵקוֹת פֹּה וָשָׁם. כְּפָרֵי הַפַּלָּחִים כְּאִלּוּ הִסְתַּתְּרוּ בְּכִתְפֵי הַגְּבָעוֹת וְלֹא נִרְאוּ לָעַיִן.

וְאוּלָם אַךְ הִגַּעְנוּ לְעֵין־גַּנִּים וְהַמַּרְאֶה נִשְׁתַּנָּה. מִכָּאן וְאֵילָךְ הוֹלִיכַתְנוּ דַּרְכֵּנוּ בְּדֶרֶךְ הָרִים יָפָה עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת.

„נוֹף זֶה," אָמַר אֵלַי שֶׁכְנִי לַסַּפְסָל בָּאוֹטוֹ, „נִשְׁתַּמֵּר עַל צוּרָתוֹ הַקְּדוּמָה יוֹתֵר מִיהוּדָה. יֵשׁ מְקוֹמוֹת בְּהַר אֶפְרַיִם שֶׁמַּרְאֵהֶם כְּמַרְאֵה אַרְצֵנוּ לְפָנִים."

אַדְמַת הֶהָרִים מְסֻבִּיב הִלְבִּינָה וּבָעֲמָקִים וּבֶהָרִים הוֹרִיקוּ חֹרְשׁוֹת וְכַרְמֵי זֵיתִים וּתְאֵנִים.

יָפִים הָעֲמָקִים בְּהָרֵי אֶפְרַיִם, רְחָבִים הֵם, וְיוֹרְדִים לְאִטָּם מַדְרֵגוֹת מַדְרֵגוֹת. וְהַמַּדְרֵגוֹת נְטוּעוֹת עֵצִים לָרֹב. לֹא סְלָעִים חֲשׂוּפִים אַתָּה רוֹאֶה כָּאן, כִּבְהָרֵי יְהוּדָה, וּמוֹרְדוֹת הָרִים זְקוּפִים. בְּדֶרֶךְ גַּם בִּשְׁתַּמֵּר הֶעָפָר הַתְּחוּחַ בְּרָאשֵׁי הֶהָרִים וּבְמוֹרְדוֹתֵיהֶם. וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי שָׁמַר עַל מִי. הַשָּׁמַר הָעֵץ הָרַעֲנָן עַל הֶעָפָר הַתְּחוּחַ, וְאִם הֶעָפָר הַתְּחוּחַ עַל הָעֵץ שֶׁלֹּא יֹאבַד? וַדַּאי שָׁמְרוּ זֶה עַל זֶה.

וְאִלּוּ רָאִיתָ מַה יָּפִים כְּפָרֵי הַפַּלָּחִים בֶּהָרִים. בָּתֵּי־אֶבֶן זִתְרִיסִים תְּכֻלִּים לָהֶם טוֹבְלִים בִּירַק עֵצִים וּבְצֵל—זֶהוּ הַכְּפָר בְּהָרֵי אֶפְרַיִם. כְּשֶׁהִתְעַכַּבְנוּ בְּאֶחָד מֵהֶם לְיַד הַכְּבִישׁ הָיְתָה עֵת צֵאת הַשּׁוּאֲבוֹת. בְּמוֹרַד הָהָר, בַּדֶּרֶךְ לַמַּעְיָן, הָיְתָה תְּנוּעָה רַבָּה: הַלָּלוּ יוֹרְדוֹת וְהַלָּלוּ עוֹלוֹת וְכַדֵּיהֶן עַל רָאשֵׁיהֶן. בְּצֵל אַחַת הַתְּאֵנִים הָעֲבֻתּוֹת יָשְׁבָה חֲבוּרַת גְּבָרִים, קָרַבְתִּי אֲלֵיהֶם לִשְׁמֹעַ מַה בְּפִיהֶם. אֶחָד זָקֵן, לָבוּשׁ קַפְטָן לָבָן, סִפֵּר עַל שָׁנָה טוֹבָה אַחַת, שֶׁהָיְתָה בִּימֵי נְעוּרָיו:

„בַּשָּׁנָה הַהִיא," סִפֵּר הַזָּקֵן, „יָרַד שֶׁלֶג רַב בְּהָרֵי יְרוּשָׁלַיִם וְגַם בְּהָרֵינוּ. שֶׁלֶג עַד הַבִּרְכַּיִם. הַתְּאֵנִים מָתְקוּ בַּשָּׁנָה הַהִיא. וְהַזֵּיתִים—כְּבָר יָרַד הַיּוֹרֶה בַּשָּׁנָה שֶׁלְּאַחֲרָיו וַאֲנַחְנוּ עוֹד מוֹסְקִים. הָיָה חֹרֶף וַעֲרָפֶל—וַאֲנַחְנוּ עוֹד מוֹסְקִים."

הַצְּעִירִים יָשְׁבוּ מִן הַצַּד, לֹא הִתְעָרְבוּ בַּשִּׂיחָה. וְהַזְּקֵנִים דִּבּוּרָם בְּנָחַת. שָׁעָה אֲרֻכָּה הִקְשַׁבְתִּי וְלֹא רָאִיתִי אֶחָד נִכְנָס בְּדִבְרֵי חֲבֵרוֹ.

מֵעֵבֶר לַגַּיְא רָאִיתִי זֵיתִים צְעִירִים נְטוּעִים בַּמַּדְרֵגוֹת.

„אַךְ הַשָּׁנָה נִטְעוּם," אָמַר לִי אַחַד הַצְּעִירִים, „בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת מַרְבִּים אָנוּ לִטַּעַת זֵיתִים, תְּאֵנִים וַעֲצֵי־פְּרִי אֲחֵרִים. הַשְּׁתִילִים מִן הַמֶּמְשָׁלָה."

אזרות טוּל־כֶּרֶם עוֹרְרוּנִי מֵחֲלוֹמוֹתַי. יָצָאנוּ לַשָּׂרוֹן.

לְהִתְרָאוֹת בְּקָרוֹב,

חַ י י ם.

פֶּרֶק שֵׁנִי

בְּ שֶׁ כֶּ ם

(מִשִּׂיחוֹתָיו שֶׁל מְשׁוֹטֵט)

א

בְּפֶתַח הַמִּסְבָּנָה

כְּדַרְכִּי מֵאָז עָלִיתִי גַּם הַפַּעַם בְּעֶרֶב פֶּסַח לְהַר גְּרִזִּים לַחֲזוֹת בְּמַחֲזֶה קָרְבַּן הַפֶּסַח שֶׁל הַשֹּׁמְרוֹנִים. כֵּיוָן שֶׁהִקְדַּמְתִּי לָבוֹא שֶׁכְּמָה סָרְתִּי גַּם אֶל יְדִידִי חַג׳ נִמְר הַזָּקֵן.

זוֹ הָיְתָה יְדִידוּת יְשָׁנָה. וְחוֹבָה הָיִיתִי מַרְגִּישׁ בְּנַפְשִׁי, מִדֵּי נִקְרָאתִי לִשְׁכֶם, לָסוּר אֶל מִסְבַּנְתּוֹ הָאֲפֵלָה שֶׁל חַג׳ נִמְר וּלְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ שִׂיחַת רֵעִים עַל סֵפֶל קָפֶה, כַּנָּהוּג. עָמְדָה שָׁעָה שֶׁלְּאַחַר הַצָּהֳרַיִם וּבַסִּמְטָה כְּבָר הָיָה עֶרֶב מֵחֲמַת הָאֶפְלוּלִית שֶׁבָּהּ. בְּפֶתַח הַמִּסְבָּנָה יָשַׁב חַג׳ נִמְר עַל שְׂרַפְרַף נָמוּךְ, כְּדֶרֶךְ הָעֲרָבִים. תַּרְבּוּשׁוֹ, צְנִיף הַמִּצְנֶפֶת, מֻפְשָׁל לַאֲחוֹרֵי קָדְקֳדוֹ וּשְׁפוֹפֶרֶת הַנַּרְגִּילָה בְּיָדוֹ.

הַזָּקֵן קָם לִכְבוֹדִי, הֶחֱוָה קִדָּה, וְיָדוֹ נְתוּנָה עַל חָזֵהוּ.

„אַהֲלָן,“ אָמַר, „כִּבַּדְתַּנִי. זֶה כְּבָר לֹא נִרְאוּ פָּנֶיךָ בִּמְקוֹמוֹתֵינוּ. הַטּוֹבוֹת בִּרְצוֹן הָאֱלֹהִים.“ וּכְשֶׁכִּלְתָּה שְׁאִילַת הַשָּׁלוֹם הָאֲרֻכָּה וּלְחִיצַת הַיָּדַיִם, וּכְשֶׁיָּשַׁב הַזָּקֵן לְאַחַר שֶׁיָּשַׁבְתִּי אָנֹכִי נְאֶנַח אֲנָחָה עֲמֻקָּה.

„אֵין נַחַת,“ אָמַר הַזָּקֵן, „אֵין נָחַת. הָיוּ שָׁנִים, וְעִם כְּלוֹת הָעוֹנָה לְעֵת כָּזֹאת, בְּסוֹף הַחֹרֶף, הַפַּלְחִים מִתְאַסְּפִים בְּפֶתַח הַמִּסְבָּנָה, יוֹשְׁבִים סְבִיבִי וַאֲנִי עוֹרֵךְ חֶשְׁבּוֹנוֹתֵיהֶם: פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, יְבָרֶכְךָ הָאֱלֹהִים, כָּךְ וְכָךְ חֲמוֹרִים גֶּפֶת הֵבֵאתָ. הֲלֹא? כָּךְ וְכָךְ דְּמֵי קִדִּימָה קִבַּלְתָּ, הֲלֹא? הֲרֵי חֶשְׁבּוֹנְךָ וַהֲרֵי כַּסְפְּךָ, טוּל וְלֵךְ, וְתִשְׁרֶה הַבְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ. בְּנֵי־אָדָם מַאֲמִינִים אִישׁ לְרֵעֵהוּ, וְאֵין פֶּרֶץ וְאֵין צְוָחָה. יוֹדְעִים הַפַּלְחִים, כִּי נֶאֱמָן פִּנְקָסִי וְלֹא יְכַזֵּב.

וּבַיָּמִים הָהֵם מִכְתָּבִים בָּאִים מִמִּצְרַיִם וּמִסּוּרְיָה וּמִשְּׁאָר מְקוֹמוֹת: שִׁלְחוּ לָנוּ סְחוֹרָה. וְגִזְרֵי סַבּוֹן גְּדוֹלִים נִשָּׂאִים מִשָּׁכֶם, אִם עַל גַּב הַגָּמָל וְאִם בִּקְרוֹן הָרַכֶּבֶת, צָפוֹנָה וְדָרוֹמָה וּלְכָל חֶלְקֵי הָאָרֶץ. מֶסְלָמִים חֲרֵדִים בְּמִצְרַיִם יוֹדְעִים, כִּי נָקִי הַסַּבּוֹן שֶׁלָּנוּ מֵחֵלֶב נְבֵלָה וּמִשַּׁמָּן חֲזִירִים. וִיהוּדִים בִּירוּשָׁלַיִם וּבְמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים גַּם הֵם יוֹדְעִים זֹאת. וּמְרֻבִּים הַקּוֹפְּצִים, הַכֹּל מְבַקְּשִׁים סַבּוֹן שְׁכֶם.

עַתָּה נִשְׁתַּנּוּ הַזְּמַנִּים. מֶמְשֶׁלֶת מִצְרַיִם הִטִּילָה מֶכֶס גָּדוֹל עַל תּוֹצַרְתֵּנוּ, וּמִשָּׁנָה לְשָׁנָה פּוֹחֲתִים הַקּוֹנִים מִמִּצְרַיִם. וְהַקָּהָל בָּאָרֶץ גַּם הוּא נַעֲשָׂה בַּרְרָן. הַצְּעִירִים — סַבּוֹן שְׁכֶם אֵינוֹ נָאֶה לָהֶם, וַהֲרֵי תּוֹצַרְתֵּנוּ מוּטֶלֶת כְּאֶבֶן שֶׁאֵין לָהּ הוֹפְכִין. עֲדַיִן מֻנַּחַת תּוֹצַרְתִּי מִלִּפְנֵי שְׁנָתַיִם, וּמֵאַיִן אֶקַּח לְהוֹסִיף עַל הַקּוֹדֶם? אֵין נַחַת, אֵין נָחַת." וְהַזָּקֵן נֶאֱנַח שׁוּב.

בְּטֶרֶם תִּקְרָא אֶת הַפֶּרֶק הַבָּא עֲשֵׂה.

עֲבוֹדָה ה׳

1) קְרָא בְּסֵפֶר מְלָכִים ב׳, בְּפֶרֶק י״ז אֶת הַפְּסוּקִים כ״ד—מ׳,

2) „ „ עֶזְרָא „ ד „ א—ה.

3) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה עַל: א) מוֹצָא הַשֹּׁמְרוֹנִים; ב) כֵּיצַד נַעֲשׂוּ הַשֹּׁמְרוֹנִים לְעוֹבְדֵי אֱלֹהִים; ג) בַּמֶּה הֵרֵעוּ לְיִשְׂרָאֵל.

4) אֶת הַשֹּׁמְרוֹנִים כִּנּוּ לְגַנַּאי בְּשֵׁם „גֵּרֵי אֲרָיוֹת". הֲתוּכַל לְבָאֵר אֶת הַשֵּׁם הַזֶּה?

אֶת הַשֹּׁמְרוֹנִים כִּנּוּ לְגַנַּאי בְּשֵׁם „כּוּתִים". הֲתוּכַל לְבָאֵר אֶת הַשֵּׁם הַזֶּה?

5) בַּפֶּרֶק הַבָּא תִּלְמַד מַשֶּׁהוּ עַל חַיֵּי הַשֹּׁמְרוֹנִים כַּיּוֹם. מַה לָּמַדְתָּ? הוֹסֵף זֹאת עַל רְשִׁימָתְךָ שֶׁהַכִּינוֹתָ לְפִי סָעִיף 3.

שִׂים אֶל לֵב: כַּיּוֹם חַיִּים בָּאָרֶץ כְּ־150 נֶפֶשׁ מִן הַשֹּׁמְרוֹנִים. רֻבָּם הַגָּדוֹל יוֹשְׁבִים בְּחָצֵר הַמְיֻחֶדֶת לָהֶם בִּשְׁכֶם.

ב

בַּחֲצַר הַשֹּׁמְרוֹנִים

הַיְּהוּדִי הַיְחִידִי שֶׁיָּשַׁב יְשִׁיבַת קֶבַע בִּשְׁכֶם הָיָה הַמּוֹרֶה לְעִבְרִית בְּבֵית־הַסֵּפֶר לְיַלְדֵי הַשֹּׁמְרוֹנִים. אֶת מְקוֹם מִשְׁכָּנוֹ לֹא יָדַעְתִּי וּמַה שָּׁמַחְתִּי כְּשֶׁפְּגַשְׁתִּיו בְּדֶרֶךְ מִקְרֶה, לְאַחַר שֶׁנִּפְטַרְתִּי מֵחַג׳ נִמְר.

מְצָאתִיו בְּלִוְיַת אִישׁ גָּבוֹהַּ, רָזֶה וּצְנוּם פָּנִים. הָאִישׁ הָיָה דוֹמֶה בְּתִלְבָּשְׁתּוֹ וּבְאֹפֶן דִּבּוּרוֹ לְעַרְבִיֵּי שְׁכֶם, אַךְ נִבְדָּל מֵהֶם בְּמַבַּע פָּנָיו וּבְמִקְלַעַת הַשֵּׂעָר הַגְּדוֹלָה, שֶׁהָיְתָה עֲשׂוּיָה לוֹ עַל פַּדַּחְתּוֹ וּמְכֻנֶּסֶת לְתוֹךְ תַּרְבּוּשׁוֹ הַנָּמוּךְ. פָּנָיו הָיוּ חִוְרִים מְאֹד וְעֵינָיו גְּדוֹלוֹת, שְׁחוֹרוֹת וַעֲצוּבוֹת מְאֹד. הֲבִינוֹתִי, כִּי כֹּהֵן שֹׁמְרוֹנִי לְפָנַי, וּכְשֶׁהִזְמִינַנִי הָאִישׁ לְבַקֵּר בַּחֲצֵרָם שָׁמַחְתִּי עַל הַדָּבָר וְנִלְוֵיתִי עֲלֵיהֶם.

לֹא אוּכַל לֵאמֹר, כִּי נְעִימָה הַהֲלִיכָה אֶל חֲצַר הַשֹּׁמְרוֹנִים בִּשְׁכֶם. סִמְטָאוֹת עֲקַלְקַלּוֹת וַחֲשֵׁכוֹת יֵשׁ גַּם בִּירוּשָׁלַיִם וּבְיָפוֹ, בְּרַמְלָה וּבְחֵיפָה, אַךְ חֲשֵׁכָה זוֹ שֶׁאוֹפֶפֶת אוֹתְךָ סָבִיב בְּדַרְכְּךָ לַחֲצַר הַשֹּׁמְרוֹנִים בִּשְׁכֶם, לֹא רָאִיתִי כָּמוֹהָ בְּשׁוּם מָקוֹם. דּוֹמֶה, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא חָדְרוּ קַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ לַסִּמְטָאוֹת הָאֵלּוּ, מֵעוֹלָם לֹא נִכְנַס אֲוִיר חָדָשׁ לְתוֹכָן.

סַרְנוּ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת. חֶדֶר גָּדוֹל, וְרִצְפָּתוֹ מְכֻסָּה מַחְצָלוֹת, שׁוּם רָהִיטִים אֵין בַּבָּיִת. זֶהוּ בֵּית־הַכְּנֶסֶת הַיְחִידִי לַשֹּׁמְרוֹנִים בָּאָרֶץ. „הָיוּ יָמִים," כָּךְ סִפֵּר לָנוּ הַכֹּהֵן, „וּבְרֹאשׁ הַר גְּרִזִּים, הַר הַבְּרָכָה, עָמַד הֵיכָלֵנוּ הַגָּדוֹל, עַתָּה הוּא חָרֵב. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה אָנוּ עוֹלִים לְהַר גְּרִזִּים, וְשָׁם, עַל חָרְבוֹת מִקְדָּשֵׁנוּ, אָנוּ עוֹרְכִים אֶת תְּפִלּוֹתֵינוּ וּבְחַג הַפֶּסַח אָנוּ זוֹבְחִים שִׁבְעָה כְּבָשִׂים: קָרְבַּן פֶּסַח הוּא.

עַתָּה לֹא נוֹתַר לָנוּ מִכָּל מַחְמַדֵּינוּ מִימֵי קֶדֶם כִּי אִם בֵּית־כְּנֶסֶת זֶה וּבוֹ גָּנוּז אוֹצָרֵנוּ הַיָּקָר: סֵפֶר־הַתּוֹרָה הָעַתִּיק בְּיוֹתֵר בְּכָל הָעוֹלָם. וּמָסֹרֶת לָנוּ מֵאָב לְבֵן, כִּי סֵפֶר־הַתּוֹרָה הַזֶּה נִכְתַּב בִּידֵי

אֲבִישׁוּעַ בֶּן פִּנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. בְּדַבְּרוֹ הוֹצִיא הַכֹּהֵן מִתִּיק אַרוֹן־בַּרְזֶל גָּדוֹל אֶת סֵפֶר־הַתּוֹרָה הָעַתִּיק.

הִצְטַעַרְתִּי, שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לִקְרֹא אֶת הַכְּתָב הָעִבְרִי הַקָּדוּם, לוּ יָדַעְתִּיו הָיִיתִי יָכֹל לִקְרֹא מִתּוֹךְ הַסֵּפֶר הַזֶּה, שֶׁהוּא בְּוַדַּאי עַתִּיק מְאֹד. כְּשֶׁיָּצָאנוּ מֵחֲצַר הַשֹּׁמְרוֹנִים וְנִפְרַדְנוּ מִן הַכֹּהֵן, סִפֵּר לִי הַמּוֹרֶה, כִּי סֵפֶר הַתָּנַ"ךְ שֶׁל הַשֹּׁמְרוֹנִים אֵינוֹ אֶלָּא הַתּוֹרָה וְחֵלֶק מִסֵּפֶר יְהוֹשֻׁעַ. שְׁאָר הַסְּפָרִים מִן הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים וּמִן הַנְּבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים אֵינָם יְדוּעִים לָהֶם. וְיֵשׁ גַּם כַּמָּה הֶבְדְּלִים אֲחֵרִים בֵּין תּוֹרָתֵנוּ וְתוֹרָתָם: בְּתוֹרָתָם הֻכְנְסוּ פְּסוּקִים אֲחֲרִים לֵאמֹר, כִּי הַר גְּרִזִּים הוּא הָהָר אֲשֶׁר בּוֹ בָּחַר הָאֱלֹהִים, וְלֹא הַר הַמּוֹרִיָּה.

וְעוֹד הוֹסִיף הַמּוֹרֶה וְאָמַר: „עֲלוּבִים הֵם הַשֹּׁמְרוֹנִים. הֵם מֻקָּפִים אוֹיְבִים מִכָּל צַד. עַרְבֵּי שְׁכֶם שׂוֹנְאִים אוֹתָם, כִּי אֵין לְךָ עִיר בָּאָרֶץ שֶׁתּוֹשְׁבֶיהָ קַנָּאִים לְדָתָם כְּאַנְשֵׁי שְׁכֶם.

הִנֵּה אֲסַפֵּר לְךָ דָּבָר אֲשֶׁר קָרַנִי בִּשְׁכֶם."

ג

רַמְדָאן בִּשְׁכֶם

אֶת חֹדֶשׁ הַצּוֹם שֶׁל הַמֻּסְלְמִים הֵן יָדַעְתִּי. מֻרְגָּשׁ הוּא בְּיָפוֹ וּבִירוּשָׁלַיִם, בְּחֵיפָה וּבְצְפַת, וּבְכָל עִיר בָּאָרֶץ שֶׁיִּשּׁוּבָהּ מְעֹרָב, וְאוּלָם מֵעוֹלָם לֹא הִרְגַּשְׁתִּי אֶת הָרַמְדָאן בְּכָל תֹּקְפּוֹ כַּאֲשֶׁר הִרְגַּשְׁתִּיו בִּשְׁכֶם.

תַּעֲנִית אֲרֻכָּה זוֹ, הַנִּמְשֶׁכֶת כְּחֹדֶשׁ יָמִים, אוֹסֶרֶת לֹא רַק אֶת הָאֲכִילָה וְהַשְׁתִיָּה, כִּי אִם גַּם אֶת הָעִשָּׁון. הִיא הִמְשַׁנָּה אֶת כָּל סִדְרֵי חַיֵּיהֶם שֶׁל הַמֻּסְלְמִים וְהוּפֶכֶת לָהֶם לַיְלָה לְיוֹם וְיוֹם לְלַיְלָה. אֵין כַּוָּנָתִי

לֵאמֹר, כִּי אַנְשֵׁי שְׁכֶם יְשֵׁנִים בְּרַמַּדָּן בַּיּוֹם וְעוֹבְדִים בַּלַּיְלָה. אַדְרַבָּא, הַכֹּל הוֹלְכִים לְפָעֳלָם וַלַעֲבוֹדָתָם, לְמַשָּׂאָם וּמַתְּנָם. הַטַּבָּחִים יְדֵיהֶם מְלֵאוֹת עֲבוֹדָה מִן הַבֹּקֶר וְעַד הָעֶרֶב, וְהַמַּאֲכָלִים שֶׁבְּקַעֲרוֹתֵיהֶם נֶעֱרָמִים לַעֲרֵמוֹת גְּדוֹלוֹת; בַּעֲלֵי־הַמְּלָאכָה בְּסַדְנוֹתֵיהֶם עוֹבְדִים כְּבִשְׁאָר הַיָּמִים, הָעִיר הוּמָה כְּבְכָל הַשָּׁנָה. וְאַף עַל פִּי כֵן מֻרְגָּשׁ בְּכָל הָעִיר, כִּי יְמֵי צוֹם הַיָּמִים.

הַיּוֹם שֶׁבּוֹ נִזְדַּמַּנְתִּי לִשְׁכֶם בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה הָיָה אֶחָד מִימֵי הָרַמַּדָּן וְשֶׁלֹּא מֵרְצוֹנִי צַמְתִּי כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם.

מִשֶּׁנִּכְנַסְתִּי לָעִיר הִיְתָה מַחֲשַׁבְתִּי הָרִאשׁוֹנָה לְרוּוֹת אֶת צִמְאוֹנִי, כִּי צָמֵא הָיִיתִי מְאֹד, וְאוּלָם אַךְ עָבַרְתִּי אֶת הָרְחוֹב מִיָּד הִרְגַּשְׁתִּי, כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת זֹאת. הַטַּבָּחִים בְּבָתֵּי־הָאֹכֶל עָשׂוּ אֶת מְלַאכְתָּם כְּבִשְׁאָר הַיָּמִים, וּבְכָל זֹאת לֹא רָאִיתִי אִישׁ מֵסֵב אֶל הַשֻּׁלְחָן בְּתוֹךְ בָּתֵּי־הָאֹכֶל. קְבוּצוֹת קְבוּצוֹת יָשְׁבוּ אֲנָשִׁים בְּבָתֵּי־הַקָּפֶה, שִׂחֲקוּ בְּקֻבִּיוֹת, נִמְנְמוּ, אַךְ אִישׁ לֹא עִשֵּׁן, אִישׁ לֹא שָׁתָה. לַשָּׁוְא בִּקְשׁוּ עֵינַי עוֹבְרִים וְשָׁבִים מְעַשְׁנִים. לֹא מָצָאתִי. נִזְדַּמֵּן לִי נוֹצְרִי אֶחָד בְּדַרְכִּי וְעַל שְׁאֵלָתִי עָנָה וְאָמַר: „מוּטָב שֶׁתִּסְבֹּל וְתִצְמָא כַּמָּה שָׁעוֹת מִשֶּׁתְּעוֹרֵר רֹגֶז. יוֹדֵעַ אֲנִי מִקְרִים, שֶׁאֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם מְסֻלָּמִים הֵכִּוּ עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּגָלוּי בִּימֵי רַמַּדָּן.“

מִשֶּׁיָּרַד הַלַּיְלָה עַל הָעִיר וְהָאֲנָשִׁים הִפְסִיקוּ אֶת תַּעֲנִיתָם, הִפְסַקְתִּיהָ גַּם אָנֹכִי. הָעִיר הָמְתָה מֵרֹב אָדָם. מֵרֵאשִׁית הָעֶרֶב וְעַד שָׁעָה מְאֻחֶרֶת בַּלַּיְלָה רָאִיתִי אוֹר שׁוֹפֵעַ מִכָּל חַלּוֹנוֹת הַבָּתִּים, כִּי מִנְהָג הוּא לְבַקֵּר אִישׁ בְּבֵית רֵעֵהוּ בְּלֵילוֹת רַמַּדָּן. לַנְתִּי בְּסִנְוֵר נוֹצְרִי, וְעִם בֹּקֶר הֶעִירַנִי קוֹלוֹ שֶׁל אִישׁ אֶחָד, שֶׁעָבַר בִּרְחוֹבוֹת הָעִיר וְהִכְרִיז: „אֶחָד הוּא הָאֱלֹהִים“. זֶה הָיָה הָאִישׁ, שֶׁהֵעִיר אֶת הָאֲנָשִׁים לִסְעֻדָּה מַפְסֶקֶת שֶׁל בֹּקֶר. מִכָּל עֵבֶר עָלוּ בְּאָזְנַי קוֹלוֹת מַכְּתֵשִׁים הַכִּיתֻשִׁים קָפֶה לַבֹּקֶר.

עֲבוֹדָה ו׳

1) הַשֵּׁם שְׁכֶם יוּבַן לְאַחַר עִיּוּן בַּמַּפָּה. מְצָא אֶת שְׁנֵי הֶהָרִים, שֶׁבֵּינֵיהֶם שׁוֹכֶנֶת שְׁכֶם. בַּדָּרוֹם _____ בַּצָּפוֹן _____ . מַה גָּבַהּ הֶהָרִים?

2) הֵיָדַעְתָּ שְׁמוֹת אֲחֵרִים לִשְׁנֵי הֶהָרִים הָאֵלֶּה? קְרָא בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ בְּפֶרֶק ח׳ אֶת הַפְּסוּקִים ל׳—ל״ד.

3) סַכֵּם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה אֶת הַיְדוּעַ לְךָ עַל הָעִיר שְׁכֶם לְפִי תְּכִנִית זו: א) מְקוֹמָהּ; ב) תּוֹשָׁבֶיהָ; ג) תַּעֲשִׂיָּתָם הַחֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר; ד) מַה יָּדוּעַ לְךָ עַל שְׁכֶם בִּימֵי קֶדֶם? (מִסֵּפֶר שׁוֹפְטִים, מִסֵּפֶר מְלָכִים א׳.)

הֲתֵדַע?

עֵמֶק שְׁכֶם כֻּלּוֹ מַשְׁקֶה, שְׁכֶם עֲטוּרָה גַּנֵּי־פֶּרִי. פֵּרוֹתֶיהָ יְדוּעִים בְּכָל הָאָרֶץ. גַּם שָׂרוֹת תְּבוּאָה יָפִים בְּמִסְבְּיָהּ.

הָעֲרָבִים קוֹרְאִים לִשְׁכֶם נַבְּלִים, שִׁבּוּשׁ הַשֵּׁם גְּיַאפּוֹלִים, שֶׁקָּרְאוּ לָהּ הָרוֹמָאִים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

שׁ מ ר ו ן

בְּטֶרֶם תִּקְרָא אֶת הַפֶּרֶק הַזֶּה עֲשֵׂה

עֲבוֹדָה ז׳

1) קְרָא בְּסֵפֶר מְלָכִים א׳ בְּפֶרֶק ט״ז אֶת הַפְּסוּקִים כ״ד—ל״ג.

2) קְרָא בְּסֵפֶר מְלָכִים ב׳ בְּפֶרֶק י״ז אֶת הַפְּסוּקִים א׳—ו׳.

3) מַה לָּמַדְתָּ מִכָּאן? רְשֹׁם לְךָ.

הֵן יָדַעְתָּ מָה רַבּוֹת הָעַתִּיקוֹת בְּאַרְצֵנוּ וּמָה רַבּוֹת חָרְבוֹתֶיהָ. מִתַּחַת לְתֵלֵי הָאַשְׁפָּתוֹת. שֶׁעֲלֵיהֶם שׁוֹכְנִים כְּפָרִים עֲרָבִיִּים רַבִּים

בָּאָרֶץ, גְּנוּזִים שְׂרִידֵי חוֹמוֹת וּבָתִּים שֶׁל עָרִים וּמִבְצָרִים, שֶׁעָמְדוּ בַּמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה לִפְנֵי גְּלוּת אֲבוֹתֵינוּ מֵאַרְצָם. הָאֲדָמָה, שֶׁאַתָּה דּוֹרֵךְ עָלֶיהָ יוֹם יוֹם, מְאֹרָעוֹת רַבִּים עָבְרוּ עָלֶיהָ וּמִקְרִים שׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים. בְּדֶרֶךְ מִקְרֶה, אַךְ בְּדֶרֶךְ מִקְרֶה, נֶחְשְׁפוּ מְקוֹמוֹת רַבִּים בָּאֲדָמָה הַזֹּאת וְנִתְגַּלּוּ שְׂרִידִים, הַמְסַפְּרִים עַל חַיֵּי הַקַּדְמוֹנִים, אִם מֵאֲבוֹתֵינוּ וְאִם מֵעַמִּים רַבִּים אֲחֵרִים, עַל גְּבוּרוֹתֵיהֶם וְעַל עֲלִילוֹתֵיהֶם בְּיָמִים מִקֶּדֶם.

כַּיּוֹם עֲמֵלִים חֲכָמִים וּמְלֻמָּדִים בְּפִנּוּת רַבּוֹת בְּאַרְצֵנוּ לַחֲשֹׂף אֶת הָאוֹצָרוֹת הָאֵלֶּה, הַמְסַפְּרִים לָנוּ עַל יָמִים מִקֶּדֶם. וְאָכֵן הִצְלִיחוּ בַּעֲבוֹדָתָם. מִתַּחַת לְתִלֵּי הֶעָפָר בְּגֶזֶר, אֲשֶׁר עַל גְּבוּל הַשָּׁרוֹן וְהַשְּׁפֵלָה, גִּלָּה חָכָם אֶחָד חֲמֵשׁ עָרִים. אֲשֶׁר נִבְנוּ אַחַת עַל תִּלָּהּ שֶׁל חֲבֵרְתָּהּ. אֲרֻכּוֹת הֵן תּוֹלְדוֹת הָעִיר הַקְּדוּמָה הַזֹּאת. בְּבִצּוֹת בֵּית־שְׁאָן, בְּבִצּוֹת אֶרֶץ מְקוֹרוֹת הַיַּרְדֵּן, בַּחוֹלוֹת אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם, בֶּהָרִים וּבָעֲמָקִים, עֲדַיִן מִתְגּוֹלְלִים שְׂרִידֵי הֵיכָלוֹת וּבְנִינֵי תִּפְאָרָה מִן הַיָּמִים הָהֵם, וְחוֹקְרִים צְעִירִים עִם זְקֵנִים, יְהוּדִים וְלֹא יְהוּדִים, עוֹשִׂים לֵילוֹת כַּיָּמִים לַחֲקֹר אֶת הַשְּׂרִידִים הָאֵלֶּה.

הַיָּפִים מִן הַשְּׂרִידִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ לָהֶם הַגֶּשֶׁם וְהָרוּחַ, הַקֹּר וְהַחֹם, וַאֲשֶׁר יְדֵי רוֹעִים בּוֹעֲרִים וְנוֹדְדִים לֹא הִשִּׂיגוּם לְהַשְׁמִידָם וּלְכַלּוֹתָם, הֵם: שְׂרִידֵי שֹׁמְרוֹן.

בְּרֹאשׁ הַר עָגֹל, מֶקֶף גֵּאָיוֹת רְחָבִים וְיָפִים, עָמְדָה הָעִיר שֹׁמְרוֹן, עִיר הַבִּירָה לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. עִיר עֲלִיזָה וְהוֹמִיָּה הָיְתָה הָעִיר הַזֹּאת לְפָנִים, עִיר חוֹמוֹת וּמִבְצָרִים, אַרְמוֹנוֹת וְהֵיכָלִים. כַּיּוֹם תִּשְׂרֹר דְּמָמָה עַל פְּנֵי חָרְבוֹתֶיהָ, וְחוּץ מִשּׁוֹמֵר הָעַתִּיקוֹת לֹא תִּמְצָא אִישׁ בְּבוֹאֲךָ לָתוּר אוֹתָן וְלִרְאוֹתָן.

פְּעָמִים אֲחָדוֹת נֶחְרְבָה הָעִיר הַזֹּאת וּפְעָמִים אֲחָדוֹת שָׁבָה וְנִבְנְתָה. הִנֵּה הָעַמּוּדִים הָעוֹמְדִים בְּשׁוּרָה אֲרֻכָּה, הַמְלַוִּים אוֹתְךָ

בְּדַרְכְּךָ בְּעִיר הֶחָרָבוֹת, וְהִנֵּה שְׂרִידֵי הַמִּגְדָּלִים הָעוֹמְדִים בְּפֶתַח הָעִיר. הַלָּלוּ נִבְנוּ בִּידֵי הוֹרְדוֹס הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁר הִרְבָּה לְפָאֵר אֶת מַמְלַכְתּוֹ בְּבִנְיָנִים גְּדוֹלִים וְיָפִים. וְהַלָּלוּ עוֹד מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בָּנוּ אוֹתָם. מִימֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הֵן גַּם כְּתָבוֹת רַבּוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ עַל גַּבֵּי חֶרֶס, שֶׁנִּמְצְאוּ בֵּין הֶחָרָבוֹת, וּמִימֵי הוֹרְדוֹס הַמֶּלֶךְ פֶּסֶל הַשַּׁיִשׁ הַגָּדוֹל, פִּסְלוֹ שֶׁל קֵיסָר רוֹמָאִי אֶחָד, שֶׁהוֹרְדוֹס הֵקִים לִכְבוֹדוֹ.

בְּעוֹנַת הַחֹרֶף יֵשׁ אֲשֶׁר יָבוֹאוּ חַיִּים בֶּחָרָבוֹת: הַחוֹפְרִים הֵם, הַמְחַפְּשִׂים לְפִי הוֹרָאוֹת שֶׁל הַחוֹקְרִים עוֹד שְׂרִידִים מִן הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְהַיָּפָה.

הֲ תֵ דַ ע?

הַר אֶפְרַיִם מְיֻשָּׁב כֻּלּוֹ רַק עֲרָבִים. עֲדַיִן אֵין לַיְּהוּדִים אַף שַׁעַל אֲדָמָה בְּכָל הָהָר הַזֶּה.

שִׂים אֶל לֵב: עוֹד רַב הַמָּקוֹם לְיִשּׁוּבִים יְהוּדִים בְּהַר אֶפְרַיִם. מִי יַעֲלֶה בְּהַר אֶפְרַיִם? מָתַי?

עוֹד רְשִׁימָה אַחַת וְעוֹד עֲבוֹדָה אֶחָת

בַּ גָּ לִ יל־הָ עֶ לְ יוֹן;

גּוּשׁ־חָלָב=כְּפָר עַרְבִי גָּדוֹל סָמוּךְ לִצְפַת, מַרְבֶּה לְגַדֵּל עִזִּים גַּם כַּיּוֹם. בִּימֵי הַבַּיִת הַשֵּׁנִי הָיְתָה גּוּשׁ־חָלָב עִיר גְּדוֹלָה, וּמִמֶּנָּה יָצָא יוֹחָנָן מִגּוּשׁ־חָלָב, מְמַנְהִיגֵי יִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה בָּרוֹמָאִים. עֲדַיִן קַיְּמִים בָּהּ שְׂרִידֵי בֵּית־כְּנֶסֶת.

בַּ גָּ לִ יל הַ תַּ חְ תּוֹ ן:

אוּשָׁא=בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת נִגְאֲלָה אַדְמָתָהּ עַל יְדֵי הַקֶּהֶק"ל וְעָלֶיהָ הוּקַם כְּפַר אוּשָׁא בְּמֶרְחַק־מָה מֵחָרְבוֹת אוּשָׁא הָעַתִּיקָה.

צִפּוֹרִי=כְּפָר עַרְבִּי גָּדוֹל סָמוּךְ לְנַצֶּרֶת, עָטוּר חֹרְשׁוֹת זֵיתִים וְיוֹשֵׁב כְּצִפּוֹר בְּרֹאשׁ הָהָר.

שְׁפַרְעָם=עֲיָרָה בְּאֶרֶץ הַגְּבָעוֹת בַּגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן. יוֹשְׁבִים בָּהּ נוֹצְרִים, מֻסְלְמִים וּדְרוּזִים. עוֹד לִפְנֵי מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הָיָה קַיָּם בָּהּ יִשּׁוּב יְהוּדִי, לִפְנֵי כַּמָּה עֲשָׂרוֹת שָׁנִים יָשְׁבוּ בָּהּ גַּם פַּלָּחִים יְהוּדִים. עַתָּה קַיָּם שָׁם רַק בֵּית־הַכְּנֶסֶת הַיְּהוּדִי.

שָׁלֹשׁ אֵלֶּה: אוּשָׁא, שְׁפַרְעָם, צִפּוֹרִי הָיוּ מְקוֹמוֹת גָּלוּתָהּ שֶׁל הַסַּנְהֶדְרִין:

בַּיָּמִים הָרָעִים שֶׁבָּאוּ לְעַמֵּנוּ אַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת הַשֵּׁנִי וְאַחַר מֶרֶד בַּר־כּוֹכְבָא גָּלְתָה הַסַּנְהֶדְרִין, שֶׁיָּשְׁבָה תְּמִיד בִּירוּשָׁלַיִם, עֲשֶׂר גָּלֻיּוֹת, מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. בֵּין הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה נִמְנִים גַּם אוּשָׁא, שְׁפַרְעָם וְצִפּוֹרִי.

זֹאת עֲשֵׂה:

1) סַמֵּן בַּמַּפָּה שֶׁהַכִּינוֹתָ לְךָ אֶת גּוּשׁ־חֶלֶב, אוּשָׁא, צִפּוֹרִי, שְׁפַרְעָם.

2) אִם אַתָּה יוֹדֵעַ לְהוֹסִיף מַשֶּׁהוּ עַל מַה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן עֲשֵׂה זֹאת בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

3) רְשֹׁם: גּוּשׁ־חֶלֶב נִמְצֵאת בְּצַד _____ מִצְּפָת. אוּשָׁא נִמְצֵאת _____ מֵחֵיפָה. צִפּוֹרִי נִמְצֵאת _____ מִנַּצֶּרֶת.

שַׁעַר עֲשִׂירִי

הַר יְהוּדָה — הַר הַקֹּדֶשׁ, יְרוּשָׁלַיִם — עִיר הַקֹּדֶשׁ

ירושלים ציון

משבתי

עֲבוֹדָה א׳

חֲשׁוּבָה מְאֹד, אִם לֹא תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ לֹא תּוּכַל לְהָבִין אֶת הַפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן. עַל כֵּן:

1) עַיֵּן בְּמַפָּתְךָ וּמְצָא: א) אֶת מְסִלַּת־הַבַּרְזֶל הָעוֹלָה מִיָּפוֹ לִירוּשָׁלַיִם, ב) אֶת הַכְּבִישׁ הָעוֹלֶה מִיָּפוֹ לִירוּשָׁלַיִם.

2) מְדֹד בְּחוּט אֶת אֹרֶךְ הַמְּסִלָּה וְהַכְּבִישׁ. חַשֵּׁב אֶת הַמֶּרְחָק וּרְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

אֹרֶךְ הַמְּסִלָּה _____ ק״מ _____ אֹרֶךְ הַכְּבִישׁ _____ ק״מ

3) עַיֵּן בַּמַּפָּה וּמְצָא: כַּמָּה דְרָכִים פּוֹרְשׁוֹת וְיוֹצְאוֹת מִירוּשָׁלַיִם? לְאֵיזֶה עֲבָרִים הֵן פּוֹרְשׁוֹת? רְשֹׁם זֹאת בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

4) סַמֵּן לְךָ עַל גְּלִיּוֹן נְיָר אֶת אַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם כְּבַמַּפָּה. רְשֹׁם מִשְׁבֶּצֶת בְּאֶמְצַע הַגְּלִיּוֹן. קְרָא לָהּ יְרוּשָׁלַיִם. סַמֵּן (בְּאֵילוּ סְמָנִים?) אֶת הַכְּבִישִׁים וְהַמְּסִלָּה, הַיּוֹצְאִים מִירוּשָׁלַיִם. דַּיֵּק בְּכִוּוּנָם. קְרָא לְכָל אֶחָד מֵהֶם בְּשֵׁם לְפִי הָעִיר, שֶׁאֵלֶיהָ הוּא מַגִּיעַ. עֲשֵׂה זֹאת פְּעָמִים אֲחָדוֹת. אֶת הַגְּלִיּוֹן הַמֻּצְלָח בְּיוֹתֵר—הַדְבֵּק בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

5) „יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ״. מְצָא שְׁנַיִם מֵהֶם. קְרָא בִּשְׁמוֹתֵיהֶם וְגָבְהָם?

הֲ תֵ דַ ע?

יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, עִיר כָּל הָעֵדוֹת, עִיר כָּל הָעַמִּים, בִּירַת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, לִבָּהּ שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, הָעַתִּיקָה שֶׁבֶּעָרִים — הִיא גַּם פָּרַשַׁת דְּרָכִים, עִיר מַעֲבָר בָּהָר.

מַ ד וּ ע?

יַעַן כִּי הִיא נִמְצֵאת בַּמָּקוֹם הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר בְּהַר יְהוּדָה. מִצָּפוֹנָהּ הָרֵי בֵּית־אֵל הַגְּבוֹהִים, מִדָּרוֹמָהּ — הָרֵי חֶבְרוֹן הַגְּבוֹהִים.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

בָּאֲסֵפָה שֶׁלִּפְנֵי הַטִּיּוּל

(מִתּוֹךְ פִּרְטֵי־כֹל שֶׁל אֲסֵפַת הַכִּתָּה ז׳)

אֲסֵפַת הַכִּתָּה

יוֹם א׳, ג׳ לְאִיָּר, תרצ״ב.

הִשְׁתַּתְּפוּ בָּאֲסֵפָה: הַמּוֹרֶה מַר בֶּן־בָּרוּךְ, כָּל הַיְלָדִים, חוּץ מִיַּעֵל הַחוֹלָה.

הַמּוֹרֶה פָּתַח אֶת הָאֲסֵפָה וְאָמַר:

„מוֹעֲצַת הַמּוֹרִים נֶעְתְּרָה לְבַקְּשָׁתְכֶם וְקָבְעָה לָכֶם אַרְבָּעָה יְמֵי טִיּוּל לִירוּשָׁלַיִם וְלִסְבִיבוֹתֶיהָ. בַּאֲסֵפָה זוֹ עָלֵינוּ לָדוּן בִּדְבַר הַטִּיּוּל, לִקְבֹּעַ אֶת הַדֶּרֶךְ בָּהּ נֵלֵךְ וְאֶת חֲלֻקַּת הַזְּמַן. אֲנִי מְקַוֶּה, כִּי הַיְלָדִים שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם לְהָכִין אֶת הַתְּכְנִיּוֹת לַטִּיּוּל עָשׂוּ זֹאת כְּהוֹגֵן, וְלֹא יִהְיֶה צֹרֶךְ לְבַטֵּל זְמַן.

עַתָּה בַּחֲרוּ לָכֶם יוֹשֵׁב־רֹאשׁ שֶׁיְּנַהֵל אֶת הָאֲסֵפָה.“

נִבְחַר יִשְׂרָאֵל אַלּוֹנִי בְּרֹב דֵּעוֹת.

יִשְׂרָאֵל: „טִיּוּלֵנוּ זֶה אֵינוֹ בְּעֵינֵי טִיּוּל סְתָם. זֶהוּ טִיּוּל לְשֵׁם לִמּוּד; הַרְבֵּה לָמַדְנוּ בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה עַל יְרוּשָׁלַיִם וּסְבִיבוֹתֶיהָ. וְהַמְּקוֹמוֹת שֶׁנַּעֲבֹר בָּהֶם לֹא יִהְיוּ זָרִים לָנוּ. אַף עַל פִּי כֵן עָלֵינוּ לְהָכִין עַצְמֵנוּ לַטִּיּוּל. זֹאת נַעֲשֶׂה בַּאֲסֵפָתֵנוּ עַתָּה. רִשּׁוּת הַדִּבּוּר לִשְׁלֹמֹה, שֶׁקִּבֵּל עַל עַצְמוֹ לְהַצִּיעַ תָּכְנִית לַטִּיּוּל.“

שְׁלֹמֹה: „אִם הַצָּעָתִי תִּתְקַבֵּל לֹא נוּכַל לִקְרֹא לְטִיּוּלֵנוּ בְּשֵׁם טִיּוּל לִירוּשָׁלַיִם, כִּי אִם בְּהַר יְהוּדָה. הַבִּיטוּ וּרְאוּ:

אָנוּ עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם בְּמִסְלַת־הַבַּרְזֶל אוֹ בַּבִּכִּישׁ. זוֹהִי דֶּרֶךְ אֲרֻכָּה בְּמוֹרְדוֹתָיו הַמַּעֲרָבִיִּים שֶׁל הַר יְהוּדָה. מִכָּאן אָנוּ נוֹסְעִים לִיְרִיחוֹ, הֲרֵי שֶׁיָּרַדְנוּ אֶת מוֹרְדוֹתָיו הַמִּזְרָחִיִּים. הַטִּיּוּל לְחֶבְרוֹן יוֹלִיכֵנוּ

עַל גַּבּוֹ שֶׁל הָהָר כְּמְעַט לְכָל אָרְכּוֹ. עַל כֵּן אֲנִי מַצִּיעַ לִקְרֹא לְטִיּוּלֵנוּ: טִיּוּלָהּ שֶׁל כִּתָּה ז׳ לְהַר יְהוּדָה. זוֹהִי הַצָּעָתִי הָרִאשׁוֹנָה.

וְעַתָּה אַצִּיעַ לִפְנֵיכֶם הַצָּעָה שְׁנִיָּה, אוּלַם בְּטֶרֶם אַצִּיעַ אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ מִכֶּם לְהַקְשִׁיב לְבֵאוּרִי וּלְהַבִּיט בַּתַּבְלִיט:

בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים אֶפְשָׁר לָנוּ לָבוֹא יְרוּשָׁלַיִמָה—בַּכְּבִישׁ וּבְמִסְלַת־הַבַּרְזֶל. זוֹ, שֶׁקָּשָׁה לָהּ לְטַפֵּס בֶּהָרִים, בָּחֲרָה לָהּ דֶּרֶךְ אֲרֻכָּה, שֶׁהַעֲלִיָּה בָּהּ מוּעָטָה. וְאַחֲרֵי עִבְרָהּ מֶרְחָק גָּדוֹל בַּשְּׁפֵלָה, לְרַגְלֵי הַגִּבְעוֹת שֶׁבִּיהוּדָה, מָצְאָה לָהּ פֶּתַח אֶל הַדֶּרֶךְ הַנּוֹחָה, הָעוֹלָה לְאִטָּהּ עַד לֵב אֶרֶץ הֶהָרִים. כָּאן בְּתַחֲנַת וָדִי־סַרָאר, הוּא נַחַל שׂוֹרֵק, הַפֶּתַח הַזֶּה. נַחַל שׂוֹרֵק, שֶׁהוּא נַחַל אַכְזָב וְרֹאשִׁיתוֹ שֶׁל וָדִי־רוּבִּין, מַגִּיעַ עַד עֵמֶק רְפָאִים שֶׁלִּפְנֵי שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. וּבַאֲפִיקוֹ הֶעָמֹק מְאֹד עוֹלָה הַמִּסְלָה לְאִטָּהּ מֵאֶרֶץ הַגִּבְעוֹת, שֶׁלִּפְנֵי הַר יְהוּדָה, עַד יְרוּשָׁלַיִם. וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת אֲפִיק נַחַל עָמֹק בֵּין הֶהָרִים וְלִרְאוֹת כֵּיצַד עֲשׂוּיוֹת שִׁכְבוֹת הַסְּלָעִים בָּהָר וְהַמְּעָרוֹת בְּצֵלַע הָהָר וּלְרַגְלָיו—יִסַּע בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת.

סוֹלְלֵי הַכְּבִישׁ אַף הֵם עָשׂוּ כְּסוֹלְלֵי הַמִּסְלָה: גַּם הֵם סָלְלוּ אֶת הַכְּבִישׁ בְּתוֹךְ אֲפִיקוֹ שֶׁל נַחַל אַכְזָב אֶחָד, שֶׁהוּא אֶחָד מִיּוֹבְלֵי הַיַּרְקוֹן. אוּלָם סָמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם עָזְבוּ הַסּוֹלְלִים אֶת אֲפִיק הַנַּחַל וְהִתְחִילוּ לְטַפֵּס בֶּהָרִים. וּמִי שֶׁרוֹצֶה לִרְאוֹת חֵלֶק גָּדוֹל מֵהַר יְהוּדָה, אֶת חוֹלוֹת הַשְּׁפֵלָה וְאֶת הַיָּם הַגָּדוֹל מֵרֹאשׁ הַר גָּבוֹהַּ, יִסַּע בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת.

הַנּוֹסֵעַ בְּמִסְלַת־הַבַּרְזֶל אֵינוֹ יָכֹל לִרְאוֹת הַרְבֵּה מִלֶּבֶד הָרִים זְקוּפִים כְּקִירוֹת, וְאֶת אֲפִיק הַנַּחַל הַמִּתְפַּתֵּל. לֹא כֵּן הַנּוֹסְעִים בַּכְּבִישׁ. הֵלְלוּ רוֹאִים גַּם עֲמָקִים רְחָבִים וְיָפִים הָעוֹטִים חָרְשֵׁי זֵיתִים וַעֲצֵי־פְּרִי אֲחֵרִים. לָכֵן אֲנִי מַצִּיעַ: נַעֲלֶה בְּמִסְלַת־הַבַּרְזֶל וְנֵרֵד בַּכְּבִישׁ וְנִהְיֶה נִשְׁבָּרִים מִשְּׁנֵי הַצְּדָדִים.

וְעַתָּה אַצִּיעַ אֶת הַצָּעָתִי הַשְּׁלִישִׁית: לָלֶכֶת מִירוּשָׁלַיִם לְחֶבְרוֹן בְּרַגֶּל.

אוֹתָם הַיְלָדִים שֶׁלֹּא טִיְּלוּ מִימֵיהֶם בְּאֶרֶץ הֶהָרִים וַדַּאי יִשְׁאָלוּ, אֵיךְ נֵלֵךְ דֶּרֶךְ אֲרֻכָּה כָּל כָּךְ בֶּהָרִים?

עַל זֹאת אָשִׁיב לָכֶם: הַבִּיטוּ הֵיטֵב בַּתַּבְלִיט וְתִרְאוּ, כִּי הַדֶּרֶךְ מִירוּשָׁלַיִם לְחֶבְרוֹן מְשׁוּכָה לְאֹרֶךְ פָּרְשַׁת הַמַּיִם בְּרֻבָּהּ הַגָּדוֹל, וּפָרְשַׁת הַמַּיִם בְּהַר יְהוּדָה מִישׁוֹרִים גְּדוֹלִים וּרְחָבִים מְלַוִּים אוֹתָהּ לְכָל אָרְכָּהּ. וְעַל כֵּן לֹא יַרְגִּישׁוּ כְּלָל הַהוֹלְכִים, כִּי בְּאֶרֶץ הֶהָרִים הֵם נִמְצָאִים. הָעֲלִיּוֹת בְּדֶרֶךְ זוֹ אֵינָן מְרֻבּוֹת. אָמְנָם הַדֶּרֶךְ אֲרֻכָּה, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יִקְשֶׁה עָלֵינוּ לַעֲבָרָהּ בְּרַגֶּל. גָּמַרְתִּי."

דְּבוֹרָה: „תַּחַת לָלֶכֶת בְּרַגֶּל מִירוּשָׁלַיִם לְחֶבְרוֹן אֲנִי מַצִּיעָה לָרֶדֶת בְּרַגֶּל מִירוּשָׁלַיִם לִיְרִיחוֹ. יוֹדַעַת אֲנִי, כִּי מוֹרְדוֹתָיו הַמְּזֻרָחִיִּים שֶׁל הַר יְהוּדָה יוֹרְדִים זְקוּפִים מְאֹד לְבִקְעַת הַיַּרְדֵּן. וְלֹא כְּמוֹרְדוֹתָיו הַמַּעֲרָבִיִּים, שֶׁיְּרִידָתָם אֶל הַשְּׁפֵלָה הִיא אִטִּית. הַמֶּרְחָק מִירוּשָׁלַיִם לִיְרִיחוֹ קָטֹן מִן הַמֶּרְחָק מִירוּשָׁלַיִם לַחֶבְרוֹן. מִלְּבַד זֹאת, אֵין אָדָם מִתְיַגֵּעַ הַרְבֵּה בִּירִידָה, עַל כֵּן אֲנִי מַצִּיעָה לָרֶדֶת בְּרַגֶּל לִיְרִיחוֹ.

וְעוֹד טַעַם אֶחָד לְהַצָּעָתִי: כְּבָר סִפֵּר לָנוּ שְׁלֹמֹה, כִּי לְאֹרֶךְ פָּרְשַׁת הַמַּיִם בְּהַר יְהוּדָה מְרֻבִּים הַמִּישׁוֹרִים הָרְחָבִים. וּמָה עִנְיָן לָנוּ, בְּנֵי הַשְּׁפֵלָה, בְּמִישׁוֹרִים רְחָבִים? לֹא כֵּן הַדֶּרֶךְ לִיְרִיחוֹ, זוֹ עוֹבֶרֶת בְּמִדְבַּר יְהוּדָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּדְבָּר זֶה אֵינוֹ יְשִׁימוֹן מַמָּשׁ. הֵן נִמְצָא בּוֹ עִנְיָן רַב."

שְׁמוּאֵל: „אֲנִי מִתְנַגֵּד לְהַצָּעָתָהּ שֶׁל דְּבוֹרָה. כְּלוּם חוֹשֶׁבֶת הִיא כִּי נָעִים לְטַיֵּל עַתָּה, בְּעוֹנָה זוֹ שֶׁל הַשָּׁנָה, בְּמִדְבַּר יְהוּדָה? הֵן בְּוַדַּאי חַם שָׁם עַתָּה מְאֹד. חוּץ מִזֶּה טוֹעָה דְּבוֹרָה, הַחוֹשֶׁבֶת שֶׁהַדֶּרֶךְ לִיְרִיחוֹ כֻּלָּהּ יְרִידָה הִיא. כְּבָר עָבַרְתִּי פַּעַם בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת וַאֲנִי יוֹדֵעַ אֶת מוֹרְדוֹתֶיהָ. אֲבָל גַּם אֶת מַעֲלוֹתֶיהָ יָדַעְתִּי. וְעַל כֵּן אֲנִי מַסְכִּים

לְכָל הַצְּעוּתָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה אֶלָּא שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָת:

שְׁלֹמֹה הִצִּיעַ לָנוּ לְטַיֵּל בְּמוֹרְדוֹתָיו הַמַּעֲרָבִיִּים שֶׁל הַר יְהוּדָה, בְּמוֹרְדוֹתָיו הַמִּזְרָחִיִּים, לְאֹרֶךְ פָּרְשַׁת הַמַּיִם לְצַד דָּרוֹם, וְשָׁכַח לְגַמְרֵי אֶת הַר יְהוּדָה שֶׁמִּצָּפוֹן לִירוּשָׁלַיִם. וּכְלוּם יְרוּשָׁלַיִם גְּבוּלוֹ הַצְּפוֹנִי שֶׁל הַר יְהוּדָה הִיא? אֵלּוּ יָכֹלְנוּ לְהַגִּיעַ בַּדֶּרֶךְ הַיּוֹרֶדֶת לִשְׁכֶם עַד הָרֵי בֵּית־אֵל הֵן הָיִינוּ עוֹבְרִים אֶת כָּל הַר יְהוּדָה לְכָל עָבְרָיו. מִלְּבַד זֹאת הִגָּה הֻגַּד לִי, כִּי מְרֻבִּים כַּרְמֵי הַתְּאֵנִים וְהַגְּפָנִים מִצָּפוֹן לִירוּשָׁלַיִם בִּסְבִיבַת הָעֲיָרָה הָעֲרָבִית הַנּוֹצְרִית רַמְאַלַּה. וְכַדַּאי לָנוּ מְאֹד, לְדַעְתִּי, לִרְאוֹת אֶת הַכְּרָמִים הָאֵלֶּה."

מֹשֶׁה: „בַּדֶּרֶךְ לְחֶבְרוֹן וּבִסְבִיבוֹתֶיהָ הַקְּרוֹבוֹת נִרְאֶה כְּרָמִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּסְבִיבוֹת רַמְאַלַּה. הֵן יְדַעְתֶּם כִּי הָרֵי חֶבְרוֹן אֶרֶץ הַגְּפָנִים אֲשֶׁר בָּהָר הֵם."

עֲבוֹדָה ב'

1) קְרָא בְּעִיּוּן אֶת הַפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן וְהַחְלֵט: א) אֵיזוֹ הַצָּעָה נִרְאִית לְךָ מִכָּל הַהַצָּעוֹת. ב) מַדּוּעַ?

עֲבוֹדָה ג'

בֵּין הַתְּמוּנוֹת שֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר נִמְצָא הָרִשּׁוּם שֶׁל חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. עֲשֵׂה זֹאת:

1) לְמַד לִרְשֹׁם אֶת חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. עֲשֵׂה זֹאת פְּעָמִים אֲחָדוֹת, עַד שֶׁתֵּדַע לִרְשֹׁם בְּלִי לְהַבִּיט בָּרִשּׁוּם.

2) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה:

רֹבַע הַיְּהוּדִים בִּירוּשָׁלַיִם הָעַתִּיקָה נִמְצָא בְּצַד _____

" הַמֻּסְלְמִים " " " " _____

" הַנּוֹצְרִים " " " " _____

מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ נִמְצָא בְּצַד _____ עַל הַר _____

3) הַכְנֵס אֶת הַחֲלָקָה הַזֹּאת לְרִשּׁוּם שֶׁעָשִׂיתָ בְּיָדֶיךָ. סַמֵּן בָּהּ בְּקַו מְיֻחָד אֶת הַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי.

4) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה: הַיְשׁוּבִים הָעִבְרִים הַחֲדָשִׁים בִּירוּשָׁלַיִם נִמְצָאִים בְּרֶבֶם הַגָּדוֹל בְּצַד ———— מִן הַחוֹמָה.

הֲתֵדַע?

חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם, זוֹ הַקַּיֶּמֶת כַּיּוֹם, נִבְנְתָה לִפְנֵי אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה בְּעֵרֶךְ בִּידֵי מֶלֶךְ תֻּרְכִּי עַל יְסוֹדוֹת הַחוֹמָה הַקְּדוּמָה. הָעִיר שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹמָה נִקְרֵאת יְרוּשָׁלַיִם הָעַתִּיקָה, וְזוֹ שֶׁמְּחוּצָה לָהּ יְרוּשָׁלַיִם הַחֲדָשָׁה.

בִּשְׁנַת תר"כ עוֹד לֹא הָיָה קַיָּם שׁוּם יִשּׁוּב יְהוּדִי מְחוּץ לַחוֹמָה.

עֲבוֹדָה ד'

בָּאֵר כָּל אֶחָד מִן הַשֵּׁמוֹת הַבָּאִים לְהַלָּן. רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגֵאוֹגְרַפְיָה.

1) יְרוּשָׁלַיִם נִקְרֵאת עִיר הַקֹּדֶשׁ מִפְּנֵי ————

2) " " " הָעַמִּים מִפְּנֵי ————

3) " " " הַבִּירָה לְכָל א"י מִפְּנֵי ————

4) " " " " לִיהוּדֵי א"י מִפְּנֵי ————

5) " " " הַתּוֹרָה וְהַחָכְמָה מִפְּנֵי ————

לֹא מָצָאתָ בֵּאוּרִים לְכָל הַשֵּׁמוֹת? קְרָא אֶת הַפֶּרֶק הַבָּא וְתִמְצָא.

פֶּרֶק שֵׁנִי

מִכְתָּבִים מִירוּשָׁלַיִם

(כְּתֻבָה אֱלִישֶׁבַע, בַּת־כְּפָר בָּעֵמֶק, לְאָחִיהָ מֹשֶׁה)

מִכְתָּב רִאשׁוֹן

פֹּה עיה״ק יְרוּשָׁלַיִם, תובב״א, כ״א בְּתַמּוּז

מֹשֶׁה יַקִּירִי,

הֲתֵדַע אֶת פֵּשֶׁר רָאשֵׁי־הַתֵּבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ מִכְתָּבִי? כָּךְ רָגִיל סָבָא לִכְתֹּב בְּרֹאשׁ מִכְתָּבָיו. מִמֶּנּוּ רָאִיתִי וְכֵן עָשִׂיתִי. מְצָא נָא אֶת הַחִידָה.

בְּמִכְתָּבִי הַקּוֹדֵם הוֹדַעְתִּיךָ בִּקְצָרָה, כִּי הִגַּעְתִּי בְּשָׁלוֹם לִירוּשָׁלַיִם. מָה אֹמַר וּמָה אֲסַפֵּר לְךָ! מִיָּמַי לֹא שָׁמַעְתִּי דְּבוּרִים מְרֻבִּים כָּל כָּךְ עַל מַיִם וְעַל חֹסֶר הַמַּיִם כְּיָמֵי שִׁבְתִּי פֹּה. לוּ רָאִיתָ אֶת אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם וְצַעֲרָם... שִׁכְנָה זוֹ שֶׁבָּהּ גָּר סָבָא אֵינָהּ מִשְּׁכֻנּוֹתֶיהָ הַיָּפוֹת שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. כְּכָל הַשְּׁכֻנּוֹת שֶׁנִּבְנוּ לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה גַּם הִיא מַרְאֶהָ דַּל, רְחוֹבוֹתֶיהָ צָרִים, בָּתֶּיהָ נְמוּכִים וּקְטַנִּים, אֵין סְמָן שֶׁל גִּנָּה, אֵין עֵץ וְאֵין שִׂיחַ. וְגַם אוֹתָהּ הָרְוָחָה הַמְּצוּיָה עַתָּה בְּכָל מָקוֹם בַּכְּפָר אוֹ בָּעִיר: בֶּרֶז מַיִם בֶּחָצֵר אוֹ בַּבַּיִת, אֵין אַתָּה מוֹצֵא בָּהּ. בֶּרֶז הַמַּיִם הַצִּבּוּרִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ לוֹקְחִים כָּל אַנְשֵׁי הַשְּׁכֻנָּה אֶת מֵימֵיהֶם, נִמְצָא בַּשְּׁכֻנָּה הַסְּמוּכָה, וּלְפָנָיו עוֹמְדִים בְּנֵי־אָדָם בְּתוֹר אָרֹךְ מִשָּׁעָה מֻקְדֶּמֶת בַּבֹּקֶר לְקַבֵּל... פַּח מַיִם אֶחָד. פַּח מַיִם אֶחָד—לְכִבִּיסָה, לְבִשּׁוּל, לִשְׁתִיָּה וְלִשְׁטִיפַת הָרְצָפוֹת בַּבַּיִת.

שָׁעוֹת רַבּוֹת עָמַדְתִּי גַּם אֲנִי בַּתּוֹר, בְּחֹם הַשֶּׁמֶשׁ הַלּוֹהֶטֶת, וְצִפִּיתִי לִמְנָת הַמַּיִם, וְלִבִּי מָלֵא צַעַר. לֹא כָּל מַה שֶׁדִּבְּרוּ הָעוֹמְדִים בַּתּוֹר, גָּרֵי הַשְּׁכֻנּוֹת בַּסְּבִיבָה, הֲבִינוֹתִי, כִּי רַבּוּ הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁבְּפִיהֶם: עִבְרִית וְיִהוּדִית, סְפַרְדִית וּפַרְסִית, עֲרָבִית וְתֵימָנִית, וְעוֹד וְעוֹד.

וְאוּלָם כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלֶּה הִשְׁמִיעוּ תְּלוּנָה מָרָה אַחַת: מָעֲטוּ הַמַּיִם וְעַל כֵּן הִקְטִינוּ אֶת הַמָּנוֹת, אַחַת לְיוֹמַיִם יְחַלְּקוּ מַיִם. וּבָחוּר אֶחָד הִסְבִּיר לִי אֶת הָעִנְיָן: לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה הָיוּ אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם חוֹצְבִים לָהֶם בּוֹרוֹת לֶאֱצֹר אֶת מֵי הַגְּשָׁמִים. הָיוּ הַבּוֹרוֹת קְנִים לְכָל מִינֵי יַתּוּשִׁים וּנְגָעִים, וְהַמֶּמְשָׁלָה אָסְרָה לַחֲצֹב בּוֹרוֹת וּמָשְׁכָה מַיִם מִן הַמַּעְיָנוֹת הַסְּמוּכִים לָעִיר בַּדָּרוֹם וּבַמִּזְרָח. וְאוּלָם מִסְפַּר תּוֹשָׁבֶיהָ שֶׁל הָעִיר גָּדַל מְאֹד בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת וְהַמַּעְיָנוֹת דָּלְלוּ מִסִּבַּת הַבַּצֹּרֶת.

„וּמַה יִּהְיֶה סוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר?" שָׁאַלְתִּי.

„עַתָּה," אוֹמֵר הַבָּחוּר, „מְתַכְּנִים תָּכְנִית לְהַעֲלוֹת מַיִם מִמֵּי הַיַּרְקוֹן לִירוּשָׁלַיִם, וְהָעִיר לֹא תֵּדַע עוֹד צָמָאוֹן לְעוֹלָם."

אֱלִישֶׁבַע

מִכְתָּב שֵׁנִי

ר"ח אָב, פֹּה עִיה"ק יְרוּשָׁלַיִם, תּוּבב"א

מִשֶּׁה יַקִּירִי,

סָבָא הָיָה קֶצֶת חוֹלֶה, וְלֹא יָצָא מִן הַבַּיִת, כְּדַרְכּוֹ כָּל הַיָּמִים. עַתָּה שָׁב לְאֵיתָנוֹ וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי בַּבֹּקֶר רָאִיתִיו מֵכִין עַצְמוֹ לְטִיּוּלוֹ הַיְחִידִי הַקָּבוּעַ: לָרֶדֶת אֶל הַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי.

מֵאָז בּוֹאוֹ לִירוּשָׁלַיִם, כָּךְ סִפֵּר לִי, לֹא עָבַר עָלָיו עֶרֶב־שַׁבָּת אֶחָד שֶׁלֹּא הָלַךְ לִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ לִפְנֵי הַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי. הָלַכְתִּי גַּם אֲנִי עִמּוֹ. זוֹ הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה בְּחַיַּי בָּאתִי בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם הָעַתִּיקָה. נִרְעַשְׁתִּי מְאֹד. הֲמוֹן עַם רַב סַבּוּנוּ בְּשַׁעַר יָפוֹ. גְּדוֹלָה הָיְתָה הַצְּפִיפוּת וְגָדוֹל הָיָה הָרַעַשׁ.

וְאֶכֶן מִיָּמַי לֹא רָאִיתִי אֲנָשִׁים שׁוֹנִים כָּל כָּךְ אִישׁ מֵרֵעֵהוּ, צְפוּפִים וְנִדְחָקִים, כְּמוֹ שֶׁרָאִיתִי בְּיוֹם זֶה בִּשְׁוָקֶיהָ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם

הָעַתִּיקָה. יְהוּדִים מִכָּל הָעֵדוֹת, מְדַבְּרִים בִּלְשׁוֹנוֹת שׁוֹנוֹת וּמְשֻׁנּוֹת וּלְבוּשִׁים מַלְבּוּשִׁים שׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים, פַּלָּחִים צְנוּפִים בְּמִצְנֶפֶת וְעֲרָבִים עִירוֹנִיִּים חֲבוּשֵׁי תַּרְבּוּשִׁים נוֹעֲדוּ יַחַד בַּשְּׁוָקִים הַצָּרִים הָאֵלֶּה לְהַרְבּוֹת שָׂאוֹן וַהֲמֻלָּה.

מִשְּׁתִּאָה עָמַדְתִּי לְמַרְאֵה הַגְּזִירִים הָרַבִּים. מֵהֶם לְבוּשִׁים שְׁחוֹרִים וַחֲבוּשִׁים כּוֹבָעִים רָמִים וּמֵהֶם לְבוּשִׁים חוּמִים וְכִפּוֹת בְּרָאשֵׁיהֶם.

„עִיר קָדְשֵׁנוּ," הוֹרַנִי סָבָא, „קְדוֹשָׁה לְכָל הָעַמִּים, לִבְנֵי כָּל הַדָּתוֹת. עַל כֵּן הִרְבּוּ גַּם הֵם לִבְנוֹת כְּתֵי־תְּפִלָּה וּמְגִזָּרִים בִּירוּשָׁלַיִם."

מִשֶּׁקֵּרַבְנוּ אֶל הַכֹּתֶל נָדַם הָרַעַשׁ. בְּכִמְטָה צָרָה מְעֻקֶּלֶת הִגַּעְנוּ אֵלָיו. יָרַדְנוּ בְּמַדְרֵגוֹת חֲלֻקּוֹת, רְעוּעוֹת, וּמִשְּׁנֵי עֲבָרֵינוּ חֲצֵרוֹת הוּמְמוֹת שֶׁל מֻסְלְמִים.

הָרְחָבָה שֶׁלְּפְנֵי הַכֹּתֶל הָיְתָה רֵיקָה מֵאָדָם. רַק זְעֵיר פֹּה זְעֵיר שָׁם נִרְאוּ יְהוּדִים בְּנֵי עֵדוֹת שׁוֹנוֹת שְׁקוּעִים בִּתְפִלָּתָם וּבְלַחֲשָׁם. עֶצֶב גָּדוֹל יָרַד עַל לִבִּי לְמַרְאֵה הַכֹּתֶל הַקּוֹדֵר וְהַדּוֹמֵם. הִבַּטְתִּי אֶל הַגְּרָבָכִים הַתַּחְתּוֹנִים הָעֲשׂוּיִים אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת, רָאִיתִי אֶת הַצְּמָחִים שֶׁעָלוּ בַּסְּדָקִים שֶׁבֵּין הַגְּרָבָכִים וְעֵינַי מָלְאוּ דֶּמַע וְלֹא רָאִיתִי וְלֹא כְּלוּם. רַק שָׁמַעְתִּי קוֹל שִׂיחַ הַזְּקֵנִים הַשְּׁחוֹחִים. הַלּוֹחֲשִׁים אֶל הַכֹּתֶל הָאֵלֵּם, וְגַם בְּלִבִּי עָלָה הָרְצוֹן לְהִתְפַּלֵּל. סָבָא נָשַׁק לַכֹּתֶל, לְסֵפֶר סִדּוּרוֹ, אַחַר אָחַז בְּיָדִי וְהוֹלִיכַנִי שׁוּב בַּסִּמְטָה הַצָּרָה הַמְעֻקֶּלֶת.

„בּוֹאִי וְאוֹלִיכֵךְ לְמָקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּרְאִי אֶת הַר הַבַּיִת," אָמַר. לְאַחַר רְגָעִים מְעַטִּים עָמַדְנוּ בְּשַׁעַר מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, לְעֵינַי נִגְלְתָה כִּכָּר גְּדוֹלָה וְיָפָה מְאֹד, בָּהּ עֵצִים מוֹרִיקִים וּבְנְיָנֵי תִּפְאָרָה.

„מִסְגַּד עוֹמֵר הוּא הַבִּנְיָן הַזֶּה," אָמַר סָבָא. „יְהוּדִים חֲרֵדִים אֵינָם בָּאִים אֶל תּוֹךְ הֶחָצֵר."

עֲצוּבָה נִשְׁעַנְתִּי אֶל הַשַּׁעַר וְעֵינַי מַבִּיטוֹת בַּמַּרְאֶה הַנִּפְלָא. עַל הַר הַבַּיִת, סִפֵּר לִי סָבָא אַחַר כָּךְ בְּלֶכְתֵּנוּ הַבַּיְתָה, עָמְדוּ שְׁנֵי

הַמִּקְדָּשִׁים. גַּם הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן גַּם הַבַּיִת הַשֵּׁנִי, וּבְקָצֵהוּ הַדָּרוֹמִי עָמַד בֵּית־הַמֶּלֶךְ. גָּדוֹל וְיָפֶה הָיָה הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אַךְ גָּדוֹל וְיָפֶה מִמֶּנּוּ הָיָה בִּנְיַן הוֹרְדוֹס. עַל הַבִּנְיָן הַזֶּה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ: „מִי שֶׁלֹּא רָאָה בִּנְיַן הוֹרְדוֹס לֹא רָאָה בִּנְיָן נָאֶה מִיָּמָיו".

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָיָה מַחֲמַדָּם וּמְקוֹר שִׂמְחָתָם שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה: בַּפֶּסַח, בְּשָׁבוּעוֹת וּבַסֻּכּוֹת הָיוּ רְחוֹבוֹת יְרוּשָׁלַיִם הוֹמִים מֵרֹב אָדָם, עוֹלֵי רֶגֶל מִכָּל קְצוֹת הָאָרֶץ.

עַתָּה נִשְׁאַר לָנוּ רַק הַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי, שְׁאֵרִית מַחֲמַדֵּינוּ מִימֵי קֶדֶם, הַשָּׁרִיד הַיְחִידִי.

אֱלִישֶׁבַע

הֲ תֵ דַ ע?

גֹּבַהּ הַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי 18 מ. אָרְכּוֹ בְּסַךְ־הַכֹּל 48. 14 נְדָבָכִים בּוֹ. תִּשְׁעַת הַנְּדָבָכִים הַתַּחְתּוֹנִים בְּנוּיִים אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת מְאֹד. מִימֵי הוֹרְדוֹס הֵם. כַּמָּה נְדָבָכִים מִן הַיָּמִים הָהֵם קְבוּרִים בָּאֲדָמָה וְלֹא נֶחְשָׂפוּ.

מִתַּחַת לָאֲדָמָה בַּחֵצֶר הַמִּקְדָּשׁ נִמְצָאִים מַרְתְּפִים, „אֲרוּזוֹת שְׁלֹמֹה" יִקְרָאוּ לָהֶם. מִימֵי מִקְדַּשׁ שְׁלֹמֹה הֵם.

מִסְגַּד עוֹמֵר הוּא אֶחָד מִן הַמִּסְגְּדִים הַקְּדוֹשִׁים בְּיוֹתֵר לַמֻּסְלְמִים. בְּרֹבַע הַנּוֹצְרִים נִמְצָא „הַקֶּבֶר הַקָּדוֹשׁ", הוּא הַמָּקוֹם הַקָּדוֹשׁ בְּיוֹתֵר לְכָל הַנּוֹצְרִים בָּעוֹלָם.

מִכְתָּב שְׁלִישִׁי

י"ג בְּאָב

מִשֶּׁה הֶחָבִיב,

עַתָּה נוֹדַע לִי, כִּי אֵכֶן רָאוּיָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּקָּרֵא „עִיר הַתּוֹרָה וְהַחָכְמָה". עַל הַ„יְשִׁיבוֹת" בִּירוּשָׁלַיִם, מְקוֹם שָׁם לוֹמְדִים תּוֹרָה מֵאוֹת

בַּחוּרִים, סִפֵּר לִי סָבָא, וְאוּלַם עוֹד בֵּית תּוֹרָה וְחָכְמָה חָשׁוּב בְּיוֹתֵר רָאִיתִי בִּירוּשָׁלַיִם אֶתְמוֹל בְּעֵינַי מַמָּשׁ: אֶת הָאוּנִיבֶרְסִיטָה הָעִבְרִית שֶׁבְּרֹאשׁ הַר הַצּוֹפִים וְאֶת בֵּית־הַסְּפָרִים הַלְּאֻמִּי שֶׁעַל יָדָהּ. אֵלּוּ אָמַרְתִּי לְמִנּוֹת לְפָנֶיךָ אֶת כָּל מַה שֶּׁרָאִיתִי הָיוּ הַדְּבָרִים אֲרֻכִּים מְאֹד, וְעַל כֵּן אֲסַפֵּר לְךָ בְּקִצָּרָה אֶת דִּבְרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ עִמָּנוּ לְהַרְאוֹתֵנוּ אֶת בְּנְיֵנֵי הָאוּנִיבֶרְסִיטָה וְאֶת אֲשֶׁר בְּתוֹכָם:

שָׁנִים רַבּוֹת הִתְאַוּוּ גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים בְּיִשְׂרָאֵל לְאוּנִיבֶרְסִיטָה עִבְרִית, שֶׁבָּהּ יִלְמְדוּ צְעִירֵי יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה בִּלְשׁוֹנָם מִפִּי אַחֵיהֶם, חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יָנוּעוּ לְבַקֵּשׁ תּוֹרָה וְחָכְמָה בָּאוּנִיבֶרְסִיטָאוֹת שֶׁל הָעַמִּים אֲשֶׁר כְּזָרִים יַחְשְׁבוּם שָׁם, וְכֵן הֵם בְּעֵינֵיהֶם, גַּם הֵם וְגַם מוֹרֵיהֶם מִיִּשְׂרָאֵל, הַמְלַמְּדִים בָּאוּנִיבֶרְסִיטָאוֹת הָאֵלּוּ.

וְהִנֵּה נִפְתְּחָה הָאוּנִיבֶרְסִיטָה בְּרֹאשׁ הַר הַצּוֹפִים. עֲדַיִן מִסְפַּר תַּלְמִידֶיהָ וּמוֹרֶיהָ קָטֹן, וְאוּלַם בִּרְבוֹת הַיָּמִים תִּגְדַּל וְתִהְיֶה לְאַחַת הָאוּנִיבֶרְסִיטָאוֹת הַחֲשׁוּבוֹת בָּעוֹלָם.

לוּ רָאִיתָ מָה רַבִּים אִדְּרֵי כָּל הַחַיּוֹת וְהָעוֹפוֹת בְּאֹסֶף הָאֲדָרִים שָׁם. חָכָם מְיֻחָד נִמְנָה לְסַדֵּר אֶת הָאֹסֶף הַזֶּה וְלַחֲקֹר אֶת כָּל הַחַיּוֹת וְהָעוֹפוֹת שֶׁבָּאַרְצֵנוּ וּבָאֲרָצוֹת הַסְּמוּכוֹת. וְחוֹקֵר מְיֻחָד חוֹקֵר זֶה שָׁנִים אֶת כָּל הַחֲרָקִים שֶׁבָּאָרֶץ, אֶת נִזְקָם וְתוֹעַלְתָּם, כֵּיצַד נִלְחָם בַּמַּזִּיקִים וְכֵיצַד נִרְבֶּה אֶת אֵלֶּה אֲשֶׁר תּוֹעֶלֶת בָּהֶם לָאָרֶץ.

בָּאוּנִיבֶרְסִיטָה חוֹקְרִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ וַאֲבָנֶיהָ, צְמָחֶיהָ וַחֲרָקֶיהָ, אַקְלִימָהּ וּמֵימֶיהָ, מַחֲלוֹתֶיהָ, עַתִּיקוֹתֶיהָ וְתוֹלְדוֹתֶיהָ. בַּמַּעְבָּדוֹת עוֹסְקִים הַמְלַמְּדִים בְּחֵקֶר הֶחָמָרִים הַנִּמְצָאִים בָּאָרֶץ וּמָה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת בָּהֶם, וּבְבֵית־הַסְּפָרִים הַלְּאֻמִּי יִמְצְאוּ הַתַּלְמִידִים וְהַמּוֹרִים אֶת הַסְּפָרִים הַדְּרוּשִׁים לָהֶם.

סִפְרִיַּת הַכְּפָר, אֲשֶׁר דָּמְתָה בְּעֵינַי לְסִפְרִיָּה גְּדוֹלָה, רַק כְּטִפָּה מִן הַיָּם הִיא לְעֻמַּת בֵּית־הַסְּפָרִים הַגָּדוֹל הַזֶּה. קָרוֹב לִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת

אֶלֶף כְּרָכִים נֶאֶסְפוּ כָּאן, לְאַרְמוֹן הַגָּדוֹל וְהַיָּפֶה הַזֶּה, הַנִּקְרָא בֵּית־הַסְּפָרִים הַלְאֻמִּי. עֲרוּכִים וּמְסֻדָּרִים עוֹמְדִים הַסְּפָרִים בְּמַרְתְּפֵי בֵּית־הַסְּפָרִים עַל אַצְטַבְּאוֹת הַזְּכוּכִית וּפְקִידִים רַבִּים מְמֻנִּים עֲלֵיהֶם לְסַדְּרָם וּלְשַׁמְּרָם. „מִכָּל אַרְצוֹת תֵּבֵל," אָמַר לָנוּ הַפָּקִיד, „נִשְׁלָחִים אֵלֵינוּ סְפָרִים. גַּם יְהוּדִים וְגַם בְּנֵי עַמִּים אֲחֵרִים מַרְבִּים לִשְׁלֹחַ אֵלֵינוּ סְפָרִים, וּמִכְּפָרָם הוֹלֵךְ וְגָדוֹל מִשָּׁנָה לְשָׁנָה." קָשְׁתָה עָלַי הַפְּרִידָה מֵאַרְמוֹן הַסְּפָרִים, אוּלָם הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִלְוֵיתִי אֲלֵיהֶם הֵאִיצוּ בִּי: בִּקַּשְׁנוּ לִרְאוֹת גַּם אֶת הַמּוּזֵיאוֹן „בְּצַלְאֵל" בְּאוֹתוֹ יוֹם.

אֶת בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה, אֲשֶׁר מִלֵּא אוֹתוֹ אֱלֹהִים רוּחַ חָכְמָה וּתְבוּנָה לְדַעַת כָּל מְלָאכָה, וַאֲשֶׁר אוֹתוֹ מִנָּה מֹשֶׁה, עַל פִּי ה', לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן — הֵן תִּזְכֹּר?

עַל שֵׁם הָאִישׁ הַזֶּה קָרָא אָמָן יְהוּדִי אֶחָד, הַפְּרוֹפֶסוֹר בָּרוּךְ שַׁץ הָיָה שְׁמוֹ, אֶת הַמּוּזֵיאוֹן וְאֵת בֵּית־הַסֵּפֶר לִמְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת. לִפְנֵי שָׁנִים עָלָה הָאִישׁ שַׁץ לִירוּשָׁלַיִם וְאָמַר: לֹא רַק אֶת שִׁמְמוֹתֶיהָ שֶׁל הָאָרֶץ עָלֵינוּ לְהַחֲיוֹת, לֹא רַק כְּפָרִים וְעָרִים עָלֵינוּ לִבְנוֹת, כִּי גַּם מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת וְכָל דָּבָר יִפֵּי עָלֵינוּ לְהַשְׁכִּין בְּאַרְצֵנוּ הַשּׁוֹמֵמָה. וְהוּא יָסַד אֶת בֵּית־הַסֵּפֶר „בְּצַלְאֵל" וְאֶת הַמּוּזֵיאוֹן עַל יָדוֹ. בְּבֵית־הַסֵּפֶר הַזֶּה לָמְדוּ אֲנָשִׁים רַבִּים לְצַיֵּר, לִפְסֹל וְלַעֲשׂוֹת בְּזָהָב, בְּכֶסֶף וּבְנְחֹשֶׁת.

כִּשְׁעָתַיִם עָשִׂיתִי בַּמּוּזֵיאוֹן, וְהַרְבֵּה רָאִיתִי שָׁם, עַתִּיקוֹת וַחֲדָשׁוֹת, וּבְלִבִּי הִתְפַּלַּלְתִּי כִּי יִגְדַּל הַמּוּזֵיאוֹן וְהָיָה לְתִפְאֶרֶת לְבִירַת אַרְצֵנוּ.

אֱלִישֶׁבַע

אֵיךְ תִּקָּרֵא לִירוּשָׁלַיִם?

בְּאַרְמוֹן גָּדוֹל וְיָפֶה יוֹשֵׁב בָּהּ הַנָּצִיב הָעֶלְיוֹן, שְׁלִיחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַנְגְּלִיָּה, הַמְמֻנֶּה לִמְשֹׁל בָּאָרֶץ הַזֹּאת.

בָּהּ יוֹשֵׁב מְפַקֵּד כָּל הַשּׁוֹטְרִים בָּאָרֶץ וְרֹאשָׁם: מְפַקֵּחַ הַמִּשְׁטָרָה יִקְרָאוּ לוֹ.

גַּם מְנַהֵל הַדֹּאַר, הַטֶּלֶגְרָף וְהַטֶּלֶפוֹן יוֹשֵׁב בָּהּ.

אַף מְנַהֵל הַחַקְלָאוּת וְהַיַּעַר.

מִמֶּנָּה יוֹצְאוֹת הַפְּקֻדּוֹת אֶל מוֹשַׁל הַדָּרוֹם הַיּוֹשֵׁב בְּיָפוֹ וְאֶל מוֹשַׁל הַצָּפוֹן הַיּוֹשֵׁב בְּחֵיפָה.

כֵּיצַד תִּקָּרֵא לִירוּשָׁלַיִם?

אֵיפֹה?

אֵיפֹה מִתְאַסְּפִים נִבְחָרֵי כָּל הַיִּשּׁוּב הָעִבְרִי בָּאָרֶץ לְהִתְיַעֵץ עַל עִנְיְנֵי הַיִּשּׁוּב?

אֵיפֹה יוֹשֵׁב הַוַּעַד הָעֶלְיוֹן שֶׁל כָּל יְהוּדֵי הָאָרֶץ, „הַוַּעַד הַלְּאֻמִּי" יִקָּרְאוּ לוֹ?

אֵיפֹה נִמְצֵאת הַלִּשְׁכָּה הָרִאשִׁית שֶׁל הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל? וְהַלִּשְׁכָּה הָרִאשִׁית שֶׁל קֶרֶן הַיְסוֹד? וְהַסּוֹכְנוּת הַיְּהוּדִית?

וְאֵיפֹה הַמִּשְׂרָד הַמְנַהֵל אֶת כָּל בָּתֵּי־הַסֵּפֶר הָעִבְרִים בָּאָרֶץ?

אֵיפֹה?

עֲבוֹדָה ה' — מִמֶּנָּה תִּלָּמֵד מַשֶּׁהוּ עַל תּוֹלְדוֹת יְרוּשָׁלַיִם.

1) קְרָא אֶת הַפְּסוּקִים ד—י בְּפֶרֶק ה' בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל ב'.

2) קְרָא אֶת הַפְּסוּקִים א—ו בְּפֶרֶק כ"ה בְּסֵפֶר מְלָכִים ב'.

3) רְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגַאוֹגְרַפְיָה אֶת אֲשֶׁר לָמַדְתָּ.

עֲבוֹדָה ו'

1) מִלְּבַד יְרוּשָׁלַיִם יֵשׁ עוֹד שְׁתֵּי עָרִים בְּהָרֵי יְהוּדָה, שְׁתֵּיהֶן עַתִּיקוֹת מְאֹד. אֵילוּ הֵן? מְצָא וּרְשֹׁם בְּמַחְבַּרְתְּךָ לְגַאוֹגְרַפְיָה.

2) הֲיָדוּעַ לְךָ מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹלַד בַּקְּטַנָּה מֵהֶן?

3) הַפֶּרֶק כ״ג בְּחוּמָשׁ בְּרֵאשִׁית; הַפְּסוּקִים כ״ט — עַד סוֹף הַפֶּרֶק, הַפֶּרֶק מ״ט, בְּחוּמָשׁ בְּרֵאשִׁית — כָּל אֵלֶּה יְלַמְּדוּךָ מַדּוּעַ נִתְקַדְּשָׁה חֶבְרוֹן בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל.

4) הֲיִדּוּעַ לְךָ עוֹד שֵׁם לְחֶבְרוֹן? מֵהֵיכָן לָמַדְתָּ?

5) רְשֹׁם כָּל מַה שֶּׁלָּמַדְתָּ. הוֹסֵף אֶת הַיָּדוּעַ לְךָ עַל שְׁתֵּי הֶעָרִים הָאֵלּוּ.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

חֶ בְ רֹ ז נָ ה

עוֹד מִכְתָּב שֶׁל אֱלִישֶׁבַע

יְרוּשָׁלַיִם, ח׳ בְּאֱלוּל

מִשֶּׁה חֲבִיבִי,

שׁוּב נִלְוֵיתִי אֶל סָבָא בְּטִיּוּלָיו. הַפַּעַם לֹא לַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי אֶלָּא לְחֶבְרוֹן, עִיר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, עִיר בִּירָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ דָּוִד, עִירוֹ שֶׁל „יְדִיד הָאֱלֹהִים״, הוּא אַבְרָהָם אָבִינוּ, בְּפִי הָעַרָבִים. כִּי כֵּן תִּקְרָא חֶבְרוֹן בְּפִי הָעַרָבִים: חָלִיל אֵל רַחְמָן.

מָה הִגִּיעַ אֶת סָבָא לִנְסֹעַ פִּתְאֹם חֶבְרוֹנָה? — חֹדֶשׁ אֱלוּל.

כִּי מִנְהָג בִּידֵי הַיְּהוּדִים בִּירוּשָׁלַיִם וּבִשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת לְהִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי הָאָבוֹת בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, הוּא חֹדֶשׁ הַסְּלִיחוֹת. וְזֶה דַּרְכָּם: מִתְעַכְּבִים הֵם בַּמָּקוֹם הַנִּקְרָא „קֶבֶר רָחֵל אִמֵּנוּ״, מַדְלִיקִים שָׁם נֵר לְעִלּוּי נִשְׁמָתָהּ, וְאַחַר הֵם עוֹשִׂים אֶת דַּרְכָּם דָּרוֹמָה לְחֶבְרוֹן.

הָיָה זֶה בְּסַדַּר־הַכֹּל תִּיּוּר בֶּן יוֹם אֶחָד, אַף עַל פִּי כֵּן רָאִיתִי הַרְבֵּה מְאֹד בְּטִיּוּלִי זֶה וְהַרְבֵּה לָמַדְתִּי מִמֶּנּוּ בִּזְכוּת הַסָּבָא, הַיּוֹדֵעַ הַכֹּל וּמַכִּיר הַכֹּל בְּדֶרֶךְ זוֹ. עַל אַחַת צַר לִי, עַל הַמְּהִירוּת הַגְּדוֹלָה שֶׁבּוֹ הוֹלֵךְ הָאוֹטוֹ. מַהֵר חָלְפוּ כָּל הַמַּחֲזוֹת הַנִּפְלָאִים לִפְנֵי עֵינַי וּבְלִבִּי עַכְשָׁו רַק רָצוֹן אֶחָד — לָשׁוּב וְלִרְאוֹתָם.

עוד לא הִסְפַּקְתִּי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינַי בְּשִׁכְנַת תַּלְפִּיוֹת הַיָּפָה, בְּרֵאשִׁית צֵאתֵנוּ מִירוּשָׁלַיִם, וּכְבָר הוֹפִיעַ לְנֶגֶד עֵינַי יַעַר הַזֵּיתִים הַגָּדוֹל, הַמְכַסֶּה אֶת כָּל הָעֵמֶק וְהָהָר, מֵעֵבֶר לְקֶבֶר רָחֵל אִמֵּנוּ.

קֶבֶר רָחֵל אִמֵּנוּ בִּנְיָן קָטָן הוּא, מַלְבִּין עַל יַד הַדֶּרֶךְ, כִּפַּת אֶבֶן לוֹ וּמַצֵּבֶת־אֶבֶן בְּתוֹכוֹ, הִיא מַצֶּבֶת קְבוּרַת רָחֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה. בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן דָּלְקוּ נֵרוֹת לַעֲשָׂרוֹת וּבְכִי עָצוּר וְלַחַשׁ תְּפִלָּה נִשְׁמְעוּ בּוֹ. יְהוּדִיּוֹת זְקֵנוֹת עָמְדוּ כְּפוּפוֹת עַל סִדּוּרֵיהֶן וְשָׁפְכוּ מְרִי שִׂיחָן לִפְנֵי רָחֵל אִמֵּנוּ. אַף אֲנִי הִדְלַקְתִּי גֵר וְשָׁעָה אֲרֻכָּה עָמַדְתִּי וְהִבַּטְתִּי בַּלֶּהָבוֹת הַקְּטַנּוֹת הַזְּהֻבּוֹת.

לְבֵית־לֶחֶם, מוֹלַדְתּוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, הָעִיר שֶׁעָלֶיהָ מְסֻפָּר בְּמְגִלַּת רוּת, לֹא סָרְנוּ, אַךְ הִיא נִשְׁקְפָה אֵלֵינוּ מֵרָחוֹק, כִּי עַל גְּבָעוֹת הִיא בְּנוּיָה. זֵר כְּרָמִים וְשָׂדוֹת עִטֵּר אוֹתָהּ מִסָּבִיב, וּבִנְיָנֶיהָ גְּדוֹלִים וְיָפִים.

„הַיּוֹם," לִמְּדַנִי סָבָא, „אֵין בָּעִיר הַזֹּאת יְהוּדִים כְּלָל. רַב תּוֹשָׁבֶיהָ נוֹצְרִים הֵם, כִּי עַל כֵּן קְדוֹשָׁה הִיא לַנּוֹצְרִים, וּבָהּ, לְדִבְרֵיהֶם, נוֹלַד מָשִׁיחָם." „גַּם בְּחֶבְרוֹן," אָמַר סָבָא, „אֵין הַיְּהוּדִים מְרֻבִּים כַּיּוֹם. עַד שְׁנַת תרפ"ט הָיְתָה עוֹד קְהִלַּת יְהוּדִים קְטַנָּה בְּחֶבְרוֹן, אוּלָם מֵאָז מְעַט מְאֹד מִסְפַּר הַיְּהוּדִים שָׁם."

כְּבָקִי וְרָגִיל הוֹלִיכַנִי סָבָא בְּסִמְטֹתֶיהָ הַצָּרוֹת וְהָעֲקַלְקַלּוֹת שֶׁל הָעִיר חֶבְרוֹן בַּדֶּרֶךְ אֶל מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. חוֹמָה גְּבֹהָה בְּנוּיָה אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת מַקִּיפָה אֶת הַמִּסְגָּד הַמִּסְלָמִי, הַבָּנוּי עַל מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. וּמִהֵּוֹת תּוֹשָׁבֵי חֶבְרוֹן מֻסְלְמִים בְּרֻבָּם הַגָּדוֹל וְקַנָּאִים מְאֹד לְדָתָם, אֵינָם מַנִּיחִים לַזָּר, יְהוּדִי אוֹ נוֹצְרִי, לָבוֹא עַד פֶּתַח הַמְּעָרָה, הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ מִסְגָּדָם, וַאֲפִילוּ לֹא עַד שַׁעֲרֵי הַמִּסְגָּד. עַל כֵּן יִתְאַסְּפוּ הַיְּהוּדִים עַל יַד הַחוֹמָה הַחִיצוֹנִית לְתְפִלָּה וְלַאֲמִירַת תְּהִלִּים. שְׁוָקֶיהָ שֶׁל חֶבְרוֹן הוֹמִים וְרוֹעֲשִׁים, וְאָכֵן מְרֻבּוֹת הַחֲנֻיּוֹת

בָּעִיר הַזֹּאת. הֲלֹא תָּבִין, כִּי לֹא רַק לְמַעַן אַנְשֵׁי חֶבְרוֹן לְבַדָּם נֶעֱרְמוּ כָּל הַסְּחוֹרוֹת הַמְרֻבּוֹת בְּמַדְפֵּי הַחֲנֻיּוֹת.

מִכָּל הֶהָר מִסָּבִיב וְאַף מִן הַנֶּגֶב יָבוֹאוּ כְּפָרִים וְגַם בֶּדָוִים לְמַקָּחָם וּמִמְּכָרָם לְחֶבְרוֹן. בְּעוֹנָה זוֹ שֶׁל הַשָּׁנָה מְרֻבּוֹת הַחֲנֻיּוֹת הַסְּגוּרוֹת, כִּי בַּעֲלֵיהֶן, שֶׁהֵם כּוֹרְמִים וְחֶנְוָנִים כְּאַחַת, יָצְאוּ לְקֵיץ הָעֲנָבִים בַּכְּרָמִים.

שָׁעָה אֲרֻכָּה שׁוֹטַטְנוּ בַּסִּמְטָאוֹת הַצָּרוֹת עַד שֶׁהִגַּעְנוּ אֶל „הַגֵּיטוֹ" הַיְּהוּדִי, הִיא הֶחְצֵר שֶׁהָיְתָה מְיֻחֶדֶת לְדִירַת יְהוּדִים. חָצֵר אֲפֵלָה, שֶׁפִּתְחָהּ קָטֹן וְצַר, וְזֶהוּ „הַגֵּיטוֹ". בְּתוֹכָהּ הִתְגֹּרְרוּ שָׁנִים רַבּוֹת מִשְׁפָּחוֹת יְהוּדִיּוֹת רַבּוֹת בִּצְפִיפוּת עַד לְמַחֲנָק. עֶצֶב יָרַד עָלַי לְמַרְאֵה הֶחָצֵר הַזֹּאת, וְאַף הַמַּרְאוֹת הַיָּפִים שֶׁרָאִיתִי עִם צֵאתֵנוּ אֶת חֶבְרוֹן לִפְנוֹת עֶרֶב לֹא הֵפִיגוּ אֶת עַצְבִּי.

בַּחֲשֵׁכָה עָבַרְנוּ שׁוּב עַל יַד קֶבֶר רָחֵל, וְעַל לִבִּי עָלוּ דִּבְרֵי הַשִּׁיר הַנּוֹגֶה:

„בְּשַׁדְמוֹת בֵּית־לָחֶם,
בַּדֶּרֶךְ אֶפְרָתָה,
עֲלֵי קֶבֶר קְדוּמִים
תֶּאֱבַל מִצֶּבֶת.
וּכְבוֹא חֲצוֹת לַיְלָה
מֵאֶרֶץ עִיפָתָה,
תַּעֲלֶה יָפַת־תֹּאַר,
בֵּית קִבְרָהּ עֲזוּבַת."

לְהִתְרָאוֹת בְּקָרוֹב,

אֱלִישֶׁבַע.

עֲבוֹדָה ז'

1) אֵיזֶה חֵלֶק מֵהַר יְהוּדָה נִקְרָא בְּכִפְתָּךְ מִדְבַּר יְהוּדָה?

2) מְצָא בּוֹ נַחַל אֶחָד חָשׁוּב, הַיּוֹרֵד מִירוּשָׁלַיִם לְיָם הַמֶּלַח.

3) הֲיָדַעְתָּ אֵיפֹה הִסְתַּתֵּר דָּוִד, בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי שָׁאוּל, יָמִים רַבִּים? מַדּוּעַ?

עֲבוֹדָה ח'

בְּכָל הָרֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל מְרֻבּוֹת הַמְּעָרוֹת, וְיוֹתֵר מִבְּכֻלָּם — בְּמִדְבַּר יְהוּדָה. עֲבוֹדָה זוֹ תְּלַמֵּדְךָ עַל עֲרָכָהּ שֶׁל הַמְּעָרָה לָאָדָם בְּיָמִים קְדוּמִים.

1) קְרָא אֶת הַפְּסוּקִים:

ב' בְּפֶרֶק ו' בְּסֵפֶר שׁוֹפְטִים; י"ג בְּפֶרֶק ו' בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל א'.

2) הַיְדוּעִים לְךָ מְקָרִים אֲחֵרִים מִימֵי קֶדֶם שֶׁבָּהֶם הִשְׁתַּמְּשׁוּ הָאֲנָשִׁים בַּמְּעָרוֹת בִּימֵי מִלְחָמָה?

3) הֲיָדַעְתָּ אֵיךְ קָרְאוּ אֲבוֹתֵינוּ לְיוֹשְׁבֵי הַמְּעָרוֹת? פָּסוּק י"ב בְּפֶרֶק ב' בְּסֵפֶר דְּבָרִים יָלַמְּדֶךָ.

4) קְרָא אֶת הַפֶּרֶק הָרְבִיעִי.

פֶּרֶק רְבִיעִי

הַ מְ עָ ר וֹ ת

הָאָדָם הַקַּדְמוֹן, יוֹשֵׁב הֶהָרִים, עָשָׂה אֶת הַמְּעָרָה לְמָעוֹן לוֹ. בְּיַרְכְּתֵי הַמְּעָרָה יָכֹל הָיָה לִשְׁמֹר עַל הָאֵשׁ שֶׁלֹּא תִּכְבֶּה מִן הָרוּחוֹת וְהַגְּשָׁמִים, וְהַמְּעָרָה גַּם שִׁמְּשָׁה לוֹ מַחֲבוֹא מִפְּנֵי הַחַיָּה הַטּוֹרֶפֶת, לוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ. בַּיָּמִים הָהֵם עוֹד לֹא יָדַע הָאָדָם לַחְצֹב לוֹ מְעָרוֹת בְּצֵלַע הָהָר וְעַל כֵּן בִּקֵּשׁ לוֹ מְעָרוֹת עֲשׂוּיוֹת בִּידֵי הַטֶּבַע וְעָשָׂה אוֹתָן לוֹ לְמִשְׁכָּן.

אֵיךְ נוֹצְרוּ הַמְּעָרוֹת הָאֵלּוּ?

הַגֶּשֶׁם יָצַר אוֹתָן: טִפּוֹת הַמַּיִם הָרַבּוֹת, הַמְחַלְחֵלוֹת לְתוֹךְ סַלְעֵי הַגִּיר הָרַכִּים, מְמִסּוֹת בְּרֻבּוֹת הַיָּמִים אֶת הַסֶּלַע וְעוֹשׂוֹת בּוֹ

חֲלָלִים חֲלָלִים, מְחִלּוֹת מְחִלּוֹת. בֶּטֶן הָאֲדָמָה מְלֵאָה מְחִלּוֹת רַבּוֹת מְאֹד. בָּהֶן נֶאֱצָרִים הַמַּיִם וְהֵן הַמַּחְסָנִים לַמַּעְיָנוֹת בִּימוֹת הַקַּיִץ.

יָמִים רַבִּים עוֹמֶדֶת הַמְּחִלָּה נִסְתֶּרֶת מֵעֵין רוֹאִים. טִפּוֹת הַמַּיִם הָרַבּוֹת מַגְדִּילוֹת אוֹתָהּ וּמַרְחִיבוֹת אוֹתָהּ בַּחֲשֵׁכָה, וְעוֹשׂוֹת אוֹתָהּ חֲדָרִים וְחַדְרֵי חֲדָרִים, שֶׁמִּסְדְּרוֹנוֹת וּפְרוֹזְדּוֹרִים אֲרֻכִּים מְקַשְּׁרִים אוֹתָם זֶה לָזֶה.

וּמִי הוּא הַמְגַלֶּה אֶת הַמְּעָרָה לְעֵין הָאָדָם?

הַנַּחַל הוּא הָעוֹשֶׂה זֹאת. אַלְפֵי שָׁנִים הוּא חוֹתֵר בָּהָר, מְכַתֵּר אוֹתוֹ וּמַעֲמִיק לוֹ אֶת אֲפִיקוֹ. וּבְהַעֲמִיקוֹ אוֹתוֹ יְגַלֶּה בְּרֻבּוֹת הַיָּמִים אֶת פִּתְחֵי הַמְּעָרוֹת. אֶל הַפִּתְחִים הָאֵלֶּה בָּא הָאָדָם הַקַּדְמוֹן, וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר תָּר אֶת הַמְּעָרָה אִוָּה אוֹתָהּ לְמִשְׁכָּן לוֹ.

וְאוּלָם לֹא רַק הָאָדָם הַקַּדְמוֹן בְּשַׁעְתּוֹ, כִּי גַּם הָרוֹעֶה בְּיָמֵינוּ יִבְחַר לוֹ אֶת הַמְּעָרָה לְמִשְׁכָּן לוֹ וּלְצֹאנוֹ. בְּמִדְבַּר יְהוּדָה רַבִּים הָאֲנָשִׁים הַמִּתְגּוֹרְרִים עַד הַיּוֹם בִּמְעָרוֹת.

הֲתֵדַע?

עִקַּר גְּדוּלָּהּ שֶׁל הָעֵז בָּהָר. מִכָּל הָרֵי אַרְצֵנוּ מַרְבֶּה הַר יְהוּדָה לְגַדֵּל עִזִּים.

הַשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת הָיוּ שְׁנוֹת בַּצֹּרֶת קָשָׁה. מִן הַבַּצֹּרֶת סָבְלָה בְּעִקָּר הָעֵז. מִסְפָּרָהּ יָרַד עַד מְאֹד.

רְשִׁימַת הַתְּמוּנוֹת

הַחוּלָה
סְכַּת בָּדָוִים בַּחוּלָה
שׁוּשַׁנַּת־הַמַּיִם בְּיָם סוּמְכֵי
הַמּוּשָׁבָה יָסוּד־הַמַּעֲלָה
שֶׁפֶךְ הַיַּרְדֵּן לְיָם כִּנֶּרֶת
טְבֶרְיָה
מַפֵּל הַיַּרְמוּךְ
הַיַּרְדֵּן
הַיִּשׁ
קְצִיר הַסּוּף בַּבְּצוֹת
הַר תָּבוֹר
שְׁכֶם וְהַר גְּרִזִּים
חָרְבוֹת שֹׁמְרוֹן
יְרוּשָׁלַיִם
יְרוּשָׁלַיִם. רְחוֹב בָּעִיר הָעַתִּיקָה
מִדְבַּר יְהוּדָה

תֹּכֶן הָעִנְיָנִים:

	צַד
לַתַּלְמִיד	
עֲבוֹדוֹת הֲכָנָה	6
שַׁעַר חֲמִישִׁי: הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן	
הַשַּׁיָּרָה	16
בָּחֳרָשִׁים	18
זֵיתִים	24
יְהוּדִים שֶׁלֹּא הָלְכוּ בַּגּוֹלָה	30
הָעוֹלִים הָרִאשׁוֹנִים . .	31
הַזּוֹרְעִים וְהַנּוֹטְעִים בְּהָרֵי הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן	33
אֲשֶׁר מֵתוּ עַל שְׁמִירַת אַדְמַת יִשְׂרָאֵל	34
לְמִירוֹן	37
הַדְּרוּזִים	40
שַׁעַר שִׁשִּׁי: הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן	
הָאֶבֶן הַשְּׁחוֹרָה. . . .	46
הַזּוֹרְעִים בְּדִמְעָה . . .	51
מִכְתָּב קָטֹן וְיוֹמָן יָשָׁן . .	57
אֲשֶׁר מֵתוּ עַל קִדּוּשׁ כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל	61
לְהַר תָּבוֹר	63
עֲבוֹדַת סִכּוּם וַחֲזָרָה לַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן . . .	66
שַׁעַר שְׁבִיעִי: עֵמֶק יִזְרְעֵאל	
סֵפֶר הָעֵמֶק	
בְּסֵתֶר הָעֵמֶק.	73
בֵּית־הַכְּנֶסֶת בְּבֵית־אַלְפָא .	74
בְּצֵל הָעֵצִים	76
חֲדַר הָאֹכֶל הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר	78
מְכוֹנַת הַפְּלָאִים . . .	79
הַשִּׂיחָה עִם הַמַּדְרִיךְ . .	80
הָרִפְתָּן הַטּוֹב	82
לֵאָה הָעַיָּפָה	84
שׁוֹמֵר הַשָּׂדוֹת בְּמֶרְחַבְיָה .	86
עֲבוֹדַת סִכּוּם וַחֲזָרָה . .	91
שַׁעַר שְׁמִינִי: בִּקְעַת הַיַּרְדֵּן	
הַנְּמוּכָה שֶׁבַּבְּקָעוֹת . .	95
שְׁבוּעַיִם בִּטְבֶרְיָה . . .	98
עֲנָבִים בַּפֶּסַח	105
הַיַּרְדֵּן.	108
הַר הַשְּׁלָגִים	109
אוֹר וְכֹחַ מִמֵּימֵי הַיַּרְדֵּן .	114

עִם תַּנְחוּם בְּחוּלָה . . . 120
בְּמִמְלֶכֶת הַמֶּלַח . . . 124
יְשׁוּבִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן . 129
עֲבוֹדַת סְכוּם וְחָזָרָה . . 134

שַׁעַר תְּשִׁעִי: הַר אֶפְרַיִם
הַר אֶפְרַיִם 140
בִּשְׁכֶם 142
שֹׁמְרוֹן 147

שַׁעַר עָשִׂירִי: הַר יְהוּדָה
בְּאַסְפָּה שֶׁלִּפְנֵי הַטִּיּוּל . . 154
מִכְתָּבִים מִירוּשָׁלַיִם . . 159
חֶבְרוֹנָה 166
הַמְּעָרוֹת 169

סֻכַּת בֶּדְוִים בַּחוּלָה

ศิลปะไทยในอดีต

ภาพที่ ๑๑๑

ÀÀÈÈ ÒÉÌÌÌ ÁÁ ÉÉÌÒ

ชลบุรี

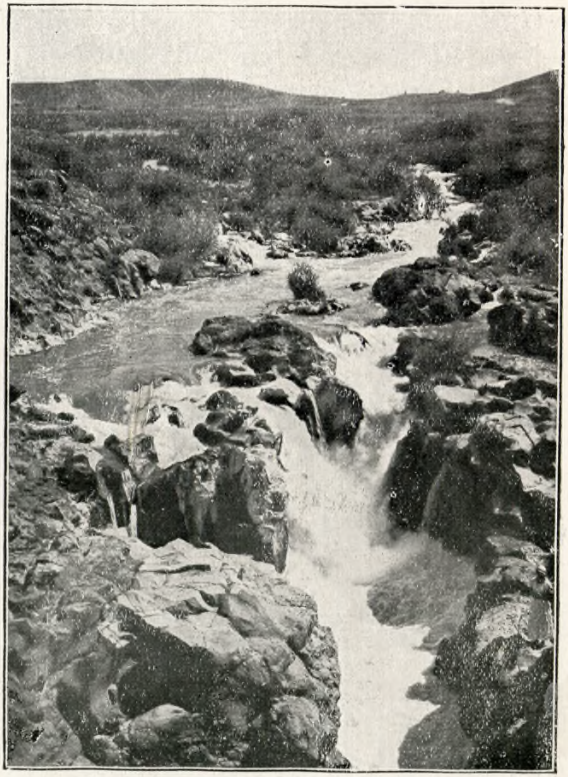

מִפֹּל הַיַּרְמוּךְ

בְּהִכָּנֵס הַנַּחַל לְתוֹךְ עֹמֶק הַיַּרְדֵּן

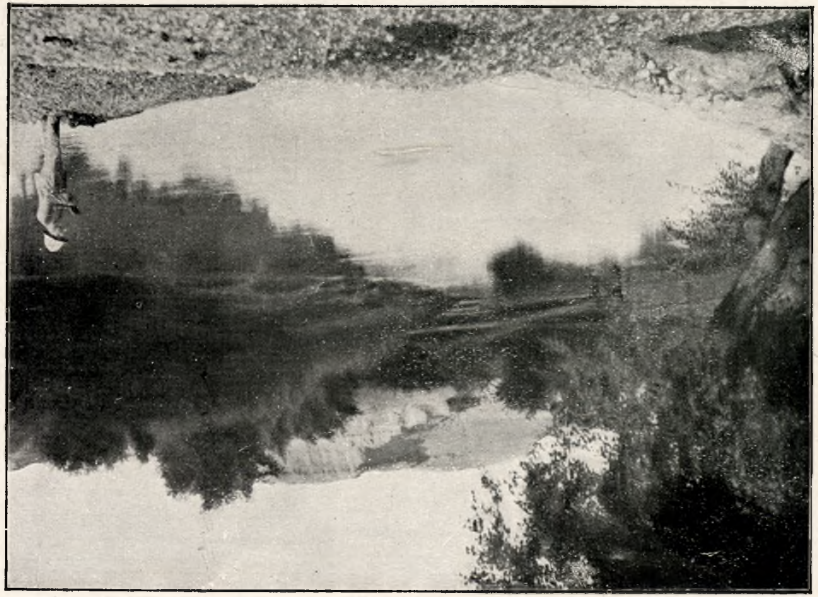

הדיש

ভাঁড়ের ঘরে পুরুষের কাজ

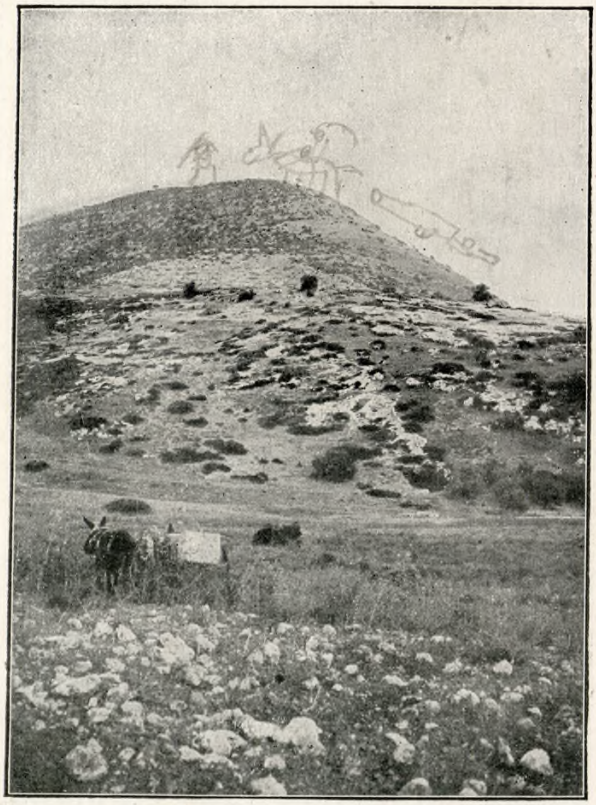

הַר תָּבוֹר

שְׁכֶם וְהַר גְּרִיזִים

ՕՆԵՍ ՓԱԼԻ

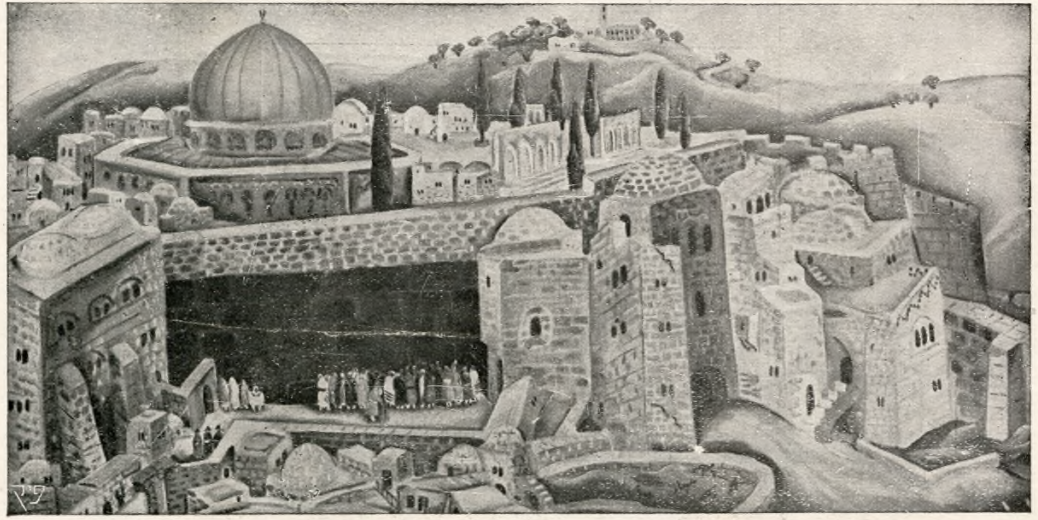

יְרוּשָׁלַיִם

יְרוּשָׁלַיִם, רְחוֹב בָּעִיר הָעַתִּיקָה

מִדְבַּר יְהוּדָה